

NUVELE

IOAN SLAVICI

NUVELE

VOLUMUL I.

POPA TANDA. — SCORMON. — LA CRUCEA
DIN SAT. — GURA SATULUI. — BUDULEA
TAICHII. — BOBŢCEL. — VECINI I ŞI II.

BUCUREŞTI

«MINERVA», Institut de arte
grafice şi editură, Bd. Aca-
demiei, 3 — Edgar-Quinet 4.

1907

EDITURA INSTITUTULUI DE ARTE GRAFICE «MINERVA»

— REPRODUCEREA OPRITĂ —

POPA TANDA

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

POPA TANDA

NUVELĂ

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Eră cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai ales dacă eră cam răgușit, le bea cu gălbănuș de ou, și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele când cântă «Mântuește Doamne norodul tău!» Eră dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, pomeni și ospete de bogat. Eară copii n'avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăcenii.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit

ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, dregă și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s'a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai eac'asa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Eară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s'au făcut și nici n'au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală; — dar la pomeni și la ospete părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir, dacă nu l'ar strică un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățiș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s'a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără, când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s'a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n'a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: odată da cu vorba'n săteni, altă dată'n protopop. Și este știut, că mai ales cu protopopul preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult înțeles. Dar asta părintele Trandafir nu voiă s'o priceapă.

Nu-i vorbă! drept aveă părintele Trandafir. Este numai, că dreptul e treaba celor mai mari în putere. Cei mai slabi trebuie să și-l arate pe 'ncetul. Furnica nu răstoarnă muntele, — dar îl poate muta din loc: încet însă, încet bucățică după bucățică. Poate că știă și părintele că este așa în lume; dar el aveă legea lui. «Ce-i drept și adevărat, nici

la dracul nu-i minciună!» Acesta eră cuvântul lui; cu acest cuvânt și-a făcut și calea din Butucani... Adică nu tocmai el a făcut'o, ci sătenii. O vorbă și încă ceva, pentru mai bună înțelegere, la protopop, — o cale la Episcopie și aici o vorbă bună de la protopop: lucrurile se fac, numai dacă le știm face. Cu mult, cu puțin, părintele Trandafir fu trimis de la Butucani la Sărăceni — pentru buna înțelegere între credincioși.

Popă 'n Sărăceni! Cine știe ce vrea să zică popă 'n Sărăceni! Dar așa-i trebue părintelui Trandafir! Cine vrea, să sară peste groapă, arunce-și mai 'nainte desagii peste ea. Părintele Trandafir n'avea însă decât o nevastă și doi copii: desagii îi erau deșerți. Pentru aceea îi eră atât de greu să sară din Butucani la Sărăceni.

* * *

Pe «Valea seacă» este un sat, pe care oamenii îl numesc «Sărăceni.» Un sat «Sărăceni» pe o vale «seacă»: mai rău nu poate să sune înșămănarea unui loc.

«Valea-Seacă!»

«Vale», pentru-că este un loc închis între munți, seacă, pentru-că pârâul ce și-a făcut cale pe mijlocul văii este sec aproape întregul an.

Eată cum stă valea:

În dreapta este un deal numit «Râpoasa». În stânga sunt alte trei dealuri numite «Fața», «Gropnița» și «Aluniș».

Pe «Râpoasa» cresc stânci; pe «Fața», sunt holde; pe «Gropnița» este satul, iară pe «Aluniș» sunt mormintele satului între aluni și mesteacani.

Așa 'n dreapta și așa 'n stânga; dar lucrul de

căpetenie este tocmai în fund. Aici sunt munții: de aici vine ce vine.

Dincolo, peste «Râpoasa», este «Valea-Răpiții», o vale mai adâncă decât «Valea-Seacă» și numită așa pentru-că printr'ânsa curge «Răpița». «Răpița» este supărăcioasă, mai ales în timp de primăvară, iară părâul de pe Valea-Seacă este un crac al «Răpiții». Primăvara, când se topește neaua pe munți, «Răpița» se supără, varsă o parte din mânia ei în cracul de pe Valea-Seacă, și asta încetează a mai fi «seacă». În câte-va ceasuri Sărăcenenii sunt numai prea bogați de apă. Așa o pat aproape în fiecare an. Când sămănăturile din vale par mai frumoase, Valea Seacă minte cu numele și spală tot ce-i pică în cale.

Ar fi încă bine, dacă astă năpădire ar țineă numai scurtă vreme. Apa rămâne însă pe vale formând multe locuri de adăpost pentru neamul broscănesc.

Iară în locul grânelor, pe lângă bălți, cresc răchite și se înbuibă sălcișul.

Este oare minune, dacă în urma acestora Sărăcenenii s'au făcut cu vremea cei mai leneși oameni!? Este nebun acela, care seamănă unde nu poate seceră, ori unde nu știe, dacă va putea ori nu să secere. Pe «Fața» locul este nisipos, grâul crește cât palma și păpușoiul cât cotul; pe «Râpoasa» nici murele nu se fac, iară în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă, lipsește și îndemnul de lucru. Cine lucrează, vrea să câștige, iară Sărăcenenii și-au fost scos gândul de câștig, pentru aceea nici nu se aflau îndemnați să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinși la răcoare; nu puteau, își mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când venea apoi iarna... vai și amar!

Ear cine e deprins cu răul, la mai bine nici

nu gândește; Sărăcinenilor le pareă că, decât așa, mai bine nici nu poate fi. Peștele 'n apă, pasărea 'n aer, cărțița în pământ și Sărăcenenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebuie să fie. Ici o casă, colo o casă... tot una câte una... Gardurile sunt de prisos, fiind-că n'au ce 'ngrădi; uliță este satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă: fumul află cale și prin acoperiș. Nici muruiala pe pereții de lemn n'are înțeles, fiind-că tot cade cu vremea de pe dâșii. Câte-va lemne clădite la olaltă, un acoperiș din paie amestecate cu fân, un cuptor de imală cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru tapi bătuți în pământ, o ușă făcută din trei scânduri înțepenite c'un par cruciș și cu altul curmeziș... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place, să-și facă altul mai pe plac.

În vârful satului, adică la cel mai înălțat loc, este o alcătuială, pe care Sărăcenenii o numesc «biserica». Ce să fie și asta? Este o grămadă de groși bătrâni, puși unii peste alții în chip de pereți. În vremile bătrâne, cândva, nu se știe când, acest fel de pereți se aflau cu partea de din sus privind tocmai spre cer; acum însă, nici asta nu se știe de când, ei se află în supusă plecare spre acea parte, care aveă să țină locul unui turn. — Asta — pentrucă stâlpii din față, fiind putreziți de când a bătut vântul cel mare, — s'au plecat spre răbdătorul pământ trăgând cu sine întreaga alcătuială. Așa a și rămas apoi, fiind biserica, cel puțin în Sărăceni, un lucru de prisos.

Popă? Se zice, că nu e sat fără de popă. Pe semne, cine-a făcut zicala asta n'a știut de Sărăceni. Sărăcenii eră un sat fără de popă. Adică — eră sat cu popă, — numai că popa lor totdeauna eră popă fără sat. Un lucru singur în felul lui

cu Sărăcenii ăștia. Mai că n'a fost încă popă, care să fi stat mai mult de cât trei zile în Sărăceni: într'una vine, într'alta rămâne, iar în a treia se duce. Câți popi vinovați toți au trecut prin Sărăceni, și care a stat mai multă vreme aici s'a curățit de păcate.

Ear' acuma părintele Trandafir ajunsese la acest canon de pocăință. El nu mai putea să aștepte, că va face ca alții, să vină o zi, să stea alta și să se ducă în a treia. Știa că s'a pus prea rău la protopop, pentru ca să poată crede, că-l va trimite la alt sat. Eară făr' de sat nu putea să rămână. Popă făr' de sat: roată făr' de car, jug făr' de boi, căciulă pusă într'un vârf de par. Își puse dar de gând, ca s'o iee precum i se face, să facă din nevoe drag și să stea bucuros în Sărăceni. Eră sat cel puțin de nume: nimeni nu putea zice, că e popă făr' de sat. Și într'adevăr, mai potrivit popă pentru mai potrivit sat nici cu bobii nu s'ar fi putut găsi. Traista popei se potrivea cu pragul poporenilor.

Chiar de la început părintele Trandafir a înțeles un lucru: cumcă în Butucani eră mai bine decât în Sărăceni. Oamenii aveau câte ceva; eară de unde este, poți lua. În Sărăceni însă toate încuetoarele erau de lemn. Și apoi părintele judecă: popa face treaba satului, eară satul să îngrijească de traista popii.

Multă vreme n'a trecut până-ce părintele a început să prindă încredințarea, că cu desăvârșire proști n'au fost oamenii, care au început cu pomenile și cu ospetele. «Este un lucru folositor, — zicea el, — când oamenii se adună spre a se mângâia și veselii împreună. Chiar Mântuitorul a început cu pomenile și cu nunta dela Cana Galileii.» Așa

gândeà acum părintele Trandafir ; dar în Sărăcenii nu erau nici pomeni, nici ospțee.

«Un lucru ! — își zise părintele mai în urmă. — În satul sărac popa nici spice n'are de unde culege. Câtă vreme vor fi Sărăcenii leneși, ei vor rămâne săraci și eu stau flămând !» Își puse dai de gând, ca să facă din poporenii săi oameni harnici.

Omul harnic mănâncă piatră, scoate caș din apa de baltă și secără fir de grâu unde au crescut cucute.

«Apoi — sfârși popa, — când vaca are hrană, ea nu rămâne stearpă !»

Așa a zis ; așa s'a pus să și facă.

Un om, care n'are ce să mănânce, își face treabă din treaba altora. Nici acum nu face bine ! Orbul n'ajută pe olog ; flămânzii nu'ndreaptă treaba satului ; când găștele păzesc stratul, puțin îi rămâne grădinarului. Ei, dar părintele Trandafir e vârtos la cap : unde pleacă, merge și ajunge, ori moare pe drum.

* * *

În cea d'intâiu Duminecă părintele Trandafir ținù o predică înaintea oamenilor ce s'au adunat în număr mare, ca să vadă pe popa cel nou. Nu este mai mare mulțumire pentru omul ce dorește binele altora decât aceea, când vede, că este ascultat de către alții și că vorbele lui prind rădăcini. Gândul bun se înmulțește cuprinzând loc în mai multe suflete, și cine-l are și poartă, mai ales atunci, dacă îl prețuiește, se bucură, când vede că și face cale'n lume. Părintele Trandafir se simțea norocit într'acea zi. Nici odată el n'a fost as-

cultat cu atâta luare aminte ca astă dată. Părea că oamenii aceia ascultă ceea ce știu, dar nu știu bine, și-i sorbeau vorbele cu atâta sete, încât părea c'ar voi să-i scoată sufletul, ca mai ușor să culeagă din el învățătura.

S'a citit în ziua aceea evanghelia asupra fiului ră-tăcit. Părintele Trandafir a arătat, cum Dumnezeu, în nesfârșita lui iubire de oameni, l'a făcut pe om spre fericire. Fiind omul în lume, Dumnezeu voește, ca el să simță toate plăcerile curate ale acestei vieți, pentru că numai așa poate să o iubească și să facă bine într'ânsa. Omul, care din vina sa, ori în urma altor întâmplări, simte numai amar și necazuri într'astă lume, nu poate iubi viața, și neiubind'o, desprețuește în chip păcătos acest înalt dar Dumnezeesc.

Ce fac însă oamenii leneși, oamenii, care nu'și dau nici o silință, care nici mâna nu și'o întind, ca să ia darul? Sunt păcătoși! căci nu numai dorințe avem, ci și pofte trupești. Poftele cele curate sunt date omului, ca să le stâmpere prin rodul muncii; dorințe îi sunt date în suflet, ca să cuprindă lume și Dumnezeu în sine și fericit să le privească. Lucrarea este dar'legea firii omenești, și cine nu lucrează greu păcătuiește.

După aceste părintele a arătat cu vorbe, care dau gândirilor chip viețuitor, cât este de ticăloasă viața unui om peritor de foame, și a dat credincioșilor săi sfaturi zămislite în mintea lui înțeleaptă, — cum ei ar trebui să lucreze în primăvară, în vară, în toamnă și în iarnă.

Oamenii au ascultat; în fețele lor era scrisă vorba părintelui, eară mergând spre casă, ei vorbeau numai despre cea ce auziseră în biserică, și fiecare se simțea cu un om mai mult decât până acuma. Erau poate mulți și de aceia, care așteptau numai

să treacă sfânta Duminică, pentru-ca în cea d'întâiu zi de lucru să înceapă.

«Aşa, popă n'a mai fost în Sărăceni!» grăi Marcu Florii Cucului, despărţind-se de vecinul său Mitru.

«Popă, chiar popă ca la un sat cinstit», răspunse Mitru, ca şi când ar fi simţit, că cinstit, satul său, tocmai cinstit nu este.

Au venit apoi alte Dumineci. Părintele Trandafir a mai dat însă îndărăt cu predicile. Chiar în a doua Duminică n'avea cui să-i vorbească. Eră vremea cam ploioasă, şi oamenii au rămas pe acasă. Alte Dumineci însă eră vreme frumoasă: pe semne atunci nu se îndurau oamenii de vreme; le venea greu a se despărţi de cerul lui Dumnezeu. Aşa, câte-o babă bătrână, câte-un moşneag cam slab la auz mai avea părintele prin biserică. Adescori rămâneau numai cu Cozonac, clopotarul. Aşa nu se face treabă,

Dacă ar fi fost altfel de om, s'ar fi oprit aici. Părintele Trandafir e însă ca şi capra în grădina cu curechi. Când îl scoţi pe uşă, îţi intră prin gard; când astupi gardul, dai că sare peste gard şi îţi face mai multă pagubă, stricând şi streşina gardului. Dar țină-l Dumnezeu! — e numai vorbă! — tot bun om rămâne părintele Trandafir.

«Aşteptaţi! — grăi el. — Dacă nu veniţi voi la mine, mă duc eu la voi!» — Şi apoi porni popa la colindă. Cât e ziua de mare gura lui nu se mai oprea. Unde prindea oamenii, acolo îi ţinea la sfaturi. La câmp dai de popă; la deal dă popa de tine; mergi la vale, te întâlneşti cu popa; intri'n pădure, tot pe popă îl afli. Popa la biserică, popa la mort, popa la nuntă, popa la vecin: — trebuie să fugi din sat, dacă voeşti să scapi de popă. — Şi unde te prinde te omoară cu sfatul.

Vr'un an de zile a dus-o părintele Trandafir cu

sfatul. Oamenii ascultau bucuros; le plăcea să stea de vorbă cu popa și chiar se prindeau de sfaturi. Atâta însă și mai departe tot povestea cea veche: știau oamenii cum să facă, dar nu făceau. Părintele se cam necăjea. Dela o vreme a fost sfârșit cu sfaturile. Nu era om în sat, asupra căruia să nu fi descărcat întreaga sa învățătură: nu mai avea ce să spună.

«Ei! că nu e bine așa! — grăi earăși preotul. — Nu merge cu sfatul. Să 'ncep cu ceva mai aspru.»

Se începù batjocura. — Unde află un om, părintele Trandafir începea a-l face de rîs și a-și bate joc de el în tot chipul. Trece pe lâng'o casă, care nu e tocmai de ieri acoperită. «Măi! dar isteț om mai ești tu! — grăește către stăpân, — și prin vârful casei ai ferestre. Tare iubești lumina și sfântul soare!»

Află o femeie cu cămașa nespălată. — «Uită măi! dar de când ați început voi să purtați rochii de postav?

Se întâlnește cu un copil nespălat. «Auzi, nevastă, mult lictar aveți voi de se mânjesc copiii atât de tare.»

Dă de un om culcat la umbră și-i zice: «Bun lucru! bun lucru!»; iară dacă omul se scoală, îl roagă să nu se lase de lucru, că are copii.

Așa începe și o duce mai departe tot așa. A ajuns treaba într'atâta, încât oamenii cale de-o poștă se feresc din calea popii. A ajuns ca și ciurma. Dar mai rău decât toate este una: după atâta tîndălitură, oamenii i-au pus numele «Popa Tanda», Apoi Popa Tanda a și rămas.

Vorbînd drept, sătenilor numai într'un chip nu le plăcea felul popii. Fieștecare râdea bucuros, cu popa, de alții; nici unuia nu-i plăcea însă, când alții râdeau de dînsul. Așa e firea omului: fiecare pune bucuros șeaua pe eapa vecinului. Și

de asta le plăcea părintele Trandafir poporenilor săi; cu atâta însă popa nu se mulțumea. Nici n'a trecut anul până ce toți oamenii din sat erau batjocoriți; n'a mai rămas de cine să-și bată joc, căci dela o vreme și cei batjocoriți începeau să râdă. Aici apoi s'a sfârșit. A rămas numai una: ca satul să-și bată joc de popa.

Doi ani de zile au trecut fără ca părintele Trandafir să fi mișcat satul înainte măcar numai atâta, cât e dela vorbă până la supărare. Oamenii ajunseseră atâta de sfătoși și atâta de batjocoritori, încât ziua întreagă stau grămezi, câte odată la sfat, câteodată la batjocură. Eră lucru minunat: oamenii cunoșteau binele, râdeau de rău, dar nu se urniau din loc.

Ei! spună om cu suflet: să nu se supere părintele Trandafir? Ba să se mânie, greu să se mânie!

El s'a și mâniat. A început să ocărăscă oamenii. Cum a purces la sfaturi, la batjocuri, așa acuma la ocări. Unde prindea omul, acolo îl ocărea.

Dar acuma n'a dus-o departe. La început oamenii se lăsau ocărâți. Mai târziu, mai răspundeau și ei câte ceva, așa, pe sub căciulă. În sfârșit însă, văzând că merge prea pe gros, începură și ei să ocărăscă pe popa.

De-aici înainte trebile se'ncălciră. Mergea când cruciș, când curmeziș. Oamenii începură să spună popii vorba, că nu se vor lăsa de răs și de ocară, ci vor merge la Episcopie și-l vor scoate din sat.

Numai asta îi trebuia popii. Au nimerit-o poporenii! Să-l scoată din Sărăcenii: acuma începă popa cu adevărata ocară.

Așa a și mers: poporenii s'au pus în car. La proptop și de-acolo la Episcopie.

Este în cartea învățăturilor despre viața lumescă o scurtă învățătură; binevoitorii de multe ori ne sunt spre stricare și răuvoitorii spre folos. Părintele Trandafir astă dată n'a avut noroc să tragă folos din răuvoitorii săi. Episcopul eră un suflet bun, vrednic ca să fie pus în toate pomelnicele de pe fața pământului. I s'a făcut milă de bietul popă și i-a dat dreptate, ocărând pe poporenii.

Adecă tot în Sărăcenii a rămas Popa Tanda.

* * *

În deobște nenorocirile se grămădesc asupra omului. Una naște pe cealaltă; sau că ele sunt surori de cruce. Destul, că le aflăm totdeauna ca umbra și lumina, una lângă alta.

Părintele Trandafir aveă acum trei copii. Când sosî acasă dela Episcopie, găsi pe preoteasa în pat. Eră a patra bucurie la casă.

O soție bolnavă, trei copii mici, al patrulea de lapte, o casă numai hârb: prin pereți se furișă neaua, cuptorul afumă și acoperișul eră tovarăș cu vânturile; ear hambarele goale, punga deșartă și sufletul necăjit.

Părintele Trandafir nu era omul, care să fi putut afla calea, pe care să iasă din această încurcătură. De ar fi fost alții în starea lui, el le putea da ajutor; pe sine însuși nu se putea mângâia. El stete multă vreme gânditor la opețul ce aruncă lumină somnoroasă; împrejurul lui dormeau toți. Și bolnava dormea. Apoi nimic nu îndeamnă mai mult spre întristare decât tocmai priveghiarea între cei ce dorm. Ear acești dormitori erau iubiții lui, iubiți, de-a căror fericire el aveă să răspundă, iubiți, prin care el viețuia

și a căror iubire da preț vieții sale. Gând se înșiră cu gând în capul lui. Sufletul îi trecea în trecut și în viitor, și viitorul, în starea, în care se află, nu putea să și-l înfățișeze decât cu cele mai triste colori. Copii lui! soția lui! ce va fi de dânsii!? Inima îi era grea, dar nu află un singur gând mântuitor, un singur chip de scăpare; în lume nu află nimic, de unde ar fi putut prinde speranță.

A doua zi de dimineată era Duminecă; părintele se duse la biserica cea închinată spre pământ, ca să citească utrenia.

Ca în deobște oamenii, părintele Trandafir nici odată nu și-a dat seamă despre cele ce făcă. Era preot și era bucuros. Îi plăcea să cânte, să citească evangelia, să învețe creștinii, să mângâie și să dea ajutor sufletesc celor rătăciți. Mai departe nu se gândea. De s'ar fi întrebat cândva, dacă cuprinde el și înalta sfințenie, tainicul înțeles al chemării sale, ar fi râs poate în tăcere de toate acele, pe care omul numai în momentele grele le pricepe. Este în firea omului, că după ce mintea pricepe un șir de lucruri mai ascunse, ea pune aceeași măsură pe lumea întreagă și nu mai crede ceea ce nu poate înțelege. Nu totdeauna însă omul gândește. Sunt întâmplări, în fața cărora mintea stă locului: în primejdie, când sufletul nu mai află ajutor, în bucurie, când el nu află izvorul, din care îi curge norocul, și în înșirarea gândurilor sale, când el nu le mai află legătura. Atunci, când omul în orice chip a ajuns la locul, unde puțința începe să se atingă cu neputințele sale, înceată a mai gândi, gândind în locul său firea omenească.

Părintele Trandafir intră în biserică. De câteori a intrat el în astă biserică! Dar totdeauna precum

intră făurarul în făurărie. Acuma însă îl prinse o frică neînțeleasă, merse câțiva pași înainte, se opri, își ascunse fața în amândouă mâinile și începù să plângă greu și cu suspin înăbușit și vi-foros. De ce plângea el? Înaintea cui plângea? Din gura lui numai trei cuvinte au eșit: «Puter-nice Doamne! ajută-mă!...» Și oare credea el, că acest gând cuprins cu atâta înfocare în despera-rea lui îi va putea da ajutor? El nu credea nimic, nu gândea nimic; el era purtat.

II

Sfânta scriptură ne învață, că întocmai precum plugarul trăiește din rodul muncii sale, și pă-s-torul sufletește, care slujește altarului, din slujba sa, de pe altar, să trăiască. Și părintele Trandafir și într'asta era credincios cătră sfânta învățătură: el totdeauna a lucrat numai pentru povățuirea su-fletească a poporenilor săi, așteptând ca aceștia, drept răsplată, să se îngrijească de traiul lui zilnic. Nu însă totdeauna lumea este întocmită după cum este scris și este poruncă; așa era numai popa, eară nu și poporeni. Din slujba sa părintele trăgea foarte puțin folos, atât cât nu era destul, adică: patru bucăți de pământ la țarină, birul de la po-poreni și folosul de la cei născuți și cei morți. Toate la un loc — nimic, fiindcă pe pământ nu răsare aproape nimic, birul nu este decât de nume, cei născuți se botează de milă, și celor morți li se face pomană de către popa.

În apropierea bisericii se află o casă pustie, numai după nume casă. Stăpânul casei ar fi ținut

vitele într'ânsa, dar n'avea vite. Lângă casă era și loc de grădină, grădină însă nu era, fiindcă zis a fost, cumcă garduri în Sărăceni nu sunt. Părintele Trandafir cumpăraseră casa cu loc cu tot și locuia într'ânsa. De când casa era a popii, prea multe îndreptări nu i se făcuseră, și acum era tot hârb, pereții ciur și acoperișul mreją. Părintele numai de ale altor case purta grijă.

Masa popii nu era mai bună decât casa. Vorba cu lumea gheboșilor : omul se îndreaptă după oameni, chiar și când ar voi să 'ndrepte oamenii după sine; popa trăia în felul satului. Noroc avea numai de zestrea preotesei; dar de unde numai se ia, multă vreme nu se ia; și asta se apropia de postul cel mare.

«Nu merge! — grăi părintele Trandafir. — Așa nu merge!» — și începă a se face și el om ca lumea, a se îngriji înainte de toate de binele casei sale.

Numai decât în primăvară luă un țigan, îl puse să frământă imală și-și lipi casa. În câteva zile toți patru pereți erau lipiți și muruiți. Acuma părintele ședeă mai bucuros afară decât în casă, fiindcă din casă nu se vede atât de bine murueala casei: și era frumos lucru o casă muruită în Sărăceni, mai ales când omul își putea zice: «Asta e a mea!» Era însă un lucru, care de fel nu se potrivea. De câteori ochii părintelui scăpătau peste pereți pe acoperiș, el intra în casă: îi părea c'a văzut acumă destul. Nu privea la acoperișul stricat, și totuși, de câte ori voia să vadă pereții, vedeă tot acoperișul. Afurisitul de acoperiș! Nu mai era chip să-l lase precum era.

Colo jos în vale, pe unde sunt bălțile cele multe, nu cresc numai sălcii și răchite; pe ici pe colea este și șovar, pipirig, papură, ba chiar și câte un fir de trestie. — «Așa voiu să fac!» gândi popa. Luă un om, îl puse la șovar, la pipirig, la papură și trestie. Sâmbătă era plin în prejurul casei, — tot snopi legați cu nuele de răchită: eară în cealaltă Sâmbătă acoperișul era cârpit și tivit pe vârf cu snopi de trestie, peste care erau întinse două prăjini legate cu furci. Acuma lucrul era chiar bun — și nu scump. Oamenii treceau pe lângă casa popii, clătinau din cap și ziceau câteodată! «Popa e omul dracului!» Eară popa petrecea bucuros pe afară.

Dar nici astă bucurie n'a ținut multă vreme. Tot se mai află un lucru, care nu se potrivea. Popa se simțea prea în câmp. Ca și a lui casă nu mai era nici una în sat; s'ar fi potrivit, ca ea să fie cumva despărțită de sat. Părintele se cam sfiă a zice «la mine acasă», fiindcă vedeă, că «la el» este «în sat.» Un gard trebuia încă și o porțiță, pe care să intre oamenii, când vin la popa; să fie gard numai de nume, să fie porțița numai pirlaz, dar să se știe, că înainte de a intra în casa popii, trebuie să intri în curtea lui.

Popa iarăși luă un om, îl trimise să taie spini și pari, bătù parii în pământ, puse spinii printre pari și gardul fu gata. Înaintea casei, în spre biserică, loc de vr'o 400 de stânjeni, locul fu îngădit; eară porțița se făcù din patru pari înțepeniți cu alți doi, cari erau puși cruciș.

Mai ales preteasa se bucură foarte, când se văzù așa îngădită; mai ales popa se bucură, când vedeă că se bucură preteasa. Nu era zi, în care popa ori preteasa să nu le zică copiilor de v'ro

zece-ori: «Auziți? să nu eșiți afară din curte! jucați-vă frumos aici acasă!»

Când omul a făcut începutul, el nu mai ajunge la capăt. O dorință naște pe cealaltă. Acuma preotesei i-a intrat un lucru în cap.

«Știi tu ce, popă? — zise ea într'o dimineată. — Eu ași gândi, că ar fi bine să fac câteva straturi colo dealungul gardului.»

«Straturi?»

«Da! să seamăn ceapă, morcovi, fasole, barabule și curechiu!» Părintele rămase uimit. Îi părea, că asta ar fi peste putință. Straturi în Sărăceni!... Dar câteva zile capul îi era plin de straturi, de barabule, curechiu și fasole; așa, peste iar câteva zile, locul era săpat, straturile erau făcute. Nu era ziună, în care atât popa cât și preoteasa să nu fi mers măcar de zece-ori la straturi, pentruca să vadă dacă nu erau răsărite semințele. Mare a fost bucuria într'o zi. Popa s'a sculat mai de dimineată. «Muiere, scoală!» — «Ce i» — Au «răsărit!» Toată ziua aceea popa și preoteasa, cu copii cu tot, au petrecut vremea șezând pup între straturi. Care vedeă mai multe semințe încolțite, acela era mai norocos.

Eară sătenii treceau pe lângă casa popii, priviau printre spini la straturile popii și-și ziceau și astă dată: «Popa e omul dracului!»

«Auzi tu preoteasă, — grăi acum popa. — Oare n'ar fi bine să semănăm păpușoiu pe lângă gard și împrejurul straturilor?»

«Ba bine, zău așa! Mie-mi place păpușoiul verde!»

«Și mie, mai ales copt pe jeratic!»

Lucru nou! Popa se încunjură cu păpușoiu. Îi râdea inima, când gândea, cât se va face de frumoasă treaba, când jur împrejur păpușoiul va crește și va acoperi spinii din gard, care începeau a nu-i

mai plăceă părintelui. Dar tot vorba cea veche: un necaz naște pe celalalt. În dosul casei eră încă o bucată de loc, de v'ro cinci ori mai mare ca acea îngădită. Asta nu mai eșiă din mintea popii. Pentru-ce să stea asta goală? Oare n'ar puteă el pune păpușoiu și în dosul casei?

În țarinile de pe față oamenii arau și sămănau, în sat însă neatins eră pământul, pentru-că aici eră sat.

Marcu Florii Cucului, vecinul popii, aveă un plug, cam stricat... dar plug, eară Mitru Cătănaș, vecinul lui Marcu, avea doi boi slabi și un cal spetit. Popa, Marcu, Mitru, boii și calul, împreună, munciră o zi de dimineată până seara; locul fu arat și sămanat cu păpușoiu.

Popa de aci înainte sta mai bucuros în dosul casei. Eră lucru minunat și frumos — așa brazde! și printre brazde, pe ici pe colea câte un fir de păpușoiu abia incolțit. — Cu toate aceste popa se scărpină câte odată, ba foarte adese ori după ureche. Păreă că tot îi mai apasă ceva pe inimă. Eră lucru greu, de care nu cuteză a se prinde; pământurile din țarină. Până acum le-a fost dat în parte; acuma nu știă ce să facă cu ele. I-ar fi plăcut, ca să le lucreze însuși. Să-și vadă el sămănăturile lui, să meargă la ele cu preuteasa, apoi la toamnă... Eră lucru foarte amăgitor!

S'a făcut multă vorbă cu preuteasa asupra acestui lucru. Trebuiau cai, trăsură, plug, slugă, grajd — o mulțime de lucruri trebueau. Iară popa nu prea se pricepea la plugărie... Și totuși, straturile erau verzi, păpușoiul incolțea. — Popa își întări gândul; luă rămășița din zestrea preutesei, care sta încă încuiată în lădă, și se apucă de muncă.

Plugul Marcului eră bun pentru început. Un cal cumpără popa dela Mitru; alt cal se află la

un om din Valea-Răpiții; Stan Șchiopul avea un car cu trei roate. Popa îl cumpără, fiindcă a câștigat o roată de la Mitru, ca adaus la calul spetit.

Cozonac Clopotarul se prinse să fie și slugă la popa, fiind casa lui numai la o săritură de aici. Popa bătu apoi patru stâlpi la capătul casei, doi mai înalți, doi mai scurți, alcătui trei pereți de nuiiele, făcù acoperiș de șovar și grajdul fu gata.

În vremea asta părintele Trandafir a îmbătrânit cu zece ani; dar întinerea, când încărcă preteasa și copiii în trăsură, da biciu la cai și mergea, ca să-și vadă holdele.

Sătenii îl vedeau, clătinau din cap și iarăși ziceau: «Popa e omul dracului!»

Preteasa avea însă necazurile ei muieresti. Ea avea o icoană frumoasă, pe care a fost căpătat'o în cinste de la feciorul popii din Vezura. Și acum icoana zăcea pusă în fundul lăzii învelită în hârtie. Ar fi dorit mult s'o pună între ferești, să pună flori și busuioc împrejurul ei, s'o vadă mai adese ori, fiindcă icoana era chipul Sfintei Mariei Maicii Domnului și pe fiica pretesei o chiamă Maria. Peretele era însă murdar și icoana n'avea privaz. Era și un alt lucru ce o supăra pe preteasa: o fereastră era astupată cu bășică de porc, iară în celelalte două erau trei ochi spărți și cârpiți cu hârtie. Era cam întunec în casă.

Paștile se apropiau. Nu mai erau decât cinci zile până 'n săptămâna cea mare. Dacă popa voia să petreacă Paștile cu preteasa împreună, nu-i rămânea decât să câștige trei lucruri de căpetenie: var pentru pereți, ferestre pentru casă și privaz pentru icoana sfintei Mariei Maicii Preacurate, — tot lucruri, care numai în oraș se pot căpăta. — La târg dară!

Avea popa cai, avea și trăsură. Îl cam supărau

însă lesele, din care n'au fost rămas decât spinarea cu coastele. Îl prindea apoi rușinea, ca popă ce eră, să meargă fără de lese la târg. În împrumut nu putea lua, fiindcă se află în Sărăceni, unde nici popa n'avea lese cum se cade.

Nevoia este cel mai bun învățător. Părintele trimise pe Cozonac în vale, după nuele, bătù doi pari în pământ, între pari, tot în depărtare de o palmă, bătù bețigașe mai subțirele și apoi popa, preuteasa, copiii și Cozonac se puseră la împletit. Multă vreme nu trecu până-ce lesele și fură gata. De minune nu eră lucrul: erau însă cele mai bune lese în Sărăceni, bune, încât Cozonac nu se putu răbdă să nu-și zică: «Popa e omul dracului!»

La târg și de la târg acasă, părintele se fâli cu lesele sale; află că alții au, ba chiar cumpără mai rele lese decât acelea, pe care le făcuse el.

«Ce faci popă?»

«Lese.»

«Dacă doar ai».

«Fac pentru cei ce n'au.»

După Paști, Cozonac începù să curețe bălțile de nuele, iară popa să împletească la lese. Cu cât mergea lucrul mai 'nainte, cu atâta mai bine mergea; cea din urmă leasă eră tot-deauna cea mai bună.

Marcu Florii Cucului eră om sfătos. Îi plăcea să stea de vorbă cu popa. Cozonac curăță nuele, popa împletește, iară Marcu zace întins pe burtă cu capul pe pumni și privește în dragă voie.

«Nueaua asta e cam lungă — zise părintele, măsurând nueaua cu privirea. — Măi Marcule! — ia dă-mi toporul cela, ca s'o fac mai scurtă!

Toporul eră la picioarele lui Marcu. Marcu ridică partea de dinainte a trupului, se razemă pe

cot, întinde piciorul și moșcotește, — voind să tragă toporul cu piciorul.

«Tare ți-e grabă! — îi grăește popa — și-i trage una cu nueaua. Marcu sare și se încredințează, că el este cu mult mai sprinten decât credeă. În urmă astă încredințare ia fost de mare folos. Înainte de Rusalii părintele a gătit un car de lese, cu care aveă să meargă la târg, și Marcu știă foarte bine, că dacă popa vinde lesele, și el va să aibă sărbători bune. I-a fost ajutat popei câteva săptămâni, și lucrul tot-deauna îi aduce folos celui ce-l face.

Înainte de Rusalii începură însă niște ploi, care părea că nu vor mai încetă.

«Nu știu zău eu ce voi face — zise popa. — Par'că m'oiu lăsa cu târgul până după Rusalii. Mi-e groază să plec pe ploaea asta. Dacă n'o sta ploaea până Joi, apoi eu unul nu mă duc!

Marcu se scărpină după urechi, dar nu zise nimic. Vedeă și el, că popa nu se cade să fie plouat. — Îl supără însă lucrul și-l făcă să se gândească.

«Oare, — grăi el într'un târziu, încetând a împleți — oare n'am putea noi împleți o rogojină? Șovar, rogoz și pipirig este în vale!»

«Măi, poate că ai dreptate — îi răspunse popa. — Și acea tot cam așa trebuie să fie ca și asta ce facem noi.»

Ajutând popii, Marcu a început să facă mai bune lese decât popa. Rogojina a eșit în cinstea lui; eară popa n'a venit plouat, ci cu punga plină de la târg.

Ziua sfintelor Rusalii astă-dată a fost zi bună. Preoteasa aveă rochie nouă, cei trei mai mărișori aveau păpucași din oraș, Măriuca cea micuță aveă o pălărie de pae cu două flori roșii, eară pereții erau albi chiar și pe din afară, ferestrele erau în-

tregi, casa era luminoasă și icoana sfintei Mariei Maicii Preacuratei se vedeà bine cum erà pusă sus, între ferestre și împodobită cu florile crescute pe marginea straturilor. Făină albă, carne, unt, ba chiar și zahăr a adus popa de la oraș. Părintele o iubeà pe preuteasa; ei însă nici o dată nu se sărutau din senin. Într'astă dimineață cel dintâiu lucru, pe care l'a făcut, a fost, că s'au sărutat. Preuteasa a început să plângă, — nu știu de ce, — eară părintele Trandafir erà să plângă când a sosit în biserică, a văzut însă oamenii pe la icoane și a intrat în altar cu lăcrămile în ochi. Zic oamenii, că el nici o dată n'a cântat mai frumos decât într'astă zi. A rămas vorba: «Cântă ca popa la Rusalii!»

Poporenii mergeau la popa, intrau pe porțiță înainte de-a trece pragul, se curățau pe picioare, își puneau pălăria în băț, rezemau bățul de perete, își netezau mustățile și părul, apoi intrau ca la popa. Eară când eșiau din casă, priveau odată împrejur, clătinau din cap și nu mai ziceau nimic.

Vremile vin; vremile se duc! lumea merge înainte, iară omul, când cu lumea, când împotriva iei.

III

Drumul de țară vine din oraș, trece pe lângă Valea-Seacă și merge mai departe pela Valea-Răpiții. Unde se întâlnesc drumurile, la împreunarea celor două văi, pe Râpița, este o moară, lângă

Râpița este o rugă, lângă rugă este o fântână, iar lângă fântână sunt opt paltini frumoși. Locul acesta se zice: «La rugă la Sărăcenii!» De aici până la Sărăcenii nu este decât cale de un ceas. Cu toate acestea, câteori vine din oraș, Sărăceanul se oprește aici, adapă caii și mai stă puțină vreme, așteptând ca să vie vr'un drumeț, care să întrebe: «Ce sat e acela, unde se vede biserica cea frumoasă cu pereți albi și cu turn sclipitor? — Fiind întrebat astfel, el își netezește mustățile și răspunde privind fălos spre acel loc: «Acolo sus pe «Gropnița?» Acela e satul nostru, Sărăcenii, dar clopotele să le auzi: ce clopote sunt în turnul acela!... S'aud cale de trei ceasuri!»

Unde se despart drumurile, este un stâlp cu două brațe: pe un braț stă scris: «Spre Valea-Râpiții», pe cel-l'alt: «Spre Valea-Seacă». Drum ca acela, care trece prin Valea-Seacă în spre Sărăcenii jur împrejur nu este. Netez ca masa și vârtos ca sămburele de cireșe. Se vede că Sărăcenii l'au făcut de dragul lor. În dreapta și în stânga, tot zece, cincisprezece pași unul de altul, sunt niște nuci tufosi, la care omul privește cu drag. Albia pârâului rămâne la dreapta: drumul trece pe coaste, mai pe sus, ca să nu l'atingă năpădirea apei. Sărăcenii au trebuit să sfarme stânci în calea lor; dar au făcut'o bucuroși, fiindcă din stânci și-au făcut drumul.

Pe aicea Sărăceneanul se simte acasă, pentru aceea mână numai în pași. De altmintrelea nici nu i se urăște. Aproape la tot pasul întâlnește câte un cunoscut, cu care mai schimbă vorba «de unde și până unde!» Asta duce un car de var, celalalt un car de poame; mai apoi vine unul cu împletituri, altul cu un car de roate, doage, ori alt lemn lucrat. Iară pe marginea drumului,

din când în când, dă de petrarii, care ciocănesc din zori de zi până la apusul soarelui. Astă cale nu e pustie!

Unde cotește valea și drumul, acolo sunt vărăriile. Aici apoi e târg întreg. Unii încarcă var, alții descarcă piatră și lemne; pietrarii fac tocot; vărarii aruncă lemne în foc; stăpânii fac larmă unul pentru cinci.

De la acest loc și satul se vede mai bine. Grădinile sunt însă prea îndesate cu pomi; numai printre crengi ori peste pomi vedem pe ici pe colea câte o bucată din pereții și acoperemintele caselor. Casa popei este tocmai sus lângă biserică: nici din asta nu vedem însă de cât cinci ferestri și un acoperemânt roșu cu două hornuri. În față cu biserica este școala. Casa, din care nu vedem de cât o bucată de perete cu două ferestri mari și acoperemântul, este a lui Marcu Florii Cucului. — Iară zidirea cea mare, care se vede mai în vale, este primăria. — Dacă satul nu ar fi atât de îndesat, ar trebui să ni se înfățișeze foarte frumos. Așa însă rămâne învelișul, din care trebuește să urmăim la cele ce nu vedem.

Toate s'au schimbat; numai părintele Trandafir a rămas precum a fost: verde, vesel și harnic. Dacă părul cărunt și barba căruntă nu ar vesti vremea lui, am crede, că copilașii, cu care se joacă în spre seară la laița cea de din nauntea casei, sunt copilașii lui. Unul dintre copilași, pe care l'a ridicat, ca să-l sărute, îi fură pălăria din cap și fuge cu ea năstașnic. Măriuca deschide fereastra și strigă: «Trandafirică al mamei, nu lăsa pe moș-tătuca cu capul gol». Apoi fuge dela fereastră, pentru-ca să prindă pe Ileana, care a furat ceapța buni-chii, s'a împodobit cu ea și vine să se fălească la mătușica. — Moș-tătuca râde din toată inima; îi

place gluma. Tocmai vine de la vecernie și părințele Coste și prinde atât pe Ileana, cât pe Măriuca, le sărută și apoi se pune pe laiță lângă socrul său. Marcu, vecinul, vechiul prieten, socrul Mărinicăi, om de casă, vede alaiul și vine și el să stee de vorbă. «Bătrânule! na-ți căciula; nu sta cu capul gol!» grăește bunica întinzând căciula pe fereastră.

Un om din sat trece, le pofteste «bună odihnă» și-și zice: Ține-l Doamne la mulți ani, că este omul lui Dumnezeu!

S C O R M O N

I. Slavici. — Nuvele.

3

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

SCORMON

I.

Cât e de lung gardul, de la portiță până la cotitura uliței, Sanda l-a măsurat, nici ea singură nu știe de câte-ori, cu firul în mână.

Jos, lângă portiță, e vârtelnița cu jirebia de tort. Sanda ia capătul firului, îl sucește pe lângă cel d'întăiu par din gard, apoi merge lăsând firul printre degete din par în par până la stâlpul din cotitură; acolo sucește firul încă odată și iarăși se întoarce înapoi. Vârtelnița se mișcă a lene scârțind îndelungat și lasă firul a se desvâli. Din când în când scârțitura încetează și firul nu mai curge. Sanda fuge la vârtelniță, descurcă firele și iarăși părăndă parii. Așa se urzește pânza. Și gardul e cel mai bun urzitor: pari bătuți unul lângă altul și legați între dânșii loc de șease palme de la pământ cu o împletitură de nuele. Lângă gard

locul c'neted; dincolo grădina cu legume și cu flori. Cucurbăta se întinde de-alungul, se ridică și pe alocurea se răsucește până în vârful parilor, în cât firul Sandei se ascunde în verdeața frunzelor ori scutură albi din florile galbene. Așa de a îndemână nu e urzitorul cu cracii lungi ca păianjenul. E bun în vreme de iarnă. Acum însă Naica Marta s'a dus cu copiii la stână, Badea Stan a plecat cu un car de scânduri: Sanda e singură, singurică. Îi mai place afară la uliță. Nu pentru că ar fi trecători, dar afară cântecul vine mai bine. E cald. Dar deprinsă e fata la ger și la arșiță. Cu brațele goale, cu poalele aninate în brâu și cu ștergarul în cap, ea nici nu simte vremea lui cup-tor; cântă, întinde firul, descurcă jirebia și se perde în tinerețele ei.

Din vale vine abia târându-se un câne flocan pe mijlocul, uliței. Câteva sute de pași de la cotitură el zărește o clipă pe Sanda, se oprește, ridică capul, ciulește și începe a schiaună încet. Sanda se întoarce cu firul și iarăși se arată la cotitură, Cânele tresare, prinde viață și cu ochii ațintiți la Sanda se răpede în sus.

Pentru o fată, care urzește pânza de-alungul gardului, un câne flocan, mai ales când nu vine, ci se răpede, totdeauna este o ivire mai mult de cât supărăcioasă. Sanda țipă, apoi rămase încremenită de spaimă, cu fața albă ca fagurele și cu ochii ațintiți la câne.

Ca o șopârlă însă, cu labele întinse, colbăind cu coada și schiaunând se târie cânele până în apropierea ei. Acolo apoi rămase turtit la pământ, privind la fata speriată, schiaunând iar cu frică și mișcându-și coada neîncetat.

Sanda își veni în fire. Îi părea că a mai văzut

adeseori acest câne, dar unde și cum, nu-și aducea aminte.

De o-dată fața ei se însenină.

— «Scormon!» strigă ea cu bucurie—ca și când ar întâlni un vechiu prieten

Când auzi cânele acest cuvânt, sări iute la picioarele ei, apoi se ridică cu labele pe ea și iarăși îi cuprinse picioarele, sări împrejur vesel, începù să latre, să schiaune și iarăși să-i lingă mânilor.

«Scormon! dragă Scormon! — zise ea plecându-se spre câne și netezându-l. Cât e de slab, sărmanul! — Unde e Pascu?,

La auzul acestui nume, cânele începù să schiaune încet, mai tare, tot mai tare, în sfârșit el își ridică capul în sus și începù să urle.

Sanda îl privi câtă-va vreme cu mișcare.

«Bietul câne! cum urlă! zise ea înduioșată. Scormon, nu urlă! — urmă apoi simțind, că lacrimile îi vin în ochi. — Cine știe, poate a și murit în cătănie. — Bietul câne! Apoi începe a se șterge la ochi, așezându-se pe piatra de lângă porțiță.

Cine știe, poate a și murit! Trei ani vor fi la toamnă de când l'au dus în cătănie. Și mulți mor în cătănie. Se zice că-i bate și-i țin cu mâncări rele. Vai ș'amar! Nu se mai aude nimic de el. Despre alții tot mai vine câte-o veste. Dar el n'are pe nimeni decât pe bietul acest de câne, care pierde de foame.

La acest gând Sanda privi împrejur. Scormon eră tupilit la picioarele ei. Ea începù să-l netezească.

«Scormon, tu n'ai stăpân!»

Scormon se ridică și-și puse labele pe genuchii ei, privindu-i în față.

Sanda începù a-și face muștrări. De trei ani, decând s'a dus Pascu, ea abia câte-odată și-a adus aminte de el. Măcar numai să se fi gândit la el. Și așa

nu se mai gândește nimeni altul în lume. Dar atunci, când îl luaseră în catane, Sanda era încă tânără, de tot tânără și nepricepută. Iar el totdeauna a fost bun cu dânsa. Când mergea la stână, iarna când ședea seara la sfărâmat porumb, și primăvara, când oile începeau să fete, totdeauna el îi aducea pe cel mai frumos dintre mieii priori. Cine știe, poate el... Da! de dragul ei el ar fi fost gata să facă orișice. — Ar fi dorit să știe, unde-i și ce face și cum e și ce gândește, ar fi dorit să-l vadă și — numai să-l vadă.

Scormon se ridică cu labele pe umerii ei.

«Scormon!» strigă ea înduioșată, apoi îi cuprinsese capul și îl sărută, privind speriată împrejur, ca să vadă, dacă nu o va fi zărit cine-va. După aceea se ridică repede, intră în curte, în casă și eși cu o bucată de mălai proaspăt.

«Scormon, ia mănâncă! grăi ea întinzându-i bucata.

Cânele începuse să mușine mălaiul.

«Mănâncă, Scormon, mănâncă! Sărmanul! cât e de slab: abia a mai rămas păr pe el. Mănâncă. Scormon!»

Scormon apucă bucata cu sfială și o puse între labe, iar fata se așează lângă el și rămase privind cu mulțumire, cum cânele din ce în ce se îndemna mai tare la mâncare.

Unde e Pascu, Scormon?

Cânele lasă bucata și iarăși începe a schiauna.

«A murit, știu c'a murit! cânele simte mai bine decât omul!

Naica Marta se opri în porțiță și stete uimită: Sanda ședea jos și netezea un câne străin.

— Ce faci tu, fată?

«A murit, mamă! știu c'a murit! urlă cânele».

— Cine-a murit?

«Pascu! Ia, acesta e cânele lui.

— Care Pascu?

«Pascu, care erà cioban.

— Aha! îmi aduc aminte, bălanul! răspunse Naica Marta. Dar de unde știi tu?

«Urlă cânele, mamă. Să vezi. — Scormon! unde e Pascu! Cânele, la intrarea Naicăi Martei, se retrase și făcu un cerc împrejurul femeilor. Acum se opri și ridică capul în sus.

«Unde e Pascu?» întrebă Sanda încă odată.

Cânele începù iarăși să urle.

Muma și fata steteau privind cu înduioșare la cânele ce în limba lui se plângea de singurătate.

— Da, nu e a bine! grăi Naica Marta într'un târziu. Dumnezeu să-i ierte păcatele! Erà băiat bun. Nu mai știe nimeni să facă brânza cum o făcea el. Bietul câne, cum urlă!

Acum, când și Naica Marta zisese, că Pascu a murit, Sanda ar fi dorit să-i arăte, că e cu putință, ca el să nu fi murit. Cânele poate urla și numai de dor să vadă pe stăpânul său. Văzând însă, că și mumă-sa își șterge lacrimile, ea o urmă în casă fără să-i vină a zice vr'un cuvânt.

Ceva mai târziu, Sanda iarăși măsură lungimea gardului cu firul în mână, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic. Scormon erà culcat la vârtelniță purtând capul în urma fetei, pe care și-o alesese stăpână. Ea se aplecă totdeauna, când soseà la vârtelniță, și-l netezeà, iar cânele se tăvăleà desmierdat înaintea ei.

— Bietul câne! Cum se bucură!

Numai în cealaltă zi dimineața se simți urma zilei aceasteia.

— Ce ți-e fată? o întreabă mumă-sa îngrijată.

«Nimic, mamă.

— Ești galbenă ca ceara!

«Nu știu! zise Sanda mergând să dea mălaiu la câne.

Și din zi în zi Sanda se făcea tot mai tăcută, mai galbenă și mai gânditoare. Ii plăcea să iasă seara afară, numai cu Scormon. Acesta peste câte-va zile încetădea mai urlă, când îl întrebă unde e Pascu, și schiaună numai privind împrejur ca și când l'ar aștepta.

«Cine știe, poate că nici n'a murit, își zise Sanda. Parcă'i spuneă un glas tainic, că el trăește; iar când auzea acest glas, par'că se temeă de ceva.

Și de câte ori vedea pe Scormon, glasul răsună în sufletul ei și în răsunetul glasului se ivea frica.

Peste câteva săptămâni Naica Marta eși cu o bucată de mălaiu.

«Scormon!»

Nimic.

«Scormon!»

Nimic.

— Tu fată! ea'n vină, chiamă cânele cela.

Chiamă fata, chiamă muma, chiamă toți, dar e zadarnic. Astăzi, mâne și poimâne: s'a dus Scormon. Cine știe unde?

«Păcat de cânele acela. Era bun la casă!» grăi Naica Marta.

Sanda s'ar fi bucurat, că a scăpat de el; însă îi pareă c'a rămas satul pustiu.

II

Trei văi și trei dealuri: cale scurtă în tinerețe, cine o face în voe bună, a sosit la Măciniși, fără chiar să bea apă din izvoarele din cale.

Jos în vale curge râul; mai în sus, pe coaste,

resfirat, se întinde satul prin holde și grădini. Sus, pe culme, paște turma în iarbă verde și îndesată. Stâna e așezată tocmai lângă cruce, de unde ochiul cuprinde amândouă văile. Un nuc bătrân și tufos dă umbră păstorului.

Berbecii sunt bătauși; mioarele sunt grase și mieii sburdalnici: dar păstorul totuși e tăcut. Zadarnic ia fluierul în mână; doina nu mai are farmecul, pe care-l avea odinioară.

Scormon, ține!

Scormon sare și se repede între berbecii, care se bat în capete, despărțindu-i pe șapte în șapte părți, apoi rămâne stând cu capul ridicat, ca să vadă dacă lupta e sfârșită. Iar când vede că toți pasc, latră încă de câteva ori, ca semn al priveghierii sale, și se întoarce încet lângă stăpânul său. Aici se întinde, își pune capul pe labele de dinainte și rămâne urmând cu ochii săi nișcările lui Pascu. Din când în când ciulește, tresare, ridică capul, ori mornăie parc'ar fi simțit ceva neprimicios.

Pascu nu-l vede. El se simte singur. Câtă vreme a fost în cătănie, adeseori și-a adus aminte de el. Muntele, turma și Scormon au fost prietenii din revărsatul tinerețelor lui. Acuma însă, decând a sosit acasă, par'că e sătul de traiul de mai 'nainte. De patru săptămâni își paște turma și încă nu și-a botezat chiar nici pe berbecul ce poartă clopotul cel mare. Poate cu vreme, — cu zile lucrurile iarăși vor intra în firea lor de mai înainte.

Scormon ridică capul, se ridică de tot, privește ciulind în vale, apoi ca lăsat din pușcă se duce peste gropi și tufișuri în jos.

— Unde, păcate, se duce cânele așa? Scormon, Scormon!

Scormon n'are vreme să stea de vorbă.

Pascu se ridică și privește în urma lui.

Din vale șerpuește albă și netedă calea îngustă. Jos, unde se perde în dosul spinișului îndesat, Pascu vede o femeie venind grăbită în sus. Scormon merge drept la ea, apoi joacă împrejurul ei, se tăvălește, latră, sare pe ea și iarăși ia calea înapoi până la Pascu.

«Ce-i Scormon? Cine-e aceea?»

El ar spune dac'ar ști vorbi. Dar schiaună, sare, latră și iarăși fuge la Sanda, și dela Sanda la Pascu și dela Pascu la Sanda, cale tot mai scurtă, până ce nu îi poate vedea fața în față.

Sanda se oprește cu obrazii aprinși înaintea lui Pascu.

O dacă n'ar fi plecat, dacă n'ar fi venit, dacă n'ar fi aici!

Pascu o vede și-și aduce aminte de ea. Da, e Sanda lui Badea Stan. Parc'o vede acum tot cum eră înainte de trei ani, dar totuși parc'ă tot nu e, cum a fost atunci. Par'că e — ferească Dumnezeu—cum! Ar voi să-i spue o vorbă, dar nu o găsește tocmai pe acea.

— Mi-a spus Florea lui Butuc, c'ai venit acasă! grăi Sanda înăbușită.

Pascu abia putu să o auză.

«Da! am venit acasă. Și Florea a venit acasă, răspunse el căutând vorbele. — Am turmă frumoasă. Patruzeci și șase de berbeci, o sută șeaizeci și două de mioare și optzeci și trei de miei.

— Frumoasă turmă!

«Și iarba e foarte bună, să zici că-i pagubă să pască oile în ea. Ia! berbecelul ăla e al meu: simbrie. Să ți-l arăt. — El plecă în spre turmă și Sanda în urma lui, iar Scormon, adunând turma, înaintea lor.

— E grasă turma.

«Foarte grasă. Așa turmă n'am avut încă. Vezi aceea și aceea și berbecul acela și celălalt, — urmă el arătând oile resfirate. Am tot de la zece una.

Sanda umblă în urma lui, privindu-l furișat, iar când el stete locului și se întoarce la ea, amândoi rămaseră ca în cea d'întăiu clipă a întâlnirii lor.

— Eu mă duc acasă! zise Sanda cu glas tremurător.

»Te duci acasă?

— Da! mă duc! răspunse ea plecând.

Pascu plecă în urma ei.

Acuma se opri Sanda.

«Dar unde ai plecat! o întrebă Pascu.

— Am fost numai iac'ășa!

«Ce duci în cârpă?

Sanda privi la cârpă, apoi la Pascu. Ochii începură să i se păinjenească. Scormon văzu cum o lacrămă se strecură în jos pe obrazul ei și începuse să schiaune, văzând c'acuma nu e bine.

Ți-am adus niște struguri! zise ea fără ca să-și șteargă lacrăma. — Sărmanul a venit la noi. — Mai departe nu putu vorbi

Nu știu ce, și nu știu cum... Pascu se simți că nu se mai știe... Fără de a putea să-și dea seamă în ce chip, el se trezi că îmbrățișează pe Sanda.

Scormon privea neclintit la ei.

* * *

În toamna viitoare peste trei dealuri și trei văi, în umbra unui teiu eră o trochiță. Scormon e culcat lângă ea și privește în tăcere, cum copilul se joacă cu mânuțele lui, bombănind vorbe de tainic înțeles.

LA CRUCEA DIN SAT

DESEN ORIGINAL DE SIRATO

LA CRUCEA DIN SAT

I.

Naica Floare n'are vreme. Cuptorul este ars, și plăcinta nu e încă întinsă. Multă grabă nu-i prea bună: Marta ar fi trebuit să mai aștepte cu cuptorul. Ea însă umblă cu gândul tot pe la cei din casă; abia apucă să se vadă și ea la masă cu scărmanătorii de pene. Sunt prea veseli: îi aude râzând în casă. Bujor spune minciuni; trei zile și trei nopți el nu ar sfârși. Când n'or știșe de la altul, o scornește de la sine. Și apoi mai este bun la clacă și pentru că nu se mânie, când Ileana îi face câte o glumă, iar Ileana bucuros îi face câte una. Așa-i asta între tineri.

În vreme-ce Naica Floare întinde plăcinta și tinerii petrec vesel împrejurul mesei, stăpânul casei, Badea Mitru, șade pe prispă, în umbra celor de la masă. Ca totdeauna pipa 'i este în gură, dar

de mult a uitat, că nu arde. Simte că-i lipsește ceva: ce însă anume, nu știe. Tot așa de puțin știe de veselia celor din casă. Simte că singur nu este; mai departe nu-și bate capul. Veselia lor nu îl supără, dar nici nu îl înveselește. Scoate pipa din gură, cascade odată, se întinde, apoi, pentru ca să facă și el ceva, ia un pumn de pene și începe a le număra aruncându-le jos una câte una.

Un nou hohot îl trezește și pe el din astă nepăsare.

Ileana a făcut o cunună de pene cu coadă din-dărăt și a pus-o pe nesimțite în capul lui Bujor. Bujor a simțit, dar se face a nu fi simțit, fiindcă-i place să vadă pe Ileana râzând. Toți râd în hohot, râde mai ales Ileana. Bujor stă cu cununa pe cap, făcându-se a nu ști, de ce râd cei-l-alți. Îi șade foarte poznaș. Marta deschide ușa: acumă râde și ea. Ileana însă, văzându-i pe toți așa râzând de Bujor, însa-și se oprește în răs, face o față ca și când ar fi răsturnat oala la foc și grăiește:

«Dar, prostule, nu vezi, că de tine râd!»

Bujor vrea să-și iee cununa din cap; Ileana nu-l lasă, ci frumos, precum a pus-o ea însa-și, curățindu-l în urmă cu îngrijire de pene. Sfârșind, îl trage odată de urechiă; iar Bujor se supără d'un lucru: c'au fost prea puține pene.

Vrând ori nevrând, Badea Mitru le-a văzut pe toate. Chiar i s'au mișcat și lui buzele a râde.

«Măi Bujor» — grăi el a-lene, după ce s'au sfârșit toate.

Bujor sări în picioare.

«Ai adăpat tu boii?»

Bujor s'așeză în semn de răspuns.

«I-ai adăpat?»

«Asta nu se face acum. Știi d-ta bine, că noi adăpăm boii când se culcă găinile!»

«Dar caii

Bujor îi taie vorba:

«Bade Mitre! Ca în toate serile, și astăzi s'au hrănit porcii, apoi s'au închis, s'au muls vacile, apoi s'au adăpat, s'au adăpat și boii și caii; — plugurile sunt în car; sămânța este în saci; grăpile sunt la îndemână. Mâne dimineată, când răsare luceafărul boului, noi adăpăm, — și zina ne prinde în câmp.

«Dar tot ar fi mai bine să nu-ți perzi tu vremea pe aici pe la fete!»

«Dar ce să fac în grajd? — Nu e destul Toader la vite?»

«Ești bun de gură, — îi zise Badea Mitru după aceste vorbe. — Dar om n'are să iasă din tine!

«Ia dă-mi pace! — răspunse Bujor, făcându-se a glumi. D-ta ai vrea ca toți să fim moșnegi. Ce zici tu, măi Ghiță!?

Ghiță era flăcău numai d'aici din vecini. Foarte bucuros petrecea seara la scărmanat de pene cu Ileana și cu ceilalți tineri veseli. Așa dară el știa, că Badea Mitru este cam rău de gură. Gândi că este mai bine să nu răspundă nimic. A răspuns însă Badea Mitru scurt, dar gros:

«Măi! cu Ghiță nu te măsură: tu ești slugă, iară el nu are stăpân». Bujor părea că n'a auzit bine aceste cuvinte. El privi odată aspru la Badea Mitru, privi mănios la Ghiță, privi încă odată împrejur fără ca să poată vedea și pe Ileana; apoi se sculă încet și își luă pălăria de lângă cuptor. Ileana îl ghionți, îl mai trase de sucman, dar el eși fără—ca să zică «noapte bună», ca și când ar fi fost să se mai întoarcă. Îi părea că e cam cald în casă.

Mai târziu a ieșit și Ileana, pentru-ca să vază, dacă e coaptă plăcinta ori ba. Mult nu rămase afară.

Când intră, află pe tatăl său culegând penele, pe care le-a fost aruncat pe jos.

«Tu, fată! dă-mi foc în pipă».

Ileana iarăși ieși în tindă, pentru-ca să aducă un tăciune. Ochii ei însă umblau mai mult p'afară decât pe la vatră, încât eră p'aci p'aci s'aducă un cărbunc stâmpărat în loc de tăciune. Dar nu vedea nimic. Astă seară plăcintele s'au mâncat fără de Bujor. Naica Floare a întrebat după el de vr'o trei ori, fiindcă îi place să vază tinerii veseli, iară în lipsa lui Bujor veselia totdeauna merge cam schiopătând. Ileana a mai eșit după aceea din casă spre a-i spune lui Bujor, c'a întrebat «mama» de el.

Bujor ședeă în mijlocul curții pe oiștea carului. Poate chiar așteptă să iasă Ileana și să-l cheme a intră în casă. Când însă o văzù mișcându-se spre' ușă, el se ridică și trecù în dosul carului. Și aici îl văzù Ileana. Nu știă însă de ce, ea stete câtăva vreme nehotărâtă, apoi iarăși intră. În tindă se oprì încă odată și-și zise căm necăjită: «Nu știu ce om e și tata!» Nici n'a făcut Mitrea Boarului bine, zicând așa vorbe. Bujor nu eră nici slugă, nici om nou în casa lui. Aici a pruncit el. Când eră școlar, venea des de dimineață să iea pe Ileana cu sine, fiindcă Ileana eră mică și Naica Floare n'ar fi lăsat-o să meargă singură ori num-i cu Păscuț la școală, Păscuț, copilul care i-a murit acum vr'o opt ani.

Bujor însă o treceă peste punte și purtă grijă de ea ca de ochii săi. Dar nici Ileana nu voia să meargă fără de Bujor. Mai târziu, dela vârsta de șaptesprezece ani, Bujor a rămas cu totul la Mitrea Boarului și de șase ani de zile este om din casă. Badea Mitru știe, că celelalte două slugi nu-i fac pe jumătate treaba, pe care i-o face Bujor singur. O știe și Bujor. El lucrează acasă, nu la stăpân.

Așa vorbe nu s'ar fi căzut să'i zică Badea Mitru. Zău, Bujor s'a cam supărat.. El știe însă, că Badea Mitru nu e om rău. Nu dar tocmai de vorba lui s'a supărat. Erau însă și alții de față, — eră și Ghiță. Bujor s'a supărat pe Ileana, pentrucă ea a auzit această vorbă. Ileana îl mânănește: ea n'ar trebui să asculte la asemenea cuvinte. Apoi — barem să fi venit și să'i fi zis; «Bujorel! dar fii cu minte: știi tu cine este tata». Dar ei nici că-i pasă de el. Cine știe, poate se și bucură c'a scăpat de el.

Bujor se ridică răpede de pe oiște, unde a șezut, — apoi — iarăși se așează încet și astâmpărat. Nici acum însă nu îl ținea locul: el sări mai repede încă, privi odată la fereastră și plecă de-a dreptul spre gardul, care despărția grădina tătâne-său de cea a lui Mitrea.

Voiă să vorbească cu tatăl său.

Tatăl său, Stan, a petrecut într'astă seară neobișnuit de mult la lumină. El este al doilea titor la biserică și a stat multă vreme cu popa la sfat. Este vorba să se facă un clopot nou la biserică din banii ce Mitrea Boarului i-a dăruit pentru vecinica odihnă a tătâne-său. Când a venit acasă, copiii erau culcați; Stan a privit la ei, a ascultat resuflarea lor, apoi s'a desbrăcat, a stins lumina și s'a culcat și el. Când a venit Bujor, l'a trezit din cel d'întăiu somn.

«Cine e?

«Eu!

«Cine, eu?

«Eu, tată!

«Hm! Bujor! — Dar ce vrei acum noaptea!

Bujor stete o vreme fără de răspuns. Îi pareă că tot ar fi mai bine să tacă.

«Vorbește măi, dacă m'ai trezit din somn!

«Deschide ușa: aș vrea să ți spun ceva!

«Spune numai. Și așa te aud eu!

«Vezi D-ta, taică, să mă crezi..., fiindcă...

«Scurtă vorba, măi!

«Tată, — eu nu mai rămân la Mitrea Boarului.

«Ei apoi bine faci și tu odată în viața ta.

«Auzi tată! eu nu rămân, chiar nu rămân.

«Apoi vezi bine că nu rămâi, dacă nu vrei să rămâi. Ce vorbă!

După aceste vorbe Stan se dăte la perete cu inima îmbucurată, că fiul său iese dela Mitrea Boarului. Vecinii nu prea trăiau bine unul cu altul. Mitrea Boarul era bogat și acum se făcuse leneș și cam încrezut, iară Stan, ca om cărturar ce era, deși sărac, se ținea mai presus de bogatul său vecin.

Bujor rămase stând la fereastră. El știa de mai înainte, că tatăl său nu se va supăra, dacă va veni acasă; totuși par'c'ar fi dorit să-l ocărească pentru această hotărâre a sa și să-i zică «Tu trebuie să rămâi!»

Eră să plece, când auzi ușa și văzu pe mamă-sa eșind din casă. Au stat multă vreme apoi de vorbă, mama și fiul, așezați pe piatra de lângă porțiță. Bujor n'a spus mamei sale, pentru-ce nu vrea să rămână: aceasta n'ar fi putut-o spune nimănui pe fața pământului; zicea numai, că nu vrea. Mama zicea să rămână, fiindcă'i merge mai bine decât acasă. «Suntem mulți la puțin!» era cuvântul mamei; tocmai acest cuvânt îl îndemna însă pe Bujor să facă ce s'a fost hotărât.

Apoi, — dacă suntem la puțin, vreau să fim la mai mult — grăi el hotărât. — Și Marta trebuie să vină acasă! Noi doi nu vom lua pita dela cei mai mici. Sân-George este aproape; atunci mi se împlinește anul.

Dară Bujor nu și-a ținut vorba. El nici până la Sîn-George n'a așteptat. Numai decât în ziua următoare a spus stăpânului, că tatăl său dorește să meargă acasă și el ar dori să meargă acuma, când e vremea de lucru.

«Bine faci! drept ai, — îi răspunse Badea Mitru, — acuma e vremea. Eu eram însurat când am fost de douăzeci de ani!

De ce nu mai rămâne Bujor, la asta Badea Mitru, nu se gândea. El gândea foarte puțin!

Naica Floare a prădat multe vorbe în dragul lui Bujor. Îi părea că-i vine să fugă d'acasă, când anzi că Bujor merge. Așa lucru nu i s'a mai pomenit. Omul acesta crește în casă și acuma se duce. Treaba s'a sfârșit cu vorba: « Mai mult peste pragul meu să nu treci! »

Ileana singură știă «pentru-ce» merge Bujor; asta însă nici chiar sie nu și-o spuneă. Ziua întreagă ea eră unde se află Bujor; mereu voiă să vorbească cu el, și totdeauna, când îl întâlneă, îi fereă din cale, pentrucă nu știă, ce vreă să-i zică. Câteodată apucă un gând, eșiă anume la Bujor și iarăși intră. Totdeauna gândul, în urmă, îi părea fără de înțeles. Îi plăcea, că Bujor vrea să meargă, pentru lumea asta nu ar fi voit ca el să rămână; și totuși adeseori, fața i se aprindea de mânie, gândind că el chiar se duce. Eară când Bujor a plecat, Ileana nu s'a putut răbdă să nu se sfădească, acuma întâia oară, cu Marta, sfadă — nu pentru fratele Martei, ci pentrucă Marta n'a închis ușa cum se cade. Așa sunt femeile: se sfădesc foarte ușor. E vorbă veche, că babele bătrâne și fetele de măritat sunt supărăcioase. Însă Ileana tot numai pe taică-său eră supărată. Îi părea om cu inima neagră, deși prea mult ținea la el. Zisese, că Bujor e slugă, și pentru asta nu-l putea iertă.

II.

S'a dus Bujor, și Ileana l'a lăsat să meargă. Măcar nici atâta nu i-a zis: «Mai vino câteodată pe la noi». Când el se gândea la asta, începea pământul să se clatine sub el.

Naica Floare a zis vorbe mai grele. Pe ea nu eră însă Bujor atât de mânios. El eră mânios pe Ileana, pentru că n'a zis nimic. Tot gândea la Ileana, și cu cât mai mult gândea, cu atât mai mânios se făcea, și cu cât mai mânios eră, cu atât gândea mai mult. În sfârșit a ajuns, că nici nu mai gândea la alta decât la Ileana; eară când o zărea câteodată trecând pe dinaintea casei, el tresărea, îl prindeau fiorii și-i furnicau vinele, încât să fi avut paharul de cuminecătură în mână și pe acela l'ar fi scăpat. O dorință ar fi avut numai: să'i spună verde în față ceea ce altui om pe fața pământului nu'i putea spune, ce'i zace pe inimă. Numai frățiorii cei mai mici și Antița simțeau câteodată mânia lui Bujor. Când n'o mai putea purta, o descărcă asupra acestora, și apoi, pentru-ca iarăși să'i împace, îi cioplea Antiței o păpușe și-i făcea lui Toderică o morișcă de vânt, ori un arc lui Mărian.

Nu însă multă vreme a rămas asta așa. Bujor eră om deprins la lucru. Peste câteva zile au început a-l mânca palnele; îi părea, că'i se spoiește pielea. Totdeauna gândea însă la lucrul de colo, unde a mai lucrat șase ani de zile. Aici, acasă, se simțea străin. Îi părea că lui îi este tot una, dacă trebile merg bine ori dacă ele merg rău.

Dacă plouă, Bujor își aducea aminte de iazul de la țarina Boarului și se întrebă, dacă este stăvilit ori nu; eară la aceea nu gândea, că a lor țarină

este pe coaste și de iazuri nici că-i pasă. Cu vremea însă și omul se schimbă. Din zi în zi Bujor privea tot mai mult împrejurul său; mai mergea prin grajd, mai prin grădină, mai pe la țarină. În urmă află, că zău și aici vor fi multe de îndreptat, multe de stricat și multe de făcut. În sfârșit începă și el a lua parte la necazurile casei și a zice tot «la noi» și tot «la Boarul». Apoi, când oamenii ca Bujor încep să-și facă grije și să lucreze, ei nu mai încetează, ci își fac de lucru, chiar și când nu au!

Dar nici Ileana nu stetea cu mâinile în sân!

Războiul și ghergheful sunt două câmpuri, pe care nimeni nu știe resfiră florile ca Ileana. De asta se vorbește jur împrejur cât ajunge vestea bună. Parcă-i fermecată la degete. A și avut însă de la cine să învețe. Naica Sanda în viața ei n'a făcut alta de cât covoare și alțițe. Puține fete se mărită în Vezura, care să nu o poftească cumătră, pentru că ea totdeauna are câte ceva la îndemână pentru zestrea miresei. Dar Ileana începe a o întrece și pe ea. Are chip și chibzuieală puind vrâsta între flori, pune verde lângă roșu, pe câmp alb o floare neagră, lângă ea o frunză'n fir, toate bine potrivite, par'că nu e pus, ci crescut.

Naica Floarea are zor. Firele sunt întinse pe războiu; fușteele sunt bine așezate; nesădeala este în suveică; ițele sunt ridicate.

«Șezi, Ileană, să începem!»

Sunt două săptămâni până la Paști. Eară la Paști Ileana trebuie să meargă cu măneci nouă la biserică. Nici Ileana n'are vreme. Are să fie o pânză cum Ileana până acuma n'a văzut: fire subțirele puse în urzeală, des, unul peste altul: eară nesădeala rară, fire groase, fir de fir. Crede că se poate, dar încă nu știe. Astă iarnă Bujor a făcut spata, cum a fost dorit-o ea.

Lucru greu, pentrucă spata și ițele sunt temelia răsboiului. Când ițele se încurcă ori se rupe vr'un dinte în spată, când ițele sunt groase și spata rară în dinți, pânza rămâne plină de noduri, eară nodul în pânză nu'i cinstea țesătoarei. Bujor a făcut spata pentru Ileana, adecă cum altele nu sunt făcute: dinți deși și subțirei ca ascuțișul briciului, legați nu cu ață, ci cu păr de cal, pentruca îndesat să rămână fir lângă fir. Și legătura este făcută cu măiestrie: chip iscodit la nevoe de către Bujor în dragul Ilenci. Eară capetele spetei sunt crestate frumos, ca lucrul să fie deplin.

Ileana începe a țese. Gândește la spată, și, gândind, Bujor îi vine în minte. Asta nu e bine. Când ea gândește la Bujor, este cam aprinsă și mânilor îi cam tremură. Dă prea aspru cu suveica; apasă prea tare asupra iepelor, și când trebuie să bată firele cu spata, dă cu toată puterea. Aici ar trebui tocmai ca năsădeala să rămână rară, fiind bătută cu chibzuială. Tot ea a zis lui Bujor să facă dinții subțirei: de ce uită acum, că tot ce e subțire ușor se rumpe?

Dară nu s'au rupt dinții, ci părul de cal. Lucrul este cam slab, dară nici n'a fost făcut pentru țesătoare mănioase.

Ileana stă cu suveica în mână: par'că s'a huluit casa asupra ei.

Naica Floarea n'aude răsboiul și intră să vadă ce e.

«S'a rupt părul și cad dinții!

«Pentru ce dai așa de tare?

«Dară nu dau!»

Multă vreme s'a muncit mama și fiica, pentruca să lege dinții. Pânza eră abia începută; și cu cât mai scurtă eră pânza, cu atâta mai mare necazul. Nu însă toată mâna eră bună, ca să facă acest

lucru, mai ales acum, când legătura trebuia făcută în războiu, cu grije de fire. Asta numai unul o știe: Bujor.

«Du-te, chiază pe Bujor!» — grăi Naica Floare când văzu că nu poate face nimic.

Ileana sări de la războiu și plecă să chiază pe Bujor. Capul îi era atât de plin cu ițe, de spete și de fire încât uitase, cine este Bujor. Par'că și acum era numai ici în curte. Când se află însă în curte, ea roși ca bujorul, stete speriată, apoi iarăși intră în casă.

«Mergi tu, mă tem că nu va veni, dacă-l chiază cu!»

Naica Floare n'avea vreme. Se duse totuși.

Ileana rămase la războiu. Îi părea, că arde casa în capul ei. Vine Bujor. Oare să vină!? O! d'ar da Dumnezeu să nu vină! să nu fie acasă! să nu vrea să vină! Ba! asta nu. Asta odată cu capul n'ar fi vrut-o Ileana. Ea știa, că el va veni auzind că s'a rupt legătura din spată.

Indată ce auzi portita, Ileana sări speriată și plecă spre ușă, ca și când ar fugi de moarte. Îi era grabă: tocmai i-a venit în minte, că în pod este o suveică mai mică, de care ar putea să se folosească.

Când Bujor suiă treptele spre tindă, Ileana suiă scările spre pod. Ei priviră unul la altul, — o privire, din vina căreia Bujor nu află ușa, iară după ce Naica Floarea i-o deschise, el căzu peste prag.

Când se află în față cu războiul, începă a se șterge de sudori. Însă nu-i era cald. Îi părea că războiul țese de sine, că ițele joacă și nu vedeau firele cum se cade. Lucrul mergea cam anevoie.

«Măi Bujor! — grăi Naica Floarea într'un târziu, — de ce nu mai vii tu pe la noi!» Ea de mult a fost uitat, că i-a zis să nu-i mai treacă pragul.

«Dară eu vin, Naică Floare!»

* * *

E mânios pe mine! — zise Ileana amărâtă, când văzu pe Bujor eșind pe porțiță. — Nici n'a voit să vorbească cu mine! Ii eră să plângă, dar o zări Naica Floare.

«Ce faci tu fată, în pod?»

«Caut suveica, mamă!»

Bujor a privit odată pe neștiute la scară, a și văzut pe Ileana.

«E mânioasă! — își zise el. — A fugit de mine».

Asta îl amără, nu vedeă de cât spete: chiar și gardul stricat a lui Petrea Popii îi părea o spată, pe care ar trebui să o lege.

III

Prescurile făcute din făină albă sunt puse în cârpă; luminile sunt legate și busuiocul este la îndemână.

«Bătrânule! trage clopotul».

Stan ia prescurile, luminile și busuiocul în stân-ga, pălăria în cap, bățul în mână și pleacă la biserică. Este Joia mare, zi, în care va lua sfânta cuminecătură. Naica Sanda îl petrece până la porțiță și aici îi zice: «Dumnezeu să primească!» Apoi rămâne privind în urma soțului său. El n'a luat calea spre biserică. «Dumnezeu a vrut așa!» își zice el printre buze și merge mai înainte la vecinul său Mitrea, să'l roage de ertare. Ei n'au avut în curând vorbe slabe; Stan însă a simțit o ură tăinuită către vecinul său, pentru că eră bogat din sărac. Dumnezeu a vrut așa, ca el să fie

bogat». Acuma, când Dumnezeu cuprinde sufletul lui, simte că această ură e nedreaptă și se ușurează. În porțiță se întâlnește cu vecinul, care tocmai plecase la el: dau mâna; Stan îi întinde mâna și vecinci; apoi amândoi împreună pleacă la biserică.

«Dumnezeu să primească!» zic soțiile, când îi văd trecând puntea.

În cealaltă zi este Vinerea mare și apoi vin sfintele Paști.

Naica Floare n'are vreme. Toți sunt gata să plece la înviere; numai ea s'a întârziat. Așa o pățește mama totdeauna; n'are stare pânăce nu-și vede mai 'nainte fata gătită. Îi șed foarte bine Ilenei mânecele noi. Ea singură nu știă cum le-a nimerit așa. Mama a pierdut prea multă vreme privind-o din toate părțile. Ileana însă mai ales de una se bucură: că le-a făcut ea însă-și cu spata lui Bujor.

Clopotele și toaca n'au sunat încă. Este însă grabă, fiindcă astăzi acela e mai norocos, care ese mai întâiu la uliță. — Grăbește dar Stan, ca să meargă cu toții.

Aici Naica Sanda își făcea de lucru cu copiii. Astăzi ei au fost cei d'întâiu treziți. Ouăle roșii nu i-au lăsat să doarmă. Totuși încă nu sunt îmbrăcați; își pierd vremea asemănându-și oule. A rămas, că al Antiței este cel mai frumos; altfel ar merge plângând la biserică, iară astăzi nu e bine să plângă omul.

«Aici sunteți cu toții!»

«Numai mătura am lăsat-o acasă!»

Sună toaca. Vântul fură câte-o bucățică din sunetul ei: oamenii stau și ascultă. Încep clopotele, precum vântul curge, mai tare, mai slab: dară clopotul Boarului s'aude neînterupt. E cam departe

biserica; nu e însă negură, cerul e senin; vântul se mișcă leneș în răcoarea dimineții, și calea are să fie plăcută. Abia puțin se vede, înspre răsărit, vestea zilei, o lumină ascunsă în întunec. Cocoșii cântă, cântă privighetoarea, câte un câne, câte o vacă s'aude din când în când, râul ici alunecă de-a furișă peste prundișul lins, acolo se isbește în râpă și murmură mai în spre vale: printre toate toaca și clopotele. O pușcă se descarcă, — încă una.

«Acum putem plecà!»

Ileana le dă copiilor câte un ou, schimbă și cu fetele mari câte unul, apoi sărută pe Antița, care astăzi nu se mai desparte de dânsa, o ia de mână, și toți pleacă. Copiii fug înainte; trec după aceea bătrânii puntea, iară în urma lor muierile și cei mai tineri. Bujor îi lasă pe toți să treacă. Avea el un gând: să dea Ilenei oul cel roșu, la care a lucrat trei zile cu vârful cuțitului. Dară nu l-a dat: gândea că e mai bine să-l dea astăzi la joc.

La sfânta liturghie biserica eră plină. Astăzi satul întreg a venit să cânte: «Christos a înviat!» Mărian a citit sfântul apostol; Stan, titorul, a umblat cu tasul prin biserică, cu capul ridicat în sus, în semn de sărbătoare, oprindu-se la fieștecare «mărire tatălui». Și pe dinaintea Ilenei a trecut; și înaintea ei a stat, privind-o cu bunăvoință. Bujor a cântat irmosul. Când el a rostit cuvintele «Îngerul a strigat», ca o săgeată a trecut sunetul cântării prin sufletul Ilenei: fața i s'a roșit, inima îi bătea tare și ochii îi rămaseră ațintiți spre buzele cântărețului. Bujor a cântat adese-ori și cânta bine: ea însă par'că se temeă, că acuma el va rămâne de rușine. Și într'adevăr, când Bujor ajunsese la «Saltă acum», unde irmosul este mai frumos, ochii lui întâlneau, între sute de alții, doi ochi, a căror

privire așteptată îl făcî mut. «Saltă acum» și mai departe nimic. Irmosul, pe care l'a cântat de atâte ori și atât de bine, acum nu-i mai era în minte. El stete în mijlocul cântării; o clipă privirea lui rămase așintită asupra Ilenei, apoi înconjură speriată împrejurimea sa, cărțile și oamenii.

Irmosul i-a ieșit din minte și glasul îi lipseă. Ileana voî să fugă din biserică, — și totuși acum, tocmai acum nu putea. «Mai departe, — dă înainte, că merge bine!» zicea privirea ei, și astă privire a dat lui Bujor fir și glas. A cântat apoi mai departe și sufletul lui întreg era în astă cântare.

În viața ei mai fericită Ileana nu a fost. În vreme ce Bujor cânta și după ce el a cântat, numai auzul ei era la dânsul, ochii treceau printre oameni și pe fieștecare față ea vedeă acea minunare, care era în sufletul ei. Și privirea aceea! astfel el încă nu a privit-o. Îi venea să plângă aici în biserică: atât de mare plăcere simțea, încât dureri îi erau plăcerile.

Până la sfârșitul liturghiei a trecut o clipă vecinică. Bujor și Ileana vorbeau în priviri și cu privirile se înbrățișau. — «Încă odată privesc la ea, apoi nu privesc mai mult!» «Încă odată privesc la el, apoi nu mai privesc». «Ea nu este mânioasă!» «El nu este mânios».

La sfârșitul liturghiei, Bujor a trecut cu coatele printre oameni, și în câteva sărituri a fost la ușa bisericii. Aici așteptă pe Ileana. Privirile lor se întâlneau peste oameni. Cu cât însă Ileana era mai aproape de ușă, cu atâta mai cu cinste se arăta către femeile mai bătrâne, lăsându-le să treacă înaintea ei, — și cu atât mai dinadins vedeă Bujor, că nu-i șade bine să închidă calea. Rămaseră numai câteva muieri în biserică, și Ileana tot nu putea ieși.

«O aștept mai la vale!» grăi Bujor, când văzî că Ileana chiar vine, — și plecà, mergând încet.

Marta, Ghiță și Ana steteau împreună la o parte, necăjindu-se, că nu mai vine Ileana. Bujor pe aceștia nu-i văzî decât atunci, când mai în vale, ei trecură pe lângă el cu Ileana.

«Dară tu, ce stai? întrebà Ghiță.

«Aștept pe tata! răspunse Bujor.

Ei merșeră înainte, iară el rămase necăjit pe sine.

Trecând în spre casă, Ileana a stat foarte multă vreme înaintea Stăneștilor. Erau aici multe de văzut. Surorile au vărut casa; pe dinăuntru ferestrelor au boit cu vânăț, iar pela margini au tras vrâste cu roșu. Eră frumos așa. Ileana s'a hotărât însă, ca ea să facă mai frumos. A mai cules apoi flori din grădina, pe care a fost sădit-o Marta la ferestre. Gardul eră alcătuit în chipul lui Bujor, care a făcut și porțița. Mai frumoasă eră însă vramița. Lucru de nimic și totuși frumos. Patru leături cioplite frumos și încheiate la olaltă. În spre mijloc sunt încă două mai scurte, iar între aceste o cruce. Este făcută numai în semn de vramiță. Pe un stâlp este o moară de vânt. Când bate vântul, moara se învârtește, și două cătane, cioplite din lemn și întocmite cu iscuseală, încep a se bate în săbii. Pe celalalt stâlp este altă morișcă, care pune pe un faur în mișcare: dă faurul în ileu, tot dă și nu mai încetează. Poznașe lucruri a făcut Bujor!

IV.

După prânz oamenii mai stau de vorbă, apoi se duc la vecernie. Înaintea bisericii e satul întreg:

copiii la jucării, bătrânii la sfat, iară fetele și flăcăii împrejurul lăutarului.

Bujor n'a mâncat astăzi cum se cade, deși eră ziua de Paști. Se necăjă foarte de lucrul ce a făcut azi. El a lăsat pe Ileana să treacă pe lângă dânsul! Acuma voiă să-și îndrepteze greșeala.

«Astăzi mergem împreună la joc!»

V.

Crucea din sat este tocmai în marginea râpei: râpa tocmai înaintea casei Boarului. Dincolo de cruce este un proptiș făcut din câteva lemne, pentruca să nu cază vitele în pârâu. Bujor luă un pumn de pietre, merse la proptiș, în dosul crucii, se rezemă și stete privind, cum apa cade și se isbește în râpă. Din când în când el aruncă câte o petricea în râu, privea îndărăt, când i se părea, că prin murmurul apei aude portița din dosul lui, și iarăși privea, cum apa cade, se isbește, se prăbușește și apoi se alină mai în vale. — El așteaptă și totuși vremea îi părea scurtă.

Portița nu se auzeă, și totuși îi părea, că vorbește cu Ileana. Doreă să vază pe Ileana, și totuși tresărea, când îi părea că aude portița, temându-se, că ea va eși.

Ileana privea din tîndă la crucea de piatră. Tocmai când voiă să plece, pentruca să meargă cu Marta la joc, ea a zărit pe Bujor la cruce. Îi eră oarecum frică să iasă.

«Nu mergi tu, fată, la joc?»

«Aștept pe Marta, mamă!»

Ileana văzù apoi pe Marta trecând puntea înaintea lui Ghiță. Fără ca să știe de ce, ea făcù un

pas îndărăt, ca să nu fie văzută, eară după ce ei trecură, începù să numere petricelele ce Bujor aruncă în apă. I-ar fi plăcut să vază, cum cad aceste pietricele, să auză picatul lor; i-ar fi plăcut să știe, ce vede Bujor în apă, de privește atât de dus la ca. Totuși, dacă ar fi început să arză casa în capul ei, acuma ea n'ar fi pășit de la prag. Numai atunci, când Bujor aruncă privirea la portiță, ea pășea în tindă, lăsând un ochiu peste ușchior.

Ușa de la casa cea mare făcù pe Ileana să tresară. Dacă ar fi fost mai luminos în tindă, Naica Floarea ar fi întrebat-o: «Ce e de tine fată?» — în întunerec însă nu se văd toate. Ea crezù dar, când Ileana îi spuse, că și-a uitat cârpa acasă, de și chiar și prin întunerec ar fi putut vedeà, că Ileana ține cârpa în mână. Biata fată răsufală însă atât de cu greu, în cât tot omul trebuia să crează c'a fugit cale d'un ceas, ca să-și caute cârpa.

Naica Floarea coborî treptele, iară Ileana intră în casă, pentruca să-și ia cârpa din dulap.

Când iarăși se află pe prag, Ileana privi speriată, — privi încă o dată, fugi la portiță, privi de aici în toate părțile. Nu erà ca în palmă; Bujor s'a dus. «Bujor!» strigà Ileana. Noroc, c'a strigat atâta de încet, în cât abia s'auzea ea însăși. Dar a doua oară nu strigà, ci stete puțin locului, apoi merse stând la fiecare pas spre crucea de piatră, unde a fost stat Bujor, de unde el aruncă pietricele și priveà în apă. — Aci și ea se împrupti și privi în apă. Nu vedeà nimic deosebit. Tot cum a mai fost. Crucea a fost rămas la stânga, cam în dos. Ea făcù un pas îndărăt și șezù necăjită pe treapta crucii.

Piatra e piatră, dar mai nemișcată rămase Ileana după ce se așezà pe ea. Un fior, o roșăță în obraji și în urmă ca o beție groaznică: Bujor ședeà în cealaltă parte a crucii. Când el zări pe Ileana, mâna

i se deschise, pietrile căzură, și el se șterse pe mână de praf. După aceea rămase neclintit ca dânsa.

Când oamenii șed așa pe piatră, în cât numai o cruce îi desparte, atunci ei nu vorbesc nimic, chiar nici nu gândesc nimic. Este însă o limbă tainică, care nu are vorbe și nu coprinde gândiri, o limbă pe care o pricep și cei ce n'o știu. Asta se vorbește însași pe sine:... Într'un târziu — Ileana suspină de trei ori într'o resuflare, — suspinul cu care se trezesc copiii speriați în vis.

«Auzi tu, Ileană! — Vezi râpa asta? Să nu fiu om, dacă nu sar d'aici!»

Ileana nu i-a zis să nu sară. Acuma și ea ar fi sărit bucuroasă. A privit însă la el lung și blând, în cât trebuia să rămână neclintit sub această privire, apoi a început să-i netezească aripa sucmanului, privind la țesătura firelor.

«A fost foarte bună spata, pe care mi-ai făcut-o!»

«Bună? Da . . . știam eu, că are să fie bună. Tu ai zis s'o fac așa!»

Ileana povestì apoi lui Bujor, cum a țesut pânza, câte fire s'au rupt, câte crâmpite i s'au făcut, — ce-a zis mama, — cum o dată a sărit motanul peste răsboiu și au căzut trei fușteie; le-a povestit toate îndeamănunt, una câte una; aveà atât de mult de a spune, în cât Bujor numai a ascultat.

Când umbrele se împreună în amurgul serii, Ileana se ridică de pe piatră. Erà vremea, ca să se mulgă vacile și să se adape boii.

«Noapte bună, Bujor!»

«Noapte bună, Ileană!»

Pe semne, pentrucă i-a poftit-o Ileana, Bujor a avut astădată o noapte foarte bună. — bună, nu

pentru că a dormit bine, ci pentru că nu putea dormi. Lumea îi părea atât de frumoasă, în cât nu se îndurà a închide ochii să n'o mai vază. El nu ştia, că acea lume este cea mai frumoasă, pe care o vede cu ochii închişi.

Când intră pe porţiţă, cânele Flocan sări de lângă trepte, unde erà culcat, şi fugi dealungul casei, pentru ca să se ascundă din naintea lui Bujor. Erà o neplăcută aducere aminte. Astăzi, când Bujor soseà dela biserică, cânele petreceà gonind găinele împrejurul ogrăzii; pentru asta Bujor şi-a vărsat veninul asupra lui. Acuma, la întâlnire, amânduror le veni în minte întâmplarea de dimineaţă şi Bujor se simţi cuprins de o durere nepricepută, amestecată cu ruşine, când văzù cânele fugind de el.

Il chiemă înapoi cu atâta duioşie, în cât cânele se opri şi îl lăsă să se apropie de el.

«Vezi, că nu-ţi fac nimic, bietul de tine!» — îi zise Bujor, netezându-i părul, apoi îi luà capul sub braţul drept şi, îmbrăţişindu-l astfel, îl privi în ochi».

Un câne a împăcat Bujor, şi această împăcăciune îl bucurà atât de mult, în cât ar fi stat noaptea întreagă ingenuchiat lângă perete, ca să petreacă cu el. Antiţa însă i-a sărit din dos în spate şi coprinzându-l cu braţele, a început să'l hăţească.

«Ia-mă, bădică, în spate!»

În spate şi în braţe a luat-o apoi bădica. A sărutat'o, desmerdat'o, a necăjit'o; iară cânele jucà împrejurul lor, săriud câteodată sus spre Antiţa, care se jucà cu el, tipând nebunatec, când cânele o atingeà cu labele.

«Încă odată, bădică!»

Bujor îi sărutà ochii şi făceà încă odată.

Încă odată şi încă odată . . . tot mai rar, tot mai încet, mai a lenc, mai obosit, până ce mica

adormi în brațele frăține-său. Bujor o duse apoi la Marta, o desbracă tiptil tiptil, ca să nu se trezească și apoi o culcară. După aceea Bujor eși din casă, mai stete gânditor până ce'i veni fluierul său în minte. De mult l'a fost uitat; acuma însă simțea dor de el. Jos, tocmai în fundul grădinii, pe unde curge apa peste pietricele, locul este atât de liniștit, mai ales acuma seara. Aci se duse Bujor. Se așeză pe pajiște, se împroută cu spatele de nukul cel tânăr și începă doina trăgănată. Câțiva pași la dreapta cânele, întins la pământ, cu capul așezat pe labele de dinnainte, zăcea privind la cântător, ca și când el ar ști ce vrea să zică doina aceea.

A lene vântul, a lene râul, a lene doina — o lume legănată a lene.

Dar tot mai încet sună fluierul, până când el se sfârși într'o duioasă șoptire. Bujor îl puse pe iarbă lângă sine și rămase privind la pălăria sa, pe care o pusese într'un par din gard.

Luna plină grăbiă cu răpejune spre un nou rătăcit; el o urmă cu privirea, iară când luna nu se mai văzu decât în marginile argintuite ale noului, el închise ochii, ca mai bine să vadă icoanele ce se dezveleau din sufletul său, părându-i ca niște vedenii fără de trup, care se leagănă în văzduh. Vedeă biserica, oamenii în biserică și pe Ileana între oameni; se vedeă pe sine așteptând la ușe, i se reiveă simțirea de bucurie fioroasă, cu care așteptă și iarăși treceă roșăța peste obrajii lui, aducându-și aminte vorba: «Aștept pe tata». Crucea de piatră și apa ce cade și se izbește în râpă se iveau pretutindenea rumpând șirul gândurilor sale; iară mâna Ilenei mereu desmierdă aripa sucmanului său. Naica Floare și Badea Mitruț, — greu a supărat pe acești oameni. Mult ar fi dat, dacă într'astă clipită ar fi putut să'i împace.

Ar fi dorit să sărute mâna Naichii Floarei și ca Badea Mitru să'i dea o palmă și apoi să'i pară rău c'a făcut-o. Așa se naște un gând pe altul în sufletul lui; intră tot mai adânc în această lume, până ce nici nu mai știa, dacă se află aici ori acolo. Earăși se simțea crescut în casa Boarului și se muștră pentru greșelile ce le-a făcut, decând a eșit din această casă. Mai deunăzi a trecut pe lângă holdele Mitrii. Erau rău lucrate. Și boii au fost prea slăbit decând nu mai steteau sub îngrijirea lui. Ar fi trebuit să'i spună stăpânului, fiindcă el nu poartă grije de nimic. «Mâne dimineață, în crăpatul zorilor, trebuie să vorbesc cu el!» zise Bujor grăbit și se ridică dela pământ.

«Ce faci tu fată în grădină!» s'auzi glasul Naichii Floarei de peste gard.

«Nimica, mamă!» răspunse Ileana speriată, — răspunse pentru sine, pentru că nimeni nu o putea auzi.

Bujor tresări. Ii venea să plângă, când găsi că Ileana a fost stat în apropierea lui. Apoi grăbi la gard și o văzu fugind spre casă.

«Ileană! Auzi tu, Ileană!» — o chema el, dar atât de încet, încât nu se auzea.

VI.

În vreme ce tinerii petreceau la cruce, bătrânii steteau de vorbă.

Dela slujba de seară vecinii plecaseră împreună în spre casă. Eră Stan și Mitrea, Gligor, tatăl lui Ghiță, și Păvăloc Țăpăloiu, om bogat și din neam ales, ca și Gligor. Puțină vorbă se schimbă între vecini, până când Stan nu începù, arătând spre o vrâstă de nori, ce se vedeă în spre apus:

«Dacă ar da bunul Dumnezeu!»

«Zău, o ploită n'ar strică. Grânele sunt cam pălite» zise Gligor. Păvăloc eră casier la sat și om, care se pricepe la destăinuirea firii. El privi mai îndelungat la nori, apoi încredință pe vecinii săi, că înainte de mâne dimineată nu se poate aștepta la ploae.

De aici înainte vorba se întinse asupra ploilor. Fiecare știă să povestească despre câte un ră-mășag, pe care l'a câștigat de la cutare și cutare.

«Eu îți dau rămășag, că plouă la noapte!» îi zise Stan lui Păvăloc.

«Nici vorbă! înainte de zori nu!»

«Vere Mitre, — grăi Gligor, — ce zici, o să plouă la noapte?»

«Să vedem ce zice el».

Mitrea mergea cu doi pași înainte. El se opri și dete din umeri. «Ce știu eu!».

«Vezi așa, îi zise Stan, ești mare meșter într'asta. Totd'auna știi, când e vremea de semănat. Dacă nu plouă după ce ți-ai pus tu sămânța în pământ, apoi rămâne secetă vara întreagă».

«Par'că-i călindar, așa o potrivește de bine. Eacă eu unul vă spun, că totd'auna aștept cu sămânța și prășitul pânăce nu văd pe Mitrea că seamănă și prășește!»

«Apoi — asta o face satul întreg!»

Mitrea se îndreptă cu fața mândră ca și din o buiguială îndelungată și încunjură cerul cu privirea.

«N'are să plouă chiar nici mâne!» zise el hotărât.

«N'am zis eu, că nu plouă la noapte?»

«Nam zis eu, că nu plouă mâne dimineată?!»

De aici înainte vorba trecu la holde. Mitrea eră mai vorbareț, dar tot scurt și măsurat.

«Ăst timp ți-au eșit sămănăturile cam rău.

«Ce ai semănat pe lângă șipot, în sus pe coaste?» — îl întrebă Gligor.

Mitrea nu răspunse nimic, dar în urmă trecu roșata peste obrajii lui.

«E păpușoiu, dar n'a răsărit încă! — zise Păvăloc. — Măi Stane, la tine am văzut păpușoiul frumos».

Stan își sucì mustața: Apoi când are omul trei feciori ca mine!

«Asta să fie zisă, — îi răspunse Păvăloc, — plugar ca Bujorul tău nu mai este în sat!

«Pe asta o au unii de la fire — grăi Gligor. — Trebuie să fie în înțelegere tainică cu pământul. Mai în vară, aram, ca să seamăn ovăz aici. Rău faci, că pui ovăz aici, îmi zise Bujor; — este pământul cam gras și ți se pălește. Așa am și pățit-o. — Apoi la potrivirea vremii nimeni nu se pricepe mai bine de cât Bujor».

Oamenii începură să laude pe Bujor.

«Ei! vezi ce lucru pocit» zise Păvăloc arătând la păpușile lui Bujor, care în aburirea vântului își făceau jocul.

«Mare meșter! mare meșter!»

«Ei bine, grăi Stan fălos, Bujor îți face carul mai trainic și mai frumos decât cel mai vestit rotar».

Vecinii plecară înainte spre casa lui Mitrea, care i-a fost poftit la un scaun de odihnă și mai multă vorbă bună; Mitrea însă rămase privind la păpușile lui Bujor; își aducea aminte, că în tinerețele sale și el făcea asemenea bucurii lui Păscuț, copilul care 'i murise acum opt ani. Deci ca totd'auna când își aducea aminte de Păscuț, el era cam trist intrând pe porțiță.

Naica Florea acoperi masa cu pahare. Se bucură

totdauna, când putea să vadă oameni cinstiți la casa ei. Vorbăreață, precum eră, îi plăcea să fie de față, unde se înșiră vorbele, așteptând să vie și rândul ei la glumă, ca și la vorbă înțeleaptă. Acuma însă oamenii au fost urmat vorba de la păpușile lui Bujor. Stan își laudă fata și feciorii, cară Naica Floare își da toată truda să arate, că numai niște piscoi sunt toți pe lângă Bujor.

«Eacă să spuie Mitrea, el știe mai bine, cine este Bujor. Vr'o șase ani de zile el singur a purtat gospodăria noastră, și așa gospodărie nu eră în sat. Acuma, de când s'a dus el de la noi, toate merg avalma».

Toți așteptau răspunsul lui Mitrea. Dar Mitrea eră necăjit de laudele, care i se făceau lui Bujor. Nu pentru că nu l'ar fi știut pe Bujor vrednic de laudă, dar pentru că vedeă pe Stan fălindu-se cu el. «Apoi da, zise el cam cu jumătate de gură, e flăcău harnic!»

Într'astea paharele se schimbau. S'a închinat în sănătatea tuturoră. Stan a închinat un pahar chiar în sănătatea clopotului celui mare, care s'a făcut pe socoteala lui Mitrea. La asemenea rânduri Stan se pricepea mai bine: a stat adeseori la vorbă și s'a veselit la masă cu popi, dascăli și cu alți oameni cărturari, care știu potrivî vorba în placul altora.

Păvăloc privea pe fereastră la cruce. Eră tocmai în vremea, când Ileana și Bujor sedeau acolo. El trase pe Mitrea de sucman și-i făcù semn să privească. Și-i plăcea lui Mitrea să privească. Bujor eră înalt și spătos; iar Ileana făptura tătâne-său, numai c'o palmă mai mică. Se potriveau bine lângă olaltă, iar asta el n'o găsisese până acuma.

Și Păvăloc privea cu plăcere. El ridică paharul plin și-l înclină lui Mitrea: Vere Mitre! să jucăm

la nuntă! Soră Floare! Vecine Stane! să fim cu veselie!

Și Gligor ridică pahatul, închinând pentru încuscrire. Dar Mitrea era dus de gânduri. — și nu pricepea gluma, iar Naica Floare o pricepea și nu voia s'o priceapă. De când Neana era mică, ea se desmierdă cu dorința de a fi odată soacra părintelui din sat. Neana e făcută să fie preuteasă. Dar cum gândea acum la Bujor, ar fi dorit, ca el să fie popa și mai că n'ar fi fost în stare să închine și ea.

Nici Stan n'a gândit încă la asemenea lucru și era cam supărat, c'au gândit alții. Tot nu prea era omul lui Mitrea. Om însă, care niciodată nu rămâne dator, el ridică paharul și cumpăni puțin vorbele:

«Cam grăbit, vere Păvăloc. Ai greșit casa. Eacă vărul Gligor, om bogat, are fecior voinic. — Eu?! — mai sunt și alte sate. Pe Bujor îl știe lumea. Șapte fete pe un deget!»

«Hai! că n'am eu fată. Să am șapte fete, toate i le-ași da lui Bujor».

Stan începui a-și răsuci mustața, privind cam aspru și fălos la Mitrea.

Mitrea porni în resuflet greu, se aprinse în sfârșit, sări și dete cu pumnul în masă.

«Să n'am Dumnezeu, de nu crap masa asta în două! În casa mea eu sunt stăpân», strigă el mânios.

Toți se uimira de asemenea purtare pripită.

«Dar ce te-a supărat, dragă?» îl întrebă Floarea, care de vr'o opt ani nu l-a văzut așa de aprins.

«Să nu se fălescască cu el, că eu l'am făcut om; din casa mea a eșit, în a mea cinste este, cum este! răspunse Mitrea hotărât.

«Ce? nu cumva ai voi să-mi iai feciorul?»

«Ți-l iau, că e de casa mea. Eu l'am făcut om!»

Să nu mai lungim vorba, pentru că nici n'a mai ținut mult. Aprins eră Mitrea, Stan aprins: vecinii s'au despărțit cam supărați. Naica Floare eră necăjită de cele petrecute. Ea căută pe Ileana, și simțind că e în grădină, o chiemă în casă. Ileana e fată mare, dar ea încă nu ține minte să o fi ocărată mamă-sa vr'odată. Acuma Naica Floare o luă de scurt și-i spuse, că unei fete mari nu-i șade bine să umble seara prin grădini.

«Tu ești fată de măritat, trebuie să-ți păzești numele».

De asemenea vorbe Ileana s'a foarte amărât, și amarul ei multă vreme n'a lăsat-o să doarmă.

Badea Mitru nu se mai cunoștea pe sine însuși. Părea c'a găsit o comoară. Afară din seamăn eră mulțămît de vorbele, pe care le-a fost zis lui Stan. L'a lovit tocmai unde mai tare îl doare. Apoi simțea, că a zis adevărul. Bujor îi eră ca fecior. Atât de tare o simțea asta, în cât numai acuma începui să se mânie pe Bujor, pentru că a eșit din casa lui, și ar fi fost în stare să meargă acum noaptea să-l aducă acasă.

* * *

Astăseară eră răcoare de primăvară; dară Bujor și Ileana ștergeau sudori, când calde, când reci. Când Bujor plecă de la teiu, Ileana eră în pat, dar nu putea dormi. Naica Floare se cam neliniștează auzind-o suspinând și întorcându-se mereu de pe o lature pe alta. Dar oricât ar fi dorit să o liniștească, nu știa cum să înceapă. Eră și ea cuprinsă de gândurile sale.

Deodată Ileana se ridică în pat, stete puțin, apoi se coborî și eși încet din casă. Naica Floare își opri resuflarea, dar nu mai auzi nimic.

Ileana a eșit să se astâmpere puțin. În casă găseă, că eră năbușeală. Ea se așeză pe prag și stete câtăva vreme aici neliniștită, mușcându-și buzele și hățind legătura rochiei pe care n'a fost lepădat'o. Într'un târziu ea se ridică iute și plecă cam fuga spre portiță, o deschise și eși lăsând portița așa.

În casă, Naica Floarea se nelinișteă tot mai tare.

«Ileana! auzi tu Ileana! Ileana mamei!»

Nici un răspuns.

Ea se coborî din pat și eși. Ileana nu se mai vedeă nicăiri. Speriată, se reîntoarce în casă și sculă pe Mitrea, care dormeă dus ca un copil scăldat și bătut.

«Ce-e?» întrebă el buiguit.

«Ei, du-te de vezi, unde e Ileana».

«Apoi unde e?»

«A eșit și nu știu unde a perit».

«Ori tu ți-ai eșit din fire».

«De un ceas a eșit și nu mai vine. Am fost s'o caut și n'o găsesc.

Mitrea se coborî din pat și eși așa în cămașă, precum eră.

Afară numai câinii îi eșiră în cale mișcându-și cozile și schiaunând încet. Privi în toate părțile dar nu se vedeă nimic. Ar fi chemat-o, dar îi veneă greu să-și strige fata în capul nopții. El o chiamă de câteva ori încet, dar nu primî nici un răspuns. Dacă nu eră atât de cuprins în căutarea fetei sale, ar fi văzut portița deschisă și ar fi găsit calea. El plecă însă spre grădină, apoi sucî pe la capătul casei. «Ileană! anzi tu, Ileană!» Nici un răspuns. «Păcatele mele, — zise el plin de îngrijare, unde poate fi fata aceea?!» — În clipa aceasta sosî la colțul casei. În dos, între casă și gardul lui Stan, văzû ceva mișcându-se. «Tu ești Ileană!?» Nici un răspuns, dar și arătarea

care se vedeà, rămase neclintită. «Cine-e acolo!» strigă Badea Mitrea pășind mânios spre el!

«Eu sunt, Bade Mitre! zise Bujor cu glas tremurător, văzându-se un pas de la Mitrea.

«Dar, ce dracul, cauți tu aici pe vremea asta!?» Bujor stete câtăva vreme turburat, apoi scoase vorbele fără de legătură.

«Bade Mitre! Să-mi dai pe Ileana, s'o măriți după mine, că zău nu-i bine, dacă nu faci așa!»

Mitrea rămase uimit de vorbe și de felul în care erau zise.

«Ei bine, zise el, apoi acuma noaptea vii tu să-mi peștești fata?»

«Dară n'o pețesc acuma, nici n'am venit de asta», grăi Bujor amărât, apoi se suci în călcâiu. «Adică nu mi-o dai. Nu mi-o da. Ține-ți-o ție!»

Când Mitrea văzù, că Bujor pleacă, făcù un pas spre el.

«Auzi, măi Bujor, zise el molcotit, d'apoi că n'am zis eu, că nu ți-o dau».

Zicând aceste, îl apucà cu mâna de braț, și ei steteră multă vreme așa fără să se miște, fără să grăiască careva vr'un cuvânt.

«Dar Ileana unde e?» întrebà Mitrea mai în urmă.

«Ileana? Nu e în casă?»

«A ieșit și nu știu unde a perit».

Bujor tresări la aceste cuvinte. De mult a văzut el ușa deschisă, a auzit chiar, când cineva a deschis-o, ba a și gândit că Ileana ar fi putut să iasă pe ușa aceea.

Când se găsiră la uliță, Bujor plecă spre cruce.

«Stăi», grăi Mitrea, «La dreapta!»

Ileana ședeà pe laița de dinaintea casei lui Stan și se sărutà cu Naica Sanda, muma lui Bujor.

GURA SATULUI

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO

GURA SATULUI

I.

Nu-i vorbă! răi sunt oamenii, încât mai răi nici n'ar putea să fie. Chiar și acela, pe care toată lumea îl știe de bun, își are cearsurile de răutate și nu avem decât să-l atingem, unde-l doare, pentruca să-l facem mai dârz decât alții. Dar Nenea Miha tot om bun rămâne.

Se și cuvine însă unui om din oameni, ca dânsul, să fie de bună chibzuială, să cumpănească vorbele și să umble mai mult călare decât pe jos.

Acasă, — asta-i altă vorbă!

Oamenii s'au obicinuit a zice mai bucuros «la Miha Saftai» decât la «Safta Mihului», fiindcă... așa-i lumea! Când oamenii nu au ce face, ei scornesc o vorbă și își petrec vremea cu ea. — Să te ferească Dumnezeu să nu cazi pe gura satului!

Pentru aceea, când Safta începe să facă gură, Nenea Miha își pune mâinile în cap și-i zice:

— Nevastă! nu mă da pe gura golanilor.

Iar apoi caută să-i facă pe plac, numai să scape de urechile vecinilor. Astfel, cam într'un chip și cam într'altul, Safta face să treacă de stăpână în casă.

Dar se zice că nu-i stăpân fără stăpân.

E cineva și mai presus de Safta.

Nenea Mihu are doi feciori voinici și o fiică frumoasă.

Feciorii, fiindcă sunt doi și feciori, ori cât de voinici ar fi, stau sub porunca părintească; Marta însă e una singură, adevărat nu mai are în casă pe nimeni deopotrivă cu dânsa.

Încă pe când era în fășii, Marta avea obiceiul de a pune toată casa în mișcare.

Nenea Mihu, auzind-o plângând, alergă plin de îngrijare din grădină ori din curte în casă; iară Safta, ori unde ar fi fost, tresărea și zicea: «Vai de mine! fata plânge!

Astfel, cam într'un chip și cam într'altul, Marta se făcuse stăpână peste toți stăpânii din casă.

Și cu cât creștea, cu atât i se lățeă stăpânirea, căci, — vorba lui Nenea Mihu, — fata mare-i cinstea casei.

Dar tot nu e stăpân fără stăpân.

Ce-i drept, cât ține preajma casei, nu se găsea nimeni mai presus de Marta; dar lumea e mare și multe lucruri se găsesc într'însa.

Când Marta esc la joc și trece dealungul ulițelor, nevestele și babele pizmașe de tinerețe grăbesc la porțiță și privesc în urma ei. E frumos cum își ține capul, cum își poartă trupul și cum se mlădie la tot pasul; și frumos îi șade părul creț pe frunte, frumos i se lipește bogata salbă pe sân, frumos îi cad altițele pe brațe și cătrînța

bătută în fir frumos i se rotunjește pe pulpi. Chiar babă să fii, o privești și ai dori s'o tot vezi.

Oare cine, soro? — zice una.

Cine altul decât Toderică? — îi răspunde alta.

Toderică? — Așa umblă gura satului. Nici că visezi din ce scornește o poveste.

Pentruca să vorbim drept, Toderică e Toader, ba chiar Tudoroiu. Lasă, că aveà din cine să iasă, fiindcă și tatăl său, Cosma Florii Cazacului, seamănă cu dânsul. Fecior și tată, când calcă, puntea le scârție sub picioare.

La joc Tudoroiu se face mai mult Toderică decât Toader și ți'o duce și frământă, încât să pui ră-mășag, că ți-ar putea juca pe urzeală fără ca să ți încurce firele.

E bun la veselie, deschis cu flăcăii, darnic unde-i vorba să se arăte și prea mult îi place să șuguiască la joc și la șezători cu fetele.

Când, la joc, Marta se ivește în preajma vederii lui, Toader scutură din cap, își netezește părul de pe frunte, ridică din umeri și potrivește peptarul pe trup. Iar dacă ea se apropie, dacă este aproape de dânsul, Toader îi zice: Ce mai faci, Marto?

Ea răspunde: Mulțamesc de întrebare, bine!

El apoi întreabă: Nenea Mihu ce mai face?

Ea răspunde: Mulțumesc, face bine, că'i sănătos.

El earăși întreabă: Leica Safta ce mai face?

Ea atunci răspunde: Șade, Toderică.

După aceste ea își adună buzele și întreabă: Ce mai fac ai voștri?

— Ei! — Ce să facă răspunde el. — Eacă! — mai una, mai alta.

De aici înainte vorba trece la lucruri mai depărtate. Toader spune, că a vorbit cu cumnatul, cu vărul, cu finul, în sfârșit, cu cutare și cutare dintre oamenii vrednici de a fi stat de vorbă cu

«lânsul; iară Marta îi spune, cine a fost și cine nu a fost de curând la dâșii, cu cine a vorbit și cu cine nu, cine ce a zis și ce nu a zis.

În sfârșit Toader privește îndelung în ochii mari ai Martei, Marta îi zâmbește cu o răcoroasă bună cuviință și, văzând acest zâmbet, îi apucă mâna și zice: Să jucăm una, Marto.

Ea răspunde veselă: Dacă vrei, Toderică.

Toader atunci bagă mâna stângă în șerpar, scoate un pumn de bani, îi aruncă lăutarului și strigă: «Acum una pe pofta mea!

Iar când Toderică se prinde la horă cu Marta Mihului Saftei, babale și moșnegii se ridică din umbră, sparg sfatul și grăbesc să mai vază și ei odată.

Așa se petrec lucrurile. Dar gura satului prea face dintr'un țințar un armăsar. Pe când Marta și Toader vorbesc numai așa — ca să nu tacă, cei ce n'au ce face le pun floarea la ureche.

Cu totul fără de nici un temei nu sunt însă nici vorbele babelor. Prea se potrivesc tinerii la stare și la făptură, prea sunt de o potrivă în sat și'n șapte sate.

E vorba, cine a fost Căzacul, cine Florea Căzacului și cine este Cosma Florii Căzacului. Un copil nevârstnic o știe pe de rost. Om să-i pui alături și să-l cauți în șapte sate, nu găsești unul mai bun decât pe Miha, care nu-și mai știe rubeniile și cuscrii și finii și care nu-și numără averea pe boi, ci pe juguri.

Așa judecă satul și, dacă e vorba să spunem drept, nici Miha, nici Cosma nu sunt scoși din sat. Prea se simțeau străini în acelaș sat și le plăcea să se mângâie cu nădejdea de înrudire.

Marta și Toader? — Ei s'au trezit încă de mici în gura satului și nici își mai dedeau bine seamă

despre cele ce se vorbeau zi pe zi. Ar fi trebuit să vie cineva și să le spue că nu-i așa, pentruca să-i puie pe gânduri și să-i facă a se întrebă, cum adecă este.

Cineva! — Dar cine? — Dintre toți unul singur eră, care ar fi dorit să se pue împotriva gurii satului; dar acesta eră tăcut și gânditor.

În toate Duminecile și zilele de serbători, des de dimineață, coboreă despre munte și intră călare în sat un voinic curățel. Nimeni nu se întrebă, de unde vine și unde descalecă; toată lumea știă, că este Miron oierul, și nimeni mai mult nu doriă să știe.

Trecuse un an de zile decând Miron venea mereu la joc; flăcăii îi erau prieteni, ear fetele se adunau bucuros împrejurul lui, ca să-i asculte poveștile, vorbele șegalnice și cântecele frumoase. Din când în când, dar foarte arareori, Miron scotea din șerpar un flueraș, pe care cântă câte o doină plină de duioșic, încât opreă resuflarea celor ce-l ascultau.

Din când în când, numai foarte arareori, scotea Miron fluerașul său: îl scotea însă totdeauna, când Marta îl ruga; ba era chiar destul ca ea să privească la șerpar, pentruca Miron să pue mâna pe pept gata de a-i face pe plac.

Acesta e un lucru știut de toți, ba chiar un lucru, care de sine se înțelegea. Cine nu ar fi dorit să asculte cântecce lui Miron, și care fată nu ar fi dorit să-i fie în apropiere și să-i audă graiul limpede? Marta însă eră fiica Mihului Saftei, și eră un lucru firesc, ca atunci, când ea îl roagă, să nu zică ba, mai ales știind să-l roage atât de frumos, cum aveă obiceiul. Fetele dar, când voiau să asculte, rugau pe Marta; Marta însă mai totdeauna le răspundeă, că Miron nu voiește, fiindcă nu e

tocmai în voia lui cea bună. Numai din când în când, foarte arareori, Marta rugă pe Miron să cante.

În horă Miron totdeauna e cumpătat, încât par'că numai suguește cu jocul. Dar ochii tuturor se opresc asupra lui. Înalt și mlădios, cu umerii lați și cu peptul eșit, el calcă lat și pe întreaga talpă, încât la fiecare pas întregul trup i se scutură și se leagănă când la dreapta, când la stânga. Când stă însă și-și ridică fruntea eșită din față, fetele tresar sub privirea lui. Un cap bălan cu părul lung până pe umeri, cu o față albă și străbătută ca de-o răsuflare de rumeneală, cu doi ochi mari și albaștri ca fața cerului privită de pe culmea muntelui. Totdeauna e în această față ceva ce nu se mai găsește în alte fețe, un fel de tristeță, un vâl de gânduri, eară în surâsul de pe buzele lui ascuțite totdeauna e ceva ce-ți deschide sufletul.

E minunat flăcău Miron, și nu e minune, că toți îl cantă și doresc.

Înspre amurgul serii, când jocul se sparge, Marta pleacă spre casă.

Unii merg într'o parte, alții într'alta.

Toderică merge cu Marta până la răspântie, îi dorește de bine, apoi cotește la stânga și o lasă să meargă cu ceilalți mai departe.

Până acasă ea merge însoțită de fete și de flăcăi. Între flăcăi este și Miron, care, precum de la sine se înțelege, totdeauna merge alături cu dânsa.

Peste puțin ei lasă apoi ulița, trec un pârleaz de la dreapta și merg pe o cale mai scurtă, pe poteca dintre vii, pe la fântâna Corbului, unde isvorește apa cea bună.

Până aci merge Miron. Mai departe nu. Aici apoi câteodată fetele și flăcăii se opresc și Marta roagă pe Miron să cante.

Și adeseori casele din satul apropiat abia se mai

văd când fetele și flăcăii pleacă și lasă pe Miron singur la fântâna Corbului.

Odată, de mult acum, cântase atât de frumos, încât vremea se întârziă și singură Marta mai cuteză să rămâe șezând pe iarbă.

S'au dus toți, grăi Miron îngrijat, când se văzu singur cu Marta.

— Nu-mi pasă! — îi răspunse Marta încălzită — Cântă mai departe.

«Dar e târziu!

— Cântă, îi zise ea încă odată.

Miron se simți cuprins de un fel de beție, se așeză pe doaga fântânii și începă să-și verse sufletul în o doină ce se perdeă în liniștea serii.

Marta ascultă câțva timp dusă, apoi se ridică, se apropiă încet de fântână, se așeză lângă Miron și își rezemă capul de umărul lui. Miron, simțind răsuflarea ei caldă și undoiarea sânuului mișcat de bătaia inimii, tresări cuprins de-o îngrozitoare uimire.

— Cântă mai departe, căci grozav de frumoasă e doina, îi zise ea cu stăruință, apăsând mâna pe umărul lui.

«Nu mai pot, — îi zise el, răsuflând din greu, — apoi se ridică.

— Bine! — zise ea. — O să cânti altă dată.

Miron privi câțva timp în fața ei, îi apucă după aceea mâna și grăi:

«Marto! Dacă tu ai ști, cât de bine mă simt, când te văz, când îți aud glasul, când mă privești, dacă-i ști, cât de bine mă simt, când gândesc la tine, nu știu cum, dară par'că ar trebui să plângi.

— Știu, Miroane! îi răspunse ea, fiindcă și eu mă simt bine, când sunt aproape de tine.

După aceste ei își mai steteră câțva timp tăcuți în față, apoi Marta plecă spre casă, iară Miron rămase privind în urma ei.

E de mult de atunci, și de atunci Marta n'a mai fost singură cu Miron.

Sosind acasă în acea seară, nu'i vorbea mumei sale decât despre Miron, spunându-i mereu, cât de frumos cântă, cât de dulce e la vorbă și cât de plăcută îi este toată înfățișarea.

Safta ascultă cu privirea ațintită la buzele ficei, sale, care vorbea cu atâta căldură și atâta de frumos, încât ar fi dorit ca zi și noapte s'o asculte. Iară când îi spunea, că Miron întru toate îi face pe plac, eră mândră de întâietatea ce i se dă ficei sale pretutindenea și de către toți.

Și de aci înainte Marta foarte adeseori îi vorbea mumei sale despre Miron și foarte adeseori își aducea aminte de dânsul.

Gura satului!?

La lucru și pe la șezători fetele cântau doinele, pe care le învățaseră dela Miron, își aduceau aminte de fața lui drăgăstoasă, se mândreau cu vorbele dulci primite dela dânsul și fericseau pe Marta, care îi eră dragă.

Atât însă și numai atât; mai departe nimeni nu cuteză să ducă vorba: ba fetele mai fericiau pe Marta și pentru că în curând aveă să fie mireasa unui june atât de voinic și de bogat ca Toderică.

II.

Ce să-i faci? — Așa s'a deprins lumea! — După ce vinul a stat de fert și începe a se deosebi de drojdii și a se limpezi, flăcăii vor să se însoare, iară pe fete le apucă dorul de măritiş.

Dar Cosma încă din primăvară pusese temelia pregătirilor de nuntă, căci Toader trecuse de douăzeci de ani și nu se mai cuveneà să-și pearză anii bătând căile șezătorilor, iară Simina, soția lui Cosma, ardeà de dorința de-a se vedeà soacră mare, maică nurorii din casă și cât mai curând bunică.

Pe când dar vinul ferbeà prin butoaie, Simina își făceà meren de lncru prin șopron și mereu își ziceà: «Vinul ăsta nu se mai astâmpără.» O zi însă, alta și iarăși alta, și urmă apoi una de sărbătoare, aceea, în care argații sloboziră butoaiele pe pălămări groase în pivniță, întrebându-se în sagă, cine oare și când și de dragul cui va sparge butoiul cel mare și cu deosebire pe cel mai mic, în care se păstrà cel mai bun vin din anul, în care s'a născut Toderică.

În sfârșit, după ce toate erau puse la cale, Cosma se așezà la masă și privi îndelungat la soția sa.

Ea dete din umeri.

— Ei! ce zici nevastă? o întreabă el.

«Ce să zic?» îi răspunse ea. Cum vei crede tu mai bine.

Înțelegerea erà deplină și nu mai rămâneà decât un lncru, pe care trebuiau să-l pună la cale, dar aceasta erà greu și trebuia să fie făcut cu multă băgare de seamă.

Nu-i vorbă! Mihu și Safta știeau de mult, când anume vor aveà să primească oameni buni la casa lor: dar ei o știau după spuse, din câte o glumă scăpată la timp potrivit, o știeau din gura satului: acum trebuia să li se spuc după cum se cuvine, cu toată cinstea și omenia și fără ca să mai remâie îndoială dintr'o parte ori dintr'alta.

Întrebarea erà dar, cine să dea cinstea, cine să ducă vorba și să primească răspunsul. Trebuiau

să fie oameni de frunte, oameni din oameni, oameni, care știu să zică «bună dimineată», știu să potrivească întrebarea și, mai ales, care știu să primească răspunsul, oameni trebuiau să fie, care fac cinste caselor, între care se pun.

Cosma doreà, ca trecând oamenii lui de-a lungul uliței, satul să privească în urma lor și să zică: «Aceștia sunt oamenii lui Cosma Florii Cazacului» și ca Miha, după ce-i vor fi ieșit din casă, mulțumit, să le poată grăi vecinilor: Am avut pe cutare și pe cutare la casa mea.

Și lucrul nu e cu totul lesne de pus la cale, deoarece o greșeală, fie ori cât de mică, ar putea să strice toată înțelegerea și buna învoială.

Oamenii cum se cade, mai ales după judecata Cosmii Florii Cazacului, sunt puțini și, dintre aceștia, unul ar fi cum ar fi, are însă obiceiul de a strigă prea tare, când vorbește, altul e minunat, dar e deprins a face glume proaste, și iarăși altul, care ar fi cel mai bun dintre toți, e cumnat cu Stan, numit Gură Spartă. Astfel, mai ales Simina, nu-și găseà în tot satul oameni pe plac și a trebuit să treacă multă vreme până ce soț și soție s'au înțeles să roage pe Simion al Anei Popii și pe Mitrea Podarul, amândoi oameni nici prea bătrâni, nici prea tineri, cumpătați la veselie și bine chibzuiți în potrivirea vorbelor, cu deosebire însă oameni de neam bun și bine văzuți în sat.

Făcându-se înțelegerea, Cosma își îmbracă sucmanul și porunci să chieime pe Toderică, ear când feciorul intră, tatăl își luă pălăria, o puse în cap și se așază.

— Toadere! zise el peste puțin, apăsând asupra vorbelor. — Am socotit c'ar fi vremea să te însori.

«De, taică!» răspunse Toader. — Cum vei socoti d-ta.

— Prea bine! grăi bătrânul. — Ce zici? — îți place Marta, Marta Mihului, a Mihului Saftei?

De, taică!» răspunse Toader și dete din umăr.

«Adică astfel ne-am înțeles, încheiă Cosma, apoi se ridică, își luă bățul și eși cu pași lați.

Dacă însă Cosma era pregătit pentru nuntă, nici Safta nu rămăsese cu mâinile în sân.

Marta era aproape de șeptesprezece ani, adecă începuse să fie cam-cam fată bătrână, căci Safta se măritase la vârsta de cincisprezece ani. Să nu ne prinză dar mirare, că ea încă de mai mulți ani era gata să-și primească pețitorii. Nu împlinise încă cincisprezece ani, când troanele de zestre împodobite cu flori tăiate în scândura de teiu erau pline de alțițe, de cătrînțe, de trâmbe de pânză și de albituri cusute gata, pline erau și acoperite cu fel de fel de velințe lucrate cu mult meșteșug: iară de atunci Marta lucrează mereu țese, alege, coase și aruncă flori pe gherghet, încât zestrea s'a adunat pentru șapte mirese. Prea mult însă nici odată nu se poate aduna, fiindcă cinstea nevestei tinere este de a le face mireselor daruri de nuntă din zestrea sa bogată, și cu cât mai multe daruri poate face, cu atât mai mare cinste i se cuvine.

Acum bătuse vântul din partea aceea și anume Simina trimisese pe Stanca lui Cârcioc, așa din întâmplare, la Tudora, vecina Saftei, și Stanca îi șoptise Leicăi Saftei c'a auzit dela cineva, că are să vie cineva, de undeva, cu un gând bun oarecare. Safta, îndată-ce auzi, puse mâinile în solduri și își zise nedumirită: «Vai de mine, dar de ce să mă apuc!»

Eră vremea frumoasă și se gândi, că ar fi bine să puc albiturile să se asvânte. Porunci dar să scoată troanele împodobite cu flori tăiate în lemnul

de teiu și să le așeze înaintea casei pe două scânduri puse pe niște polobocele.

După ce troanele fură așezate, Leica Safta le deschise pe toate și începù, dimpreună cu Marta, să scoată bucată cu bucată velințele, cătrintele, alțițele, trâmbele de pânză și albiturile cusute, să le scoată, să le scuture și să le întinză pe sfoara legată de stâlpii, pe care zăcea lungul foișor și cerdacul cel mare.

Eră frumos și plăcut la vedere, cum, în sfârșit, toată această bogăție a lucrurilor de mână sta desvelită în vederea tuturor, și Leica Safta privia din când în când pe furiș la uliță, pentruca să vază, cine trece și cine stă să privească.

În urmă sosiră și carele de la câmp, și patru pluguri cu câte patru boi intrară în curtea largă, ear în urma lor venea călare pe un murg buiestraș Vasile, feciorul mai mare al stăpânului.

Când argatul voi să închiză poarta în urma carelor, Mihă, care stă în mijlocul curții, ridică dreapta și-i zise încet: Lasă!

Poarta rămase deschisă.

Argații voriră să tragă carele în șopron și să ducă boii la grajd. Mihă iarăși ridică mâna și le zise: «Lasă! — Puneți plugurile la oparte, întoarceți boii la car și le aruncați câte un braț de fân.

Așa făcură argații.

— Măne ducem la moară! le zise apoi Mihă primblându-se cu pași mari prin curte. Scoateți grâul din hambar și-l puneți în saci.

Vasile privia, ascultă și înțelegea; descălecând dar, el își legă calul de loitra unui car, luă căciula din cap, își netezi părul de pe frunte și iarăși puse căciula în cap.

«Măi Mitre, îi zice apoi frăținesău, scoate caii la apă».

Peste puțin Mitrea scoase din grajdul doi cai înalți și trupești și-i duse de căpăstru la fântâna din fundul curții.

Sosiră apoi vacile lăptoase, porcii lacomi, caprele neastâmpărate și oile blajine.

Pe când, înspre seară, Simion și Mitrea intrară cu pași mășurați pe poarta deschisă, curtea era plină: slugile așezau în grămadă sacii cu grâu, boii rumegau la carele puse în șir, slujnicile mulgeau vacile, porcii sfărâmau zgomotoși grămezile de popușoiu, caprele se obrăzniceau în toate părțile, oile stau îndesuite într'un unghiu al curții, iară Mitrea se luptă cu caii nărași.

Mihu, stăpânul, se primblă mereu prin curte, eară Marta, fiica stăpânului, își făcea de lucru împărțind porunci în toate părțile.

Afară, înaintea porții, sta un copil și privea oprindu-și resuflarea la cele ce se desfășurau sub ochii lui.

Când Mihu văzu pe Simion și pe Mitrea intrând pe poartă, el plecă spre dânsii cu capul ridicat și legănându-și a lene trupul la fiecare pas.

— Bine te-am găsit! Bine te-am găsit! grăi Mitrea cu fața deschisă.

«Bine să fiți primiți la casa noastră! le răspunse Mihu, întinzându-le mânilor. Dar cum și unde și în ce treabă?

— Umblăm și noi, răspunse Simion, mai încoace, mai încolo.

— Iar treaba ne este mare și binecuvântată, numai noroc să avem la dansa, — adause Mitrea privind cu mare băgară de seamă în ochii lui Mihu.

«Norocul, zice Mihu, vine de la Dumnezeu.

— Amin! răspund amândoi.

După ce-și făcură astfel *binețele* cuvenite, toți

trei înaintară spre scările casei. Mitrea însă, ca om cu multă chibzuială, peste puțin se opri și aruncă privirea peste curte.

— Precum văz, ați fost astăzi la plug, — zise el, ca din întâmplare. — Unde ați arat?

«Nici n'aș ști să-ți spun bine, răspunse Miha întorcându-se spre curte. — Știți cum e omul, când îi cresc feciorii. Abia-i cunoști musteața, și te scoate din gospodărie. — Măi Vasile! — urmă el apoi, chemând pe fiul său. — Unde ați arat astăzi?

— În dosul plopului, răspunse flăcăul apropiindu-se.

«Bune pământuri! zise Mitrea, și dacă nu mă înșel, erau ogoare».

«Da, sunt bune! grăi Miha dând din umeri. Dar sunt mai slabe decât cele dela Vadul Tătarului».

Pentru ca să-i lămurească, Miha le spuse apoi, câte și unde-i sunt pământurile, care sunt moștenite dela bunicul său, care sunt câștigate de tatăl său și care sunt agonisite de dânsul, și le spune cât rod a adunat estimp, cât an și cât anțert.

Pe când să sfârșească, Simion privește la boi și zice, că sunt frumoși, apoi pleacă toți trei, ca să-i vadă mai deaproape.

Dela boi trec în urmă la vaci, la porci, la oi și la cai. Pretutindenea Miha le făcù împărțășire despre cum și când și în ce chip, le spune prețul și vremea cumpărării, laudă soiul și scoate la iveală buna prăsilă eșită din gospodăria sa.

Sosind la vravul de saci, el desleagă gura unui sac, pentruca fiecare dintre cei de față să poată lua un pumn și să laude bobul plin. El însuși ia un pumn, îl scutură, îl privește, zice c'a eșit bine, îl aruncă jos, apoi leagă gura sacului.

Simion ține pumnul plin la gura unui bou apropiat, iar Mitrea ia câteva boabe între dinți și

aruncă prisosul între saci, ca să găsească și pasă-rile ceva.

«Rău ai brodit-o, îi zice Simion, căci aici ele găsesc în de prisos».

Când se îndreptară din nou spre casă, Safta se ivește, ca din întâmplare, la capul scărilor.

— Vai de mine! cum ne-ați găsit! le zise ea. Dar să iertați. Așa-i omul cu gospodăria! Ori cât te trudești, n'o scoți la cale.

Lasă că te știm, cât ești de harnică, îi zise Mitrea.

— Dar uite, ce velințe. Unde le-ai cumpărat, de-ți sunt atât de frumoase?

— Vai de mine! Eu, să cumpăr? strigă Safta. M'a ferit Dumnezeu. Tot din casa mea!

«Nu te cred, grăi Mitrea cu răutate. Prea sunt de-a degete tinere.

— Și oare nu am fată mare? zise Leica Safta.

«Ei grăi acum Simion. Ai brodit-o vere Mitre. Ai brodit-o!

— Așa mai înțeleg și eu, glumî acesta. Dacă e vorba de fată mare, apoi, noroc să aibă!

«Norocul vine dela Dumnezeu! le răspunse și Leica Safta.

— Amin! ziseră amândoi, schimbând o privire plină de înțeles.

După aceste plecară de-a lungul foișorului, iară Safta începù să le spuie, care când și cum și în ce chip. Cele mai multe erau lucrate în casă; pe ici pe colo eră însă câte o velință mare, câte o cătrintă bogată ori câte o pereche de altițe, lucruri primite în dar dela cutare și cutare dintre ru-denile din satele mai depărtate ori lucruri moș-tenite dela bunica și chiar dela muma bunicăi.

Pe când ajunseră să intre în casa cea mare, unde pereții sunt acoperiți cu zaveze și împodobiti jur împrejur cu fel de fel de vase, începù a se

întunecă și Marta intră să pună două lumânări pe masă și să le zică oaspeților — bună seara.

— Noroc să ai, nepoată! îi ziseră oaspeții.

«Norocul, răspunse Marta roșind, vine dela Dumnezeu!

— Amin! ziseră ei și astă dată.

Acum nu mai rămâneă îndoială, că lucrul se poate pune la cale. Nici tată, nici mamă, nici fată nu a zis: Va da Dumnezeu și norocul cu vremea, — o vorbă foarte neplăcută la asemenea prilejuri. Simion și Mitrea începură dar pe departe și mai pe aproape, apoi mai de-a dreptul și mai lămurit, pânăce n'ajunseră la vorbă fățișă. Safta și Miha se mai făceau că nu înțeleg, în urmă nu îndrăzneau să creadă și erau uimiți de cinstea ce li se face, în sfârșit spuneau, că nu sunt încă gata pecum ar dori, că le vine greu a se despărți de singura lor fiică... la urma urmelor — că teacă... că pungă, pânăce Mitrea nu se ridică vesel și grăi:

— Va să zică — lucrul e gata, numai să vrea și fata!

«Ei! așa i-o fi fost ursita! grăi Miha zâmbind cu mulțumire.

Leica Safta își supse buzele și zise: «Să o întrebăm pe ea. Ce mai știi? fetele sunt cam de capul lor».

Zicând aceste, ea chemă pe Marta să mai aducă o garafă de vin.

— Ei, dar în grabă ne lași, nepoată! — grăi Simion când ea voi să iasă. Nici nu te-am văzut precum dorim să te vedem.

Marta se opri turburată.

— Se șoptește, că ai să te măriți! — zise Mitrea glumind.

«O fi! — îi răspunse Marta zîmbind. — Dar eu nu știu nimic».

— Și dacă noi am ști?

«Mi-ați spune și mie! le zise ea.

— Asta-i, vezi asta-i! grăi Simion! că nu știm nici noi; dar se zice, îi spuneam tocmai vărului Mihă, c'ar fi să te pețască Tudorică, îl știi acum! Și se teme...

El tăcu, și Marta tăcu, și toți tăcură. Cuvântul următor trebuia să fie al mamei; ea se apropie dar de Marta și-i zise: Ei, spune, ce-ai zice tu?

Marta dete din umeri și grăi: Cum a vrea tata.

— Noroc să ai, grăiră amândoi oaspeții, ridicându-se de pe scaun, iară Mihă simți o deosebită răcoare la inimă, văzând că lucrurile se fac atât de pe voia lui.

Cu aceste toată treaba era pusă la cale și, luându-se înțelegere, ca peste trei zile, adică Duminică, junele să vie cu părinții și cu oamenii săi, să pețască după obicei și să se facă logodna.

Cei doi trimiși plecară cu răspunsul, Marta le sărută mâinile, iară Mihă și Safta îi însoțiră până la porțiță.

III.

Satul se gătea de nuntă.

În sfârșit avea să se petreacă lucrul, pe care oamenii îl așteptau atât de demult. Încă Duminică se vorbea, că peste săptămână Tudorică va peți pe Marta, iară Joi, când trecu prin sat știrea, că Cosma Florii Cazacului își va trimite oamenii la casa Mihului, nevestele și fetele mari nu se mai putură stăpâni și plecară, pentruca, trecând pe dinaintea porții deschise, să vază cum își așteaptă Marta pețitorii.

Seara toată lumea știa, cum s'au petrecut lu-

crurile, ce a zis Mihū, ce-a zis Safta, ce-au zis Mitrea și Simion și în ce chip Marta a stat înaintea lor și a zis că are să fie cum vrea Mihū, stăpânul casei, fiindcă astfel se cuvine să răspundă o fată de casă bună. Unul văzuse, cum Mihū și Safta au petrecut pe Mitrea și pe Simion până la porțiță; altul auzise, cum i-a rugat să spue sănătate și voie bună viitorilor cuscri și să-i dorească de bine junelui, și iarăși altul a văzut pe Simina foarte veselă și a fost în apropiere, când oamenii s'au întors la casa ei. Pentruca să facem vorbă scurtă: gura satului se pornise ca nici o dată mai nainte.

Dar vorbele multe isvoreau din veselia obștească. Nu eră în sat nici un om, care nu s'ar fi simțit părtaș la bucuria celor două case, căci unii erau rude, alții cuscri ori prieteni și iarăși alții fini sau oameni ce se țineau de una ori de alta din cele două case fruntașe. Avea dar să fie o nuntă, de care se va vorbi prin fii și nepoți, o nuntă a satului întreg, încât ospeția, chiotele, jocul și voia bună șapte zile și șapte nopți să nu se mai curme; căci acum o dată este un Mihū, care-și mărită fata după un fecior de seama lui, și cine știe, când se va mai pomeni o asemenea potriveală.

Fetele și nevestele ardeau de neastâmpăr să vază găteala de mireasă a Martei, să vază podoaba cununiei, rubedeniile sosite din alte sate, călăreții trufași ai junelui, și le trecea un fior plăcut, când se gândeau la toate aceste.

Nu rămânea îndoială, că Miron are să fie vătavul voinicilor, de oarece este bun prieten cu Toderică și prea mult ține la Marta. De ocamdată însă nici logodna nu eră făcută și lucrul eră o taină, despre care nu se putea vorbi fățiș și fără de cotituri de cât în casă.

Aici apoi se făceau pregătirile pentru logodnă,

dar cu totul în tăcere, ca din întâmplare și astfel, ca stăpâna casei totdeauna să poată zice: Vai de mine! Cum ne-ați găsit! Dar să fie cu iertare, că ne găsiți atât de puțin pregătiți.

Făcând pregătirile, Safta și întreaga ei casă se aflau în o veselă mișcare.

Eră mândră Safta, că-și poate mărită fiica, că poate primi oaspeți nuntași și că-și poate desfășura comorile. Din când în când însă o cuprindea înduioșarea. Toate erau bune, toate frumoase, dar Marta eșia din casă. Când se gândea la aceasta, se așeză întristată, începea să-și șteargă lacrimile și, dacă Marta îi eră în apropiere, îi acoperea fața cu sărutări.

Mihu nu plângea, nu-și sărută fata, chiar nu vorbea: el mormăia mereu ca un urs îndârjit. Îi eră crescută Marta la suflet și acum, când se gândea, că veselia casei lui se depărtează, nimic nu-i priea, nimic nu-i eră pe plac, nimeni nu știea să-i vorbească după dorință. Grozav i se părea lumea înrăutățită: argații, feciorii săi, nevasta, vecinii, toată lumea se schimbaseră, și numai Marta cră, și chiar mai mult decât altă dată, un leac de alinare pentru ori și ce suferință.

Dar toate ca toate! Un lucru însă nu-i putea intra Mihului în cap: Cum adevărat un flăcăiantru să vie să-i ia fata din casă, și el însuși, care a crescut-o și a păstrat-o ca pe lumina ochilor săi, să zică: «Ia-o și te du cu ea!»

Ceasuri întregi Mihu se primblă necăjit și frământat de gânduri prin casă și mereu își zicea: Așa trebuie să fie! Nici alții nu sunt mai buni decât tine. Ori cum o sucești, tot aici ajungi. — Așa zicea el, dar nu se putea împăca cu acest gând.

Marta, însfârșit, era mireasă.

Mireasă! Când această gândire i se ivea în suflet,

o treceà un fior desmerdător, un fel de beție, care o secà de puteri.

Această gândire stârnea într'însa o mulțime de altele, care mai de care mai străine și mai tainice, gânduri pline de farmec, care-i aprindeau inima și apoi earăși o umpleau de răceală. Erà o viață nouă, de care se apropià, o viață necunoscută, și această necunoștință în o clipă da loc celor mai dulci nădăjduiri și în alta celor mai îngrozitoare temeri. Erà să părăsească mumă, tată, frați, casa părintească, să părăsească tot ce-i erà lipit de suflet și sta uimită ca de un lucru, pe care nu-l puteà crede; dar dincolo de această uimire erà farmecul unei vieți, pe care par'că ai puteà-o umple după cum te poartă gândul. Acum zilele îi păreau prea lungi și peste puțin se înspăimântà de scurtimea lor. Acum ar fi dorit să fie aproape de Toader și să privească în ochii lui binevoitori, și peste puțin îi veneà să fugă la mumă-sa și să strige: Mamă, nu mă mărita!

Și iarăși chipul lui Miron se arătà în sufletul ei; îl vedeà înaintea ei, atât de viu, atât de a vorbind, încât par'că razele soarelui ar cădeà asupra lui și l'ar lumina. Și atât se simțea de ușurată, când se perdeà în gândurile despre dânsul, atât de bine se simțea, când și-l închipuia în apropiere, șezând lângă dânsa, vorbindu-i în graiul lui cel limpede și ademenitor, apucând-o de mână, cuprinzând-o cu brațul și zicându-i: Marto!

Nu-și închipuia ce-ar zice Miron mai departe, dar atât de fericită se simțea, când și-l gândeà astfel, grăind cuvântul «Marto», încât iarăși și iarăși sufletul i se umpleà de chipul lui.

Ceasurile treceau și în trecerea lor ea tot mai mult se ameteà, încât, sosind ziua de Sâmbătă,

ea umblă buiguită, fără de a-și mai putea da seama despre vre-un gând hotărât.

Eră ajunul zilei, în care trebuia să se logodească cu junele ce-i fusese ales din copilărie, junele, pe care se obicinuisese a-l privi ca pe viitorul ei soț, junele, care-i eră drag și care o avea în drag; cu cât însă ziua se apropia de cădere, cu atât mai viu se ivea într'ânsa dorința de a face să se amâne această logodnă. Ori când, numai acum nu, când se află în o stare, — singură nu știa cum, — dar o stare, în care logodna îi părea peste putință.

Dar, acum întâia oară în viața ei, Marta simțea, că nu poate să spue nimănui ceea ce gândește. Nu-și găsea loc de astâmpăr, dorea de singurătate, îi venea să plângă și se retrase pe o laiță ce sta în fundul grădinii sub un păr cu frunzele îngălbenite.

Safta, care pretutindenea o căută cu privirea, o văzu întrând în grădină, o văzu așezându-se pe o laiță, merse apoi, închise porțița și se întoarse cu ochii plini de lacrimi în casă.

Ziua încetul cu încetul se învăluie în noapte, liliicii și gândacii tomnateci începură să sboare prin aier, luna plină se ridică din dosul dealului acoperit cu pădure pe cerul senin. Eră o seară liniștită, numai din când în când străbatea câte un freamăt printre frunzele copacilor, se auzea mugetul unei vaci ori lătratul unui câine.

Deodată, prin liniștea serii, de departe ca prin vis, străbate de pe dealul din dosul grădinii sunetul unui fluier, o doină ce se ridică și cade ca un șir de mărgăritare.

Marta tresare și se ridică asemenea unei căprioare speriate, ascultă, oprindu-și răsuflarea, la dreapta și stânga, înșiră sunetele, alcătuiește doina,

-- apoi fața i se înseninează și se umple de strălucire.

«El!» strigă ea perduto în înțelesul acestui cuvânt, apoi se pornește ca fiind cuprinsă de-o vreaă, cse pe portita din dosul grădinii, trece prin gardul de spini ce împrejmuește viile, — și merge dusă, fără de gânduri, înfierbântată, cu părul desfăcut, cu ochii plini de văpaie, cu obrajii aprinși, cu buzele cuprinse de tremurare, cu peptul mișcat de viforul inimii, merge drept pe calea sunetului dulce și duios, printre rândurile de viță, prin desimea tufișului, tot mai iute, tot mai neastâmpărată, tot mai îmbătată de fericirea apropiării.

În sfârșit, vedeă niurgul păscând și pe Miron rezemat de un stejar singuratec, îl vede și ochii i se împăinjenesc. — Miroane, Miroane! țipă ea desmerdată și fuge spre dânsul.

Miron îi aude glasul plin de simțire, o vede grăbind spre el și rămâne cuprins de uimire.

«Marto! Ah Marto! strigă el apoi desnădăjduit, aruncă fluerul, face un pas înainte și o cuprinde în brațele sale bărbătești

— O Doamne! șoptește ea, închizându-și ochii. Cum te iubesc, Miroane, cum te iubesc!

Gurile lor se împreună în o lungă sărutare, obrajii ei se umplu de lăcrămi și astfel rămân câțva timp încremenți în apropierea stejarului, sus, pe coasta luminată de razele lunei gânditoare.

Intr'un târziu Miron îi privi îndelung în față.

«Marto! zise el încet, o singură dată trăiește omul, dar ași dori să mor în clipa aceasta. O! cât de mult am gândit, cât de mult am visat, cât de des am furat fericirea închipuindu-mă fericit. Tu n'ai fost la munte, nu cunoști podoabele lumii. Când cerul e senin și vânturile se așează la odihnă, auzi de jos, din vale, murmureala pârailor,

un zgomot așa și vecinic tot așa; atunci îmi iau fluierul, gândesc la tine și cânt. Cântecul îmi sfâșie inima; dar cânt ca să mi-o sfâșie. Când se stârnește apoi viforul și copacii se încovoae, crapă și ies din rădăcini, când pohoiiul năpădește, atunci privesc înspre dealul ăsta, îl caut din ceață și, când îl văz, mi se sfâșie inima; dar îl caut, ca să mi-o sfâșie. De când te-am văzut, Marto, par'că am șapte vieți: atât am trăit, atât am gândit, atât m'am sbuciumat, încât e minune, că nu m'am mistuit. Iar acum, când te simt în brațele mele, îmi vine să cred, că tot visez, și știind că nu visez, par'că mă topesc, mă sting, mă mistuiesc.

El tăcu.

— Vorbește! îi zise Marta cu stăruință.

«Ah! de ce-ai venit aici? grăi Miron cu amărăciune. Ce gând te-a purtat. Care ursită te-a mănănat? De ce nu mi-ai lăsat liniștita amărăciune, pe care o iubeam atât de mult? Nu am dorit nici odată mai mult decât atâta. Intr'un an o vorbă bună, o privire blândă, o strângere de mână. Decând am auzit însă, că în adevăr te măriți, mă cuprind gânduri nebune și umblu pribeag prin lume; nu-mi mai știu de turmă, nu-mi mai știu de ciobănei, ci stau pironit lângă acest stejar și privesc uscându-mă spre curtea voastră.

— Ah! îi zise Marta desnădăjduită. Mă cuprinde groază, când mă gândesc; dar așa vrea tata.

«Ce vrea tata? strigă Miron. Nu mai vrea nimeni nimic. Acum nu, nu te mai scoate nimeni din brațele mele. Ori ești a mea, ori, o Doamne, fă să nu zic într'un ceas rău, ori te ucid cu mâna mea. Nu-mi mai sunt stăpân.

Marta se alipì mai dinadins de dânsul; el însă deodată o dete la oparte.

«Dute! îi zise apoi. De ce-ai venit? De ce mă duci în ispită? De ce mă scoți din minți?

— Miroane! grăi Marta înduioșată, apropiindu-se de dânsul și cuprinzându-l din nou cu brațele ei rotunde. Nu mă trimite! Lasă-mă să vin mereu la tine, să stăm împreună, să ne plângem de lume, să ne povestim amarul. Miroane! strigă apoi din nou și îl sărută. Nu mă lăsa, căci pier!

Miron sta zguduit de lupta ce se petrecea în sufletul lui. Numai acum ajunsese a-și da pe deplin seamă despre cele ce se petreceau cu dânsul. Încetul cu încetul fața lui se umplu de o liniștită asprime.

«Marto! grăi el încet. Noi trebuie să ne despărțim pentru totdeauna. Ceasul acesta e zestrea vieții noastre. Nu uită, că ești fiica Mihului. Ce ar zice lumea, dacă te-ar vedea aici cu mine?

Marta tresări și privi înspăimântată împrejur, apoi se îndreptă și rămase turburată înaintea lui.

— Da! mă duc, zise ea, dar să știi că mă prăpădesc.

«Dumnezeu să-ți bine-cuvinteze tot pasul! grăi Miron trist, apoi o cuprinse în brațe, o sărută și după aceea se despărțiră în tăcere.

Păstorul privi timp îndelungat spre sat. — Într'un târziu se mișcă, își ridică fluierul, îl puse pe genuchi și îl frânse, aruncând bucățile la dreapta și la stânga, apoi încălecă pe buiestraș și plecă spre munte.

IV.

Cucoșii cântau de zori, vitele mugeau, paserile-își spălau penele, ziua tot mai mult se revărsa și tot mai mult se desvăluia din noapte.

Mihu se svârcolea în culcușul său. Nu mai putea să-și dea seamă, dacă a dormit ori dacă a șezut treaz toată noaptea, ci sta cuprins de oboseală, asemenea unui om, care a trecut printr'un șir de zguduri și nu-și mai este stăpân pe o singură cugetare hotărâtă. Îi era silă să se ridice și-l cuprindea un fel de leneșă îngrozire, când se gândea, că peste zi are să primească oameni la casă, să vorbească și să fie cu băgare de seamă la tot ce zic alții și la tot ce trebuie să zică ori să facă el însuși.

Sculându-se, Mihu era mai ursuz decât totdeauna și se mișcă ticăit și fără nici o treabă prin casă; simți dar o adevărată ușurare, când Safta deschise ușa și intră cuprinsă de îngrijire la dânsul.

— Mihule! îi zise ea cu stăruință. Eu nu știu ce e de capul Martei. Aseară a stat până târziu pe laița de sub părul din fundul grădinii! când s'a întors apoi în casă, era mâhnită și tăcută, iară după ce s'a așezat la odihnă, mereu suspină, mereu se svârcolea în culcuș și plângea prin vis de se înăbușă. Eu nu știu ce o fi, sfârși ea ștergându-și lacrimile.

«Nu știi! grăi Mihu îndârjit. — Se vede că nu știi. — Ba s'a bucură, că iese din casă. Se vede că eu mă bucur; se vede că tu te bucuri! Știi că nu ne mai rămâne nici câne, nici pisică, dacă pleacă ea. Toată casa se duce cu dânsa.

Îi era greu Mihului la inimă; dar nu se arătă

și nu-și desveleă slăbiciunea chiar nici înaintea nevestei.

— Așa-i urmă Safta. Astăzi dimineată am întrebat-o: Marto, draga mamei, ce-ți e? Tăceă și tăceă. Nu puteam să scot o singură vorbă din ea. Privea mereu la mine, par'că era speriată, par'că voeă să mă roage, par'că voeă să-mi ceară iertare. Și tăceă, încât îmi sfărămă inima.

«Nimic, zise ea în sfârșit, dar grozav mi-e de greu. Roagă pe tata să nu facem azi logodna.

— Cum? nu vrei să te măriți după Tudorică? o întrebai eu.

«Da, îmi răspunse ea, mă mărit, dar mai târziu. Numai acuin nu.

— Auzi, Mihule, mi se rupe inima. Trimite vorbă, că astăzi nu se poate, că Marta e bolnavă, că eu nu sunt bine, că. . . în sfârșit spune ceva.

Mihu ascultă oprindu-și răsuflarea, iar când soția sa îi vorbi despre amânarea logodnei, privi îndelung și uimit la dânsa.

— Safto! zise el apoi, ți-ai eșit din fire? Cum s'ar putea să mai schimbăm un lucru, care e pus la cale? Primesc oamenii lui Cosma, oameni de cinste, cu care nu te poți jucă, le dau vorba mea, satul întreg știe, că atât eu, cât și Cosma suntem gata de logodnă, și apoi, top, ca din senin, să-mi calc vorba, pe care am grăit-o cu bună chibzuială și să mă fac de răsul lumii!

«Dară Marta nu voiește! grăi Safta.

— Nu voiește? răspunse Mihu nedumirit. Știu și înțeleg că nu voiește. Dar voiesc eu și așa trebuie să fie, cum. . . trebuie să fie.

«Dar Mihule, e grozav. . .

— Nevastă! îi strigă Mihu aprins. Dă-mi pace! Nu-mi pune foc în creștetul capului, căci să nu

am Dumnezeu, dacă nu sfărâm tot ce-mi cade în vedere. Așa trebuie să fie. Lasă-mă!

Safta eși, ear Mihu rămase umblând prin casă.

— Am să trag o nuntă, încât să-i meargă vestea în șapte țări, își zise el într'un târziu. Un an întreg să nu se mai curme beția, și nepoții să povestească, cum a fost, când Mihu și-a dat fata din casă și a făcut legătură de cuscrie cu Cosma Florii Cazacului.

Eșind în curte și mergând pe la grajduri, Mihu nu găseă nimic după dorința sa, certă pe toți ce-i ieșau în cale și nu-și mai găseă răbdarea obicinuită.

«Astăzi stăpânul nu e de loc cu chef, zise Marcu, par'că-i vine să caute cearta cu lumânarea.

Peste puțin Mihu eși din curte și plecă să meargă la casa satului și de aici la biserică.

Ținându-și bățul lung în mâna dreaptă, el mergeă drept pe mijlocul uliței, cu capul ridicat, cu pași lați și legănându-și mereu trupul. Pretutindenea, pe unde treceă, la dreapta și la stânga oamenii se ridicau și își descopereau capetele, femeile stau cuviincioase, iar nevestele tinere, fetele și copii grăbiau să-i atingă mâna cu fruntea.

Ori cât de mألhnit, el se simțea bine.

Dedeă mereu din cap la dreapta și la stânga, întrebă pe unul ce mai face, apucă bărbiile unei fete și o necăjă cu măritișul, le da câte un ban copiilor, iar dacă erau din casă mai bună, le lăudă frumusețea, și astfel mergeă încet înainte. Simțea, că toți privesc în urma lui, toți vorbesc despre dânsul și toți așteaptă cu neastămpăr nunta, pe care aveă să o facă.

Când se gândi la nuntă, inima iarăși i se strânse. De când știă, că Marta nu ar dori ca logodna să se facă astăzi, mألhnirea îi eră cu atât mai adâncă.

Se stăpâneă însă și se mângâia cu mult prețuita încuscrire.

— Da! își zise el. E mare cinstea, pe care mi-o face Cozma; dar cu mult mai mare e cinstea, pe care i-o fac eu, dându-i odorul casei mele.

Plin de aceste simțiri, el sosi la pâraul Corbului.

Aici locul cade. În partea, despre care venea Mișu, sus, pe dâmb, este o casă și, înaintea casei, vre-o cinci, șase femei ședeau pe niște pietre la vorbă.

Când se apropiă, femeile se ridicară și rămaseră privind în urma lui.

Mișu privi zâmbind la ele, își clătină încet capul și înaintă mai departe.

Pârâul era aproape toată vara sec și nu se umplea decât pe vremi ploioase. Și atunci era însă atât de mic, încât carele și oamenii treceau fără multă greutate printr'însul. Un om era însă, care foarte adeseori trecea pârâul și căruia nu i se cuvenea să treacă sărind de pe un bolovan pe altul. Chiar însă dacă Mișu ar fi trecut însuși, Marta era fată mare; așa dar încă acum doi ani Mișu poruncise slugilor să facă o punte pe la un loc mai strâmt. Puntea, cam de doi stânjeni și jumătate de lungă, era făcută din două scânduri de fag puse alătura pe niște pari groși, înțepenite prin mari cuie de fer. Lasă că oamenii treceau mai mult pe lângă punte decât peste ea; dar în vreme de ploaie, când pârâul se umflă, ea slujea întregului sat de trecătoare.

Când Mișu dăde să scoboare spre podet, văzând ivindu-se din dosul gardului de peste pârâu un om 'nalt și gros, care venea spre dânsul călcând din greu, încât par'că era să se clatine pământul sub picioarele lui.

Acest om era Cosma Florii Cazacului.

Nu se putea un lucru mai neplăcut. Astăzi era bine să nu se întâlnească viitorii cuscari și chiar întâlnindu-se, să fie destul de departe, pentruca, dându-și binețele cuvenite, fiecare să poată merge mai departe, ca și când nu ar ști nimic despre cele ce aveau să se petreacă înspre seară. Aici, la punte, ei trebuiau să treacă unul pe lângă altul, trebuiau să-și dea mâna, trebuiau să stea de vorbă.

Mihu își încreți sprâncenele.

Sus, înaintea casei, stau femeile și priveau în urma lui: jos era puntea îngustă, pe care nu puteau să treacă doi oameni alături, și vorba era, care căruia să-și dea cinstea întâietății.

Ei se apropiau de punte cu pași nehotărâți, dar se apropiau astfel, încât să sosească deodată la cele două capete ale scândurii.

Mihu stete puțin la îndoială, apoi se îndărătnică și auzind femeile în dosul său, puse piciorul pe scândură.

Tot atunci Cosma călcă puntea ce se încovoia sub pasul lui.

Cam pe la mijlocul punții ei își ajunseră pept la pept și se opriră turburați și posomorâți față în față.

— Noroc bun! grăi Cosma necăjit.

«Să dea Dumnezeu! răspunse Mihu cu amărăciune.

Ei își strânseră mâna și steteră câțva timp turburați și căutând să meargă fiecare mai departe, iară femeile de dinnaintea casei începură a-și astupa gurile.

— Prost e făcută puntea asta, — grăi Cosma.

«Îmi pare rău, îi răspunse Mihu supărat, căci eu am făcut-o.

— Apoi rău ai făcut-o, îi zise celalalt nerăbdător,

încât nici nu pot să treacă doi oameni cinstiți pe ea.

«Poftește și treci! grăi acum Mihu și sări la dreapta de pe punte.

— A nu! ferească Dumnezeu! a d-tale e puntea, îi răspunse Cosma și sări la stânga, în albia pârâului.

Femeile nu se mai putură stăpâni și începură să bufnască.

— Dacă eră făcută de d-ta, trebuiă să-mi dai mie pasul întâiu la trecere! strigă Cosma și se depărtă cu obrazii roșiți.

«Se'nțelege? răspunse Mihu stăpânindu-și mânia. — Numai decât! Cine sunt eu? Auzi? Trebuie să-i las pasul întâiu!

Mergea apoi Mihu, mergea fără de a mai privi la dreapta ori la stânga, mergea drept înainte, și femeile par'că veneau în urma lui și bufneau și râdeau în hohot și-și băteau joc de dânsul. Vedeau cum una fuge la alta, cum își spun întâmplarea, cum fiecare îi pune câte-o codiță, câte un cornuleț, cum întregul sat nu mai vorbea decât despre rușinea, pe care a pățit-o.

Nu mai putea să meargă la casa satului, nici la biserică; el intra prin vii, și se întoarse pela fântâna Corbului acasă.

— Ce e Mihule? îl întreabă Safta, când îl văzu întorcându-se înainte de vreme.

— Nimic! toate sunt bune! răspunse el intrând în casă.

V.

Pe la amiazăzi tot satul ştià, că Mihi s'a certat cu Cosma, iară după amiazăzi oamenii şi femeile steteau grămezi-grămezi şi nu vorbeau decât despre ne mai pomenita întâmplare.

Unul, mai ştiutor de tainele celor două case, spunea şoptind prietenului său mai apropiat, că Toderică se întâlnise Vineri seară cu Anica Podarului la porţiţă, că Anica l'ar fi necăjit cu în-surătoarea şi că el ar fi zis, că Marta e subţirică, încât n'ai şti ce să faci cu ea, temându-te ca nu cumva să o frângi între degete şi alte deasemenea lucruri de luat peste umăr ar fi grăit Toader. Anica le-a spus toate aceste Floarei lui Ciucur, iar Floarea a dat vorba mai departe, încât Safta a prins veste de vorbele, pe care le grăise Toderică, viitorul ei ginere, şi grozav s'a supărat şi a început să facă gură. Mihi, blând ca totdeauna, numai decât a plecat la Cosma, voind să-i spună, că dacă e vorba aşa, apoi nu-i mai dă fata. Aşa s'au întâlnit apoi pe punte şi s'au certat din pricina vorbelor, pe care le grăise Toader.

Aşa o fi! ziceau oamenii şi clătinau gânditori din cap.

Cu deosebire însă fetele şi nevestele tinere nu erau mulţumite cu această lămurire. Tiţa lui Colac auzise dela cineva, că lucrul stă cu totul altfel. Adecă Marta nu ar fi voind să se mărite după Toderică, fiindcă ar fi în dragoste cu Miron, şi auzind Simina despre aceasta, i-ar fi zis Cosmii să meargă la Mihi şi să-i spună, că dacă-i vorba aşa, apoi nu se mai duce Toader la peţite. Aşa s'au întâlnit apoi pe punte şi s'au certat.

— Așa o fi, soro! își ziceau femeile și nu se mai îndoiau despre nimic.

«Nu spuneam eu, că nu are să ieasă nimic din toată nunta aceasta? zicea una. Și orbul putea să vadă că lui Toderică nu'i umblă mintea la însurătoare. Mereu pe la șezători, mereu pe la portite...

Așa-i, soro! îi răspundeă alta. Apoi Marta? Na'i văzut cum se leagă de Miron? Nu ziceam eu? Dacă-i odată bogată, își alege cel puțin un bărbat, încât să-i cauți pereche.

Astfel, din vorbă în vorbă, satul ajunsese la înțelegere, și pe când se insera, toți știeau cum s'au petrecut lucrurile și nici unul nu se mai îndoia, că Mihu o dată cu capul nu-și va da fata din casă.

Când eră însă vorba de Miron, mulți clătinau din cap și ziceau:

«Multă apă va mai trece pe pârâul Corbului până ce Mihu își va da fata după un cioban.

Femeile însă nici despre aceasta nu se mai îndoiau.

În vremea aceasta Toader eră vesel, Simina eră necăjită, Cosma era mâhnit, Marta îi făcea cu ochii plini de lacrimi mărturisiri Saftai, Safta ascultă răcită până în adâncul inimii, iară Miron cutrieră culmile munților ascunși în ceața depărtării.

Decând a strâns pe Marta în brațe, decând a sărutat-o, decând a desvelit scumpa taină a vieții sale, sângele îi rămăsese înfierbântat și sufletul lipsit de astâmpăr. O vedeă mereu și mereu fugea de dânsa; simțirea, pe care o avuse atunci, mereu se reivea și el căută mereu să o gonească. Adeseori îl apucă o pornire de turbare, încât se simțea ucigaș și se vedeă sfărâmând pe Toderică, pe Mihu, pe Cosma cu o singură lovitură. Si iară-și se alină pe o clipă, dar de odată îl apucă dorul și-l purta spre vale. Mă duc, își zicea, o iau și o

aduc aici, departe, departe de lume. . . . Dar cum putea să răpească mângâierea bătrânețelor?

Norii se strecurau în liniște, unul câte unul, pe deasupra lui; luna mereu se ascundea în dosul lor și iară-și ieșea pe câmpul senin al cerului; stelele, carul cu boii, cloșca cu puii, întregi cetele strălucite pe nesimțite își mutau locul și înaintau pe calea robilor înspre cădere: păstorul zăcea întins pe spate, cu fața spre cer și cu privirea perdută în adâncul înălțimilor lumești, cu care atât de mult se deprinsese. Acest cer atât de străveziu, atât de limpede, era câmpia, pe care Miron se jucă în copilărie, era cartea cea mare, din care în tinerețe își tălmăcea tainele vieții; iară acum, când, obosit de munca zilei, trupul lui era cuprins de amortire, sufletul său deslegat ca o pară de foc se ridică și se depărta de la fața pământului, pe care își părea atât de străin.

VI.

Grozav se îndârjise Nenea Mihu.

Ședeă și iarăși ședeă ceasuri întregi, fără ca să poată eși la capăt cu gândurile sale.

Peste puțin el uitase întâlnirea neplăcută, pe care au avut-o la punte și nu se mai gândea decât la răutatea oamenilor, care acum aveau despre ce să vorbească. Îi părea că-i vede adunându-se grămezi, că aude glumele lor proaste și adese ori îi venea să-și ia pălăria, să plece la Cosma și să-i ceară iertare, numai ca satul să rămâie de rușine cu clevetirile sale. Cosma îi zăcea greu la inimă, dar nu putea să se mânie pe dânsul. În sfârșit, amândoi erau părtași de aceeași soartă, amândoi

de o potrivă dați pe gura satului; Mihu îl privea deci mai mult ca pe un păgubaș și prieten la nevoie. Duminecă după amiază Barbura lui Corbeiu veni să spună din partea Siminei, că de cu sară nu poate veni, fiindcă se bolnăvise una dintre fetițe.

— Toate sunt bune! grăi Mihu, când Safta îl încunoștiință despre aceasta. Sângele i se ridică însă în cap: aceasta era o ne mai pomenită necinstire pentru dânsul! Îi părea bine, că logodna nu se face; dar seara, când ar fi trebuit să se facă, îl treceau fierbințele.

— Nu! își zicea umblând neastâmpărat prin casă, atât de departe nu ar fi trebuit să meargă; dintr'un lucru atât de mic, cum au fost vorbele de la punte, nu ar fi trebuit să facă unul atât de mare, cum este acela de a strică o logodnă.

Luni de dimineață, văzându-l mai deschis, Safta începui a se învărti pe lângă dânsul. Atât îi vorbise Marta despre Miron, încât capul și inima îi erau pline de chipul frumosului păstor; sta însă la îndoială și nu credea, că Mihu va voi să auză despre dorințele Martei. De când era încă în leagăn, tata și mama se mângăieau cu gândul, că o vor mărită după Toderică și acum năpuste să se împace cu gândul, ca Marta să-și aleagă alt soț. Când își vedea însă fiica prăpădită și privea în ochii ei stăruitori, începea să se înduioșeze; eară când Marta scăpă câte-o lacrămă, îndată îi zicea:

«Marto! vino draga mamei, să mergem la el.

— Nu, îi zicea Marta. Nu pot! Du-te singură, căci mie îmi vine să mă ascund în fundul pământului.

Eară când Safta plecă, Marta fugea după dânsa și o ruga să nu meargă.

«Mihule! grăi Safta în cele din urmă. — Am să-ți spun o vorbă.

Mihu dete din cap și intră cu dânsa în casă, apoi se așeză tăcut.

«Precum văd, zise acum Safta întristată, din măritișul Martei nu are să se aleagă nimic.

— Nu știm încă, răspunse Mihu așezat. Să vedem, ce zice Cosma.

«Ce zice? îi întâmpină Safta. Pentruce n'a făcut logodna eri? Se vede, că și-a schimbat gândul.

— Nu știi! grăi Mihu, dacă ar fi astfel, trebuie să așteptăm, ca să-și trimeată oamenii, pentruca să-mi întoarcă vorba, după cum se cuvine. Iar dacă nu, urmă el stăpânindu-se, apoi o să vedem, care-i mai tare.

«Se vede, că Toderică nu o mai vrea pe Marta, grăi Safta cam turburată.

— Nu o mai vrea? zise Mihu aprinzându-se. Cum? Ori nu-i pare destulă fată?

«Nu te aprinde, dragă Mihule, răspunse nevasta, dar vezi, pe semne s'o fi vorbind prin sat, și Toderică a auzit. . .

— Ce se vorbește prin sat? întrebă Mihu albindu-se ca varul.

«Mihule dragă! îi zise Safta îngrijată, liniștește-te! Nu te-am văzut nici odată atât de nerăbdător. Vezi, tu știi, cum sunt tinerețele. S'ar putea, ca Martei să-i fi căzut vre-un flăcău la inimă, și Toderică să fi auzit si așa să nu o mai voiască.

-- Cum așa? întrebă Mihu cu ochii mari.

Safta suspină din greu, apoi începă să lăcrămeze.

«Mihule! zise ea, nici odată nu ne-am gândit la una ca asta. Se prăpădește, pierе, se usucă. De ieri dimineața nu mai vorbește decât despre dânsul; plânge și suspină, încât îmi sfâșie inima.

— Sărmana fată! zise Mihu înduioșat. — Pentru ce nu mi-ai spus mai demult?

«Nu știam! urmă Safta. A trecut un an de când mereu îmi vorbește despre dânsul, mereu mi-l laudă, mereu îmi spune, cât e de voinic, de frumos și de dulce la vorbă; totdeauna îmi vorbea, însă așa, că nu mă gândeam la nimic. Acum de odată nu o mai cunosc... și nu știu ce-i de făcut... Uite, Mihule, să nu te mâni: e un cioban de la munte și nu știu...»

— Un cioban? șopti Mihu răcit în tot trupul.

«Da, un cioban, răspunse Safta.

— Și Marta îl iubește?

«Da, încât se prăpădește, zise muma plângând.

Mihu căzu pe un scaun de lângă masă, își rezămă capul în pumni și stete câteva clipe tremurând de sguđuire.

— Mi-ai mâncat viața! strigă el după aceea ridicându-se. Ce să mă fac? Mai bine îmi succesc gâtul decât să mă facă de răsul și batjocura lumii! Unde am ajuns?

«Mihule! o să-l uite cu vremea, grăi Safta călcându-și pe inimă.

— Da, strigă Mihu plin de amărăciune. O să-l uite de dragul altuia. Lumea-însă nu o să-l uite!

El își acoperi fața cu amândouă mâinile, stete puțin în luptă cu sine, apoi se îndreptă și grăi liniștit, dar aspru.

— Adă-mi fata!

«Mihule! strigă Safta înspăimântată și cu ochii ațintiți asupra feței lui aspre.

— Adămi-o! ori mă duc s'o aduc eu însumi, ca toți argații să vadă, cum o aduc, îi zise Mihu.

Safta eși, eară Mihu rămase nemișcat la locul, în care se află. Peste puțin Marta, însoțită de mu-

mă-sa, intră cu capul ridicat și cu fața albă, dar liniștită.

— Marto! zise Mihu înăbușit. Dar ce să-ți zic? Tu mergi de capul tău?

«Nu merg, tată! îi răspunse ea.

— Nu mergi? dar umbli și vrei să te măriți precum te poartă gândul, grăi Mihu.

«Nu vreau! răspunse Marta hotărâtă.

— Atunci ce vrei cu acel ticălos? strigă Mihu purtat de patimă.

Marta se zgudui în tot trupul, obrajii i se roșiră, ochii i se umplură de văpaie, buzele începură să-i tremure; ea făcî un pas înainte, apoi zise cu răceală:

«Taică! nu zice, că e ticălos, căci îți batjocorești fata!

Aceste cuvinte erau grăite cu atâta simțire, în cât Mihu de odată nu mai știu ce să-i facă, ce să-i zică.

Marta se apropiă și se alipî de dânsul, își așeză brațul pe umărul lui, apoi grăi:

«Lasă, taică, nu te supără! nu fii mahnit! Nu am să-l uit în viața mea, dar nici odată n'am să vă vorbesc despre dânsul. El s'a dus, pentruca să nu se mai întoarcă. Poate însă, că dacă l'ai cunoaște, i-ai zice să rămăie; atât e de nu știu cum, încât nu se poate să-l vezi și să nu-i duci dorul. Nu cer să-l mai văd; dar doresc, taică, să-l vezi și tu, apoi mărită-mă după cine vei voi.

— Draga mea copilă! răspunse Mihu mișcat. E mai bine să nu-l vezi nici tu și nici eu să-l văz. Mi s'ar sfărâmă inima.

«Dacă socotești, tată, apoi fie și așa! grăi Marta; după aceea eși încet din casă, iară Safta eși în urma ei.

Mihu se lăsă pe un scaun de lângă masă, își

rezemă capul pe cot și rămase vreme îndelungată perdut în gânduri mistuitoare. Viața îi eră ruptă în două: după toate câte a suferit în cele din urmă zile acum se temeă, că nici în viitor nu-i mai rămâne nici o mângâiere. Nu se mai îndoiă, că Marta peste câțva timp se va alina și va perde gândul de dragoste pentru păstor; dar suferințele ei mai grele erau pentru dânsul? Ar fi purtat și aceste suferințe, și nu-l mănneă decât un singur gând: «Ce va zice lumea?» Toată viața a trăit astfel, ca lumea să poată vorbi nunaî bine despre dânsul; așa învățase dela părinți; așa se obișnuise; așa își găseă cea mai mare din mulțumirile vieții, și acum deodată vedeă risipind-se partea cea mai scumpă din prețul bogățiilor și al bunelor sale fapte.

Intr'un târziu, el se ridică, își netezî fruntea, apoi grăi încet și fricos:

— Dar ce-nu pasă de gura satului!

După ce rostî aceste cuvinte, fața lui se schimbă; nu mai eră Mihă, omul bun și blând, și omul bogat, căruia nu-i mai pasă de nimeni.

Afară începură să latre câinii.

Mihă eși.

Erau Mitrea și Simeon.

Stăpânul casei îi primî după cum se cuvenea, îi duse în casă, apoi, după ce-i poftî să șază, îi întrebă, ce gând bun i-a adus la casa lui.

— Pentruca să nu facem multe cotituri la dreapta și la stânga, răspunse Mitrea, am venit pentru vorbele slabe, pe care le-ați avut cu Cosma.

«Nu are pricină, grăi Mihă rece. .

— Adecă da! urmă Mitrea. Cearta a fost din pricina copiilor, și vina, pe drept vorbind, nu este nici a unuia, nici a altuia. Și fiindcă se vorbește prin sat, că nu ai fi voitor să-ți dai fata din casă. . .

«Aşa-i! zise Mihi, ne vine greu, să ne despărţim de dânsa.

— Tocmai fiind că-ţi vine greu urmă Mitrea, şi pe drept vorbind, ştim că ai putea să faci cum vrei în casa d-voastră! dar, fiindcă se vorbeşte prin sat, că nici fata nu ar cam vrea şi nu ai fi tocmai voitor să nu-i faci pe dorinţă, de oarece e singura, pe care o ai . . .

«Aşa-i! zise Mihi mulţumit. Ținem să o vedem fericită.

— Şi fiindcă se vorbeşte prin sat, urmă Mitrea, că ai fi hotărât să-ţi iei ginere în casă, adică să zideşti de alături o casă pentru Marta, şi ai fi zis, că nu râvneşti la bogăţia nimănui, căci ai de unde să dai . . .

«Aşa-i! zise Mihi, începând a se mândri. Mult, puţin ne-a dat Dumnezeu, numai noroc să fie.

— L'a dat Dumnezeu! grăi Simion.

«Şi fiind astfel, încheiă Mitrea, Cosma s'a gândit, că nu ți-ar fi cu supărare, dacă ți-ar înapoiă vorba, te-ar ruga să fii bun iertător şi să rămâneţi cu cinste ca mai înainte.

Mihi stetea turburat înaintea oaspeţilor săi.

«Aşa-i, zise el, îmi pare bine de vorbele, pe care mi le trimite Cosma; dar nu înţeleg cuvintele despre măritişul fetei mele.

— Vere Mihule! grăi Simion așezat şi cam aspru. Să-mi ierţi vorba, dar ne ești cu supărare când vrei să ne ascunzi un lucru, de care se reazemă cinstea casei, dela care venim. Slavă Domnului! satul nu e pustiu şi este pe ici pe colo câte un om, care ştie ce se potrece prin casele vecinilor. Oamenii îţi laudă dărnicia şi spun, cât de mult l'ai fi luat în drag pe Miron, oierul; iară d-ta voieşti acum să arunci vina pentru stricarea logodnei asupra lui Cosma.

«Ferească Dumnezeu! — grăi Mihă, sunt gata să o spun întregului sat, că vina e din casa noastră. Dar prin sat se vorbește mai mult decât este adevărat, și despre măritișul fetei mele cu Miron până acum nu s'a luat nici o hotărâre; aceasta, vă rog, să le-o spuneți tuturor».

— Dar a fost vorba, zise Mitrea.

«Da, ca să vă spun drept, răspunse Mihă, așa în treacăt, a fost; și dacă ni s'a potrivit flăcăul, apoi, cum va fi voia lui Dumnezeu».

— Te înțelegem acum! grăi Simion zâmbind. Dar noroc să ai de ginere. Ce-i drept, flăcăul nu e bogat, dar e flăcău, încât să-i fie satului cinste de dânsul.

«Nu-l cunosc, zise Mitrea, dar așa se zice prin sat».

— Eu îl cunosc, grăi earăși Simion, și ți-o spun din inimă.

Mihă sta buiguit între amândoi, privia cu îndoială când la unul, când la cel-lalt și nu știa ce să le mai zică. El le dădea mâna, îi petrecu până la poartă, dar nu-și mai dădea seamă despre cele ce face sau zice.

Ar fi dorit să vie cineva să-l întrebe, pentru ce au venit Mitrea și Simion; dar nimeni nu se arătă. Se întoarse dar în casă și începui să umble nedumirit în sus și 'n jos. Se simțea cu totul alt om.

«Miron! își zise el înseninat. Numele e bun. Se vorbește prin sat, că așa fi hotărât să-l iau de ginere în casă, că așa fi hotărât să-i zidesc de alături o casă. Câte nu mai scornesc oamenii?... Dar adecă pentru ce să nu fie cu putință... Hm! Cum zice Marta: poate că dacă l'ași cunoaște, ași judecă cu totul altfel. Se'nțelege, că am fost cam pripit».

Și acum Mihă începea să dea cu socoteală, că trebuie să fie ceva de flăcăul acela, dacă Marta îl iubea. Vedeă în gândul său, cum meșterii lucrează

la casă, cum el însuși împarte porunci, vedeà pe Marta cu copilul în brațe și auzeà, cum oamenii își zic: Se vede că o durează pentru Marta. Îi păreà că aude cum nepoții își povestesc: Așa și așa erà pe vremea, când Mihi își luase ginere și-i zidise o casă.

Erà un farmec nespus în toate aceste.

Mihu plecă spre ușă, dar când erà să deschidă se oprì și zise:

«Nu! nu încă! să nu mă pripesc! Să văz mai 'nainte, să mai întreb, să mă încredințez mai bine, să-l văz apoi cu ochii mei.

Earăși începù să umble prin casă și să-și cum-pănească gândurile.

De odată fața lui se întunecă.

Vedeà pe Cosma înaintea sa, și sufletul i se umpleà de amărăciune, când se gândeà, că Cosma ar puteà să-i zică:

Tot omul cu oamenii de seama lui!

«Nu! își zise Mihi, eu tot nu-mi dau fata după un cioban; mai bine să rămâie fată mare!

VII.

Casa lui Mihi erà tristă și mîhnită, tinerețea și darul veseliei periseră dintr'ânsa.

Safta, harnica gospodină, ședeà retrasă și tăcută ceasuri întregi fără de nici o treabă și departe de plăcutele griji ale casei. Dumnezeu îi dăduse destul; aveà din ce să trăească și nu se temeà, că-i vor rămâneà copii necăpătuiți.

Mihu, stăpânul mândru de bogățiile sale, din potrivă, din zori de zi până în seara târzie munceà

alături cu slugile. Feciorii îi erau încă tineri; le mai rămânea destulă vreme să muncească.

Marta, în sfârșit, era blândă, harnică și totdeauna în voce bună, gata de a le zimbî celor ce-i privesc în față; dar ea nu mai era copila sburdalnică ce răsfață lumea prin neastâmpărul veseliei. De pe o zi pe alta sângele îi pierdea din obraji și vinele tot mai mult îi străbăteau prin pelița albă a mânilor.

Despre întâmplările petrecute nimeni nu mai cuteză să vorbească, și această tăcere, purtarea liniștită și prefăcuta uitare îl umpleau pe Mihu de îngrijare. Par'că se temea de ceva, și ori unde privea, el nu vedea de cât o muștrare ascunsă. Sub acoperământul casei sale era mereu nedumirit, iar când eșea între oameni, nu-și mai găsea cum-pătul și buna chibzuială de mai nainte, fiindcă se știea judecat în taină și nu cunoștea judecata lumii. Ar fi dorit să vadă pe cineva plângând; dar nimeni nu plângea. Ar fi dorit să-l mustre cineva; dar nimeni nu cuteza. Ar fi de dorit să se mai întâmple ceva, dar întâmplările se înșirau după obiceiul vremilor. Nu putea să-și dea seamă, ce dorește; simțea însă, că lucrurile îl supără și că nu mai pot rămâne cum sunt. Toată casa i se schimbă, fără ca să poată înțelege destul de lămurit pentru ce. Inima i se umplea de amărăciune, când vedea că nimeni în lume nu-și mai deschide sufletul înaintea lui și că a ajuns a fi străin chiar și între pereții casei sale.

Adeseori sta și privea așa în lume, da din umeri și iarăși urma lucrul. Era o supărare în casă, dar avea să treacă și asta.

Zilele treceau însă, și nimic nu se schimbă.

De pe o zi pe alta își pierde răbdarea, se mânia fără ca să știe pe cine și-i venea poftă de ceartă. Perduse ceva ce nu mai putea găsi; era obicinuit

cu o mulțime de lucruri, care nu i se mai puneau în cale; îi lipseă rostul obicinuit și tîna de toate zilele.

Cosma îi sta Mihului greu pe inimă. El era vinovat de toate; pentru el se urmaseră lucrurile cum s'au urmat. Dar socoteala era încheiată, și Cosma par'că nici nu mai era pe fața pămîntului.

Într'o Duminecă, întorcându-se dela biserică, Miha găsi pe Safta șezând singură la fereastra din casa cea mare. Atît era de adîncită, încât tresări când îl simți intrînd în casă.

Miha nu se mai putu stăpîni.

— La ce te gîndești, nevastă? grăi el.

«La ce să mă gîndesc? îi răspunse ea. Știi cum sunt gîndurile: vin cu sila și se duc fără de veste.

— Așa-i! zise Miha ușurat.

Dar, când ochii lor se întîlniră din nou, el văzu furișându-se o lacrămă din ochiul soției sale.

— Safto! zise el cam aspru. Prea te dai după fată.

«Dar n'o vezi cum e? îi răspunse nevasta cu amărăciune.

— Ce zice? întrebă Miha neliniștit.

Nimic! grăi Safta. Nu vrea să se dea în vorbă despre dînsul.

Miha rămase cîtva timp cuprins de o vie îngrijare.

— Safto! grăi el hotărât. Să o mărităm după el.

«Fă cum vrei, răspunse ea.

— Să fac cum vreau? zise Miha. Ori nu văd, că v'ați pierdut odihna și vi-ați schimbat firea. O să mă duceți până la anul tot așa. Vreu cum vreți voi.

«Mihule! grăi acum Safta. Nu zice, că noi voim! Tu ești stăpîn în casă; tu fă cum vei chibzu!

— Așa-i! zise Miha turburat. Așa-i! zise iarăși

VIII.

Vremea dă, și vremea duce: vremea e stăpâna lumii.

Trecuseră doi ani de zile decând casa lui Mihu fusese zguduită. Farmecul întâmplărilor stânsese dureri și dorințe, dar nu a putut pune inimile la locul lor de mai înainte.

Despre Miron nu se mai vorbea prin sat decât din când în când, pe la șezători sau în serile de iarnă, când fetele și flăcăii se adunau la clacă. Și atunci însă vorbele se înșirau ca într'o poveste rămasă din bătrâni. Toată lumea știa, că Miron s'a dus în lume; nimeni însă nu știa, unde s'a dus și ce s'a făcut. Unii credeau c'a intrat în oaste, alții că a trecut munții, și iarăși alții credeau, că a trecut în țara turcească și că nu se va întoarce decât cu chimirul plin de galbeni. Singură Marta ar fi știind unde e Miron; dar nimeni nu cutezà să o supere cu întrebări, fiindcă știa de mai 'nainte, că-i va tăia vorba. În casa lui Mihu, Miron erà uitat; Safta de mult nu se mai gândea la el; iar Mihu numai atunci își aducea în treacăt aminte, când prietenii buni îl apucau cam pe departe despre măritișul fetei, lăudându-i pe câte un flăcău ce ar fi bun de ginere în casă. Mihu își aducea aminte privirea, cu care îl întâmpinà fiică-sa, când erà vorba de asemenea lucruri, se făceau că nu înțelege și se întorcea mahnit acasă.

Nu mai erau vremile dedemult.

Mihu zidise casa de alături, pe care și-o gândise odinioară atât de frumoasă. Vasile se însurase și avea un copil. Tata și feciorul erau vecini și oameni de aceeași casă, cum le venea mai bine. Safta avea noră în casă, și nu avea, când i-ar fi

fost cu supărare. Nepotul eră când ȋa mama, când la bunica și când iarăși la mătușa, eră purtat de pe braț pe braț și le da tuturora de lucru și pe roți ȋi ȋntinereă.

Și Toader se ȋnsurase.

— N'am zis-o? strigau nevestele pe când eră logodit cu Anica Podarului. — Și orbul puteă să vadă cât de colo.

Se vorbeă, că Mihi are să fie nun, de oarece țineă foarte mult la cinstea cumetriei, și e mare om de casă acela, care ne cunună copii și ne botează nepoții. Dară Cosma nu știă, dacă Mihi va fi bun voitor de a primì, ear Mihi eră jignit și nu-i veneă să se arate doritor de cinstea cumetriei.

Mihi cu toată casa a fost poftit la un scaun de odihnă, un pahar de băutură și mai multă voie bună, și, poftit fiind, nu puteă să lipsească. La nuntă apoi ȋncetul cu ȋncetul sufletele se deschiseră; ȋnspre seară Safta se sărută cu Simina, eară pe la miezul nopții Mihi strânse ȋndelung mâna lui Cosma.

«Să trăiești, cumetre! ȋi zise el din toată inima! Dacă nu-mi ești, țin să-mi fii, cu voia Domnului, țin să-mi dai cinstea aceasta!

— Ȋn partea mea e cinstea! răspunse Cosma, ȋndreptându-se cu mândrie, ȋnalt și gros.

S'a schimbat casa lui Mihi, s'a schimbat satul, lumea ȋntreagă s'a schimbat; numai Marta rămăsese tot cum a fost, blândă, harnică și totdeauna ȋn voie bună. Dar atât de demult eră, că Marta fusese tot astfel, ȋncât nimeni nu-și mai aduceă aminte de vremile acele, ȋn care eră altfel; lumea se deprinsese cu firea ei, și par'că ea totdeauna a fost fată ȋnțeleaptă. Acasă, la biserică, la joc, la clacă, la nuntă, pretutindenea, față cu oamenii, ea

se arată scurtă la vorbe, în voie bună și plină de bună cuviință: așa o știea Safta, așa Mihă, așa o știea lumea întreagă.

Numai câte odată ea își pierde răbdarea obișnuită.

Cu deosebire de când se făcuse bunic, Mihă începuse a fi stăruitor. Își vorbea mereu despre perii încărunțiți înainte de vreme; se tânguiea, că n'au avut noroc, spunea mereu, că o singură dorință ar mai avea în viață; ba într'un rând îi vorbi Martei despre vredniciile lui Lepădat, feciorul lui Petrea Dogarul, și în alt rând despre Dinu, feciorul lui Popa Nichita, preotul din Bălășeni.

Când se apropiă toamna, Marta pe zi ce mergea se făcea tot mai nedumirită, mai gânditoare, adese ori era tristă, dorea de singurătate, în sfârșit își perduse liniștea. Adese ori, când sările erau frumoase, îi plăcea să stea vreme îndelungată pe laița din fundul grădinii, cu capul răzemat de tulpina părului și perdută în gânduri nehotărâte.

— Marto! îi grăi Floare, soția lui Vasile, văzând-o perdută astfel în gânduri. Ia mai lasă gândurile! Nu te întristă. Odată-i lume; odată-i tinerețe.

«Eu să mă'ntristez? întreabă Marta uimită. Dar pentru ce?»

— Pentru ce, grăi nevasta. Te văd că stai mereu pe gânduri.

«Ești, nu știu cum, zise Marta cu vioșie. Uite, urmă apoi mai încet, tu poate că nici nu-i înțelege: stai aici și privesc în lume, îmi închid ochii și privesc mereu și nu gândesc nimic. E, nu știu cum, minunat locul!

Floare dete din umeri,

— Și te gândești la el, zise ea apoi cam necăjită.

«La el? întreabă Marta, privind-o cu ochi mari. La cine?»

Deodată ea se cutremură și se îndreptă spre Floarea.

«Înțeleg! zise zimbînd. Da! mă gândesc câte-odată, dar foarte arareori. . . E de mult de atunci; par'că nici nu-i adevărat.

— Ei bine! atunci pentrue nu vrei să te măriți? grăi nevasta.

«Nu cumva crezi, că pentru el? o întrebă Marta speriată.

— Dar ce altă să cred?

«Să vorbim despre alte lucruri, îi zise Marta. Știu că n'ai să mă înțelegi! Atât mă simt de bine așa cum sunt, încât nu mă pot hotărî să mă mărit.

Floarea iarăși dete din umeri, dar, privind în fața Martei, nu mai îndrăzni să-i vorbească despre măritiş. Ele mai steteră cîtva timp de vorbă, apoi se întoarseră în curte.

Înainte de a dormi, Marta se gândi timp îndelungat la Miron. Ar fi dorit să știe ce s'a făcut, unde este și cum își petrece zilele. Dar această dorință, odinioară atât de vie, încât îi puneă sângele în fierbere, acum eră ca o blîndă suflare de vînt, de care frunza plopului abia se clatină. Și-l închipuia, dar nu putea să-l mai vază înaintea ochilor închiși. Eră șters din sufletul ei și în urma lui nu rămăsese decît o plăcută aducere aminte a șirului de întîmplări și de zguduituri sufletești, prin care trecuse. Dar această aducere aminte eră atât de plăcută, încât Marta își strânse ochii și suspină, când gândi, că și aceste urme vor mai peri din sufletul ei. Ar fi voit să plîngă și nu putea. Grozav îi părea viața de deșartă, nici o dorință și nici o durere nu mai vedeă într'însa.

Eră Duminecă. Marta se duse la biserică și, după prînz, petrecu pînă în amurgul serii la joc.

Seara, întorcându-se de la joc, se opri cu to-

varășele ei la fântâna Corbului, se așeză pe doaga fântânii și stete câțva timp gânditoare.

«Țineți voi minte, când ne cântă Miron din fluier, zise ea, și întâia oară după doi ani de zile încep să vorbească despre dânsul.

Pe când sosì acasă, luminile se aprindeau.

Erau oaspeți la casă.

Încă de Joi, Pinteș Dubăul trecuse cu vite la târg și stătuse câteva ceasuri la prietenul său Mihu, având cu sine, ca din întâmplare, și pe tovarășul său, Manea Vătavului. Acum ei se întorceau de la târg, și după cum îi poftise Mihu, trăsese la gazdă, pentru că mâine-zi să plece mai departe, fiindcă era cale de o zi bună până la Valea-Sărătă, tocmai dincolo de munte.

Marta știa de ce e vorbă. Încă Vineri seara Safta îi spusese, că Manea e un om foarte cum se cade, așezat și cam știutor de carte. El avuse nevastă și doi copii, dar i-au murit, sărmanul de el.

La cină eră masă mare. Pinteș, ca om sfătos, ținea firul vorbei când cu Mihu, când cu Safta, când cu Vasile; vorbea însă mai ales despre «la noi» și «la d-voastră» și zicea mereu, că dacă n'ar fi om cu casă, și-ar căutà aici o nevastă și nu s'ar mai întoarce.

Manea, un om ca de treizeci de ani, scurt și spătos, cu mustața groasă și cu ochii mari, ședeà răzemat de spatele scaunului, da din umeri, zâmbea din când în când, dar nu sporea vorbele.

Toată seara Safta și Floare erau vesele, Vasile sta retras, iară Mihu se mișcă nerăbdător pe scaun. Marta era blândă, deșteaptă și mai în voie bună decât de obicei.

După masă Mihu căutà să fie singur cu Marta, iară ea nu-l ocoli.

tinere gătite ca de nuntă, flăcăii sprinteni și gata de a se prinde la horă, călușerii mlădioși și iuți la pas, întreaga lume veselă nu se adună decât Duminecă.

Duminică lumea curgea mereu; unii urcau din sat, iară alții veneau despre munte.

În apropierea intrării despre munte, încă de Sâmbătă seara se așezase un car cu patru boi, încărcat pe jumătate cu fân. Duminecă dimineața fânul era descărcat și aruncat la oiștea carului, iară cei patru boi, dimpreună cu cinci juncani, rumegau împrejurul porșorului de fân.

În carul deșertat era un fer de plug, câteva coase, o peatră de râșniță și, legate la un loc, mai multe lucruri de ferărie.

Miron ședeă pe laturea carului și privea când spre munte, când spre bălcu.

Marta era logodită cu Manea Vătafului, așa-i spusese cineva cu câteva zile în urmă și astăzi era să vie la bălcu, ca să cumpere darurile de nuntă și să se arăte lumii.

Doreă să o mai vază odată.

Vremea trecea însă, soarele se ridică mereu pe cer, dară trăsura Mihului Saftei nu se ivea despre munte.

Miron demult începuse a fi nerăbdător, dar fața îi rămânea plină de o liniștită oboseală și privirea i se mută încet dela un lucru la altul.

Câteodată el se ridică cumpătat și stătea timp îndelungat în car.

Cioarecii strinți de aba, cămașa lungă până aproape la genunchi, cusută pe margine cu fire de mătase galbenă și încheiată la brâu cu chimirul îngust, din care eșeau prăselele groase ale unui cuțit, pieptarul albastru cu cinci bumbi lătăreți, mânecile largi tivite tot cu mătase galbenă, pălăria

lată ce-i sta dată îndărăt, în cât acoperea tot părul tuns și lăsa desvălită întreaga frunte rotundă și netedă, toată înfățișarea i se potrivea cu cumpătul mișcărilor și cu înțelepciunea ochiului. Din când în când el își apucă musteața groasă, dar scurtă cu buza de din jos și o netezea, apoi iarăși rămânea cu buzele strânse și cu fața nemișcată.

Marta eră să se mărite. Eră un lucru firesc să se mărite. Așa se petrec lucrurile în lume, ear nu altfel. Dar voiă s'o mai vază odată și atât!

În zadar așteptă însă, căci Mihu, care stătuse de gazdă la Pinteă Dubăul, intrase despre sat și pe când Miron privea nedumirit spre deal, trăsura lui Mihu și aceea a Dubăului traseră în umbra unui carpăn din apropierea pădurii dela dreapta. Mihu și Pinteă săriră voinicește pe earba uscată, iară nevestele se deteră jos și începură a-și scutură hainele și a le potrivi pe trup.

Urmară apoi vorbele. . . că lumea e multă. . . că locul e frumos, că timpul e potrivit, în sfârșit, după cum e obiceiul omului când sosește undeva.

— Acum voi plecați în căile voastre, că noi mergem să vedem, cine, cum și în ce fel, zise Mihu în sfârșit, poftind pe Pinteă să meargă cu dânsul. Se putea, ca, din întâmplare, să dea peste Manea. Eră vorba, ca diseară să fie cu toții la casa lui, apoi mai aveau să cumpere mai una, mai alta; nu-l puteau deci lăsa să-i caute de-a oarba prin târg.

Plecând, Mihu și Pinteă o luară cu pași măsurați spre partea, unde lumea se înghesuia. Intrați apoi în bâlcu, nu înaintau decât pas cu pas. Aici eră un prieten, colo o rubedenie și earăși în altă parte un cunoscut de mare cinste. Mereu steteau de vorbă. Pinteă spunea, așa cam pe departe, cum adecă s'a întâmplat ca Mihu să vie la bâlcu, iară Mihu, deși nu eră tocmai în voia lui cea bună,

simțea, că umblă prin mijlocul lumii și zâmbea mulțumit.

Peste puțin se opreau la niște saci cu bucate, la o pereche de boi frumoși, la un cal trupeș, la un vraf de lemnărie, pentru ca vorba să fie scurtă, umblau ca prin târg.

Dar Pinteau ducea pe Mihu tot spre partea de la deal, unde știe că va găsi pe Manea.

Când erau să treacă pe lângă carul, în care stătea Miron, Mihu se opri și începuse să se învârtăască împrejurul juncanilor.

— Bună prăsilă, zise el, apoi se întoarse spre Miron și rămase câțva timp cu privirea ațintită la el.

— Cum ții juncanii? întrebă el.

«Nu-i vând, răspunse Miron rece.

— Ce-ai dat pe ei? întrebă earăși Mihu.

«Nu i-am cumpărat, răspunse earăși Miron.

Mihu mai privi odată sus la Miron, apoi se întoarse jignit, ca să plece mai departe.

Fața lui Miron se deschise. El puse mâna pe leucă, își dete vânt și, răzemându-se pe braț, se aruncă din car înaintea lui Mihu.

«Sunt de prăsila mea, zise el zâmbind cu bună cuviință, și-i vând, dacă sunteți doritori de a-i cumpăra.

Mihu era mulțumit.

— Nu tocmai, zise el, însă îmi plac juncanii și doream să le știu prețul. Îi aduci de departe?

«De la Vadul-Rău, răspunse Miron.

— Cum? tocmai de la câmpie? întrebă Pinteau uimit. Dară soiul pare a fi de munte.

«Așa-i! grăi Miron. Sunt prăsiți la munte, dar în urmă i-am dus la câmpie.

— Așa mai înțeleg și eu! să ai noroc, nepoate! grăi Mihu și plecă mai departe, iară Miron se a-

runcă din nou în car, apoi privi câțva timp în urma celor doi oameni atât de cum se cade.

De la depărtare cam de-o sută de pași bătrânul se uită încă odată îndărăt.

Miron tresări. Eră ceva în privirea aceea. . . Ce eră. . . El cunoștea portul, portul satului, în care petrecuse cele mai frumoase zile ale vieții sale; el cunoștea omul, îl văzuse adeseori la biserică.

«Mihu! zise el mișcat. Cum a îmbătrânit! — Așa dar Marta eră în bălcu, aici, aproape, poate cu totul aproape.

Cuprins de un viu neastâmpăr, el sta nehotărât în car; nu știa ce să facă: îi eră oare cum frică și-i venea să plece numai decât acasă. Deodată tresări, își lăsă mâinile încet în jos, își dete puțin trupul la stânga și rămase nemișcat și cu ochii ațintiți în depărtare.

Dela dreapta, la depărtare ca de patru sute de pași, Marta trecea spre bălcu. Așa eră, cum a fost, înaltă, cu pasul ușor, cu capul dat puțin înainte. . . și chipul tot acela, și părul tot așa și-l poartă. Dar pe sân par'că nu mai e salba cea bogată, catrința nu mai e bătută în fir și alțița cusută în roș și albastru e rară, numai presărată.

Miron privește ca la un lucru frumos și plăcut. Pare însă, că s'ar fi așteptat la mai mult; par'că s'ar simți desamăgit.

Când Marta se amestecă în mulțime, el sare din car și, coprins de-o veselă și feciorească pornire, merge sprinten, cu pas iute și ușor în urma ei. Pretutindenea, peste capetele oamenilor, o vede; se apropie, tot mai mult se apropie și inima i se nimple de îndărătnicie.

În sfârșit, ea se apropie de horă și privește, eară el se pune în față cu ea, perdut în dosul oamenilor. El o vede acum de aproape, îi vede fața albă,

ochiul mare și obosit, mâna străvezie, liniștita amărăciune pe buzele ei, o vede și earăși tresare.

«Cât e de perită! zice el înăbușit.

E perită, dar e frumoasă. Ochiul ia hrană și sufletul se desfată de privirea ei. Odată vrea să o vază, și încă odată, și o singură dată. A trecut poate un ceas de când o vede, viața i s'a făcut ca o zi de primăvară, dar nu e mulțumit; e fericit, dar mulțumit nu e. Dint'o clipă în alta fericirea îl face tot mai îndrășneț.

Nu se mai poate stăpâni; dă cu cotul înainte și se așează astfel, ca Marta să-l poată vedea, iară când, în sfârșit, privirile lor se întâlnesc și rămân mistuindu-se una pe alta, amândoi stau încrămeniți.

Farmecul ochiului, căldura gândirii vărsate în o singură privire, tainica înțelegere între două suflete perite iarăși zidesc lumea risipită.

Acum nu mai e timp pentru buna chibzuire: ei s'au văzut, ei trebuie să se întâlnească, să-și strângă mâna, să schimbe o vorbă, să plângă împreună. Trebuie, dar nu pot, căci lumea, și acum tot lumea îi desparte.

În desnădăjduirea sa, Miron aruncă Martei o privire hotărâtă și stăruitoare, iară Marta nu se mai gândește la nimic, ci aruncă Saftei vorbele «Mă întorc numai decât», și pleacă cu moartea în suflet la carpăn și de aici mai departe spre pădurea de pe coaste.

Miron nu se mai întreabă, dacă cineva îl privește, dacă lumea nu cumva bănuiește, ci, cu o mișcare pripită și fără de voie, pune mâna pe șerpar și pipăie cuțitul, apoi merge cu pas hotărât pe urma Martei.

Marta îl așteaptă la marginea pădurii și, cum îl vede venind, pământul îi arde sub picioare, iară când el este aproape, ea se dă un pas îndărăt,

își pleacă trupul, își acopere fața cu amândouă mâinile și începe să plângă. Miron stete câțva timp înaintea ei, dar nu o mai vede decât ca printr'un văl des.

— Marto! nu plânge! zise el.

«Ah! cât am suferit! se tânguî ea înăbușită.

El se apropiă, îi apucă amândouă mâinile, le dete în lături și-i privi îndelung în fața plină de lacrimi. Încet, încet el o apropiă apoi de sine, o cuprinse cu brațul drept, își puse capul pe sânul ei și rămase câțva timp cuprins de amețeală.

Marta nu mai plângea, ci sta cu vederea pierdută și dată în voia lui, amorțită și lipită de dânsul.

Într'un târziu Miron o depărtă încet dela sine.

— Și eu am suferit, Marto! zise el. Mult am suferit. Și pe când tu te gândeai la mine, eu umblam zile întregi în cale lungă dus numai de dorul tău și de amarul inimii mele. Atât de mult am suferit, Marto, și atât de mult mă deprinsesem cu suferința, încât mă cuprindea îngrozirea, când mă gândeam, că am să mor odată și să nu mai sufer. Dar acum, Marto, nu mai pot, nu mai vreau să port suferința, urmă el cuprins de patimă bărbătească. Pentru ce să o port?

«Da, Miroane! zise Marta, rămâind cu ochii țințiți la pământ înaintea lui.

Miron îi apucă iarăși mâna, o strânse, apoi grăi:

— Marto vrei tu să vii cu mine?

Marta! tresări, rămase câțva timp turburată, apoi își ridică fața și privi drept în ochii lui Miron.

«Nu se poate, Miroane! zise ea cu un glas limpede. Mai bine mor.

«Tu vrei adecă să te măriți! strigă Miron.

«Nu vreau, Miroane; răspunse Marta ridicând capul. Mai bine să mor.

Zicând aceste cuvinte, ea îl privi câțva timp

dușă, ochii iarăși i se umplură de lacrimi, apoi, deschizându-și brațele, se aruncă desnădăjduită și-i cuprinse trupul.

«Ucide-mă, Miroane! fă ce vrei cu mine! zise ea. Mie nu-mi mai pasă.

— Cât ești de frumoasă, Marto! zise el gânditor, apucându-i capul cu amândouă mâinile, apropiindu-l și depărtându-l eară-și dela sine.

Deodată el se îndreptă aspru și zise hotărât:

— Vino cu mine, Marto!

«Unde? îl întrebă ea speriată.

— Vino! zise el iarăși, apoi apucă mâna ei și merse cu ea afară din pădure și drept spre bălciu.

— Unde e tatăl tău? întrebă el.

Marta își scoase mâna din a lui.

— «Știu ce vrei, Miroane! zise ea. Fă! dar apoi nu mă mai depărtez dela tine. Vino!

Ei plecară drept spre carpanul, sub care Mihu, Pinte, Safta și soția lui Pinte așteptau cuprinși de vie îngrijare pe Manea și pe Mitrea, care se duseseră să caute pe Marta.

«Eacă-tă-o! strigă Safta, când o văzù venind despre munte, voi să plece spre ea, dar rămase pironită, când o văzù cu flăcăul înalt, peptos și bălan.

«Miron! își zise ea ca trezită din vis și rămase răcită și secată de puteri.

Mihu făcù câțiva pași înainte, apoi se opri și așteptă turburat.

Eră flăcăul dela câmpie, cu care vorbise și nu înțelegea cum el ajunge a fi împreună cu Marta.

Marta se apropiă ținându-și trupul drept. Fața-i eră albă ca varul, dar liniștită și așezată.

«Tată! eacă Miron! zise ea.

Miron rămase cu ochii la pământ înaintea bătrânului încărunțit înainte de vreme.

— Foarte bine! foarte bine! — grăi Mihu frecându-și mâinile nedumirit și privind mereu când la Marta, când la Miron, când la Safta ce grăbise înspăimântată la dânsii, când earăși la Pinteia ce sta câțiva pași în dosul lui, la dreapta. Ar fi dorit să mai zică cineva ceva, dar nimeni nu găseă cuvântul.

«Nene Mihule! zise în sfârșit Miron. Știi că-ți iubesc fata: o cer de nevastă.

— Cum așa! grăi Mihu sperieat. Miron oierul? ce s'a dus în lume?... O ceri de nevastă? Cum așa? Marta e logodită...

«Taică! zise Marta. Nu zice că vrei, dacă nu vrei; dar să știi că-mi dai moartea sau viața.

«Mihule! îi zise apoi Safta. Nu știi tu ce-am suferit noi în doi ani de zile?

Mihu stătea în mijlocul lor și nu puteă găsi nici un cuvânt.

Pinteia se apropieă de dânsul, îi puse mâna pe umăr și grăi cumpătat:

— Vere Mihule! Nu te dai după vorbele muierilor și bine faci. Marta e logodită, și chiar dacă-i vorba, o logodnă nu se strică așa ca din senin. Nu poți să te faci de rușinea târgului.

Mihu făcū un pas la dreapta, se întoarse spre Pinteia și, ridicând fruntea, îi privi în față, stete câțva timp în luptă cu sine, apoi îi zise cu o hotărâre desnădăjduită!

«Ei! Mă fac! Mă fac de rușinea târgului! Mă fac de rușinea lumii! Mie, urmă el aprins, mie nu-mi mai poruncește nimeni pe fața pământului. Eu știu cât amar am răbdad!

Grăind aceste, el se duse la Miron, îi apucă mâna și-i zise cu căldură:

— Nepoate! eartă-mă.

Miron simți că ochii i se umplu de lacrimi. El ridică mâna bătrânului și o atinse cu fruntea.

* * *

«N'am spus eu, că așa are să vie!» zise Floarea lui Ciucur, când văzù că nunta satului tot se face.

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

BUDULEA TAICHII

I.

De-mi părea bine?

Dar se 'ntelege, că-mi părea bine.

Când mi-l aduc aminte pe dânsul, mi se desfășură înaintea ochilor întreaga lume a tineretelor cu toate farmecele ei acuma pierdute pentru totdeauna; și nici unul dintre noi toți, care împreună am trecut prin acea lume, nu poate să gândească la tinerețele sale, fără ca să-i treacă, așezat, retras și totdeauna înțelept, Budulea Taichii pe dinnaintea ochilor, pentrucă Budulea nu erà numai al Taichii, ci și al nostru al tuturor.

Mie, în deosebi, mi se cuveneà oarecare întâietate la împărțeala părerilor de bine, pentrucă eu îl știam încă din copilărie și eram prieten chiar și cu Budulea cel bătrân.

Nea Budulea, înainte de toate, avea un picior mai scurt de cât celalalt și era un om scurt, gros, rotund la față și zâmbea mereu când vorbeai cu el. Fără de dânsul nu se putea nici un fel de veselie în sat la noi, fiindcă el cânta mai bine decât toți și din vioară, și din cimpoi, și din fluer, iară pe Huțu îl ducea totdeauna cu sine, de oarece Buduleasa fugise cu un scriitor al satului, și nu putea să lase copilul singur acasă. Când Budulea cânta din vioară, Huțu ținea cimpoale, iară când oamenii se săturau de vioară, Budulea schimba cu fecioru său. Fluierul îl purta Budulea totdeauna în șerpar; altfel nu l'am văzut de când îl țiiu minte și nici nu-mi pot închipui un Budulea fără de fluer în șerpar.

La praznice și la ziua nunelui știam de mai înainte, că are să ne vie Budulea cu mulți ani, cu spor în casă și cu belșug pe masă: așa m'am trezit eu, ce va fi fost mai înainte, — nu știu.

Ini aduc numai aminte, că eram copil mic și că priveam când la piciorul cel scurt al lui Budulea, când la Huțu, care ședea cu cimpoiul într'un colț al casei. Mai țin apoi minte, că i-am dat o bucată de plăcintă, că l'am bătut, fiindcă nu voia să-mi lase cimpoiul, și că era băiat bun, căci nu s'a supărat, de-și era mai mare de cât mine.

În urmă, la școala din sat, mă bătea câteodată el pe mine, dar nici atunci nu era supărat, deși totdeauna eu mă legam de el.

Căci dascălul nostru era un om neobosit, și fiindcă Budulea peste săptămână mergea la lucru, el îi zicea mereu: Măi Buduleo, nu mai purta și copilul cu tine; pune-i o bucată de pâine în traistă și-l trimite la școală, ca să-mi mai bat și eu capul cu dânsul. Iară Budulea era om cu minte și înțelegea, că dascălul nu are altă treabă de cât să-și bată

capul cu copiii oamenilor. Un singur lucru îl mai puneà pe gânduri: par'că tot nu-i veneà să crează, că și Huțu are să învețe carte.

Când eu începusem a umblà la școală, Huțu erà printre băeții, de care îmi erà frică.

Îl văd par'că și acum umblând cu o vergea în mână pe din naintea băncii și privind de la înălțimea diregătoriei sale de «censor» cu o strașnică neîndurare asupra noastră, care nu străbătuserăm încă adâncimile tainicului «Buki-az-ba» și nu știam, că «mizlete-ije-ludi-iăr» va să zică «milă».

Povățuit de mâna lui am trecut aceste adâncimi pe nesimțite.

Întorcându-mă acasă după cele d'întâiu ceasuri petrecute la școală, sufletul îmi erà plin de minunățiile ce văzusem. Închipuirea mea de copil erà prea slabă spre a puteà adunà atâta sumedenie de copii la un loc și toți acești copii, pe care îi văzusem acum în aievea, ședeau tăcuți, nemișcați și cu ochii țintiți la învățător: îmi erà ca și când m'aș fi întors din altă lume, și când maica mă întrebà ce-am văzut la școală, în uimirea mea, nu știam să-i spun altceva decât c'am văzut pe Huțu lui Budulea primblându-se cu bățul în mână și că acum nu-l mai chiamă Huțu, ci Mihail și Budulea, ca pe taică-său cel cu cimpoiul.

Și fiindcă eram nerăbdător și doream să văd iar pe Huțu cu bățul, m'am dus și după prânz la școală. Simt și acum adâncă desamăgire ce mă cuprinsese, când văzui pe un alt băiat cu vergeaua, căci în zadar, atât de strașnic ca el nu mai erà nici unul.

Dar peste puțin ear a venit Huțu, ne-a luat pe noi, care eram mai mici, și ne-a scos afară, iară dupăce ne-a scos afară, ne-a pus în rânduri și ne-a întrebat, dacă știm să stăm într'un picior. Eu am

stat mai bine și mai mult decât toți ceilalți băeți; pentru aceea eram foarte fericit și, întorcându-mă acasă, i-am arătat mâinile, cum zice Huțu ca să stai într'un picior și i-am spus, că Huțu e cel mai mare în școală și c'a vorbit cu mine și c'a zis că eu stau mai bine decât toți ceilalți într'un picior.

După aceea m'am dus ear la școală. Mama mi dăduse două pere, una pentru mine, alta pentru Huțu. Eu le-am păstrat amândouă pentru dânsul: dar am plecat plângând de la școală și plângând am sosit acasă, fiindcă el nu le ceruse de la mine, iară eu nu îndrăzneam să i le dau.

Și fiindcă prea eram nenorocit, mama a trimis pe Barbură să aducă pe Huțu, pentruca să-i dan cele două pere; iară de aici înainte, mergând la școală, el trecea totdeauna și mă luă și pe mine.

Pus fiind astfel sub ocrotirea celui mai strașnic dintre «censorii» din școală, nu mă mai temeam de nimeni și de nimic.

Știam afară de aceasta, că și eu trebuie să mă fac o dată ca Huțu, și pentru aceea îi prindeam apucăturile și, înainte de toate, din copil neastâmpărat ce eram, mă făcui un băiat așezat și înțelept ca dânsul. Nu-i vorba, el era tot mai așezat și mai înțelept decât mine; dar când îl vedeam pe el zicând «Tatăl nostru», cântând irmosul ori citind apostolul în biserică, inima îmi bătea mai tare, căci un glas tainic îmi șoptea: «Și tu vei fi odată ca dânsul». Mergeam dar totdeauna cu el, de el ascultam totdeauna și la dânsul căutam scăpare, când eram năpăstuit.

Căci Huțu era puternic, pentrucă dascălul nu ținea la nimeni mai mult decât la dânsul.

Iară dascălul avea cinci copii, care toți cinci erau fete. Nelli era cea mai mare și avea obiceiul să sară peste bănci; Livia era cât mine și vorbea

totdeauna pânăce dascălul n'o puneà în gepochi; Veturia ședea între băeți și se coteà cu ei, eară Mili abia știà să umble și nimeni n'aveà voe s'o poarte în brațe afară de Huțu, pe care dascălul îl însărcinase cu purtarea de grije pentru dânsa. Pentru aceea nici Mili nu voià s'o poarte altul de mână ori s'o ție în brațe și plângeà, când el se depărtà de dânsa; câteodată numai, când Huțu voià să se joace de-a mingeà cu ceilalți băeți, mi-o lăsà mie, eară eu vorbeam cu ea, o purtam de mână, o țineam în brațe și eram foarte fericit.

Eu m'am dus apoi la școlile cele mari din oraș, iară când m'am întors, peste un an, acasă, Huțu erà tot mare, dar îmi părea mai puțin strașnic. Nu-i vorba, și acum ziceà «Tatăl nostru», cântà chiar în strană și citeà apostolul în biserică, și acum purtà pe Mili, ba chiar și pe Linica cea mică în brațe: el cu toate astea îmi părea cam prost, ba câteodată chiar grozav de prost. Dar tot țineam la el, fiindcă erà băiat domol și intrà totdeauna în voile mele.

Dacă însă acum Huțu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înțelept.

Într'o zi el însuși mi-a mărturisit-o aceasta, deși numai așa — cam pe departe.

Eram în pădure; adunaserăm alune și el mi le spârgeà luând din când în când câte una și pentru sine.

«Uite, — îmi zise el nedumirit, — taica zice, că dascălul zice să mă duc și eu la școală la oraș, ca să mă fac dascăl: ce crezi tu, aș puteà să învăț acolo cu voi?

— Pentruce nu?

— Vezi că nu știu ungurește, răspunse el, privind desnădăjduit la mine.

— Ai să înveți.

«Dar cum să învăț, când dascălul vorbește numai ungurește și eu nu înțeleg nimica din cele ce zice?»

— Așa-i! răspunsei, înțelegând acum și eu, că în adevăr Huțu e cu mult mai prost decât să poată înțelege pe dascălul col unguresc, care nici nu e dascăl, ci profesor.

Altfel, eu știam de mult, că e vorba ca Huțu să meargă la școală. Căci dascălul nostru era un om neobosit, iară Budulea ținea foarte mult la el.

Încă de demult Nea Budulea era nedumirit. Îl vedea pe Huțu citind din carte ori scriind fel de fel de lucruri pe hârtie și nu-i prea venea să creadă, că toate sunt așa, cum i se par lui. Tot mai înțelegea, ca omul să scrie și ca să știe ce a scris el însuși, fiindcă aceasta nu era decât un fel de răbuș. Când vedea însă pe Huțu citind din carte ceea ce au scris alții, îl cuprindeau îndoielile și-i zicea de obicei: Ba să mă ierți; asta o știi pe de rost. Huțu își dădea silință să-l lămurească și să-i arate și lui, cum se citește; însă, când Budulea se uita la slovele încurcate, îl cuprindea un fel de amețală, fiindcă era peste putință, ca cineva să le descurce. Într-o duminică Budulea i-a zis lui Huțu: «Ia scrie numele meu pe hârtie». — Huțu a scris cu slove mari: Lepădat Budulea, locuitor din Cocorăști.

«Și acum, dacă cineva se uită aici, știe el, că e numele meu?»

— Da, taică.

«Cum așa?»

— Apoi vezi: Vede că e «ludi» și «iăr» și zice «Lă», «pocoi» și «iăr» și zice «pă», adică «Lăpă», «dobro-az-tfert» și zice «dat», ceea ce face «Lăpădat».

Budulea ascultă cu mare băgare de seamă, deși

nu înțelegea nimic. Dar, după ce s'a văzut singur, el a luat plumbul și a început să învețe a-și scrie numele. L'a scris odată, l-a scris de două, de zece, de o sută de ori, și cu cât mai mult îl scria, cu atât mai bine înțelegea, că se poate să înțeleagă și altul ceea ce scrie, pentrucă de câte ori sună într'un fel, el scria aceeași slovă. El a luat apoi caietul lui Huțu și cu mare părere de bine a văzut, că slovele, pe care le-a scris, sunt și în caet. Acu par'că înțelegea, că este cu puțință, ca unul să citească ceea ce au scris alții, fiindcă toți cărturarii scriu într'un fel. Dar tocmai pentru aceea iar îl cuprinse amețeala. Această înțelegere între un număr nesfârșit de oameni îi părea un lucru mai presus de închipuirea omenească. Eră dar cu puțință, ca ceea ce a scris unul acum o sută de ani alții să citească astăzi? la asta nu s'a gândit nici-odată. Eră cu puțință ca doi oameni, care nu se pot înțelege prin graiu viu, să se înțeleagă în scris, și dacă ungurul ori neamțul nu știe românește, el nu are decât să scrie, pentru-ca să înțelegi ce vrea să zică.

El însă tot nu înțelegea, cum e aceasta cu puțință.

«Măi Huțule! ia scrie-mi tu mie pe hârtie: cimpoi, vioară și fluer.

Dupăce Huțu scrise cuvintele, Budulea privi lung la ele, lung și nedumirit, pentrucă cimpoile nu semănau de loc a cimpoi și vioara îi părea tocmai ca fluerul.

«De unde să știu eu, că aici stă cimpoi și vioară? întrebă el.

— Pentrucă e «cerf-ije-mislete-pocoi-on-ije».

«Nu înțeleg. Știu, că la răbuș tragi o creștătură și asta vrea să zică o zi de lucru ori o oaie, tragi o cruce și asta vrea să zică un car de petriș

ori un berbece. De unde știi tu, că tocmai așa se scrie cimpoile?

— Așa sună slova.

«Cum sună?

— Fiindcă e cimpoi, scriu — cerf și ije și mislete — ca să fie «cim», eară după aceea — pocoi, on, ije — ca să fie «poi».

Budulea parcă ear înțelegea. Dar lucrul îi părea grozav de greu, căci, dacă toată slova avea un sunet, atunci, fiind grozav de multe sunete, trebuiau să fie grozav de multe slove.

«Și tu înțelegi orice carte?

— Înțeleg, taică.

«Și dacă un om foarte cu minte ar fi scris ceva, tu poți citi?

— Pociu, taică.

«Dar atunci tu ești tot atât de cuminte ca el.

— Adecă nu, taică.

«Ce știi tu! răspunse Budulea. Ești încă prost și copil, dar tot atât de cuminte ca el.

Și fiindcă Huțu eră acum atât de cuminte, el nici nu mai avea pentruce să umble la școală, ci trebuia să meargă la lucru, căci popă n'avea să iasă din el; destul că știe să serie, să facă socoteală pe hârtie, să citească în toate cărțile, ba chiar și să cânte în strună. Pe el nu mai putea să-l înșele nimeni, ba putea să ajungă chiar și prețitor la casa satului și să adune birul de pe la oameni.

Mai ales decând avea copil la școală, Budulea mergea totdeauna la biserică, și chiar dac'ar fi fost singur la biserică, el avea locul lui, tocmai în fund, lângă muieri, iară când Huțu cânta sau citea apostolul, Budulea își încopcea mâinile pe piept, privea odată la dascăl și rămânea cu capul plecat.

Dară cu dascălul n'ar fi îndrăznit niciodată să

prinză vorbă, fiindcă se simțea prea jos spre a cuteză să supere pe un om atât de învățat cum eră jupânul învățător Pantelemon Clăiță, un om scurticel, iute la vorbă, cu mustața groasă și cu sprincenele dese. Nici nu se cuveneă să-l supere, fiindcă dascălul Clăiță eră om neobosit, aveă totdeauna de lucru și nu puteă să-și piardă vremea cu ori și cine.

Însă în cele din urmă tot trebuia să meargă la el, ca să-i mulțumească pentru învățătura lui Huțu și să-i spună, că iacă Huțu a crescut mare, știe mai mult de cât toți băieții din sat și trebuie să meargă la lucru.

Îi eră greu să se hotărască, și au trecut mai multe Dumineci pânăce a putut să prinză destulă inimă, mai ales, că nu puteă să meargă cu mâna goală și trebuia să aștepte pânăce vin strugurii pârgavi, cea mai potrivită cinste pentru un dascăl ca Clăiță.

Așa-i, zise dascălul, e băiat foarte înțelept și trebuie să meargă la lucru. Pentrucă vezi d-ta: omul trebuie să învețe a munci, ca să poată trăi. Nu e școala, cum ar trebui să fie, căci atunci ar învăța toți copiii la școală și n'ar trebui să-și mai piarză vremea pe la țarină. Dar ce să-i faci? Am grădinița ce mi-a lăsat-o satul, și i-am învățat să pună sămânță, să facă altoi, să poarte grijă de stupi, să pună cartofi, fasole, morcovi și pătrunjel, să sădească varză și tutun, să poarte grijă de viță, ba la anul am să-i pun chiar și la prașilă, pentrucă încă de mici să știe, cum se câștigă pâinea de toate zilele. Dacă satul mi-ar mai da o bucată de țarină, i-aș învăța și celelalte lucruri. Pentrucă să vezi d-ta: dascălul trebuie să știe tot și, dacă nu știe, trebuie să învețe, fiindcă sunt cărți, în care stau toate aceste, și eu aș învăța copiii așa, cum stă în

cărți, adecă mai bine de cum se obișnuște la prostimea noastră de astăzi. Afară de aceste am casă grea, cinci fete, care cresc în fiecare zi, și nici un băiat, și satul ar trebui să se gândească și la mine. Ba acum se gândesc să mai facă și o a doua școală în sat, fiindcă ar fi prea mulți copii la mine. Dar cine a adunat copii la școală? Eu. Adicătelea în loc să mă plătească mai bine, fiindcă dau învățatură la mai mulți copii, să pun să iea copiii adunați de mine și să-i dea la altul. Pentrucă să vezi d-ta: nu ți le spun aceste, pentrucăși voi să mă plâng. .

Dascălul e cel mai mare lucru în sat, cel mai mare lucru în țară, pentrucă el învață pe copii, cum să vorbească, cum să se poarte, cum să înțeleagă lucrurile și cum să lucreze, ca să-și câștige pâinea de toate zilele, și dacă dascălul e prost și nu-i învață bine, toate merg rău în țară. Înțelegi dar, că tot omul ar voi să fie dascăl și că eu nu mă plâng; însă, îți spun eu d-tale, nu este cu puțință să fie doi dascăli în sat, pentrucă n'au din ce să trăiască amândoi și pentrucă, închipuiește-ți d-ta, ce încurcătură se face în sat, când unul îi învață pe copii într'un fel, iară cellalt într'alt fel.

Budulea ascultase tot timpul cu încordată luare aminte; dacă s'ar fi aprins casa în capul lui, el n'ar fi îndrăznit să se miște ori să grăiască cel mai scurt cuvânt măcar: când auzi însă cele din urmă cuvinte, el nu se mai putu stăpâni și grăi, ridicându-se puțin de pe scaun: Așa este!

Un lucru ar mai fi cu puțință, urmă dascălul mulțumit. Ca să fie un dascăl mare și unul mic, adecă unul întâiu, altul al doilea, care nu învață decât ceea ce-i spune cellalt.

Budulea se simțea foarte înțelept, fiindcă eră în stare să înțeleagă ceea-ce zice Clăiță; el îndrăzni

dar să aduage: unul plătit mai bine, iară altul mai slab.

Da! Unul plătit mai bine. Astăzi nu e oare tot cam așa? Pentrucă să vezi d-ta: copiii din școală sunt despărțiți în mai multe căprării, cum am zice, — și eu nu le dau învățătură decât celor mai grei la minte; ceilalți învață de la băeți mai mari, cum e Huțu. Și înțelegi d-ta, că satul ar face mai bine, dac'ar lăsa lucrurile așa cum sunt și ar pune în loc de al doilea dascăl pe Huțu, fiindcă n'ar trebui să-i plătească mult.

Budulea rămase încremenit. Huțu dascăl? Nu știă dacă visează, ori Clăiță vorbește în aiurea.

Nu se poate, zise el. Huțu e prost; îl știu eu: e copilul meu.

D-ta nu înțelegi, — urmă iar dascălul. E bun Huțu. Pentrucă să vezi d-ta: spre a putea să fii dascăl, se cer trei lucruri: întâiu o carte de botez, a doua un atestat, că ești absolut preparandist, a treia să cunoști cele opt glasuri și podobiile, a patra să știi tipicul: toate celelalte le înveți din carte. Lui Huțu nu-i lipsește de cât atestatul; le are toate celelalte. Ar trebui să meargă la oraș, să stea doi ani, cum am stat și eu, și să-și ia atestatul.

Budulea se ridică în picioare. Incepea să înțeleagă, că învățătura prea multă cam smintește capul omului, și par'că-i eră frică să mai stea cu dascălul.

Eu, — urmă dascălul, — sunt feciorul paracliserului din Văideni. M'am trezit trăgând clopotele, aprinzând și stingând lumânările în biserică și purtând cădelnița după popa. Am învățat apoi să cânt în strană și să citesc, și când eram de douăzeci și unu de ani, m'am dus să fac preparandia. Huțu știe mai mult decât știam eu atunci, fiindcă le-a învățat toate de la mine. Apoi nu e decât de 15 ani și trebuie să meargă să-și ia atestatul, pentrucă,

îți spun eu: nu primesc alt dascăl în sat decât pe unul, care a învățat la mine.

Budulea nu mai aveà timp de pierdut. Dascălul Clăiță ziceà că trebuie, și așa nu mai încăpeà nici o vorbă. Gata dar de a luà pe Huțu să-l ducă numai decât la oraș, el plecà spre casă.

Însă, pe drum, începù iar a se nedumiri. Tot îi părèa peste putință, ca feciorul lui să umble la școlile cele mari și să se facă chiar dascăl; fără îndoială Clăiță erà smintit de învățătura cea multă, pentru că Huțu erà prost și nici n'aveà din ce să trăiască la oraș. Cuprins de aceste nedumiri, Budulea își schimbà drumul. Mai erà un om înțelept în sat: voià să vază ce zice acela. El veni dar la mine și-mi spuse, cum s'au petrecut lucrurile, cum învățat să-și scrie numele, cum s'a încredințat, că Huțu în adevăr știe să citească în toate cărțile, cum s'a dus la dascălul și apoi îmi înșirà în deamănunt cuvintele, pe care i le grăise Clăiță.

Așa este, jupânul învățător are dreptate, — îi răspunsei acum, și ca să-l încredințez, îi arătai atestatul meu și-l citii, în ungurește, cum erà scris. — Nu se poate citi asta în românește? — mă întrebà el după ce privi îndelung la tipăritură.

Fără îndoială, — zisei și începui a traduce testimoniul.

Nu zic eu? — strigà el cuprins de o bucurie, pe care atunci nu puteam încă s'o înțeleg. — E ca răbușul: n'ai decât să faci creștătura, pentru că tot omul să știe, că nu e berbece, ci oaie. Dascălul are dreptate: trebuie să mergem la școală.

În zadar îi spuneà Huțu, că el nu poate să învețe la școală, pentru că nu știe ungurește; Budulea răspundea:

«Tu ești prost; nu știi încă ce știi și ce nu știi; vei vedea tu, când vei fi acolo; n'ai decât să te

uiți în carte, ca să știi tot, afară de cele opt glasuri, de tipic și de podobii; toate celelalte se învăța din carte: ai să mergi la școală, la care umblă și el, pentrucă acolo se dă tistat într'un an, apoi te întorci acasă și ești dascăl.»

Știa tot satul, că Huțu are să meargă la școală, în care învăț eu, și că are să se întoarcă dascăl, deși eu voiam să mă fac popă.

Ne-am dus apoi la oraș, adecă nu ne-am dus, fiindcă eu plecasem câteva zile mai 'nainte, iară dascălul Clăiță venise cu Budulea și cu Huțu în urmă, dar ne-am întâlnit în oraș.

Dascălul eră foarte necăjit. Lumea se stricase cu desăvârșire, și directorul dela preparandie nu voia să-l primească pe Huțu, fiindcă eră o lege nouă, ca să nu primească decât pe aceia, care au făcut patru clase primare.

Budulea eră, dimpotrivă, așezat și vesel. Îi părea bine, că nu l'au primit pe Huțu la preparandie: voia să-l dea la școala unde eram și eu.

Huțu, în sfârșit, eră nenorocit. Dascălul îi dăduse niște pantaloni roși, un surtuc peticit și o pălărie purtată, pentrucă acum nu mai putea să umble în straiu țărănesc. Nu i se potriveau de loc hainele; el însuși nu se simțea de loc bine în ele: îi eră par'că rușine de lume și pășea lat și ținându-și mâinile depărtate de trup, pentruca nu cumva, umblând, să-și roadă mânecile și pantalonii. Erau hainele, în care umblase odată dascălul, și-l treciau fiorii, când se gândea, că acum el însuși le poartă și le strică. Apoi atât îl purtaseră pe la Ana și pe la Caiafa, încât se zăpăcise, bietul, cu desăvârșire.

Eu eram fericit. Acum atârnau toate de mine, fiindcă eu cunoșteam pe profesorul de a treia clasă primară și puteam să-i duc la dânsul și să-i re-

comand și să-i spun, că Huțu e din sat dela noi și că e un băiat prea cum se cade.

Ia să ne mai gândim nițel, — grăi dascălul Clăiță muncit de gânduri grele. — Nu se poate, ca Huțu să umble la școala ungurească. Învăță ungurește, și un dascăl nu trebuie să știe ungurește.

Un dascăl trebuie să știe tot, — răspunse Budulea.

— Tot, afară de ungurește. Asta-i o limbă calvinească și păpistășească, și îndată ce-o înveți, te zăpăcești. Îți spun eu: am văzut pe alții. Pentrucă să vezi d-ta: noi Românii trebuie să știm românește, și dacă învățăm ungurește, ne facem Unguri și nu mai suntem Români cum se cade. Asta stă chiar în gazete. Și pentru aceea, dacă dascălul știe ungurește, îi învață și pe copii și le strică mințile.

Eu cred, — răspunse Budulea scoțându-și nerăbdător fluernul din șerpar, — că învățătura e limba și cu cât mai multe limbi știe omul, cu atât mai învățat este. Uite, la fluernul meu sunt șase borte, și cânt mai bine pe el decât pe unul, care nu ar avea decât o singură bortă; așa e și omul, câte limbi știe, de atâte-ori e om.

Și Huțu voiă să umble la aceea-și școală cu mine, fiindcă se gândea să șază lângă mine și să mă întrebe totdeauna, când nu înțelege ceva. Dar el odată cu capul n'ar fi îndrăznit să grăiască.

Așa-i, — zise dascălul, mângâindu-se cu speranța, că într'un an Huțu tot n'are să învețe ungurește, ba că are să uite în urmă și ceea ce va fi învățat.

Când eră să intrăm la d-nul profesor, deterăm de o nouă greutate. Huțu nu voiă de loc să intre. În zadar îi spuneam, că trebuie să fie și el, ba mai ales el, de față: zicea să intrăm noi și să vorbim cu profesorul, că el merge apoi la școală. Dar,

la urma urmelor, Huțu erà băcat înțelept: el își călcă pe inimă și intră cu noi.

Profesorul Wondracek erà un om vesel și, când intrarăm, se vedeà că-i pare bine, fiindcă râdea din toată inima. Dascălul Clăiță și Huțu rămaseră lângă ușă, iară eu înaintai cu Budulea și-i spusei d-lui Wondracek, că iacă ăsta e Budulea cimpoeșul de la noi, care are un băeat, pe Huțu cel de lângă ușe, care a umblat la școală la dascălul Clăiță și acum voește să fie primit.

Da, d-nule! — răspunse d. Clăiță, făcând uu pas înainte. — La noi a umblat și s'a purtat bine.

Și știe tot. — adăugă Budulea. — Mă rog, ju-pâne învățător, să spui ce știe Huțu, Mihail Budulea îl chiamă, fiindcă mi-e copil, iară mie îmi zic: Lepădat; îi sunt tată. Spune te rog, ca să știe și domnul ce-a învățat Huțu.

Dascălul Clăiță erà foarte învățat, dar nu erà deprins a vorbi cu dascălii păpistășești și nici nu-i plăcea să stea față cu ei. Îi veneà deci cam greu să se tălmăcească cu d-nul Wondracek, un om, care nici nu știà românește, ci vorbeà de-ți veneà să fugi mîncînd pămînt. Acum erà însă vorba de învățătura ce-i dăduse lui Huțu; el făcù dar un al doilea pas înainte și grăi așezat:

«Eu cred, că domnul profesor îl va întrebà și-i va face un examen. Pentrucă să vedeți d-voastre: eu nu știu ce se cere la școala de aici, și domnul profesor, care știe, nu are decât să-l întrebe pe el, ca să vază, dacă știe destul, prea mult, ori prea puțin.»

El sări speriat la o parte. Numai acum băgase de seamă, că stă pe covorul ce erà întins pe jos. Dar dascălul Clăiță, intrînd odată în foc, nu-și perdeà lesne sărita.

Pentruță să vedeți d-voastră, — urmă el, — La

noi se învață tot ceea ce trebuie să știe un om, pentru ca să poată trăi cum se trăiește la sat: aici se cere altceva. Fără îndoială mai puțin, dar altceva, ce poate că noi nu știm, fiindcă nu avem nevoie să știm, și nu este bine, ca omul să învețe lucruri ce nu-i sunt de nici un folos, de oarece perde vremea, în care trebuie să învețe lucruri folositoare. Așa se obicinuește la noi, la Românii ortodocși, fiindcă eu sunt ortodox și băatul de asemenea.

D-nul Wondracek privea în tot timpul când la unul, când la altul dintre noi și părea foarte vesel, de oarece își stăpânea râsul.

În cele din urmă el îi făcu semn lui Huțu să se apropie.

De când auzise cuvântul examen, Huțu uitase și surtuc, și pantaloni și stătea încordat la locul său, iară acum înainta cu pași hotărâți și băgând bine de seamă, ca nu cumva să o pată ca dascălul Clăiță, apoi se opri tocmai la marginea covorului, stând drept ca un par înaintea d-lui Wondracek și ațintindu-și ochii la buzele lui.

D-nul Wondracek privi câțva timp la el și par'că eră supărat, fiindcă nu-i mai venea să râză.

«Știi ungurește?

— Nu știu.

«Știe, domnule! — zise Budulea nerăbdător.

În zadar spunea dascălul Căliță, că n'a învățat decât a citi; în zadar spuneam chiar eu, că nu înțelege nimic, căci Budulea îl ruga pe d-nul Wondracek să-i dea o carte ungurească și va vedea, că știe.

Nu știe să vorbească, d-nule, dar înțelege din carte.

Profesorul Wondracek iar se făcu vesel, îi dădu lui Huțu o carte ungurească, pentru ca să vadă cum citește și cum rostește cuvintele.

Huțu începù să citească cu glas tare, respicat și arătând deslușit fiecare comă, fiecare punct.

Îl văd par'că și acum pe Budulea. El stete nițel îcremenit, apoi se apropieă încet de d-nul Wondracek, îl atinse de mânecă și-i șopti uimit:

«Știe, d-nule, chiar să vorbească.

Acum d-nul Wondracek nu-și mai stăpâni râsul. Dar tot în zadar își dete și el silința să-l facă pe Budulea să înțeleagă, că Huțu nu știe decât să citească ungurește, căci în loc de a-l lămurì, îl făceà din ce în ce mai încurcat. Și se vede, că d-nului Wondracek îi plăceà încurcala lui, fiindcă nu-l mai slăbeà. Mai puse câteva întrebări lui Huțu, ca să vază ce știe din celelalte, apoi iar se legă de Budulea cel bătrân, care-i plăceà mult, de oarece erà scurt, gros, șchiop de piciorul stâng, rotund la față și zimbeà când vorbeai cu el.

Băeatul nu știe mult, — zise el în sfârșit, — dar îl primesc, fiindcă e feciorul d-tale, și dacă va fi silitor, arè să treacă examenul. E destul de mare, adăugà el așezat, pentruca să înțeleagă, că-i șeade rău între copii, dacă nu învață bine, pentrucă atunci e ca măgarul între oi.

Atât îmi trebuià și mie.

Întrebați, dacă-mi păreà bine?

Dar se înțelege că-mi păreà bine: nici nu mai mergeam, sburam spre casă, pentrucă Huțu trebuià să locuiască cu mine; el erà și trebuià să rămână sub scutul și povățuirea mea. Și cum mergeam, eu mergeam iute, fiindcă eram fericit, dascălul Clăiță grăbeà, fiindcă erà om neobosit, Budulea cel bătrân șchiopătà sprinten și pe mărunțite cu noi, fiindcă nu-și mai găseà rostul și ar fi voit să afle vre-un om, ca să-i spună cele petrecute, și numai Huțu veneà așezat și cu pașii măsurați

în urma noastră, ca și când nici n'ar ști de ce e vorba.

Vino, măi, mai iute, îi zisei eu nerăbdător.

Lasă că vă ajung eu, — răspunse el zimbînd.

II

Eram cinci inși la precupeața Lenca Liuchici și aveam două paturi și o masă, iară Huțu se culcă pe jos, fiindcă taică-său îi adusese o saltea cu paie, două perini, o velință, trei rînduri de albituri, două pâni mari, un săculeț de fasole, altul cu făină de mămăligă și o bucată de slănină, ca să-i fie pe două săptămâni. Seca Lenca aveă două fete și un copil, eră sârboaică și vindea pește în piață; ea se certă totdeauna pe sârbește când eră acasă și pe românește în piață, dar altminteri eră femei bună și ținea la noi, fiindcă eu și Iota îi plăteam și cu mîncarea, iară ceilalți doi, care erau pre-paranzi, și Huțu îi plăteau pentru pat și pentru locul saltelei, mai avînd ea să le fiarbă, din al lor, și de mîncare, când aveau câte ceva. Huțu nu plătea decât pe jumătate, adecă șaizeci de creițari pe lună, fiindcă îi ducea în toate diminețile coșurile cu pește verde și pe cel cu pește uscat, făcea foc, mătură în casă, spală vasele, cără apă și aducea iar coșurile acasă când se înseră, și atunci mă duceam și eu să-i ajut, pentrucă îmi plăcea să port coșul cu pește și peștele miroseă frumos.

Așa se petreceau lucrurile pe vremea aceea, și vremile erau atunci minunate.

Budulea cel cu fluierul în șerpar venea în toate

Vinerile și ne aducea câteceva de acasă. El plecă de Joi și venea încet, dar totdeauna cu traista plină. Iară când întâlnește vre-un drumeț, prindea vorbă cu el și, dacă drumețul nu-l întrebă, el îi spunea fără să fie întrebat: «Mă duc și eu la oraș, fiindcă am un fecior la școlile cele mari. Are să iasă dascăl. Eu sunt Budulea, cimpoeșul dela Cocorești.» Iară Seca Lenca se bucură totdeauna când Joi de cu seara ne pomeneam cu el, pentru că Budulea știa o mulțime de minciuni și niciodată nu venea cu mâna goală. Vineri după amiazi Budulea iar se întorcea acasă și le spunea drumeților, că a fost la oraș, fiindcă are un fecior la școlile cele mari.

Dar după ce se întorcea acasă, Budulea se făcea trist. De când avea și el un fecior la școlile cele mari, se gândea mereu, că oare ce poate să se fi ales de Safta: nu se putea el bucura așa singur, când și ea trebuia să se bucure cu el dimpreună. Și când se gândea, cum s'ar bucura Safta, dacă ar afla, că feciorul ei are să fie dascăl, ochii i se umpleau de lacrimi și credeă, că moartă să fie, ar scoate-o din pământ.

Și pentru aceea Budulea nu-și mai găsea tihna de mai înainte și era mereu dus în drumuri.

Apoi a venit peste câteva săptămâni dascălul Clăiță și cu Budulea și cu nevasta lui Budulea, care era mama lui Huțu, și părea acum mai bătrână decât Budulea.

Dascălul era foarte așezat, ca și când ar sta înaintea Episcopului. Budulea râdea în el, ca omul, care a făcut o poznă din cele mai bune, iară Buduleasa era nerăbdătoare, ca și când ar fi stat pe spini și jeratic.

Dar ziua aceea nu era Vineri și noi eram la școală.

Budulea s'a gândit dar să vie, ca să-l ia pe Huțu și să-l ducă acasă, dar să nu-i spue nimic, pentruca să vadă ce zice.

Fiind însă că noi eram în clasă și profesorul ne vorbea tocmai despre cele patru părți cardinale ale universului, Budulea a deschis ușa, a băgat capul prin deschizătură și-a strigat tare:

«Măi Budulea Taichii!»

De-atunci a rămas Huțu «Budulea Taichii.»

D-nul profesor Wondracek a sărit mânios, fiindcă Huțu s'a ridicat și-a zis:

«Noi suntem, domnule profesor! — iară băeții au început să răză. Dar când Budulea a intrat și a zis: Vreau să-l duc acasă, ca să vadă pe maică-sa; domnul Wondracek nu mai eră mânios și mi-a dat și mie voe să plec, fiindcă și eu voiam să văd pe mama lui Huțu.

Huțu însă nici acum nu mergea iute.

El eră băeat de cinci ani, când plecase maicăsa! o ținea bine minte și precum a așteptat zece ani, ca să o vadă, mai putea să aștepte încă cinci minute.

Când am ajuns apoi acasă, la Seca Lenca, dascălul eră mișcat, Budulea iarăși râdea în el, Seca Lenca stătea cu fetele ei privind ca la o minune; iară eu nu cunoșteam pe mama lui Huțu, fiindcă n'o văzusem niciodată.

Huțu o cunoștea și s'a dus să-i sărute mâna, dar ea n'a primit, ci i-a zis, că s'a făcut mare, și s'a uitat la el. Și el s'a uitat la ea și i-a zis, că a îmbătrânit. Apoi n'au mai zis nimic, ci au stat față în față și s'au uitat amândoi așa în vânt.

Nu-ți pare bine, că vezi pe maică-ta! — a grăit atunci Budulea apropiindu-se.

— Imi pare bine, taică, — a răspuns Huțu și și-a băgat mâna în buzunarul pantalonilor.

După aceea Huțu a ieșit afară și a început să

plângă, iară maică-sa a ieșit după el, ca să plângă și ea; am început să plâng și eu, fiindcă nu mai văzusem pe Huțu niciodată plângând. Dar Budulea râdea acum și se uită la noi; pentru aceea am ieșit și eu afară și când am văzut, că Huțu plânge, iar mamă-sa îl ține în brațe și-l sărută, m'am oprit cuprins de fiori înaintea lor.

Întrebați, dacă-mi pareă bine?

Imi veneă par'că să țin de bucurie; dar am plecat, ca să nu-i supăr.

De-aici înainte Budulea veneă cu nevasta la oraș și le ziceă drumeților: mergem la oraș, fiindcă avem un fecior la școala cea mare. Are să iasă dascăl. Iară când veneă singur, el le ziceă: mergem, când eu, când nevastă-mea la oraș, fiindcă avem un fecior la școlile cele mari. Învățătura cere multă cheltuială, și nu putem să ne perdem ziua amândoi, adecă atât eu, cât și nevasta mea. Eu sunt Budulea, cimpoeșul dela Cocorăști.

III.

Fară noi umblam la școală, Budulea Taichii și eu, amândoi din Cocorești, amândoi în gazdă la Seca Lenca.

În ziua întâia Budulea voiă cu orice preț să rămâie stând lângă ușe și numai după multă stăruință se hotărî să se așeze pe cea din urmă bancă. Îi pareă, că toată lumca îl știe, îl cunoaște și se întreabă, cum adică să fie el îmbrăcat în hainele dascălului Clăiță și să umble la școală tot cu domnișori. Incetul cu incetul însă el s'a deprins și în

cele din urmă a ajuns, că nici unul dintre băieți nu putea să-l scoată din ale lui. Un obicei a păstrat cu toate acestea: îndată ce soseă acasă, el se desbracă, își curățează hainele, le îndoiă cu multă băgare de seamă și le pune în ladă, apoi luă cartea și învăță lecția.

Seca Lenca nu ne dădea lumânare, ci trebuia să ne cumpărăm noi din banii noștri. Pentru că să nu fie nici o supărare, avea fiecare lumânarea sa și, dacă astăzi învățam la lumânarea mea, mâine luam pe a ta și așa mai departe. Budulea n'avea niciodată lumânare și așa el se silea se învețe ziua: dar când eu îl chemam la lumânarea mea, el zicea, că nu poate să învețe cu ceilalți, fiindcă-l supără.

Eară când n'avea nici unul lumânare, ne culcam, noi în paturi și Budulea pe salteaua cu paie, apoi spuneam povești. Fiind însă — că adeseori se întâmplă, că unul spunea povestea și ceilalți adormeau, s'a hotărât, ca atunci, când povestitorul zice «ciolan», toți ceilalți să zică «ciorbă», pentru că astfel să se dea pe față cel ce adoarme înainte de vreme și să-și afle cuvenita răsplată în ghionturi numărate.

S'a întâmplat dar, că domnul profesor Wondracek ne vorbea despre cele cinci rase ale neamului omenesc și, trecând la Indieni, a zis, că sunt niște oameni foarte groși la ciolan.

— Atunci Budulea Taichii a strigat tare: Ciorbă! iară profesorul Wondracek a sărit mânios, fiindcă băieții au început să răză în hohote.

Ce a fost asta? — întrebă el aprins.

Eu mă temeam, că acum Budulea Taichii are să fie pedepsit; am grăbit dar să răspund pentru el, fiindcă eu știam ungurește.

Și atunci a râs domnul profesor Wondracek și

l'a întrebat pe Budulea, dac' a înțeles, iară Budulea a răspuns, că da.

Atunci să-mi spui, grăi profesorul cu îndoială.

Budulea își netezi părul de pe frunte, își potrive hainele pe trup, ieși din bancă și înaintă cu pași hotărâți la locul, unde stăteau băeții, când își spuneau lecția, apoi se opri și așteptă să fie întrebat.

Fiindcă Budulea eră cel mai mare în școală și fiindcă cu toate astea el eră Budulea Taichii, băeții râdeau totdeauna când îl vedeau și râdeau mai ales acum, pentrucă Budulea vorbea foarte scâlciat ungurește. Dar el vorbea și știă ce vrea să zică, și par'că-i părea bine, că băeții râd; pentru aceea băeții râdeau din ce în ce mai puțin și mai ales dupăce profesorul i-a spus să zică lecția de eri, ei nu mai râdeau de loc, iară mie îmi părea bine, fiindcă Huțu știă lecția și o spuneă frumos.

Bine! — zise domnul profesor Wondracek. Vezi io scri la tine Kitünö, éminens! — iară de aici înainte domnul profesor Wondracek țineă la Budulea, și decâteori vreunul dintre băeți nu știă lecția îl chemă pe Budulea, ca să i-o spună el.

Când a venit apoi examenul cel mic, Budulea Taichii a fost clasificat la locul al cincelea și nouă băeților ne părea bine, fiindcă Budulea eră în clasa noastră, iară celelalte clase n'aveau nici un fel de Budule.

În urmă domnul profesor Wondracek l'a întrebat pe Budulea din ce trăiește. El a răspuns, că are din ce trăi, fiindcă plătește șaizeci de creițari pe lună la Seca Lenca, poartă coșul cu pește, mătură în casă, face foc și cară apă. Cu toate aceste profesorul Wondracek l'a luat la el și de aici înainte Budulea nu mai plăteă șaizeci de creițari și nu mai purtă coșul cu pește, ci curăță ghetele și hainele domnului profesor, mătură școala și umpleă

pipele domnului Wondracek, și, afară de aceste, aducea doi băeți din clasa întâia la școală și îi ducea iar acasă.

Nouă, celor dela Seca Lenca, ne părea rău, fiindcă acum nu mai era cine să ne spună ce zice Seca Lenca, când se ceartă sârbește cu fetele ei, căci numai Huțu învățase sârbește; dar mie îndeosebi tot îmi părea și bine, pentrucă Huțu era din sat dela noi și ținea la mine, iară cei doi băeți îl apucau unul de-o mână, celalt de alta și îi ziceau: Budulya bācsi.

Budulea cel bătrân venea acum tot a doua săptămână la oraș și le spunea drumeților, că are un fecior, care e dascăl pe doi copii de domn și e mâna dreaptă a dascălului dela școlile cele mari. De oarece însă Huțu, locuia acum la școală și nu mai avea ce să-i aducă, bătrânul venea cu câte o traistă de cireșe, de pere primării, de mere vârgate ori cu câte un coș de căpșune, pe care le împărțea între noi. Pentru aceea, când îl vedeam, strigam cu toții: «Iacă taica!» — și ne adunam împrejurul lui.

El zâmbea și-l întrebă pe fiecare de nume, iar mie îmi părea bine, fiindcă Budulea era cimpoeșul dela noi și ținea și el la mine.

La capătul anului lucrurile s'au schimbat. Eu am plecat acasă, iară Budulea Taichii a rămas la domnul profesor Wondracek.

Dascălul Clăiță era nenorocit, fiindcă auzise, că domnul Wondracek voește să treacă pe Huțu la școlile latinești. Era o curată hoție să ia băiatul, pe care l'a crescut el în școala lui, și să-l nenorocească depărtându-l dela dascălie, pentruca să-l scoată, te pomenești ce, popă, ba poate chiar avocat.

E rău, foarte rău — zicea el. — Pentrucă să

vezi d-ta: e adevărat, că trebuie să fie și popi și alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul, și așa oamenii cei mai aleși trebuie să fie dascăli.

Însă Budulea nu voia să înțeleagă nenorocirea ce i se pregătea lui Huțu. El știa un lucru: că fluerul lui are șase borte, și când auzea, că Huțu are să învețe latinește, grecește, ba chiar și nemțește, îi venea să sară cuc de bucurie și, mergând la oraș, le zicea drumeților: «Am un fecior la învățătură. Are să iasă dascăl mare. Vorbește sârbește și ungurește, iară acum învață latinește, grecește și nemțește: nu-i mai lipsește nici o limbă, pentru ca să fie cele șase depline.

Căci, după cum știa Budulea, nu erau atunci pe lume decât șase limbi, fiindcă franțuzeasca era un fel de nemțească, ruseasca un fel de sârbească, iară turceasca un fel de limbă păgânească, pe care puteai s'o înțelegi în latinește, căci, după cum spunea dascălul Clăiță, și latineasca era o limbă păgânească. Huțu putea dar să se înțeleagă cu toată lumea.

Drumeții dădeau din cap și, întorcându-se acasă, spuneau, că este la Cocorăști un cimpoeș, care are un fecior foarte învățat ce știe toate limbile și că l-au văzut chiar ei pre acel cimpoeș, care e un om scurt, gros, schiop de piciorul stâng, rotund la față și zâmbește totdeauna, când vorbești cu el.

IV.

Eu am trecut în clasa a patra, iară Budulea Taichii s'a făcut student și iar îmi părea strașnic

ca și pe timpul, când eram la dascălul Clăiță, încât par'că nu mai îndrăzneam să vorbesc cu el și mă simțeam mângâieat, când el vorbea cu mine. Când avea timp, el venea la noi, mă întrebă ce fac și-mi spunea ce mai face el. Apoi, când se ducea la plimbare cu cei doi copii, venea iar pe la mine și mergeam împreună, fiindcă era toamnă, frunzele căzuseră și noi căutam castane sălbatice printre frunze, ca să vedem, care știe să arunce mai departe, ceeace copiilor le făcea multă plăcere.

După aceea a venit Crăciunul, și Budulea Taichii a căpătat voie să se ducă pe opt zile acasă. Era zăpadă, și el se găti să plece pe jos cu Iota Vătricanu, cu Petru Popescu și cu Nică Dărăilă, feciorul preotului din Fundureni. Când am auzit, că ei pleacă, am zis să mă duc și eu cu dânșii, iară Huțu, văzând, că voiesc să merg, m'a luat și pe mine și eram foarte veseli, căci Nică era băiat de tot hazul, știă să facă o mulțime de pozne și ne așteptam să întâlnim pe drum sania noastră, care să ne ducă până la Cocorești. Eu eram fericit, căci acum mergeam și eu pe jos acasă, iară Budulea Taichii mergea mai încet decât de obicei, fiindcă ducea și o legătură, în care-și strânsese un călindar pentru dascălul Clăiță, o fundă făcută din panglică albastră pentru Nelli și cinci iconițe pentru celelalte fete ale dascălului, și tot în acea legăturică mai avea și pălăria cea nouă ce-și cumpăraseră pentru Crăciun și, afară de aceste, învăluit bine într'o hârtie groasă, niște pește uscat, fiindcă atât lui Budulea, cât și Budulesei le plăcea peștele sărat. El ținea dar legăturica departe de trup și o purta cu băgare de seamă, pentruca nu cumva deosebitele lucruri dintr'ânsa să se strice unul pe altul.

Eu nu duceam nimic, dar sgribuream de frig

și-mi eră rușine să le-o spun, deci ași fi dorit să întâlnim cât mai curând sania.

Când am sosit amorțiți de frig la Cocorăști, îmi eră frică să mă duc acasă; pentru aceea Huțu a venit cu mine, ca să spună, că el e de vină, că m'a luat și pe mine, și toate au fost bine, fiindcă mama se bucură că n'am degerat pe drum, iară tata zicea, că așa trebuie, ca voinicii să umble pe ger și frig.

Dela noi Huțu se duse acasă.

Budulea și Buduleasa nu știau ce să-i facă, unde să-l pună și cum să-și arăte părerea de bine, căci acum întâia oară își aveau feciorul acasă la dânsii. De mult se vorbiseră, că de Crăciun să meargă împreună la biserică, fiindcă Safta nu-l auzise încă pe Huțu cântând în strană și Budulea îi zisese de multe ori: Să-l auzi, și vei vedeà, că nici chiar dascălul nu cântă mai bine!

Dar când erau să plece, Buduleasa, muma lui Huțu, s'a oprit în pragul ușei, zicând că ea nu poate să meargă cu Huțu la biserică, pentrucă tot satul, s'ar uită la el iară dela el la dânsa. Huțu n'a răspuns nimic, ci s'a întors în casă, iară Budulea a grăit: Așa-i! pentruce să mergem noi la biserică, dacă putem să rămânem toți trei acasă?

Ei au rămas dar în sfânta zi de Crăciun acasă, și Budulea se bucură acum, că nu s'au dus la biserică, ci au rămas toți trei, el și nevasta lui și copilul lor, împreună, ca să vorbească, să fie veseli și ca Huțu să le mai spue despre cele ce se petrec la școală și la oraș. Numai Safta eră tristă și zicea mereu, că-i pare rău, că, pentru dânsa, ei n'au putut merge la biserică, dar ea cu toate aceste, în fundul inimii, eră fericită și, când a mai ieșit, ca să caute de masă, par'că-i venea să plângă.

Fiind dar că Huțu nu s'a dus la biserică, dascălul Clăiță erà foarte nenorocit.

În tot timpul sfintei leturghii el stătea ca pe jeratic și privea mereu la ușile bisericii, ca doară va vedeà pe Huțu intrând, iară când vedeà că nu vine și nu vine, i se urcă sângele în cap, fiindcă-i erà rușine de satul adunat în biserică și de oamenii, care-și ziceau: Iacă, se vede ce om a făcut dascălul nostru din Huțu lui Budulea!

Așteptase de mult, ca Huțu să vie pe Crăciun acasă, pentruca să-l ia la răfuială pentru purtările lui ne mai pomenite și să-i arăte, cum nu trebuia să meargă, după vorbele dascălului păpistășesc, la școlile latinești: acum Huțu venise, erà în sat și nu voia să știe de nimic. Când eși dar din biserică, dascălul Clăiță o luà drept spre partea satului, în care locuia Budulea, căci nu se mai putea stăpâni.

Adecă te-ai făcut păgân? — strigà el încă din tindă. — Te-ai lepădat de mine, te-ai lepădat chiar de sfânta biserică în care ai crescut, în care te-am crescut eu, ca să fac om din tine! Pentrucă să vezi tu: dacă n'aș fi fost eu, ca să-ți dau cele mai dintru început și mai de căpetenie și mai folositoare învățături, ai fi rămas tot atât de prost ca ceilalți oameni, care nu știu nimic, fiindcă n'a fost cine să-i învețe; și fiindcă eu îți voiam binele, ca să te scot cu vremea dascăl, nu mai voiești să știi de mine, nu mai voiești să umbli la biserică, te crezi — cine știe ce. Dar ce vrei să te faci acum? calvin? păpistaș? popă? notarăș? Spune-mi — ce?

Huțu rămăsese ca trăznit din senin înaintea lui.

Dascăl mare, jupâne învățător, — răspunse Budulea, apropiindu-se cu sfială — dascăl întâiu, care știe toate limbile și spune celuilalt dascăl ce trebuie să învețe pe copiii oamenilor. Alt lucru nu se poate.

Dar fiindcă n'a venit decât ieri acasă și fiindcă maică-sa, nevastă-mea, nu voiă să meargă la biserică, a rămas și el acasă cu noi, cu părinții lui, cu mine, care îi sunt tată, și cu maică-sa, nevastă-mea, fiindcă ni-e copil și ține la noi ca la părinții lui.

Prea bine, prea bine! — grăi dascălul mai domol. — Nu știam. Copiii trebuie să țină la părinții lor și la dascălul lor, fiindcă el este un părinte sufletesc: acesta e cel d'întăiu lucru, pe care trebuie să-l învețe copiii la școală. E foarte frumos, că Huțu ține la părinții lui, și-mi pare bine; dar atunci pentruce s'a dus fără voia mea la școlile latinești? Știi tu, măi, urmă el cu asprime, că eu aveam de gând să te scot dascăl în sat și să-ți dau pe fata mea Cornelia de nevastă?

Una ca asta nu se poate! — strigă Budulea scos cu desăvârșire din sărita lui.

Știu, -- răspuse Huțu rece ca la examen, — precum mi-ați spus-o de mai multe ori, și i-am adus o fundă de panglică albastră de Crăciun.

Atunci pentruce te-ai dus la școlile latinești? întrebă dascălul cu totul domol.

Aceasta eră întrebarea, la care se așteptă Huțu și la care de mult își pregătise răspunsul; el făcând un pas înainte, își potrivî hainele pe trup, răsufală odată din greu, apoi grăi respicat și deslușit:

«Jupâne învățător! Profesorul, domnul Wondracek, a zis că mă dă la gimnaziu și i-am spus, că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis, că trebuie să mă duc la preparandie, ca să mă fac învățător. El a răspuns, că tocmai spre a mă face învățător trebuie să învăț mai nainte latinește. Eu atunci i-am spus, că nu se poate, fiindcă d-ta ai zis, că limba latinească e o limbă păgânească. El atunci a răs și a zis, că eu sunt prost, de oarece chiar limba ro-

mânească e și ea un fel de limbă latinească și că nu pot să fiu profesor, dacă nu știu latinește.

— Vezi, — grăi dascălul pus pe gânduri, — despre aceasta am citit și prin gazete. Pentrucă să vezi tu: eu am vre-o nouă foi de gazete, pe care le țin, fiindcă e într'insele pe ici pe colo câte ceva frumos și folositor și e bine, ca omul să strângă asemenea gazete. În cărțile noastre românești, cum le avem în biserică, nu stă nimic despre aceasta; dar în gazetele aste mai noi se zice, că latinii erau păgâni, cum sunt bunăoară Turcii, și aveau un împărat Lațium, care vorbea românește și deacolo ne numim noi români. Așa ceva... nu țin bine minte. Tu știi acum latinește: să fie oare ca românește?

«Tocmai pe tocmai! — răspunse Huțu. — Latinește se zice: *Hic gallus cantans, in arbore sedens, pira poma comedens, chichirichi dicens!*

— Auzi vorbă! — strigă Budulea încântat. — Curat latinește le spune!

Dar nu prea seamănă a românește, — adăuse dascălul.

— Cum nu? — zise Huțu. — Gallus e cocoș, cantare e cântare, arbore e arbure, pira e pară, poma e poamă, sedere e ședere, dicere e zicere.

— Da, cam aduce, cam aduce, — zise dascălul pe gânduri. — Nu-i vorbă, e bine să știe omul și latinește. Se vede, că e românească stricată, bunăoară cum vorbesc Ungurii. — Multe mai scornesc oamenii. Și cum ziceai că sună cocoș?

— Gallus.

Nu aduce cu românește, dar sună frumos. Gallus, par'că vezi cocoșul.

— Frumoasă vorbă! — adăuse Budulea.

Și cum zice om?

-- Homo.

Auzi vorbă!

— Samănă. Dar muiere?

«Mulier?

— Curat românește!

Dar aceea ce e, când popa papistășesc zice: Dominus vobiscum?

— Domnul cu voi.

Auzi? frumos o scoate! — grăi acum dascălul cu totul imblânzit. — E bine să știe un dascăl și latinește. Pentrucă să vezi tu: se pot găsi și în latinește cărți scrise despre lucruri folositoare și poți citi. Dar omul trebuie să fie înainte de toate creștin și să țină la limba lui, pentrucă nu e nici o limbă mai frumoasă la sunet și mai deslușită la înțeles decât cea românească. Să vii la mine să-ți arăt gazetele mele și să-mi mai spui despre cele latinești.

Seara jucam cu toții cărțile pe nuci la dascălul Clăiță, care stătea la o parte între gazetele lui și cerea mereu cuvinte latinești de la Huțu. El avea cinci numere din «Gazeta Transilvaniei» și patru din «Foaea pentru minte, inimă și literatură» și acumă căută mereu locul, unde se vorbea despre Lațium. «E, în sfârșit, bine să le știi și aceste, — zicea el din când în când, — fiindcă se vorbește câteodată despre ele și e frumos să știi, care din neamul nostru au fost împărați și să arăți negru pe alb, că nici noi nu suntem un neam prost.»

Dar Huțu nu prea băgă de seamă la aceste, căci el eră cel mai nenorocit om pe fața pământului.

Înainte de toate se simțea ca în o lume cu desăvârșire străină. Chiar și casa dascălului părea alta de cât aceea, de care-și aducea aminte: ușile și ferestrele îi păreau grozav de mici și tavanul foarte jos, apoi toate, chiar și îmbrăcămintea fetelor erau săracăcioase. După aceea fusese primit cu prea

multă răceală. Afară de Livia, care grăbise veselă la dânsul, toate celelalte fete, dimpreună cu dascălița, vorbeau cu el ca și cu un străin. Linica par'că se temeă de el, Mili, care crescuse acum mare, fiindcă trecuse de șase ani, stăteă sfiită la o parte și-l priveă cu ochi mari; Veturia nici nu voia să știe de dânsul, iar la Cornelia nu îndrăzneă el să privească. Cornelia îi dăduse mâna; atât ținea minte. Apoi mai ținea minte, că ea a zis, că e pagubă de banii, pe care i-a dat pentru funda cea de panglică albastră, fiindcă asemenea funde nu sunt decât pentru domnișoare, dar îi mulțumește pentru ea și o va păstra ca un semn de aducere aminte. Livia, dimpotrivă, eră mâhnită, că i-a adus numai o iconiță, ca la copii, iară Linica își rupsesse peste puțin iconița în două. Mili tăcea cu iconița în mână: într'un târziu ea o privi cu sfială, apoi iarăși o strânse și urmă a se uita cu ochi mari la Huțu.

După toate aceste Huțu mai jucă și cărți. Când câștigă, mâinile îi tremurau, fiindcă se știă în câștig, iar când pierdeă, ele îi tremurau, fiindcă pierdeă: ar fi voit ca tot alții să piarză ori să câștige, pentruca el să se poată mereu bucura de hazul lucrului. El se jucă însă mai ales cu Cornelia; de mine, de Livia și de Veturia nici nu ținea seamă, iar noi trei ne țineam strânși și așa îi băteam mereu. În cele din urmă, Huțu pierdeă într'una. Mili se apropiase încetul cu încetul de el, se pusese pe scaun lângă dânsul și nu-i mai dădea pace. Ce-i drept, ea nu vorbeă nimic, chiar nici nu se mișcă, dar stăteă alipită de dânsul și asta îl zăpăceă. Dup'aceea Livia se apropiase din cealaltă parte și-i șoptise la ureche, destul de tare ca să auzim cu toții: «Așa-i, că dacă mai vii odată, îmi aduci și mie o fundă; dar să fie roșie!» Cor-

nelia s'a uitat atunci la ea și a zis: «Nu-ți e rușine?» iară Huțu s'a roșit până la urechi și nu mai știă să deă cărțile.

Iară mie îmi părea bine, fiindcă mi se umplea căciula de nuci și puteam să-i fac mereu parte și Veturiei, care ședeă în genuchi pe scaun și se supăra, când perdeă, mai ales, dacă se nimereă, ca Livia să câștige, și Livia câștigă mai des decât toți.

Când ne-am dus apoi acasă, eram somnoros și nu țin minte decât atâta, că după ce-am ieșit, dascălița a strigat în urma noastră:

«Huțule! spune maică-tii, că, mergând la biserică, să treacă pe la mine, ca să mergem împreună.»

Iară Cornelia ni-a zis încă odată «noapte bună» și Mili a întrebat pe Cornelia, dacă vine Huțu și mâine.

V.

A doua zi de Crăciun oamenii știau să spună, că dascălul Clăiță a scos o învățătură nouă, despre împăratul, din care se trage neamul românesc, și că Huțu are să aducă învățătura aceasta în sat; iar când Huțu a venit de Paști acasă, ei îl întrebau, cum stă cu Ler împărat, din care se trag Români; fiindcă el zicea, că despre aceasta n'a învățat încă, tot satul știă, că are să mai stea mult la școli.

Dascălul Clăiță zicea acum, că are să stea încă doi ani, de oarece mai sunt și alte lucruri, pe care trebuie să le învețe.

Huțu erà dar fericit, căci acum nici dascălul Clăiță nu mai erà supărat.

Însă, ori cât de bun băiat ar fi fost, aveà și el păcatele lui.

Pe când umblase la școala din sat, avuse dorința de a se face dascăl ca Clăiță; în urmă, după ce s'a dus la oraș, dorința lui erà să se facă profesor ca domnul Wondracek; acum, în sfârșit, umblând la școlile latinești, voià să se facă profesor de gimnaziu și își întipăsisese atât de viu acest gând, încât se făcuse chiar mai așezat decum fusese, îi plăcea să esplice toate lucrurile și luase întru toate apucăturile profesorului său. Fiind însă, că acest profesor erà călugăr, ca toți profesorii noștri, Budulea Taichii mai aveà și dorința tainică de a se face călugăr, și când eram singuri, îmi spuneà mereu, că are să ceară voie dela Clăiță spre a se putea călugări.

Iară eu îl și vedeam, în gândul meu, pe Budulea Taichii călugăr, ca profesorii noștri de la gimnaziu.

A venit apoi toamna.

Am plecat singur acasă, căci Huțu trebuia să rămână cu băieții.

Cornelia erà acum cu totul mare și se plimbà cu dascălul din Strânte, care vencà în toate Duminicile, după amiază, la Cocorăști, în vreme ce Livia mă întrebà mereu, când vine Huțu, iară Veturia și Mili, cea mai neastâmpărată dintre toate, se jucau de-a «taiu mălaiu» cu mine și cu ceilalți.

De culesul viilor a venit apoi și Huțu pe două săptămâni acasă.

Se jucà și el cu noi, erà sprinten și vesel, și par'că nu-i ședeà bine.

Stăteam doi câte doi, ținându-ne de mână. Când

el se puneà înaintea noastră și ziceà «taiu mălaiu în două și ne dă și nouă», noi trebuia să fugim unii la dreapta și alții la stânga, iar el trebuia să prinză pe una dintre fete, și atunci se ținea de mână cu dânsa, pentruca să-i iea locul cel ce rămânea singur. Când ziceà «taiu mălaiu», el privea totdeauna la Livia și mai ales pe ea voia să o prinză, căci acun se jucă și ea cu noi, iar noi râdeam, fiindcă nu putea să o prinză decât foarte târziu, când, obosită de fugă, ea se lăsă moartă în brațele lui. Atunci obrajii lui se roșau și noi râdeam cu atât mai vârtos. — Pe Veturia nu putea s'o prinză nici odată, iar pe Mili o prindea pe loc, fiindcă ea nu putea să fugă de el, ci se oprea speriată înaintea lui, știind, că el are să o sărute.

Dascălul Clăiță zicea, că Huțu are să stea patru ani la școală, și era foarte vesel, că poate să mai stea de vorbă cu dascălul din Strânte, care, deși om tânăr, știa foarte multă carte și spunea, că Cornelia e muma celor trei Grachi, ear Veturia muma lui Coriolan, ceea ce-i plăcea lui Clăiță de oarece amândouă erau fetele lui și nu știuse pentruce nașul li-a dat aceste nume.

Așa au trecut apoi vacanțele, și câteva săptămâni în urmă eram iar la școală.

Huțu par'că nu mai era întru toate precum fusese mai înainte; se făcuse tăcut și vorbea mai rar cu mine, ba adese ori par'că era supărat, dacă prindeam vorbă cu el.

Într'o zi ne pomenirăm cu dascălul Clăiță, care venise la oraș cu dascălul din Strânte, cu muma acestuia, care era văduvă, cu Livia și cu Cornelia.

Budulea cel bătrân, care venise și el, ca să-și vază feciorul, mă întrebă, dacă Huțu e amărât. Am răspuns, că nu, căci Huțu ear se făcuse foarte vesel, după ce văzuse pe Clăiță cu Cornelia și cu

Livia. Atunci se făcù și Budulea foarte vesel, de oarece Cornelia erà logodită cu dascălul din Strân-tea și în curând aveà să se facă nunta.

— Am zis eu, că nu se poate, — îmi grăi el nedumirit.

— Dar, stee chiar zece ani la școală, el trebuie să iasă tocmai ca dascălul din Strân-tea și atunci are să ia pe a doua fată a dascălului. — Așa trebuie să fie.

Și zicând aceste, Budulea râdeà ca omul gata de a face o poznă din cele mai minunate.

Eu eram uimit. Înțelegeam acum, pentruce Huțu se făcuse atât de tăcut. El erà adecă în dragoste cu Livia și aveà să se însoare cu ea. Mă uitam la amândoi și mi se păreau atât de nu știu cum, în cât mă temeam să privesc lung la dânșii. Mai ales Huțu îmi erà mai strașnic decât totdeauna. Numai acum băgai de seamă, că începe să-i crească mustața și că bărbia îi erà acoperită cu păr moale, ca și când ar fi brumată. Ear ea, Livia, erà neastâmpărată în vreme ce el tăceà și priveà mereu în ochii ei.

După-ce Clăiță s'a întors ear cu fetele și cu Budulea cel bătrân la Cocorești, eu mă gândiam mereu la Huțu și la Livia, îi vedeam ținându-se neîncetat de mână, cum îi văzusem în mai multe rânduri, și-mi închipuiam, cât de grozav trebuie să fie, când cineva e în dragoste cu cineva.

Mă cuprinsese un simțimânt dureros, o tainică amărăciune, de care nu mă mai puteam feri, fiindcă înțelegeam, că Huțu nu mai poate să ție la mine, că toată dragostea lui se revarsă asupra Liviei. El veneà tot mai rar pe la mine, și în cele din urmă nu ne mai vedeam decât din când în când.

Primăvara, când dă mugurul, noi, băeții, eșiam la morminte, ca să ne învățăm lecția la aer curat,

primblându-ne printre vișinii înfloriți ori stând culcați pe iarba fragedă și presărată pe ici pe colo cu flori de primăvară.

Veneă câteodată și el.

Îl vedeam primblându-se dealungul șanțului cu cartea în mână; dar deodată se întindea pe iarbă, își puneă cartea la o parte și rămânea timp îndelungat privind la cerul albastru ori la norii ce se perindau pe deasupra lui.

Eram foarte nenorocit, fiindcă vedeam că'l muncеște ceva și mie nu vrea să-mi spue nimic, că sta mai bucuros singur cu gândurile lui.

Huțule, i-am zis într'o zi, când mă aflam la dânsul, așa-i, că tu ai să te însori cu Livia?

El a tresărit ca și când ar fi fost prins asupra unei fapte rele, a privit lung la mine, apoi s'a ridicat, s'a oprit înaintea mea și a grăit așezat:

«Tu nu înțelegi lucrul ăsta. . . Da, am să iau de nevastă pe Livia. Am să fiu bărbatul ei. Dar tu nu știi ce va să zică aceasta. Vezi, — urmă el peste puțin, mai cu inimă, — îți vine un fel de ameteală, lumea întreagă par'că ți se scaldă în valuri de aur, și atunci nu zici nimic, ci gândești numai: Am să o iau de nevastă, eară dacă nu s'ar putea, — nu știu ce are să fie.

Vorbele îi eșiau foarte în silă, și eu vedeam din fața și din ochii lui, vedeam din felul, cum mi le spuneă, că-i pare rău, că mi le-a zis; doriaam dar să nu le fi auzit.

«Tu înțelegi — urmă el nedumirit. — Am să fac la toamnă examenul, apoi trec la preparandie, dacă nu mă vor primi la o teologie. Fac examenul pentru două clase deodată, ca să fiu cu atât mai degrabă gata, apoi o iau pe Livia și mă fac dascăl, dacă nu mă primesc în teologie.

Te primesc, fără îndoială, — strigai eu cuprins

de bucurie, — fiindcă nu e cu putință să nu te primească.

Bogoslovii erau toți oameni mari, cu barbă și cu mustețe. Unii fuseseră dascăli și acum veniseră cu nevestele și cu copiii lor la teologie, ca să se pregătească pentru preoție; alții terminaseră patru ori mai multe clase gimnaziale, și iară și alții fuseseră chiar juriști și acum se întoarseră cu gândul de a se face Protopopi: Episcopul trebuia dar să-l primească numai decât și pe Huțu, fiindcă și el avea barbă și mustață.

Eram deci iar fericit, căci acum iar ne întâlneau adeseori cu Huțu; ne întâlneau, însă par'că eră între noi o înțelegere tainică să nu mai vorbim nici despre Livia, nici despre bogoslovie, nici despre alte lucruri, care nu-l priviau decât pe dânsul.

Când m'am întors pe vacanțe la Cocorești, ași fi voit să strig tare, ca toată lumea să mă auză: Huțu a făcut toate examenele. Însă nu puteam. Ași fi voit să-i șoptesc Liviei cu totul încet și în taină o vorbă, dar nu aveam destulă inimă și așa ziceam mereu: Lasă, că o să i-o spună el.

Prea bine! prea bine! — zise dascălul Clăiță, când află despre hotărârea lui Huțu. — Foarte frumos! Omul trebuie să adune învățătură, câtă vreme e tânăr, căci mai târziu, când are nevastă și copii, ar mai voi să învețe, dar nu are timp și nu are tihnă. Trebuie să muncească, pentruca să-i poată hrăni. Când nu are nevastă și copii, poate să facă ce vrea. Pentrucă să vezi tu: e multă învățătură în lume și e frumos, dacă poți să ți-o câștigi toată.

După aceea dascălul Clăiță a început să se primească prin casă și s'a primblat și s'a primblat până ce nu s'a oprit iar înaintea lui Huțu și a zis tare: Foarte frumos!

Și iar s'a primblat prin casă, iar când s'a oprit din nou, a grăit:

«Așa este! E mai bine popă decât dascăl. Pentru că să vezi, tu! nu e lucru mai plăcut și mai frumos decât să vezi, cun din copilul prost se face încetul cu încetul un băiat deștept, apoi un om cu minte și cu purtări bune. Eu văd la noi în sat: îi cunoști de departe pe cei ce-au umblat la școală și-ți râde inima, spun eu, îți râde inima. Și trebuie să fie, fiindcă sunt mulți dascăli. Apoi vezi tu: și popa e un fel de dascăl; și el poate să facă mult bine, dacă vrea. N'ai nevoie să fii tocmai dascăl, pentru că să faci trebile unui dascăl; însă dacă vei fi popă, ești mai bine plătit și ai mai multă vreme.

Și iar s'a primblat dascălul Clăiță și s'a primblat și tot s'a primblat, fiindcă-i părea bine și nu știă ce să mai zică.

În sfârșit, el s'a oprit, dar nu a zis nimic, ci a stat și a privit lung la Huțu, și numai după ce a privit, l'a întrebat:

Câți ani mai trebuie să stai tu pe la școli, pentru, ca să înveți tot ce se poate învăța?

— Mult, a răspuns Huțu, opt, zece ani întregi.

E mult, Huțule! — a zis atunci dascălul Clăiță și a rămas cuprins de gânduri grele, căci el ținea la Huțu și Livia îi eră fată.

Seara a ieșit din casă cu lumânarea aprinsă, a pus lumânarea pe masa cea mare din școală și a urmat a se primblă până ce n'a ars toată lumânarea, apoi s'a întors iar în casă, în care-i dormeau nevasta și cele cinci fete, a stat, a privit împrejurul său și se vede că-i eră greu, fiindcă și-a ridicat amândouă mâinele spre cer și a zis:

«Doamne! tu ești bun și nu mă plâng, dar dacă mi-ai fi dat un singur băiat, ți-ar fi părut chiar și ție bine, văzând ce om ași fi scos din el.»

După aceea dascălul Clăiță s'a culcat și a dormit bine, fiindcă eră obosit de plimbarea cea multă.

În ziua următoare, când a văzut pe Huțu, el l'a apucat de mână, l-a privit lung în față și a grăit: Huțule, nu se poate! pentrucă să vezi tu: nu e cu putință! Ai înțeles? Dacă ai fi copilul meu, așa zice: omul, care a apucat odată o cale bună, trebuie s'o urmeze pânăce nu ajunge la capăt. Așa te gândește, ca să o duci până în capăt și ca odată Cocorăștianul să zică; Mihaiu Budulea? îl știu de mic; din satul nostru a ieșit. Ai înțeles? Tu nu ești pentru popie. E puțină învățătură la noi și legea noastră nu poate să rămâe de rușine. Îți spun eu: nu poate. Așa te gândește, că dacă vezi un ungur, să treci peste el, dacă vezi un neamț, să treci peste el, dacă vezi un sârb, care e tot de legea noastră, să treci și peste el, fiindcă e limbă străină și neam străin și viță străină.

Da! jupâne învățător, — a răspuns Huțu și n'a mai zis nimic, de oarece acum știă ce are să facă.

Iar dascălul Clăiță a răsuflat din greu, ca omul care s'a descărcat de o sarcină grea.

Budulea cel bătrân a venit însă la mine și eră trist și nu zâmbea, când vorbeam cu el.

Voiam să-l știu ce-l pune așa pe gânduri și l'am întrebat.

El a răspuns, că iacă nimic, numai fiindcă Huțu învață franțuzește și nu-i vine de loc la socoteală, de oarece mai ales maică-sa e cam pusă pe gânduri, văzându-l, că stă mereu pe carte și vorbește singur, în cât nimeni nu înțelege ce zice, dar mai ales se teme, ca nu cumva învățătura cea multă să-i fie de oarecare greutate la minte, căci nu mai voiește să știe de părinții lui, ci stă mereu singur, iară când îl întrebă ceva, se uită uimit la tine și nu știe ce să răspundă, ba nici noaptea nu are tihnă,

ci bolborosește prin somn, ceea ce nu seamănă de loc a bine.

Pe când mi le spuneà aceste, Budulea erà foarte trist. El suspinà dar, și urmă încă mai trist:

Noi avem șase capre și un țap. Eri seară Huțu umblà pe dinnaintea casei și priveà la stele. Maică-sa fiind pusă pe gânduri, l'a întroat ce caută. El a răspuns, că caută cornul de capră. Atunci ea a venit speriată la mine și mi-a spus, că Huțu caută cornul de capră prin văzduh. I-am zis să nu se sperie, fiindcă este un fel de stea, care se chiamă corn de capră și pe aceea o caută Huțu. Știam însă, că nu prea e bine, când omul caută, ca șolomonarii, stelele pe cer; am ieșit și am zis Huțule, dragul taichii! ce cauți tu? — caprele sunt legate de gard.» Le legasem, ca să nu facă pagubă prin grădină, căci fără doar și poate capra e chipul diavolului. Huțu a tresărit, apoi a răs și a zis, că e pe cer un corn de capră, prin care trece pământul și ar voi să-l afle, în care parte a cerului stă. Adecătelea, precum vezi, vorbeà într'aiurea, deși-ți pareà om în toată firea. Am zis dar: Huțule, dragul taichii, ce vorbești? nu vezi tu că lumea e mare și că pământul stă locului! — El a venit apoi ș'a început să ne spună, că pământul se învârte ca prisnelul și dă mereu ocoale împrejurul soarelui, că soarele e mai mare de cât lumea, că luna e mai mică de cât stelele: noi le lăsam toate pe voia lui, fiindcă vedeam, că n'avem ce să-i facem. Ne spuneà, că toate aceste sunt prin cărți; noi ziceam, că-l credem, deși știam, că una ca asta nu se poate; dar ți-e milă, când îl vezi pe om la nevoie.

L'am lăsat pe Budulea cel bătrân să vorbească, de oare ce erà cu totul trist și nu mă înduram să-l supăr; în urmă i-am spus apoi, că așa este

cum zice Huțu, așa stă în cărți, afară de cornul de capră, despre care nu știam nimic.

Budulea s'a uitat atunci lung la mine și se vedeă că nu știe, să mă crează ori să răză de mine.

Dar atunci, — zise el, — cum vine, că Huțu strânge toate petrele pe care le găsește pe drum și adună toate buruienile și le pune în carte și zice că e așa și așa și mai departe?

Așa stă în carte, că petrele și boruienile au și ele firea lor și numele lor, pe care le învățăm ca să le știm.

Budulea s'a uitat iar lung la mine, apoi a început să răză și a grăit:

Înțeleg acum! Al dracului neamțul! Înțeleg! Băeți nevinovați. Nu face nimic: e bine și așa. Încetul cu încetul învață omul cu păcăliturile, și după ce-ți vin anii, știi ce ai să crezi și ce să nu crezi. E bine și așa! O fi vre-o carte ca Isopia, în care se zice, că dobitoacele vorbesc. Povești adică și pilde, cum am zice.

De aici înainte Budulea cel bătrân iar râdea, când vorbeai cu el.

Însă Buduleasa tot mai eră pe gânduri. Se uită la fața lui Huțu și vedeă bine, că e ceva ce-l muncește. Budulea râdea, zicând că de! — se mai gândește cum trece pământul prin cornul de capră; dar ea se supără de asemenea glume pocite și amarul îi eră cu atât mai mare.

Și, în adevăr, ea aveă toată dreptatea, fiindcă Huțu se făcuse ca un săhastru. Nu-l mai vedeai între oameni; ba chiar nici la dascălul nu mai mergea singur, ci totdeauna, când voia să meargă, venea pe la mine, ca să mergem împreună, fiindcă îi venea greu să meargă el singur.

Când erau apoi la dascălul, el nu vorbea nimic, ci zâmbea mereu și se uită la noi, la mine, la Livia

și la ceilalți, iară când nu mai aveà încotro, apucà de mâni pe Mili, se uità în ochii ei ș'o întrebà: «Ce mai faci, Mili?» Mili răspundeà că nimic, și Huțu iar tăceà. Și fiindcă tăceà Huțu, tăceà și Livia, tăceam și eu, iar Veturia se duceà pe ici în colo. Atunci rămâneam noi singuri și ne uitam unii la alții și tăceam.

Dar odată, când am plecat, Livia a întins mâna lui Huțu și l'a întrebat, când mai vine, iar el a ținut mâna ei, i-a privit drept în ochi și a grăit cu totul așezat:

Nu știu. Știu numai, că am să viu odată și să rămân aici.

Ea atunci s'a roșit la obraji, fiindcă îi erà greu de mine, dar tot nu i-a lăsat mâna, ci a grăit dusă pe gânduri și cam cu jumătate de gură:

Numai dacă n'ar fi prea mult până atunci.

Huțu n'a zis da și n'a zis ba, ci a plecat, și fiindcă el îmi păreà foarte fericit eram și eu vesel.

Pentru aceea m'am speriat, când, peste câteva luni, am aflat, că Livia se mărită după Indrea lui Buduc. Il știam bine pe acest Indrea. Umblase cu noi la școală, iar taică-său era directorul școlii și cel mai bogat om din sat: erau în stare să facă un asemenea lucru. Am grăbit dar la Huțu și cum mergeam, eram atât de amețit, încât îmi păreà că merg și casele cu mine de nu mai pot ajunge niciodată până la el.

Totuși, când am sosit la ușa lui, m'am oprit și parcă-mi veneà să zic: Lasă, că-i va spune ea.

Huțu ședeà la masă cu o carte înaintea sa și cu un plumb în gură. Se vede că învăța ceva de rost, fiindcă, tocmai când mă hotărâi să intru, el ziceà cu glas tare:

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo...

El se opri și rămase privind uimit la mine.

Venisem cu gândul să-l iau cam pe departe; de aceea nu-i spusei nimic, ci zisei: Am venit să-ți spun, că una dintre fetele lui Clăiță se mărită după Indrea lui Buduc.

Cine ți-a spus? — întrebă el așezat.

Maica.

El privi lung la mine, apoi luă o bucată de hârtie, făcî pe ea un triunghi, scrise la cele trei unghiuri literile A, B și C, mai scrise dedesubt $AB+AC+BC$, privi iar la mine, își puse cu litere mari semnătura — Mihai Budulea — și, după toate acestea, grăi cu glasul înneecat.

— Când?

— Peste două săptămâni. Poimîne vin să cumpere.

El apucă hârtia, o rupse încet în două, apoi în patru, cocoloși cele patru bucăți în palmă, le băgă în buzunar, apoi se ridică și stete nedumirit înaintea mea.

— Tu știi, că eu am iubit pe Livia, — zise el într'un târziu.

— Am văzut.

— N'ai văzut nimic. Dar să nu crezi, că-mi pare rău.

Mama zice, că ea nu voiește.

Știu. Dar trebuie, fiindcă nimeni nu știe mai bine de cât Clăiță ce se poate și ce nu se poate. Așa trebuiau să vină lucrurile și tu ai să vezi, peste un an, doi, că nu-i nimic, că n'a fost nimic, că e mai bine așa.

Imi părea bine, că lui Huțu nu-i pare rău, deși eram oarecum desamăgit, căci mă așteptasem la mai mult, și fiindcă vedeam în fața lui un fel de tulburare, care mă făcea să cred, că mâne sau poimîne Huțu va vorbi cu totul altfel.

Dar zilele treceau și el rămâneà mereu așezat, retras și înțelept, cum fusese mai nainte.

O singură schimbare se petrecuse cu dânsul.

El, care umblà totdeauna curat ca scos din cutie, acum veneà câte odată cu ghetetele nevăcsuite, neperiat și nepeptănat la școală. Apoi nu mai stătea de vorbă cu noi, ci umblà mereu cu cei de vârsta lui, iar când Budulea veneà la oraș, îi căutà toată ziua și adeseori tot nu-l puteà găsi, de oarece nu mai stătea cu cei doi băeți și nici la școală nu mai veneà în toate zilele.

Apoi se făcuse cam îndârjit Huțu. Odată, când Budulea cel bătrân i s'a plâns, că de câtăva vreme nu-l mai poate găsi, el a răspuns:

Nici nu știu de ce-ți mai perzi vremea venind să mă cauți; par'c'aș fi copil, ca să porți mereu grijă de mine.

Auzind aceste, Budulea se întristă foarte și, întorcându-se la Cocorești, nu mai prindeà vorbă cu nici un drumeț, ci mergeà drept înainte, tăcut, singur cu gândurile lui și întrebându-se mereu: Ce-o fi având oare feciorul meu de s'a făcut așa de dârz?

— Sunt păcatele mele, care au căzut pe capul lui, — ziceà Buduleasa; dar atunci Budulea se mânià și ziceà, că nu-i adevărat, pentrucă orice om cu minte poate să vază, că dintr'un cimpoeș nu iese deodată om cu carte și că el încă din început simțea, că lucrul n'are să iasă bine, dar dascălul Clăiță l'a scos din minte.

Iar dascălul Clăiță se prinblà singur prin școală și iar se opreà și iar se prinblà și nu mai știeà ce să facă.

VI.

Trecuseră ani la mijloc, și toți știam, că Huțu are să se facă călugăr.

Încă la începutul vacanțelor el plecase cu o familie din Țară, căreia îi fusese recomandat din partea Episcopului. Boierul care avea doi copii, voia să treacă pe la băile din Germania, prin Svițera, pe la Paris și apoi să se întoarcă la Viena, ca să-și lase copiii într'un institut. Atât știam noi cei rămași în urmă; dar și atât eră destul, pentruca să ne simțim cu toții măguliți.

Cu deosebire dascălul Clăiță eră mereu dus și ori când îi venea câte-o scrisoare dela Huțu, o citea mai înainte fiecărui sătean în parte, apoi venea cu ea la oraș, unde știa, că sunt mulți de aceia, care sunt gata de a se bucura de dânsul. Și când stetea și când vorbea și când umbla pe uliță, el se uită mereu la dreapta și la stânga și'napoi, ca să vadă, dacă nu se mai ivește cineva, care să-l întrebe despre Huțu, ba-i părea că toată lumea îl arată cu degetul, zicând: Iată, ăsta e dascălul Clăiță din Coerăști!

Mai mică, dar tot destul de mare, eră bucuria noastră, a celor ce crescuserăm împreună cu dânsul.

Huțu plêcase la universitate ca un mic stipendiu, la care Episcopul mai adăogase dintr'al său un mic ajutor, pentruca, terminând cursul de filosofie, să se întoarcă la teologie și să intre în rândul călugărilor. Toate aceste ne măguliau pe noi, cei ce ne pregăteam pentru preoție, căci Budulea Taichii și pe viitor avea să fie unul dintr'ai noștri și unul, cu care chiar de pe acum ne făleam.

Cu toate aceste Buduleștii erau triști și gânditori.

Spuneà Budulea, că are un fecior, care a plecat cu un boer din Țară, spuneà că i s'au dat bani de la împărăție, ba chiar și de la Vlădica, fiindcă așa om cu carte nu se mai găsește; dar nu le spuneà decât așa cam cu jumătate de gură. Căci el, înainte de toate, par'că nu mai credeà, că Huțu se mai întoarce, după ce s'a dus atât de departe. Apoi, par'că nici nu mai erà feciorul lui: îi veneà greu să-i zică «Huțule, dragul Taichii!» îi veneà greu să stea înaintea lui: nu mai știà să vorbească cu el, ba când se gândea, că s'ar mai întoarce odată la casa lui, îl cuprindea îngrijirea, fiindcă nu știà unde l'ar pune, și simțea, că i-ar fi rușine de casa părinților săi și de părinții săi. Pentrucă Huțu nu mai cereà nimic de la el și el cu nevasta lui par'că nici nu mai aveau pentruce să trăiască, și poate că erà bine, ca ei să moară, ca să nu-i mai fie cu prostia lor de greutate.

La multă bucurie se așteptase Budulea, și acum ar fi dorit, ca să se fi așteptat la mai puțină.

El nu mai cântà nici din vioară, nici din cimpoi, nici din fluierul din șerpar, nu mai mergeà la lucru, ci stătea ziua întreagă pe prispa casei și priveà din când în când la Safta, care ședea torcând la celalalt capăt.

Erau duși amândoi într'o lume frumoasă, dar pierdută pentru dânsii.

Și când îi erà foarte greu, Budulea se uità lung la Safta, apoi grăia:

Să nu grăiesc în ceas rău, dară Dumnezeu să-i facă dascălului parte din partea ce el ne-a făcut nouă.

Căci Budulea erà amărât și trebuia să se răsufle și el câteodată.

După aceea Budulea a venit la mine și m'a

rugat să-i scriu o scrisoare lui Huțu, pentruca să vie acasă.

M'am uitat la el și am luat pană și hârtie, ca să scriu.

Uite! — îmi zise el atunci — Să-i scrii așa: «Huțule, dragul Taichii, și Huțule, dragul maichii, tocmai așa să-i scrii. Eu taică-tău și eu maică-ta, îți scriem să vii acasă, fiindcă n'aveam alt copil și suntem oameni bătrâni și proști și vrem să te vedem, și-ți adă cărți cu tine, ca să înveți mai departe, ca să vedem și noi, cum înveți și Dumnezeu să te poarte în căile tale. — Și să scrii apoi dedesubt: Eu Lăpădat Budulea, taică-tău și eu Safta, maică-ta, care-ți ducem dorul».

După aceea Budulea a răs și a zis că-i binc, iară eu am pus scrisoarea la poștă și am trimes-o lui Huțu, care-mi fusese prieten în copilărie și la care țineam și acum, fiindcă eră feciorul lui Budulea cel cu fluierul în șerpar.

Iară Huțu a primit scrisoarea, a cetit-o și s'a întors, apoi s'a dus să sărute mâna episcopului, a venit să strângă mâna mea și a mers încet acasă la părinții lui.

De aici înainte Budulea nu mai ședeà pe prispă și nu mai eră gânditor, ci veneà iar la oraș și le spunea drumeților, că are un fecior, care a fost la școlile împărătești și acum e scriitor la episcopie, căci Huțu urmă cu noi la cursul clerical și eră în același timp archivar consistorial. Dascălul Clăiță nu prea eră mulțumit de această prefacere a lucrurilor, dar Huțu îi adusese din Viena un glob pentru școală, o hartă a Europei și un exemplar din istoria lui Petru Maior, mai adusese și pentru cele trei fcte încă nemăritate câte ceva, îi arătase, în sfârșit, că ori unde omul poate să învețe, dacă voiește, și că viața din orașele mari e prea plină

de încercări și nu e pentru un om hotărât a-și petrece viața în cuvioasă retragere. Clăiță se primblă dar și zicea, că e mare cinste pentru Cocorăști, că tocmai unul din sat să fi umblat prin țări străine, să fi stat la Viena și să fie la episcopie.

Eu în sfârșit, eram iar prietenul și fratele mai mic al lui Huțu. Căci, deși, intrând cu șase clase în teologie, eram un an înaintea lui, simțeam totdeauna întâietatea, pe care i-o dedea vârsta, darurile firești și cunoștințele întinse ce-și câștigase prin o muncă serioasă și necurmată. Pentru noi toți el era un fel de izvor de lămurire și de sfaturi bune, pentru toți un prieten blând și îndatoritor.

Chiar când râdeam de dânsul, — căci avcà unele apucături, de care trebuia să râzi, — nimeni nu râdea mai din toată inima decât dânsul.

Mai pre sus de toate era stângăcia lui, când se vedeà față cu femeile.

Pătruns de un respect nemărginit pentru sexul frumos, cun zicea el, stătea totdeauna drept, zâmbea cu multă bunăvoință, și era cel mai nenorocit om, dacă, vorbind, se întâmpla să nu fie mulțumit cu construcția frazei ori cu accentuarea cuvintelor. Indeobște vorbea rar și respicat, dar când erau femei de față, se vedeà, că alege și cumpănește fiecare cuvânt. Și tot atât de măsurate îi erau mișcările. Îl trecea o roșată vie, când se vedeà apropiat de o femeie ori când vreuna ar fi scăpat ceva din mâini și altul s'ar fi arătat mai sprinten decât dânsul.

Pe lângă toate aceste mai era și dedat călugăriei din creștet până în călcâi, ceea ce-l făcea cu atât mai — nu știu cum să zic — pentru femei: le plăcea să'l necăjască și rar se 'ntâmpla, ca domnul Mihail Budulea să nu șează cu totul aproape între două preotese, fie chiar mai bătrânioare, căci el

se pricepea la glumă și așa toți și toate împrejurul lui se adunau, afară de două: Livia, de care el rămânea mereu departe, și Mili, copila cu genele dese, care rămânea totdeauna departe de dânsul.

VII.

Când eu mă chirotoniseam, Budulea cânta «vrednic este» în rând cu ceilalți clerici. Peste câteva luni termină și el cursul și se gândea, că după ce va fi stat vre-o lună-două într'o mănăstire, să se facă diacon și să-și iee părinții la sine în oraș.

Da, mergem și noi, — zicea Budulea cel bătrân, — ca să fim împreună.

Dar el tot nu era cu desăvârșire vesel. Nu se mai îndoiă, că Huțu al lui are să ajungă cu vremea Vlădica; însă ce folos, când Vlădica nu avea nici nevastă, nici copii, ba chiar nici o casă a lui, ci locuia «la curte».

Deocamdată însă Huțu nu era decât scriitor la consistoriu, ticluia circulări, adună date și făcea expuneri tabelare despre nașteri și încetări din viață, despre cununii, despre copii de școală și despre sufletele din deosebitele parochii. Și îi era mare bucuria, când putea să le facă Părinților veniți pe la consistoriu împărtășire despre cele ce-a aflat.

Unul dintre puținii, care voiau să li se facă mereu asemenea împărtășiri, era Preacucernica Sa Părintele Avesalon Toda, om luminat și îmbrăcat în reverendă de mătase, căptușită cu roșu. Când părintele Toda venea la ședințe, Budulea nu scăpa de el, ci trebuia să fie la masă împreună, ca să vorbească mai despre una, mai despre alta, în

vreme ce Părintele Toda ascultă lăsând mai ales pe Budulea să vorbească.

Și fiindcă eră toamnă și strugurii se copseseră și timpul eră frumos, Părintele Toda a grăit zâmbind:

Trebue să vii pe câteva zile la mine. Dar bagă de seamă, căci am două fete mari, care sunt foarte șirete.

Budulea a zâmbit și a zis că nu poate, fiindcă și fiindcă și fiindcă, dar în cele din urmă tot n'avu ce face și s'a hotărât să plece.

Părintele Toda aveà o trăsură cu patru cai foarte frumoși; drumul eră bun și călătoria foarte plăcută. Acasă, Părintele Toda aveà o casă mare, o curte largă și plină jur împrejur de grajduri, șoproane și hambare. Mai aveà prin curte vaci cu lapte, viței, porci grași și păsări o mulțime. În casă, în sfârșit, Părintele Toda aveà o bibliotecă măricică, scaune și canapele căptușite aici cu mătasă, colo cu catifea, covoare pe jos și multe alte scumpeturi. El aveà însă mai ales o protopopeasă, un fecior ca de douăzeci de ani, altul ca de zece și două fete mari.

Budulea eră cam amețit și-și ziceà în taină: Părintele Toda trebue să fie un om foarte fericit.

Simțind dar că se află într'un cuib de fericire, el eră strâmtorat, umblă pe vârful degetelor, făcea mereu greșeli în construcția frazelor și eră foarte nenorocit. Mai ales la masă atât eră de zăpăcit, încât nici nu mai știà, în care mână să ție cuțitul și în care furculița și aceasta mai ales, fiindcă ședeà între protopopeasa și Elena, fata mai mare a protopopului, care și ea părea cam zăpăcită, căci nu vorbeà nimic și se uită din când în când sperioasă la el.

După masă el mai începù să răsufle.

Fetele se puseră la clavier și Malci, cea mai tî-

nără, care numai acum câteva luni se întorsese de la călugărițe, începù să cânte mai întâiu o arie nemțească, apoi una românească sosită de curând dela București.

Budulea Taichii erà încântat, căci n'auzise clavier de când fusese cu cei doi copii de boier, și acum par'că i se înprospătaseră acele timpuri. În urmă cântă dar și el «Sub această neagră stâncă», apoi «Adio la Moldova», «Sus la munte ninge, plouă», apoi un cântec, pe care-l știà dela Cocorăști, iară fetele și protopopeasa îl rugau mereu să cânte.

Trebue să știți, — zise el, — că taică-meu e cîmpoș.

Și afară de aceasta un om minunat, — adause Părintele Toda mișcat. — De câteori îl văd, îmi aduc aminte pe fic iertat taică-meu, care și el erà așa scurt, gros, rotund la față și zâmbeà totdeauna ca bătrânul dumitale.

Huțu erà foarte fericit, când auzeà, că taică-său samănă cu taica protopopului, și fiindcă erà fericit, erà vesel peste obiceiul său și nu se mai simțea strâmtorat, ba dupăce a ieșit prin grădină, el însu-și a cerut brațul Elenei și a răs din toată inima, când Elena, mai 'nainte de a-i da brațul, i-a zis: Se cuvine oare unui cuvios Părinte să ceară brațul unei femei nemăritate?

A răs atunci și Părintele Toda, iară protopopeasa a grăit: Nu-l lăsăm să se facă călugăr. Țineți-vă de el, fetelor: trebue să-l însurăm.

Și fetele se țineau de el, și el erà vesel și roșeà și se simțea bine.

Când a plecat apoi, protopopeasa l'a întrebat, când mai vine, și nu i-au dat drumul până ce n'a făgăduit că vine pe ziua de Sfânta Maria, când erà numele ei; fetele au zis, că se duc ele să-l ia și să-l aducă pe sus, ca pe un fugar, iară Părintele

Toda s'a sărutat cu el, apoi l'a petrecut până la trăsură, i-a strâns mâna și iar l'a îmbrățișat.

Întorcând-se dar spre oraș, Budulea Taichii eră foarte gânditor și, sosind la Consistoriu și făcând expunerile tabelare, el eră mereu gânditor, încât ori și cine putea să vază, că d-nul Mihaiu Budulea, archivarul consistorial, e un om pe gânduri.

Fiind însă — că omul, care se gândește mult, scapă și câte o vorbă și fiindcă Huțu ținea la Părintele Toda, el vorbea despre dânsul și îl lăuda și spunea că și protopopeasa e o doamnă prea cum se cade. Pentru aceea îl necăjeau cu fetele protopopului și el nu se supăra, căci nu știa să se supere, dar se turbură, și atunci îl necăjeau cu atât mai vârtos. Iar când Preasfinția Sa părintele Episcop auzea, că-l necăjesc pe Budulea, zîmbea și el.

Într'o zi, eșind în grădină, Preasfinția Sa s'a oprit privind la Huțu, iară când Huțu s'a dus să-i sărute mâna, l'a tras nițel de mână, ca și când ar voi să-l ducă cu sine.

Huțu a plecat dar în urma lui.

În grădină, Preasfinția Sa s'a așezat pe o laiță, apoi a început să-l iea pe Huțu pe departe, să-l întrebe despre parochiile vacante, să-i ceară părerea despre propunerile ce ar fi să se facă viitorului sinod, iar în vremea aceasta îl scrută mereu cu privirea.

Când mergi la mănăstire? — întrebă el în cele din urmă.

Când veți porunci, Preasfinția-Voastră.

Prea bine, fiiule! — răspunse Episcopul, apoi rămase câtva timp pe gânduri. — E frumoasă hotărârea ce ai luat, dar te gândește, că după sfintele noastre așezăminte timpul ce vei petrece la mănăstire îți este dat spre a te chibzui și spre a-ți da seamă, dacă nu mai e nici o dorință lu-

mească în inima ta și dacă poți să te dai cu întregul tău suflet vieții cuvioase. Dumnezeu nu vrea jertfă de silă, și mănăstirea e locaș de scăpare pentru cei ce nu mai au ce să caute în viață. Dacă vrei dar să aduci viața ta jertfă întru folosul bisericii lui Christos, te gândește că jertfa trebuie să-ți fie curată, pentru că ea să poată fi bine primită de către cel ce străbate și cele mai ascuns taine ale inimii omenești.

După aceste el se ridică, întinse mâna spre sărutare și-i sărută fruntea, grăind mișcat:

Cugetul curat e podoaba creștinului, fiul meu!

VIII.

Budulea 'Taichii se află în mare strâmtoare.

Pe când umblase la școala din sat, știa lămurit, c'ar dori să ajungă și el odată dascăl, ca Clăiță. În urmă, când stătea la Domnul Wondracek, voia cu totul hotărât să se facă profesor, ca Wondracek. Mai în urmă, când umblă la gimnaziu, nici nu se mai îndoia că se va face profesor de gimnaziu, ca toți profesorii săi. Acum, în sfârșit, când era archivar consistorial, stătea zăpăcit, căci nu știa: să se facă Episcop ori Protopop, ca Preacucernica Sa părintele Avesalon Toda, care avea reverendă de mătase, protopopeasă și două fete mari, dintre care una, pentru care orice Episcop îl putea pizmuî.

Budulea Taichii își închipuia că e Protopop, că are copii și nevastă, că Budulea cel bătrân le face copiilor câte un flueraș și că maică-sa, Buduleasă... Nu!.. el nu-și putea pierde timpul cu asemenea închipuiri, căci era archivar consistorial și trebuia să lucreze.

Opt zile înainte de Sfânta Maria, Budulea Tai-chii, dus pe gânduri precum erà, a rupt în patru o jumătate coală de hârtie, apoi a cocoloșit cele patru bucăți în palmă și ridicându-se de la masă, le-a băgat în buzunar.

Nu erà nici o pagubă, de oarece el, mai nainte de a fi rupt hârtia, s'a uitat bine la ea, dacă e în adevăr maculatură scrisă pe amândouă părțile și dacă n'a mai rămas pe o parte ori pe alta vr'un mic locușor ce-ar mai putea să fie întrebuințat la calcule de ocazie: vorba e însă, că această rumpere și cocoloșire a bucăților de hârtie erà un semn rău și că în ziua următoare el a rupt în patru o jumătate de coală, care nu erà scrisă de cât pe o parte, și cocoloșind cele patru bucăți, nu le-a băgat în buzunar, ci le-a aruncat una câte una afară pe fereastra deschisă, ceea ce erà un semn și mai rău.

A treia zi, în sfârșit el a rupt în patru o bucată de hârtie cu desăvârșire albă și n'a cocoloșit de cât pe una din cele patru bucăți, lăsând pe celelalte trei pe masa consistorială și plecând acasă cu gândul de a scrie Preacucerniciei Sale Părintelui Protopresbiter Avesalon Toda o scrisoare, în care îi dorește prea stimabilei doamne toate fericirile și o roagă de iertare, că nu poate veni, de oarece Înalt Preasfinția Sa Părintele Episcop a binevoit a-l însărcina să meargă la Cocorăști, ca să stăruiască pentru înființarea unei a doua școli, plănuită foarte de mult, și a crezut, că trebuie să aleagă sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului pentru aceasta, fiindcă satul e adunat și — așa mai departe.

Eară după ce-a dat scrisoarea la poștă, el s'a întors ca să bage în buzunar bucata cocoloșită și să strângă pe celelalte trei în saltarul mesei, a luat binecuvântarea arhierescă și a plecat la Co-

corăști, ca să stăruiască în sensul scrisorii ce trimisese Preacucernicieii Sale Părintelui Protopresbiter Avesalon Toda.

Acasă toți erau bine.

Ca cel mai întâiu, dascălul Clăiță, norocitul părinte a trei fete măritate, ședea mereu în jețul ce-i dăruise de ziua lui ginere-său, popa din Clădeni. De câțiva ani stupii ieșiseră de minune, pomii dădusesă rod bun și dascălul Clăiță eră jur împrejur vestit pentru mierea și pentru soiurile lui de poame, iar dascălul Clăiță își socotea vestea bună în bani gata. El își cumpăraseră o vie și acum se gândea să-și mai zidească și o casă, pentruca la vreme de bătrânețe să se poată retrage în colibioara lui, cum avea el obiceiul de a-și numi viitoarea casă.

Cât pentru cele trei fete încă nemăritate, el își avea planul gata, Pe Mili ar voi să o mărite după vre-un plugar, fiindcă Livia îl încredințase, că nu e lucru mai frumos de cât a fi plugăriță; copila eră însă prea gingașe, prea se ținea, și așa trebuia să o mărite după un popă, ba dacă se poate chiar după vr'un notar, căci eră făcută să fie doamnă. Pentru aceea el îi făcuse și zestre și acum zâmbea așa în el, când se gândea, că numai el singur știe despre aceasta. Linica trebuia să se mărite după un dascăl, pentruca să aibă un ginere, pe care să-l lase în locul său la școala din Cocorăști. Cea mai mică, în sfârșit, trebuia să se mărite după un plugar, pe care să-l ia ginere în casă.

Și fiindcă toate aceste erau bine și statornic puse la cale, dascălul Clăiță ședea în jeț, zicea că e bine ca omul să aibă copii, și nu-și mai bătea capul de cât cu copii oamenilor din sat, ceeace eră și meseria lui de învățător. Căci acești copii știau acum mai mult de cât știuse odinioară dascălul, și pentruca să știe, el trebuia să-i învețe.

Trecuse vremea slovelor, pe care acum le numiau potcoave. Apoi afară de biblie, școlarii mai învățau și istorie, iară globul de pe masă, hărțile și tabelele zoologice de pe perete erau tot atâtea dovezi, că și dascălul Clăiță învățase mult de o bucată de vreme. Câteodată îi trecea așa prin minte gândul, că mai sunt o mulțime de lucruri, pe care ar putea să le învețe; dar el se plimbă nițel, se încredință pe sine însuși, că la urma urmelor un dascăl nu trebuie să învețe de cât ceeace stă în circularele consistoriale și iar se pune în jeț, fiindcă îi plăcea prea mult să șează în jeț.

Budulea cel bătrân n'avea jeț, dar el șede pe prispa casei și șede tot așa de bine ca și dascălul în jeț. Ce-i drept, el nu mai zâmbea, când vorbeai cu el, fiindcă era om trecut cu anii și trebuia să fie totdeauna așezat și cuviincios.

Trecând dealungul uliței, oamenii îi dădeau binețe; mergând la biserică, el nu mai stetea în fund, ci dinainte, numai decât lângă strana din stânga. Apoi, când mergea la oraș, toată lumea stătea de vorbă cu el, Părintele Archidiacon și Părintele ProtosinCEL îi strângeau mâna, Părintele Archimandrit îl întreba ce mai face, ba odată chiar însuși Episcopul s'a oprit în loc, a vorbit cu el și i-a dat binecuvântarea arhierescă; un om dar, căruia i se întâmplă toate aceste, trebuie să fie plin de bună cuviință și să nu răză mereu, când vorbește cu alții. Afară de aceasta el avea un fecior, care în curând trebuia să ajungă Archidiacon, cu brâu roșu și mai mare decât toți protopopii, fi bărbile lor cât de lungi și ori cât de albe. Era dar mulțumit Budulea cel bătrân și șede tihnit pe prispa casei, așteptând ziua, când va fi să plece cu nevastă-sa la oraș, pentruca să trăiască zilele de bătrânețe sub acelaș acoperământ cu fiul său.

Buduleasa, în sfârșit, ședeà și ea pe prispă și torceà; erà însă cu toate aceste foarte bătrână. Căci gândurile îl îmbătrânesc pe om și ea avuse multe gânduri în viața ei. Grele însă, cu totul grele nu-i erau gândurile decât acum, decând Budulea se făcuse atât de așezat și de cuviincios. Căci Budulea se plângeà, că feciorul său nu vrea să se însoare, iară pe ea a pus-o păcatul să zică:

Se vede, că bunul Dumnezeu așa vrea, ca el să ispășească păcatele mele.

Budulea cel bătrân s'a mâniat, s'a făcut roșu ca racul și a zis, că minte, că Dumnezeu n'are nici un amestec în trebile lui, a trântit ușa și a ieșit afară, ca să se pună pe prispa casei; de atunci însă el nu se mai plânge de nimic.

De aceea Buduleasa șade la celalt capăt al prispei și șezând, îi vine nu știu cum, par'c'ar voi să fie moartă de mult.

Câteodată, când șade așa pe prispă, vine Mili a dascălului, ca să vază ce mai face, și atunci vorbesc mai despre una, mai despre alta, și vorbesc și despre Huțu, fiindcă Huțu e feciorul Budulesei și Mili știe, că-i pare bine Leichii Saftei, când cineva-i vorbește despre el și-i spune tot lucruri bune. Atunci Buduleasa se înseninează, dar când Mili pleacă, privește lung, foarte lung în urma ei, par'c'ar voi să zică «s'a dus!» apoi zice în gândul ei:

De ce n'a lăsat Dumnezeu să fie dascăl? — Apoi intră în casă, se puneà într'un unghiu și începeà să plângă așa singură și fără de nici un cuvânt.

Budulea cel bătrân, care ședeà mai departe pe prispă, știà prea bine, că ea plânge; om fără de inimă ce erà însă, nu se mișcă din loc, ci stăteà așa; cel mult, pentruca să nu stea fără de nici o treabă, își scoteà fluerul din șerpar, îl priveà din

vază, dacă strugurii s'au copt, a căutat să fie singur cu dânsa și a întrebat-o, pentru ce s'a supărat.

Ea a zâmbit și a zis că nu e supărată.

El însă vedeă că e supărată și a apucat-o de mâini și s'a uitat lung și cu dragoste în ochii cei cu genele dese și a zis: Ești supărată.

Ea a tăcut și nici n'a zis, că-i pare bine, nici n'a zis, că da, e supărată, fiindcă ar fi trebuit să-i spue pentruce, și aceasta nu eră cu puțință.

Mili dragă, — a zis dar Huțu, supărat acum și el, — tu știi, că eu te iubesc pe tine. Pentruce nu-mi spui dar, ca să știu, fiindcă n'ai de ce să te superi. Uite, dacă ți-a spus cineva ceva, a grăit un neadevăr, dac'am zis chiar eu vr'o vorbă, care te-a supărat, nu m'ai înțeles bine. Uite, — urmă el iar, și atunci îi luă capul între amândouă mâinile, ca să o poată privi cu mai multă stăruință, — spune-mi, pentrucă tu știi, că te iubesc și mi-e greu, când te văd supărată.

Zău, că nu sunt supărată! — a grăit acum Mili, și ea spunea adevărul, fiindcă nu mai eră supărată și'i râdeau pe sub genele dese amândoi ochii mărunți.

D-nul Archivar Consistorial Mihaiu Budulea ar fi voit să o sărute, atât îi părea de bine, când o vedeă râzând astfel cu amândoi ochii, dar n'o sărutase de mult și-și perduse deprinderea; el s'a mulțumit dar a-i strânge obrajii cu căldură între palme și a plecat mai departe, căci acum toate erau bune și bine puse la cale.

Nene Huțule, — a zis ea mai târziu, cam cu jumătate de gură. E adevărat că nu te mai faci călugăr?

Cine ți-a spus că nu mă fac? — întreabă el speriat.

Nimeni, dar zic eu așa!

Nu, dragă, nu-i adevărat, — răspunse Huțu cu un fel de părere de rău.

Ea n'a mai zis apoi nimic; ar fi voit însă să-i apuce mâna, ca să i-o sărute, dar nu putea, fiindcă el nu era încă călugăr.

Acum erau aproape de masa cea mare din grădină, la care ședea dascălul cu dascălița și cu Linica; Huțu par'c'ar fi voit să se întoarcă înapoi, ca să întrebe pe Mili, pentruce l'a întrebat, dacă nu se mai face călugăr, dară nu putea și așa s'a mulțumit a se întrebă pe sine însuși:

Pentruce oare m'a întrebat și pentru ce se bucură, când am răspuns, că nu?

* * *

A trecut apoi toamna și iarna, iară în primăvară, la Duminica Tomei, s'a întrunit sinodul. Părintele Mihai Budulea ne era referent școlar și ne bucuram cu toții, când el ne raportă despre starea învățământului, arătând câți școlari, câți învățători, câte școale, cum stau la noi și cum în alte țări și la alte popoare trebile, și ne bucuram mai ales, când el își făcea în urmă propunerile vorbind așezat și înțelept ca totdeauna. Era de față și d-nul deputat sinodal, inspector școlar din cercul Coreștilor și învățător emeritat Pantelemon Clăiță, și ne mai putându-se stăpâni, el trase pe vecinul său de mânecă și-i grăi încet: «Îl cunoști, mă rog? A ieșit din școală de la mine. E feciorul lui Budulea, cimpoeșul de la noi. Mi-e ginere.»

În urmă nî l'am ales Protopop, de și e om tânăr.

Ții minte, — îi zisei în ziua alegerii, — când eram în pădure și-mi spărgelai alune?

Dar tu, — îmi răspunse el, — ții minte, când îmi ajutai să port coșul cu pește?

Iar după aceea ne-am îmbrățișat și eram fericiți ca în copilăria noastră.

Acum, în sfârșit, primesc o scrisoare: mă poftesc la botez.

Un nou Budule, Budulea Bunicului!

Și mai întrebați dacă-mi pare bine?

Ba nu-mi pare bine, dar îmi vine să cred, că visez numai bucuria ce simt.

Îl văd înaintea mea pe Budulea cel bătrân râzând ca omul, care a pus la cale o glumă bună.

Îl văd pe dascălul Clăiță stâmpărat și zicând:

Acest băiat, care s'a născut acum, e nepotul meu. Pentrucă să vedeți d-voastră: eu am avut șase fete, dintre care cea mai mare, pe care gândeam s'o mărit după ginere-meu, după ce va fi ieșit dascăl, s'a măritat după dascălul din Strâmtea, a doua s'a măritat după Mitrea lui Buduc, care acum e ctitor la biserică, pe a treia a luat-o ginere-meu popa din Clădeni, cele două mai mici iată-le aici, iară Mili s'a măritat după ginere-meu Protopopul, și a născut pe acest copil, care acum e nepotul meu.

O văd apoi pe maica Protopopului stând într'un colț cu ochii plini de lacrimi și zicând încet; «Tu, Doamne, m'ai pedepsit cu bunătățile tale și eu nu sunt vrednică de bucuriile ce mi-ai dăruit!

Îl văd însă, înainte de toate, pe el, stând la patul ei și privind în tăcută uimire la mumă și la copil.

Tu, Doamne, cu nemărginită înțelepciune ai întocmit lumea și frumoasă ni-ai lăsat-o nouă locaș de viațuire!

B O B O C E L

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

BOBOCEL

Viscolul are și el farmecele lui, dar tot mai frumos ca viscolul e revărsatul zorilor de zi după ce s'a înseninat cerul.

Iar cerul lui Ghiță eră înnourat, din ce în ce mai înnourat.

De cu seară el se dusesese la «Lebedă», unde cinase, ca de obicei, cu Găleanu, tot pantofar ca dânsul, și cu Niculiță, măcelarul, amândoi prieteni buni ai lui. Niculiță, om rău de gură, îl necăjise mereu cu preuteasa, văduva tânără și curățică, de a căreia vecinătate îi plăcea lui Ghiță să vorbească și care acum eră logodită cu un oarecare Domn, un notar, om mai în vârstă, văduv cu trei copii. Nu se necăjea Ghiță, căci știă, că nu din răutate caută prietenul său să-l necăjească: zâmbea așa în el și bea, bea mereu și pe tăcute, fără ca să simță, că vinul i se ridică la cap. Abia într'un târziu el se ridică așa înnalt și spătos, cu fața stri-

cată de vărsat și cu sprâncenele groase, om greoiu și posac, cum eră, și grăi hotărât:

«Eu nu mai stau, ci mă duc acasă!»

Ajuns acasă, Ghiță s'a culcat, dar n'a putut dormi, și dupăce s'a svârcolit până pe la miezul nopții în culcușul lui, s'a sculat, s'a îmbrăcat din nou și a ieșit la aier, fiindcă îi eră par'că e să se înnece.

Știa foarte bine, că da, preuteasa este logodită. Cum oare să nu știe, când el își aveà prăvălia jos, cu intrarea despre uliță, iară ea aveà sus în fundul curții două odăi, una pentru dânsa, alta pentru studenții, pe care îi găzduia? Și dacă știa toată curtea, trebuia să știe și el, ba mai ales el, care de trei ani aproape, de când se mutase văduva în oraș, în fieștecare zi, deșteptându-se din somn, înaintea de toate se întrebă — ce face preuteasa.

Știa Ghiță, dar gândul, că este adevărat ceeace știe, nu-și găsea locul în capul lui.

Eră o mișelie ne mai pomenită! Trei ani de zile el se uitase la ea ca la o icoană; trei ani de zile el adunase ban cu ban roadele ostenelelor sale pentru ea și pentru copilul ei, pe care-l purtase în brațe și l'a văzut crescând în casa lui mai mult ca în a ei; trei ani de zile ea n'a ieșit niciodată din curte și nu s'a întors niciodată acasă, fără ca să se oprească la ușa lui ori la fereastra lui, ca să-l întrebe — ce mai face: trei ani de zile — și acum să se mărite după altul!?

Eră o mișelie ne mai pomenită!

O! dacă n'ar fi fost numai Bobocel, băiatul, ar fi știut Ghiță, la ce fel de capăt are să ajungă lucrul acesta, căci viața lui nu mai prețuia acum nici cât un petec de tot stricat. Eră însă și Bobocel la mijloc, Bobocel, băiatul nevinovat, bondoc, drăgălaș și frumușel, mare minune de frumușel.

Dar cine poate să știe astăzi — ce n'are mâine neapărat să facă?

Obosit de munca zilei, de sbuciumările sufletești și de alergatul prin noaptea răcoroasă, Ghiță trebuia să cante în cele din urmă odihna, și, norocul oamenilor muncitori, este că găsesc odihna când o cantă, mai ușor ca alții. Nu-i mai păsa, par'că, în sfârșit, de nimic: simțea numai că e flămând și că somnul îl stăpânește și-l mână acasă.

Dimineața calfele și cei doi ucenici erau la lucru, când Ghiță s'a trezit. Și totuși par'că nu-i venea să se scoale.

De ce adică să se scoale? De ce să nu-și scurteze ziua, când e atât de bine să dormi și atât de rău să fii treaz?

Abia târziu de tot, după ce s'a încredințat că nu mai poate dormi, cam pe la nouă s'a hotărât să se scoale și să se pună la lucru, pentruca nu cumva calfele să rămâie fără de material croit.

Om posac din fire, Ghiță Tudoroiu nu putea nici acum să le pară casnicilor săi altfel decum eră de obicei. Sta și acum în fața mesei liniștit și scurt la vorbă, potrivea pielea, o mai întindea pe ici pe colo cu cleștele și tăia hotărât și cu măsură.

De obicei însă, croind, el alegea la o parte resturile, ca să le aibă la îndemână pe când vine Bobocel, care 'și făcea fel de fel de jucării din ele. Acum nu le băga în seamă. Îl uitase cu desăvârșire pe Bobocel.

Bobocel însă nu-l uitase pe el, căci au și copiii învățurile lor, și Bobocel aici lângă masa lui Ghiță învățase cele vre-o sută de vorbe, pe care le știe, și venind diu fundul curții până la ușa lui Ghiță, își câștigase destoinicia în alergare.

El veni deci și acum vesel ca totdeauna, bondoc, drăgălaș și frumușel ca totdeauna, — veni aler-

gând, intră sgomotos, dar apoi se opri oarecum intimidat la intrare.

Copilul simți numai decât, că aici în casa aceasta s'a schimbat ceva, căci Ghiță tresări la intrarea lui, se uită o dată cam sperios spre el și nu-l primî, cum Bobocel știă că are să fie primit, la masa cu bucățelele de piele.

Dupăce stete o clipă nehotărât, copilul se apropiă cu încetul și sfiicios de masă, se opri aici și rămase privind lung și cu un fel de mirare când la cuțitul, cu care Ghiță tăia pielea, când la resturile ce cădeau pe jos, când la fața lui Ghiță și la ochii lui cei mari și sprâncenați.

Iar Ghiță nu se uită la el, nu-i zicea nimic, ci tăia înainte, apăsând cuțitul și scrâșnind par'că din dinți.

Bobocel se uită, cât se uită, apoi buza de din jos începî să-i tremure, ochii i se umplură de lacrimi și se puse pe un plâns amarnic.

«Scoate-ți-l afară de aici, ca să nu-mi plângă în urechi!» grăi Ghiță așezat, dar aruncând oarecum vorbele una câte una.

Unul dintre ucemci îl luă pe copil să-l scoată din casă; copilul însă se trânti de pământ și începî să plângă și mai amarnic, să dea din mâni și din picioare, să sbiere în cele din urmă, strigând mereu: Nenea Ghiță! Nenea Ghiță!

«Fiară sălbatică!» grăi, cu ochii plini de văpae, preuteasa, care auzind zbieretele copilului, alergase să și-l ia.

Ghiță lăsă cuțitul pe masă, stete nehotărât, apoi se duse încet în ușă și privi în urma tinerei vecine, care se depărtase cu copilul în brațe până spre mijlocul curții.

«Cum ai zis!?» — întrebă el respicat.

«Am zis că ești o fiară sălbatică!» îi zise ea, întor-

«Chiar acum! — zise el, — fără de întârziere! Trebuie să văd ce vrea cu mine și să-i arăt, că n'am nimic cu copilul. S'o rupem o dată, — cum va vrea Dumnezeu!» Grăindu-le aceste, el își desuflcă mânecile dela cămașe și se întoarse în casă pentruca să se încalțe și să-și pună surtucul, în vreme ce calfele se uitau speriate unul la altul întrebându-se cu ochii: Să-l lăsăm, ori să-l oprim?

Iar preuteasa, o femeie de vre-o douăzeci și cinci de ani, înaltă și subțirică, mai mult bălană decât oacheșă și cu deosebire sprintenă, deși altfel blândă sfiicioasă și tăcută, întoarsă la ea acasă, își împacă copilul, plângând mereu, cum știu să plângă femeiele duioase, care se simt singure'n lume când au fost greu atinse și nu e nimeni, ca să le mângâe.

Dar nu era durerea ei cea mare.

N'ar fi fost femeie, dacă n'ar fi simțit încă ieri dimineată, după logodnă, că pantofarul e supărat și că toată casa vorbește de supărarea aceasta. Nu-i vorba, ea ar fi fost foarte mâhnită, dacă el nu s'ar fi supărat, și se simțea măgulită, că lumea vorbește de supărarea lui. Acum însă, când vedeă, că supărarea aceasta e foarte mare, o cuprinsese un fel de groază, încât îi venea să-și curme firul vieții. Îi era stricată toată viața. Din clipa, în care el rostise acel «Tu m'ai făcut!» — ea nu mai era în ochii lumii femeie cum se cade. Și vina era numai a ei! Cum a putut ea să scape vorbele «fiară sălbatică!?» Cum a putut să se dea astfel de gol!? — Cum a putut să-și arate astfel slăbiciunea!? — Nu! o femeie, o văduvă, care e logodită și îi zice altui bărbat, care nu e logodnicul ei, «fiară sălbatică!?» — pentruca acesta să-i răspundă «Tu m'ai făcut!» — femeia aceasta nu mai e femeie cum se cade.

«Ce va fi zicând, ce va fi crezând lumea despre mine!?»

Asta eră durerea ei cea mare.

Și de aceea, când auzi pașii lui Ghiță pe scări, ea își șterse lăcrămile, își apropiă copilul ce stetea lângă dânsa și-l așteptă stând dreaptă și hotărâtă în mijlocul casei.

Când Ghiță se ivi în ușă, Bobocel voi să alerge la el.

Această pornire a copilului îi scoase pe amândoi din sărite.

«Stăi aici!» — grăi dânsa cu îndărătnicie, dar nu supărată. Îi trecuse par'că de o dată toată supărarea.

«Lasă-l să vie, — răspunse el zâmbind cu mulțumire, — căci vezi că ține la mine mai mult ca la d-ta».

«Fiindcă l'ai stricat d-ta!»

«Îl voiui fi stricat, fiindcă mi-e drag, — grăi dânsul, apoi se plecă, îl ridică în brațe și îl sărută, în vreme ce copilul se alipì de el. — Și, — urmă Ghiță mișcat, — mi-e drag, fiindcă e al d-tale! — Nu ți-am spus-o niciodată, dar puteai s'o vezi însă-ți».

«Am văzut-o chiar acum, când m'ai făcut de batjocura lumii», — zise ea și începù iar să plângă.

Ghiță se uită strâmtorat când la ea, când la Bobocel, care începù să se strâmbe, căci e greu lucru să stai și să te uiți la o femeie, care plânge mai ales când ți-e dragă femeia și tu o faci să plângă.

«Ia spune-mi drept, — zise el în cele din urmă, — crezi că o să fii fericită cu omul acela, fiindcă o să fii doamnă? crezi c'o să fie fericit copilul acesta?»

«Ce-ți pasă!? — grăi dânsa. — Sunt femeie, n'am pe nimeni și trebuie să-mi fac și eu rostul. Așa nu pot să rămân toată viața mea!»

Ghiță îl lăsă pe Bobocel din brațe, se apropiă de ea, o cuprinse încet cu brațul, — ceeace n'ar

fi crezut că poate să facă, — apoi îi privi în față și grăi răspicat:

«Ei bine! eu nu sunt om? — fiindcă sunt numai pantofar, fiindcă sunt stricat de vărsat și nu știu să vorbesc ca'n călindar, — nu sunt eu nimeni?»

Ea îl depărtă puțin de la sine.

«Lasă-mă, — îi zise apoi — că nu crezi nici d-ta ceea ce zici. Om ești; — dar știu eu ce-i în inima d-tale!?»

«Știi foarte bine!»

«Da! acum știu, — zise ea cu glas înăbușit, apoi îl cuprinse și ea cu brațele și își ascunse fața pe umărul lui».

Ghiță eră — el singur nu mai știă cum, și dacă n'ar fi fost copilul, care se uită mirat la dânsii, ar fi ridicat-o în brațe și ar fi alergat cu ea cum alergi cu o trofee.

«Care va să zică nu te mai măriți cu el!?»

«Nu! — răspunse ea, — dar acum du-te, căci cine știe ce vor fi crezând oamenii».

«Mă duc, — strigă Ghiță, apoi îl ridică pe Bobocel în brațe și alergă cu el acasă, vesel și zîmbitor, cum sunt zorile de zi după-ce furtuna a trecut și cerul s'a înseninat.

VECINII I.

*Luat-au asupra-și boala fra-
ților săi și s'au încărcat pe sine
însi-și cu durerile lor.*

Isaia, LIII, 4.

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

B A C I U

I

Om are nevoie de om în lumea aceasta, și nimeni nu e nici atât de bogat și de puternic, ca să n'aibă trebuință de alții, nici atât de sărac și de slab, ca să nu poată ajuta pe alții. Dureri și bucurii trec din om în om.

Baciu, om bogat și harnic, chibzuit la vorbă și pricepător în ale lui, era cunoscut în toate satele de dimprejur. Ar fi putut să trăiască tihnit. Știind însă că ochiul stăpânului îngrășe vita, el nu se bizuia în slugile lui, ci alerga de dimineată până seara, ca toate să le vadă și să le ție în bună rânduială. Deși era om bun de inimă și gata de a le sări altora într'ajutor, grijele cele multe îl făceau adeseori supărăcios și pripit, și nu odată îl ferecea pe vecinul său Andrei, care, fiind sărac

avea mai puține griji și astfel și mai puține su-părări.

Nu odată, întorcându-se de la lucru, Baciul l'a văzut pe Andrei șezând liniștit pe prispa casei lui. Eră, par'că toate bogățiile lumii ar fi ale lui. El eră cu toate acestea sărac și mai avea și opt copii, dintre care singur Gheorghe eră mai mare! acesta însă eră dus de mai mulți ani, nimeni nu știa pe unde, și părinții lui nu mai aveau nici un ajutor de la dânsul.

Sosise iarna, o iarnă geroasă și grea.

Floarea, nevasta lui Andrei, rupcă gardul ca să încălzească casa, și plângea mereu, fiindcă n'avea ce să le pună copiilor pe masă. Ar fi muncit sărmana, cât a ținut vara, ca să mai aducă și ea câte ceva la casă, dar n'o lăsau mititeii, care nu puteau să rămâie singuri acasă. Iar Andrei trăia de azi pe mâne și nu se mai gândea la nimic: își perduse voia de toate și nu mai căuta de lucru.

Acum, în sfârșit, văzând-o cum plânge azi, și plânge mâne și plânge mereu, el își luă inima'n dinți și plecă la Baciul, ca să se împrumute de la dânsul, până la primăvară, cu un sac de porumb. El știa om bun, și nici că putea să-i treacă prin minte gândul, că-l va lăsa să iasă nemângâiat din casa lui.

N'a nemerit însă în ceas bun.

Eră mare gălăgie la casa lui Baciul.

Ilie, unul dintre argați, om voinic și harnic, dar pățimaș fără seamăn, scosese un car de gunoiu la câmp. Cum, cum nu, unul dintre boi, juncan pus de curând la jug, a luat câmpii, și Ilie l'a bătut cu furca de l'a spetit. Intors apoi acum acasă, el se mai și obrăsnicise, când stăpânu-său i-a tras o gură. Astfel Baciul și-a pierdut răbdarea și l'a pălnuit. Lovit, Ilie s'a repezit asupra stăpânului, și numai

Dumnezeu știe ce s'ar mai fi întâmplat, dacă n'ar fi intrat tocmai atunci Andrei în curte și n'ar fi sărit și celalalt argat, ca să-i despartă.

Andrei l'a luat apoi pe Baciul cu binele și l'a dus în casă, pentruca să-l domolească.

«Lasă-l focului de bou! — zise el. — Atâta să-ți fie paguba! — Om ca tine să nu-și facă venin pentru atâta treabă! Necazul să-l aibă cel ce pierde unul din doi, iar nu tu, care zici: mult a fost; mult a rămas! Și pentru om ca Ilie! — Dacă ar fi ceva de capul lui, n'ar fi, om de patruzeci de ani, slugă la alții. — Ce dulceață-ți mai are bogăția, dacă în tot ceasul îți amărești viața cu ea!»

«Ba face-voi ca tine! — îi răspunse Baciul. — De! voi, care n'aveți, nici nu știți cum s'adună averea și cu cât amar se păstrează. — Tot e mai bine să mă necăjesc decât ca să ajung a-mi trimite nevasta să rupă gardurile, ca să facă foc în casă».

Andrei, om slăbit și galben la față, simți că sângele îi năvălește în obraji.

«Vecine, — zise el tare mâhnit, — e gardul meu; eu l'am făcut și tot eu am să-l și fac, dacă vrea Dumnezeu, iar la loc.

«Nu zic nu! — întâmpină Baciul, — dar prietenește mi-ai vorbit, prietenește-ți vorbesc și eu: Ai casă grea, și tot mai bine ai face să șezi mai puțin pe prispă și să-ți faci mai mult necaz.»

Andrei se ridică de pe scaunul, pe care se așezase, și-i eră par'că-i vine un fel de amețeală.

Da, da! zise el. — Așa e! Așa zic și eu! Dar, vezi, așa numai din senin nu-i vine omului lenea. N'am fost eu tot așa. Sunt bolnav, vecine de o boală ascunsă, care mă seacă pe picioare.

«Boala lenii, precum se vede, — grăi Baciul can

iertare, dac'au avut cunva vre-o supărare între dânsii.

Andrei nu s'a dus la Baci, fiindcă n'avea nici o supărare 'n inima lui, iar Baci a voit, ce e drept, să meargă la Andrei, dar apoi tot nu s'a dus.

Mergând la biserică, s'au întâlnit și au urmat drumul împreună, vorbind despre multe toate, numai nu despre vre-o supărare.

Noaptea, spre a doua zi de Paști, Andrei, care nu dormia, se ridică deodată, încet și cam a lene, din culcuș. Eră par'că o lumină în podul casei lui Baci și eșia fum prin acoperiș.

El deșteptă pe Floare și-i spuse că arde, pe semne, casa vecinului.

Trezită din somn, Floare sări cuprinsă de spaimă în picioare.

«Nu te speria, îi zise el liniștit, că vântul nu bate spre noi. Iar Baci n'o să prea simtă paguba. E veche casa: o să-și facă alta mai frumoasă. Vorba e să scape dânsii. Scoală băiatul și-l trimete să-i deștepte din somn».

Floare însă, femeie ca toate femeile, și-a eșit din fire, când a văzut flăcările mari, și a început să țipe și să strige cât o ținea gura.

Au auzit-o dar sătenii, care erau încă deștepți ori dormeau mai ușor, dar în casa lui Baci lumina s'a trezit abia după ce vecinii au început să spargă poarta, ca să intre la foc.

Și e grozav lucru să te pomenești din somn cu casa aprinsă în capul tău.

Baci, omul cel chibzuit, nu mai știa ce să facă, unde să alerge și ce să scape mai înainte: se învârte de ici până colo, se învârte și se afurisea. Și fiindcă el își perduse capul, nu mai eră cine să ție buna rânduială și alergau toți de-a valma, împedecându-se unii de alții și scoțând lucruri de

nimica în curte, în vreme ce alte lucruri mai scumpe stăteau uitate prin odăile, în care pătrunsesese focul.

Un singur om era liniștit, Andrei, care intrat în curtea lui Baci, pusesese câțiva oameni să scoată caii și vitele din grajd și număra acum pe casnicii lui Baci, ca să vadă, dacă au scăpat ori nu cu toții.

Lipsea par'că unul. Niță băiatul lui Baci, un copil de vre-o cinci ani, nu era nicăieri.

«Unde e Niță!?» strigă el tare și respicat. — A scăpat cineva pe Niță?

Nimeni, din mijlocul învâlmășelii, nu-l băgă în seamă.

El alergă la Ana, nevasta lui Baci.

«Băiatul, Niță, unde e?!»

Ea se cutremură în tot trupul și își puse mâinile în cap.

«Vai de mine! A rămas dormind în casă».

Iar văpaia ieșea pe ferestri.

Andrei cel plătând și moleșit se cutremură și simți, că sângele i-se încălzește și vinele i-se încordează, că inima îi crește și fruntea i se umple de sudori: auzind vaietele copilului, el se avântă spre casă și se aruncă în foc.

Știa ce face și simțea, că are să treacă prin foc: dar simțea în el atâta viață, în cât nu se mai temea de nimic și unul singur era gândul lui: să nu întârzie, să-l găsească viu încă pe copil.

L'a găsit în pragul ușii, întins la pământ, plin de arsuri și fără de simțiri, dar întreg l'a scos din flăcări și a început să-l poarte prin curte legănându-l mereu pe brațe și afurisind bogățiile lui Baci, ca praf și cenușe să se aleagă de toate.

Puțin îi pasă, că arde cămașa în spinarea lui: căci voia să-i dea copilului și răcoreală, ca să-i vie viață.

Viața însă nu se mai ivea. El a început deci să se blesteme pe sine, fiindcă n'a alergat fără de întârziere atunci, când a văzut focul.

«Eu! își zicea, singur eu îi port păcatul; eu sunt de vină; pe mine are să mă pedepsească și Dumnezeu, și legea omenească!»

Eră mare, în adevăr, păcatul lui Andrei! n'a alergat fără de întârziere, ca să-i vie vecinului său într'ajutor. El însă își mărturisia păcatul, se căia și Dumnezeu n'a voit să-l certe cu prea multă asprime.

Baciu eră desnădăjduit. Gândul că-și va pierde și copilul, l'a făcut să-și piarză rostul; el a început să strige în gura mare, că vecinul său Andrei i-a pus focul și că numai muștrarea cugetului l'a făcut să se arunce în foc ca să scape copilul.

Și mulți dintre cei ce auziseră vorbele lui Andrei erau și ei de un gând cu Baciu. Intre aceștia eră și judecătorul din partea locului, care a și dat poruncă să-l lege pe Andrei cot la cot.

Zadarnice au rămas bocetele Floarei și plânsetele copiilor, căci judecătorul trebuia să-și facă datoria, și încă noaptea aceea Andrei a fost pus la închisoare.

Mergând la închisoare, el nu eră cătuși de puțin turburat. Durerea lui cea mare eră numai, că Niță n'o să-și mai vie, poate în fire. Cât pentru celelalte el nu se temeă de nimic, fiindcă nu se simția vinovat.

Mare cră dar ușurarea, pe care o simția ziua următoare, când Floare a venit să-i spună, că Niță s'a infiripat și că doctorul, pe care Baciu îl chemase, are nădejde să-l pună iar în picioare.

Își făcea acum gândul, că Baciu el însuși va veni la judecător și va cere să-i dea drumul. În loc de aceasta însă Baciu a făcut o cerere, în

care arată supărările, pe care le avuse cu dânsul, și temeiurile, pe care-l bănuia de a fi pus focul.

În mintea lui Andrei nu intră, cu toate acestea gândul, că poate să fie osândit și fără ca să i se fi putut dovedi vina, numai pentru că era bănuț cu oarecare temei și nu se putea desvinovăți.

Dus în fața judecătorului, el dete cu socoteală, că un singur om a putut să pună focul, Ilie, pe care Baci îl alungase cu rușine de la casa lui. I se spuse însă, că Ilie a plecat de mult din sat și a dovedit cu martori, că în noaptea despre a doua zi de Paști se află la Valea-Rea cale de trei ceasuri de la Bârsești. Iar Andrei nu putea să iea de mărturie de cât pe nevastă-sa și pe copiii săi, care nu puteau să stea martori pentru dânsul, și nu putea să arate, de ce n'a alergat îndată ce-a văzut focul.

Țiind dar seamă de toate împrejurările, judecătorul l'a socotit vinovat și l'a osândit.

III.

În marea lui întristare avea Andrei și două mari mângăeri.

Din clipa, în care se avântase spre casa aprinsă, ca să scape pe Niță, el era alt om. Nu se mai simțea slab și moleșit. I se desmorțise oarecum sângele: avea poftă de mâncare, dormea bine și era voios cu toată năpasta ce căzuse pe capul lui. Și, stând așa singur, nu o dată și-a făcut gândul, că Dumnezeu a rânduit să stea la închisoare, pentru că nu cumva, umblând pe afară, să-l întoarcă boala.

În acelaș timp Gheorghe, feciorul lui, se întorsese acasă cu bănișori frumoși, adunați para cu para în timp de patru ani, cât a lipsit de acasă.

N'a întâlnit, ce-e drept, pe nici unul dintre drumetii, pe care-i rugase Andrei să-l caute. Aflase însă, că prin gazete se scrie despre un oarecare Andrei din satul Bârsești, care i-a pus foc vecinului său Baci. Știind apoi, că acest Andrei nu poate să fie de cât tatăl-său, a grăbit cu inima înclăștată la frații și la muma lui.

Aflând, cum și în ce fel s'au petrecut lucrurile, Gheorghe eră nemângăiat și tare pornit asupra lui Baci. Dacă nu i-ar fi fost de frățiorii săi și de surioarele sale, ar fi fost în stare să ridice parul asupra lui.

«Lasă-l, fătul meu, îi zise Andrei, că destulă răsplată îi este păcatul lui. Se vede, că Dumnezeu le-a rânduit toate așa, ca să te întorci și tu acasă.

Noi să rămânem, tot cum am fost, oameni cum se cade și să trecem prin fața casei lui ca și când nimic n'ar fi acolo, unde o vedem. Dumnezeu să-i fie de bună pază, ca nici odată să nu mai avem nevoie de a-i sări într'ajutor».

Și în ceas bun a grăit Andrei.

Peste vre-o două săptămâni el scăpă din temniță ca om cinstit și năpăstuit.

Ilie, pățimașul, omorâse într'o încăierare pe un sătean, fusese prins și, luat de scurt, făcuse și mărturisirea, că tot el a pus focul în niște călți din podul casei lui Baci.

Baci de aici înainte nu mai aveà odihnă, nici zi tihnită, nici somn cu dulceață. Umblă cu ochii în pământ și nu mai cutezà să privească în fața altora. Jumătate din averea lui ar fi dat, ca să-l împace pe Andrei, și umblă mereu cu gândul, ca să-și vândă casa și moșia și să plece din sat.

E grozav gândul, c'ai năpăstuit pe omul, care ți-a făcut un mare bine, a sărit chiar în foc pentru tine, și de câteori vedeà plăgile de arsură pe fața lui Niță, Baciul se făcea galben ca ceara și gemea ca omul greu chinuit.

Iar Andrei era voios și harnic, își făcuse gardul la loc și lucra toată vara în rând cu zidarii și cu dulgherii, ca să ridice casă pentru feciorul său, care era logodit cu una din cele mai bune fete din sat și n'aștepta de cât ca să fie gata casa, pentruca să facă și nunta.

IV.

Era mare bucurie la casa lui Andrei.

Mare e bucuria să ai un fecior voinic, cu minte și harnic, cel d'întăiu și mai mare dintre feciorii tăi, sprijinul tău la bătrânețe, și să-l vezi aducându-și nevastă bună la casa ridicată din hărnicia lui.

Era de odată și nuntă și sfințirea casei. Ziua senină și frumoasă. Floarea rumenă și sprintenă. Băeții și fetele cu sufletul plin de neastâmpăr. Andrei el însuși tot slab și supt la față, dar cu sângele cald și cu ochiul vioiu. Lume multă, mâncări și băuturi cu belșug, lăutari, chiote, nuntă mare și veselă era în cele două case, la bătrâni și la tineri.

Andrei, cu toate aceste, era, ca totdeauna, voios, dar nu vesel, ci liniștit și chibzuit.

Prea multe erau necazurile, prin care trecuse, prea mult se deprinsese cu gândul că viața e numai amar și necaz, dureri și greutate, și acum, când bunățile-l năpădiseră, se temeă că nu cumva

amăgiri să fie toate. Știă, cum toate se pot perde de azi pe mâne, și nu îndrăzniă să se bucure din toată inima, pentruca nu cumva, perzând mâne fericirea, să se simță prea greu lovit. Eră ca săracul care, găsind o comoară, nu îndrăznește să se atingă nici să se bucure de ea, nu să zică: A mea este!

Stetea deci liniștit în mijlocul celorlalți și se bucură de bucuria lor, și nu odată i-se ivea în minte gândul: Ferice de voi, care credeți, că toate sunt adevărate și dăinuitoare!

Iar Baciul, bogatul, auziă chiotele și cântecele și lăutarii din curtea vecină și ședeă ascuns în casa lui cea nouă și nu voiă nici să mănânce, nici să bea, nici să vadă pe nimeni, nici să știe de nimic.

În altă parte a casei ședeă Ana cu băiatul cel cu fața plină de plăgi și plângea și nu mai știa ce să facă.

Într'un târziu ea se ridică ținându-și capul sus, își șterse lacrimile și ieși afară, ca să împartă porunci.

În spre amurgul serii intră apoi la Baciul, gătită de sărbătoare și cu o tavă în mâni.

Pe tavă eră un cocoș fript, cel mai frumos dintre cocoșii ei, o plăcintă, o garafă de vin, și împăturate frumos, alțițele ei de borangic cele cusute în fir și mătase.

Niță, băiatul stetea și el în prag, cu o creangă de rosmarin în mână.

«Să mergem, — zise ea, — să-i ducem cinste, că e timpul să se împartă cinstele».

Baciul se ridică în picioare ca deșteptat din somn și fața i se lumină.

«Da! — grăi el ușurat, — să mergem: în ceas bun să-ți fie venit gândul!»

Mulțimea adunată în curtea lui Andrei rămase încremenită, când Baciul intră pe poarta deschisă

cu nevasta sa și cu băiatul. Eră par'că morții ar fi ieșit din mormintele lor, ca să ia și dânșii parte la bucuria obștească, și hora se oprî în loc, lăutarii tăcură, chiotele și vorbele vesele amuțiră.

Andrei, care le vedea și auzea toate, se sculă din capul mesei, unde se află, ca să vadă ce s'a întâmplat afară, de s'a făcut liniște — așa de odată. El însă n'apucă să-și părăsească locul, când Baci și Ana se iviră cu copilul lor în pragul casei.

Oamenii casei, nuntașii și cei în bun ceas sosiți rămaseră cîtva timp muți și nemișcați ca stîncile de sub coaste.

Eră pe 'ntunecate.

«Aprindeți lumînările, — grăi Andrei în cele din urmă; — aduceți toate lumînările și le aprindeți, că e bună și mare ziua, la care am ajuns».

Ochii lui se umplură de lacrimi, în vreme ce Baci și Ana steteau cu ochii în pămînt, iar băiatul privea voios și cu inima deschisă la meseni.

«Aici! — urmă Andrei, — aici, vecine, aici, vecină! Faceți loc! — Aici în capul mesei! — Voi să fiți nunii celei mai frumoase nunte! — Vino, băiete, și învață, cum om cu om se bucură!»

Baci și Ana s'au așezat în fruntea mesei, dar nimic n'au zis: fapta lor spunea prin ea însăși ceeace în graiul omenesc nu se poate spune.

Abia târziu, în toiul nunții, s'au deschis inimile la căldura bucuriei obștești.

VECINII II.

DESEN ORIGINAL DE ȘIRATO.

PARASCHIV CIULIC

CAP. I.

Suferințele Domnului Ciulic.

Domnul Paraschiv Ciulic trăia și el, cum trăiesc toți oamenii, cărora nu li-a venit încă rândul să moară.

Că lumea nu e făcută de dragul oamenilor ce se strecoară printr'însa, aceasta o simte fieștecare dintre noi cel puțin câte odată pe săptămână! D-l Ciulic însă era în toate clipele vieții lui pătruns de gândul, că viața omenească e un canon.

Deși trăia dar numai fiindcă n'avea încotro, el nu-și doria moartea, nici se plângea de suferințele vieții, ci se simțea mângâiat în sufletul lui, când își dedea seamă, cât a suferit și cât mai are încă să sufere. Astfel viața lui era un bine-încheiat șir

de suferințe, și întocmai precum sgârcitul își numără mereu comorile și face mereu socôteala dobânzilor, cu care le va mai sporî, d-l Ciulic iubea singurătatea, fiindcă, stând așa numai singur el cu sine, putea să-și reamintească în toată tihna suferințele trecute și să-și închipiască pe cele viitoare.

Erau mai ales patru lucruri, care-i amărâseră și-i amărau și acum viața: pisicile, câinii, slugile și copiii, mai presus de toate copiii.

Odinioară mai era și un al cincelea lucru, femeile; acum însă acele timpuri erau de mult trecute și Ciulic socotea și femeile în rândul oamenilor canoniți.

De câte ori, gândindu-se la lucrurile din lumea aceasta, el își dă seamă, că n'a avut copii, inima i se umple de mândrie și fața i se înseninează. Căci fieștecare copil, care se naște, e un izvor de suferințe omenesti, deci o dovadă, că e mare păcatul ce are să fie spășit; acela dar, care nu are copii, e mântuit după ce și-a trăit traiul.

Fost-a și el copil, — vai de mama lui, biata de văduvă! Cât a canonit-o el pe ea, ar fi destul pentru șapte vieți, — dar și băta i a mâncat, și foame, și frig a răbdat de-l trec fiorii, când își aduce aminte de zilele copilăriei lui. Se judecă, om bătrân acum, el însuși pe șine copil și vede apriat, că nu putea să fie decât precum era, fiindcă rostul lui în lumea aceasta era să amărască viața mumei sale, pentruca să mănânce băta și să rabde foame și frig. Răutatea, care era în el, trebuia să iasă odată la iveală, și e bine c'a eșit atunci, iar nu mai târziu, când în alte fapte s'ar fi dat pe față și nu o mamă, ci oamenii nemiloși ar fi răsplătit-o.

Atunci, copil de unsprezece ani, a fugit din școală, a părăsit casa părintească și-a umblat ani

de a rîndul fără de căpătîiu prin lume, ca să scape de mumă-sa: astăzi, om cu viață petrecută, ar vrea să poată plînge, când își aduce aminte de sărmana lui mumă, care atît de mult a suferit printr'însul și prin care el atît de mult suferă, și ar da el singur nu știe cît, ca s'o poată vedea o dată încă prin vis.

Atît are și el în lumea aceasta: tot ceeace se ivește mai departe înprejurul lui, om fie, dobitoc fie, fiară fie, nu are pentru el decît rostul răului, pe care poate să i-l facă.

Ce-ar mai putea să aibă el în lumea aceasta!?

Ca un vis urât afară din cale se reivesc în sufletul lui amintirile rămase din anii petrecuți prin cărciumile de la Obor, de la Filaret și de la Capul Podului.

Vai de stăpânii lui, dar vai și de el!

Intră gonit de foame ori de frig ca cănele fără de stăpîn, stătea cîteva săptămîni în ghionturi și în trânteli și ieșea alungat și adeseori plin de sânge, dacă nu fugea la timp, ca să se piarză prin vreuna din mahalalele mai depărtate.

Tot el însuși este și acum, și i-e greu să se crează pe sine.

Cum a venit, Dumnezeu știe, dar trebuia să vie în sufletul lui fireasca dușmănie, care desparte pe om de om și nu te lasă să uiți, că tu ești tu și tu singur ești tu însu-ți. A aflat-o aceasta de la ceilalți oameni, care toți îi dădeau sarcina mai grea și-i aruncau bucata mai proastă.

Dacă pisica răsturnă cratița cu lapte el mîncă trînteală; dacă vreun căne fugea cu o bucată de carne ori spargea vreo oală, spinarea lui răbdă: el și pisicile, el și câinii erau dușmani firești, și soarta lui eră cea mai grea, căci el nu putea să fugă, nici să se ascunză fie sub coteț, fie în pod, ci tre-

buiă să rabde nedreptatea ce i se făcea și să simtă în fieștecă zi, că nu e nimeni, ca să-l apere, când el însuși nu se poate apăra. Vai eră însă și de pisica, și de cânele, care cădea în mâinile lui!

Vai și de copiii, care se ațineau după el zicându-i mereu «hingherule!»

Dară vai, după toate, de pielea lui!

Tras, împins, mânat în ghionturi s'a pomenit în lume; și viermele se svârcolește și el, când îl calci. Dacă nu putea să dea cu pumnul în fața celui ce-l lovea, scrâșniă din dinți, se puneă la pândă și lovia din dos. Minciuna și obraznicia sunt și ele arme omenesti, și multe poate să facă omul, când nimeni nu-l vede. Eră dreptatea, pe care și-o făcea el însă-și, dacă fură ori strică, unde atacul cade în bănuială; și tot numai dreptatea și-o făcea, dacă vărsă ciorba, pe care n'o putea mânca, ori rumpea în bucăți haina pe care n'o putea purta.

A avut și el, dacă nu mulțumiri, cel puțin satisfacțiuni în tinerețele lui.

C'a fost luat adeseori pe sus, c'a petrecut nopți la poliție, că trupul îi eră mereu plin de vânătaie, că stetea mereu în pragul Văcăreștilor, — acestea ereau lucruri, fără de care viața lui n'ar fi avut nici o noimă.

Așa trebuia să fie, pentruca el să se facă din zi în zi mai vânjos, mai sprinten și mai născocitor.

Că n'o să mai găsească stăpân, de aceasta el nu se temeă nici o dată, căci știa, dacă voia, să gliească gândul altora și să fie mereu cu ochii în patru, nu bea nici o dată, nu se obosea, nu adormea nici dac'ar fi trebuit să stea trei nopți dearândul în picioare, iară fleicile fripte de dânsul puteai să le pui pe masa lui Vodă.

Și încă un lucru, — mare lucru: nu eră cheltuitor.

Stând în ușa birtului, la grătar, și bătând din clește, ca să tragă luarea-a-minte a trecătorilor asupra mirosului de fleică și de mititei, el privea mereu înainte, stăpânit de un singur gând: s'ajungă cât mai curând om cu grătarul lui, ca să facă pentru sine ceea ce acum face pentru alții și să facă altora ceea ce i se făcea lui. De aceea mulțumirea lui era să pună para lângă para, — el știa cum, — și răbdă, cum atât a răbdat, mai bucuros decât ca să dea pentru sine din al lui.

N'ar fi avut nevoie s'o facă. .

S'a strecurat, cum a știut, ca să nu tragă la sorti, apoi om de douăzeci și unu de ani, și-a făcut acte false, ca să poată lua în căsătorie pe stăpână-sa, care ar fi putut să-i fie și mamă, — vai de capul lui, dar și de al ei!

Câțiva ani, pânăce nu s'au desfăcut, el numai și dânsa știa ce au fost unul pentru altul; apoi și-a luat alta mai tânără, care voiă să-l toace ea pe dânsul și a fugit cu un epistat, când a văzut, că nu-l poate.

Tot visul cel urât afară din cale sunt și acești ani de căsnicie: zile și nopți petrecute în luptă cu câinii și cu pisicile vecinilor, care, simțind mirosul de fleică, se vârău pe sub poartă ori săriau gardurile, — zile și nopți petrecute în ceartă cu nevasta, care se cotea cu mușteriii și născoceă fel de fel de chipuri, ca să scază socotelile, — zile și nopți petrecute în încăierări cu slugile, care-l necăjeau, îl mințeau, îl furau ori îi făceau pagubă. Iar prin fund se mai ivesc și copiii din mahala, care dau târcoale, se uită pe sub căciulă și zic încet «hingherule!»

Un singur gând luminos aveă: că odată, în curând și din zi în zi mai curând, va ajunge să fi strâns destul, pentruca să scape de toate și să tră-

iască tihnit din dobânzile plătite de alții. Puneà dar înainte para lângă para, răbdà cum a răbdat decând s'a pomenit în lume și se mângâia cu tihna vieții viitoare.

Acum erà venită și această viață viitoare.

Sus în Dealul Spirii își zidise niște case mari, frumoase și împrejmuite ca o cetate. Curtea e șoselată și acoperită cu un strat de petriș cernut; grădina are boltă de viță, răzoare așternute cu nisip, straturi de trandafiri și alee de pomi roditori, tot soiuri alese; odăile sunt largi, cu tavanul înalt și mobilate boierește.

Ce folos însă, dacă el nu poate trăi tihnit în casa lui!

Mult îi place să stea în grădină, ca să plivească trandafirii și pomii, să lege vița din boltă ori să curețe buruiana din răzoare. Vecinii de dimprejur au însă o spuză de copii, care aruncă cu cioburi în grădină și se joacă cu zmeii, încât vârfurile pomilor lui sunt mereu pline de sfori, de bucățele de hârtie și de fâșii de zdrențe. Ba vara, când poamele încep a se coace, gămanii se urcă pe uluci și nascocesc fel de fel de mijloace, ca să-i fure poamele, încât îi rup toate crengile. Iar pisicile din vecini, știind că n'are câne la casă, țin sobor în grădina lui, își fac cotrog prin straturi, ba intră în curte, în bucătărie, se urcă în podul casei, se încuibă în casa lui.

Astfel i s'a făcut încetul cu încetul lehamite de grădină și nu mai intră în ea, ca să nu se năcăjască.

Unul dintre vecinii lui, cel dela dreapta, are un pierdevară de băiat, care ține porumbei, și-a mai sădit și-un șir de salcâmi de-a lungul miezuinei: ziua toată porumbeii țopăiesc pe tablele de pe casa lui Ciulic și umplu acoperișul de gunoiu, încât

nu mai e chip s'aduni apă de ploaie și curtea cea frumoasă, ori și cât ai mătura-o, mereu e plină de pene, de flori scuturate ori de frunze căzute de pe salcâmi.

I s'a făcut lehamite și de curte și trece repede prin ea, când pleacă undeva ori se întoarce acasă, — își dă silință să nu vază, ca să nu se mai năcăjiască.

Dincolo, la stânga, e o cocioabă de casă în mijlocul unui maidan plin de bălării. E în dosul casei lui maidanul, dar cât ține ziua el aude mereu țipete și răcnete și plânsete și vaete de copii mărunți, care se joacă și se încaieră, se bat mereu între dânșii și sunt iar bătuți de alții.

La uliță nu e mai bine. Mai la deal, peste drum, a cincea casă e școala primară, — și pereții casei lui sunt plini de mutre pocite și de fel de fel de inscripțiuni. A ținut să-i vopsească în ulei, fiindcă așa e mai trainic, și i-a plăcut fața betelei de porumb, fiindcă e dulce: atât le-a trebuit și copiilor. Cu cât mai des îi alungă, cu atât mai vârtos apasă plumbul și atât mai proaste sunt inscripțiunile, cu care îi mângălesc casa. Ba, precum se vede, tot fața cea dulce, în care și-a vopsit casele, îi adimenește și pe câinii din mahala, căci ziua întreagă dorm în umbra caselor lui.

De geaba se ceartă cu vecinii; de geaba i-au fost umbletele pela directorul școlii și pela poliție; de geaba s'a pus la toate alegerile bine cu cei dela primărie: fieștecare om are dreptul de a supăra pe ceilalți, și când iese la uliță, câinii fug cu coada între picioare, copii se uită la el pe sub căciulă, iar vecinii își fac de lucru în altă parte, ea să nu dea față cu el.

În casa lui, în sfârșit, vechea zoală cu slugile. Și-a ridicat grajd și șopron, fiindcă-i plac caii,

singuri caii din toate ființele viețuitoare. Trăsura e nouă nouță, în șopron, dar grajdul și odaia vizitiului stau deșerte. Caii și i-ar fi cumpărat, dar nu s'a putut hotărî să-și ia vizitiu, când rândaș trebuiă neapărat să ție pentru curte și pentru grădină, fără jupâneasă nu putea să rămâie și pe de asupra mai eră și bucătăreasa, care-l și spălă. Trei oameni — și el singur: nu putea să intre'n mintea lui gândul, ca să mai vie și 'al patrulea.

Al patrulea!?

Jupâneasa fără de așa zisul bărbat poți s'o cauți, dar n'o găsești, iar bucătăreasa eră și ea femeie. Curtea lui eră plină, încât adeseori îl cuprindeă simțimântul, că el nu e acasă la dânsul, ci stă în gazdă, — o gazdă rea, de care trebuie să te ferești bine, zăvorând ușile mai'nainte de a te culcă.

I se făcuse lehamite și de casa lui.

Plecă diminețile în piață și se plimbă prin hală, pela pescari și printre zarzavagii. N'avea nimic să vânză, nici să cumpere, dar îi plăcea să știe, cum stau prețurile, să vază, cum oamenii se înșeală unii pe alții și să se certe cu datornicii lui, dacă se lăsau să fie scoși din ale lor.

Pela amiază-zi intră în vre-unul din birturile de pe piață și dacă nu eră zi de post, luă o țuică, o mâncare cu carne și, rar de tot, câte o fleică, bea un cincizec de vin, apoi se ducea la cazin, unde petrecea la o cafea până seara, uitându-se cum alții se bat între dâșii, fie la bileard, fie la table, fie la domino, fie mai ales în joc de cărți și râzând cu necaz de cei ce rămâneau în pierdere.

Serile, când se întorcea acasă, nu mai auzea sbieretele copiilor din mahala, nu mai vedea nici mângăliturile din fața casei, nici gunoiul din curte, nici firimiturile de zmei prin crengile pomilor

Viață săracă, dar liniștită, pe cât liniștea e cu putință în mijlocul acestei lumi pline de pisici, de câni, de slugi și de copii.

Cât pentru oameni, ei nu-l prea supărau.

Cămătar nemilos și sgârcit, cum îl știa lumea, el adunase mare bogăție, care se sporiă mereu, fiindcă nu cheltuia într'un an ceea ce câștigă adeseori într'o zi. Iar bogăția îi face pe cei ce o au să-și ție capul sus și pe cei ce n'o au să stea umiliți. Mai ales în timp de alegeri, săptămâni de zile de-a rândul caretele elegante nu lipsiau din fața casei lui, căci se știa că are multe polițe din mahala și mai ales din piață și poate, dacă vrea, să dispună multe voturi. Puteau dar vecinii să se facă că nu-l văd, dar când se aflau în fața lui, steteau cuprinși de temere și de respect, fiindcă știau, că multe poate.

Ce vor fi gândind în capul lor și ce vor fi zicând în dosul lui, aceasta o știa el; tocmai de aceea eră necruțător, și trecând prin lume, se uită des înapoi.

Om înalt, spătos și cu umerii oarecum ridicați, el părea din dos mult mai tânăr decum în adevăr eră, fiindcă se ținea drept, călcă rar și apăsător și n'avea decât pe ici pe colo câte un păr cărunț. Din când în când însă el se oprea, își suceă trupul și se uită înapoi, ca și când s'ar teme, ca nu cumva să fie apucat fără de veste. Atunci bătrânețea se vedeă din fața lui uscată și sbârcită și din ochii mărunți și scrutători, care ieșeau la iveală de sub sprâncenele mari și îmbinate. Doi dintre dinții de din jos erau ieșiți din linie și țineau buza oarecum rânjită, încât, văzându-l așa, eră peste putință să nu-ți aduci aminte de cânele rătăcit, care aleargă dealungul ulițelor, și gonit de alți câni, se oprește mereu, se întoarce înapoi și-și arată îndârjit colții.

Indârjit eră și d-l Ciulic.

Nu mai aveă tihnă nici în singura lui odaie.

O piatră sburată despre casa de pe maidan sfărâmasese unul din cele două geamuri mari, iar comisarul de coloare, chemat și venit fără întârziere la fața locului, încheiase cuvenitul proces verbal. în care constată, că piatra a fost aruncată de Ermil, băiatul de șapte ani al d-lui Anastasie Călin, ziceă însă, că mai departe el nu poate să facă nimic, ba stăruia, ca păgubașul să nu mai meargă de geaba nici pe la judecătoria de ocol, deoarece în casa de pe maidan stă un biet de funcționar bolnav și ajuns la mare mizerie, un om, căruia n'ai ce să-i iei, nici ce să-i faci.

Asta nu eră vorbă de comisar.

D-l Ciuluc cunoștea pe oamenii, în mijlocul cărora trăia, și știa, că trebuie să fie la mijloc un mare interes, pentruca comisarul de poliție din coloarea lui să-și ia inima în dinți și să-și zică:

«Lasă-i, Nene Chivule! — să mai treacă și dela d-ta! Atâta pagubă!

Îi eră destulă căldura, cu care stăruia comisarul pentruca să știe, că e vre-o slăbiciune omenească la mijloc.

Iar slăbiciunile omenești sunt lucruri, pe care el nu poate să le ierte.

Așa cum s'a ivit în lume și cum s'a făcut om, el eră nemilos față cu sine și nu putea să fie îngăduitor față cu alții.

Nu eră în gândul lui lucru mai mare decât tăria omului, care stă în loc, când ar voi să meargă, se scoală, când ar voi să doarmă, tace, când ar voi să vorbească și se ridică dela masă, când vin la rând bucatele cele bune.

În tinerețele lui râdea de oamenii, care, alergând după plăceri, dedeau de fel-de-fel de supărări; ajuns

om mai matur, el muștră pe tinerii ușurateci și le dedea drept pildă înțelepciunea Lipovenilor din mahalaua lui, care fug de plăcerile lumești, ca să scape de amarul vieții; acum la bătrânețe, în sfârșit, cea mai mică slăbiciune era în gândul lui un greu păcat.

Nu mai era deci vorba de paguba și de supărarea ce avuse: coboră dealul Spirii, pe lângă Arsenal, ca să meargă la Prefectură și de acolo la Primărie și să-i arăte comisarului, că ai ce să-i iei și ai ce-i face.

Cine-l vedea mergând în felul lui, pas cu pas și iar oprit în loc, ca să privească înapoi, cum paiangenul înaintează dealungul pânzei întinse, trebuia neapărat să se uite după dânsul și să-și zică, dacă nu-l cunoștea: Acesta trebuie să fie cineva!

E omul, care a muncit, a suferit, a răbdător, s'a sbuciumat o viață întreagă, iar acum, după ce i s'au împlinit toate dorințele, se întreabă mereu: «Și-apoi!? atât e tot!? nu mai urmează nimic mai departe? nimic nu mai poate viața să-mi dea!?

CAP. II.

Mulțumirile Domnului Călin.

Jos, în casa de pe maidanul cel mare, d. Călin își fumă țigara tot ca'n timpul, când, student la universitate, se deșteptă pe la zece și zicea, că nu-i încă timpul să se scoale, că mai poate încă să stea în culcușul cald.

Ca să și-o poată fumă în toată tihna, el vârase

sub cele două perini dela căpătâiu și paltonul său de iarnă, adunat cocoloașe, ca să fie vârtos.

Unul dintre picioarele lui, cel de la stânga, înțepenit în urma unei inflamațiuni stagnante în încheetura de la genunche, era întins și acoperit cu pătura de lână ce-i servea drept plapomă, ear celălalt, sănătos, era adunat spre trup ca un fel de rezemătoare pentru cartea cea mare, din care holnavul citea cu glas tare. Erau viețile sfinților, pe care, în lipsă de altă lectură, le împruutase de la preotul bisericei din vale și le găsea acum foarte frumoase.

De obicei citea din cartea aceasta Agata, care era fată de preot, din Bucovina; acum însă ea ședea cu copilul la sân pe un scăunaș de la picioarele patului și ascultă.

Ermil sfarmă-geamuri asculta și el înghenunchiat la căpătâiul patului, drept pedeapsă pentru că-i dăduse brânci Ceciliei, care era culcată pe o vechitură de divan, cu capul înfășurat în o cârpă udă, cum li se cuvine copiilor trecuți prin vre-o nenorocire.

Ea a plâns foarte amarnic, apoi a gemut foarte dureros, iar acum se află în fața suspinelor din ce în ce mai rare.

Eră una din clipele de liniște atât de rare în casa de pe maidan, și d. Călin citea cu multă râvnă viața sfântului Dionise, Episcopul de Alexandria.

Agata se uită din când în când la cititor, dar din fața ei se vedeă, că puțin îi pasă de toată sfîntenia Părintelui Dionise.

Eră mîhnită. Lasă că nu-i trecuse încă supărarea, pe care i-o făcuseră copiii, dar o mai supărași bărbatul ei, care n'avea răbdare să aștepte pînă ce adoarme, Dorin, copilul de la sân, ci se încapătănă să citească el.

Asta-i făcă mult rău, fiindcă-l obosea și cititul cu glas tare, și ținutul cărții celei mari.

Apoi Agata era unul dintre oamenii, care, tăindu-se la deget, se plâng, că nu mai pot lega rănile altora. Nu era pentru ea trebuință mai neastâmpărată de cât să sară, să ostenească, ca să le vie altora într'ajutor, să le facă altora vre-o plăcere, să ferească pe alții de dureri, — și el, citind, însu-și, o lipsea de mulțumirea de a-i citi ea.

Ii venea să sară, să ia cartea și s'o arunce cât colo; — tocmai fiindcă lui îi plăceau cele citite. ea ar fi voit să le auză din rostul ei.

Iar omul, când are vre-o supărare, și le aduce aminte încetul cu încetul pe toate, și pe cele trecute, și pe cele viitoare. Pe când dar el citea par'că n'ar fi în lumea aceasta decât necazurile și durerile celor întru fericire pomeniți, ea vede în gândul ei mizeria grea în care trăiau decând el și-a pierdut postul. Vânduseră unul câte unul lucrurile, pe care și le-au adunat în timpul căsniciei lor de nouă ani, iar acum venea iarna și copiii erau desculți și desbrăcați, ca nu mai aveă de cât haina de pe trupul ei, lemne cumpărau cu brațul, și nimeni nu mai venea pe la dânsii, nici unul dintre prietenii lui nu-și mai aducea aminte de dânsul. Iar acum bărbatul ei mai și fusese condamnat în lipsă, ca să plătească 54 lei despăgubire și cheltueli de judecată, ba primise somațiune, ca în timp de 30 zile să deșerteze casa de pe maidan, pe care arhitectul primăriei o declarase drept ruină.

Ce-i pasă ei de viața sfântului Dionisie!?

Dar nici clipa de liniște, de care se bucură d. Călin, nu era decât o clipă, adică ceva ce fu când zici că este.

Bocu, fratele mai mic al lui Ermil, rămăsese singur afară, și fiindcă n'avea ce face și trebuia

neapărat să facă ceva, ca să nu i se urască în lumea aceasta, a început să zgâție donița plină de apă, — căci eră frumos, mare minune, cum pleoșcăia apa. — Apoi donița s'a răsturnat și apa s'a vărsat asupra neastâmpăratului sgâțâitor.

Un amarnic, a-o-uu! vesti pe coi din casă, că o mare nenorocire s'a întâmplat și că lumea trebuie să alerge, s'aducă ajutor.

Cecilia, o persoană foarte zeloasă, se ridică iute ca o veveriță speriată.

«Mamă, mamă! — strigă ea. — N'auzi? Bocu pânge! I-a dat cineva bănci!»

«Drăguța tatei! — grăi d. Călin înduioșat, ca totdeauna, când zelul Ceciliei se dădea pe față. — Ce va să zică femei! Du-te, Agată dragă?»

Agata, deși femei și ea, rămase nemișcată, fiindcă adormise abia acum copilul; Cecilia însă, coprinsă de simțământul datoriei sale de soră mai mare, trecută acum de patru ani, uită propriile ei dureri și alergă să-i vie frățiorului într'ajutor.

Când ea deschise ușa, Bocu stătea în prag, cu mâinile lăsate în jos, cu gura căscată și udat ca o curcă plouată, icoană vie a celei mai groaznice nenorociri.

D. Călin, deși supărat că i s'a întrerupt lectura prin acest nou accident, nu-și putu stăpâni râsul. Agatei însă nu-i venea de loc să râdă, fiindcă trebuia să-l premenească, și nu prea știa cu ce.

În vreme ce ea așeză copilul pe divanul, unde zăcuse Cecilia, Ermil, dând cu socoteală, că el e acum de prisos la căpătâiul patului, se ridică, se retrase tiptil peste prag, sări într'un picior și p'aci-i fu drumul. Singură Cecilia, care toate le vedeă, a prins de veste, că el a plecat. Pe când dar Agata regulă situațiunea lui Bocu, scăpă și Cecilia peste

prag, pentruca nu cumva fratele ei mai mare să facă ceva fără de dânsa.

Când Bocu, îmbrăcat cu una din cele trei rochițe ale surorii ei mai mari, ieși după dâșii, Ermil era cocoțat în vârful unui salcâm din fața casei, iară Cecilia se uită uimită și cu jind la el.

De! ce să-i faci, dacă era băiat și atât de mare!

«Adă-mi cartea!» — grăi Agata ușurată și se așeză iar pe scăunaș.

Nu-i vorbă, era supărată, era cuprinsă de griji, dar de aici înainte nu mai citea el.

«Unde ai rămas? — întrebă ea dupăce, luând cartea, mai potrivî pernele la căpătâiul lui.

«La omilia despre ciună. — Aici! — zise el, arătând locul în carte.

Agata citi:

«Molima nu ne-a cruțat; pentru creștini însă aceasta, întocmai ca alte nenorociri, e prilej de încercare și de binefacere. Mulți dintre ai noștri, uitându-se în aceste împrejurări pe sine, au perit purtând grije pentru bolnavi și ne voind a-i pă-răsi, căci iubirea către Isus Christos îi ținea lângă dâșii. Luat-au asupra-și boala fraților săi și s'au încărcat ei însu-și cu durerile lor (Isaia LIII,4.) Au făcut pe câțiva iar sănătoși pierzându-și viața pentru dâșii.»

Agata se opri, își ridică ochii și-i îndreptă spre soțul ei.

«Astăzi, — zise ea zâmbind, — ar mai face oare creștinii tot așa?»

D. Călin zâmbi și el. Se așteptase la întrebarea aceasta, fiindcă Agata, citind, raportă cele citite totdeauna la sine și la ai săi.

«Tu vezi, — zise el, — că nici atunci nu toți făceau așa, ci numai aceia, în care iubirea către Christos era mai tare decât iubirea de sine. Nu-i

pune tu pe aceștia alătura cu nemernicii, care atunci erau tot atât de numeroși ca astăzi.

«Citește mai departe.»

Agata eră supărată. Ea aveà griji și necazuri și trebuia să i le spună cuiva în lumea aceasta, ca să se ușureze: iară el îi tăia vorba. Dar ea citi mai departe:

«A muri astfel e un martiriu, care nu e mai prejos de eroismul mărturisirii făcute în fața călăului. Văzutu-i-am sărutând trupurile celor fericiți, închizând gura și ochii lor, purtându-le pe umerii lor, luând asupra-și toate grijile pentru înmormântarea rămășiților lor, spălându-le cu mâinile lor, îmbrăcându-le în cele mai bogate ale lor vestminte, pentruca în curând după aceea să primească ei înșiși aceleași servicii din partea fraților săi, credincioși următori ai zelului și ai iubirii lor de oameni. Nu tot astfel au făcut și păgânii. Îndată ce vre-unul dintre dâșii a fost atins de molimă, i-au alungat, cuprinși de groază, din apropierea lor, au fugit până chiar și de cei mai apropiați ai lor și-au lăsat trupurile lor neînsmormântate, crezând, dar în deșert, că vor scăpa de moarte.»

«Care va să zică, — grăi d. Călin, — aceia, care nu iubesc, erau și atunci, tot ca astăzi, — nu numai răi, ci tot odată și proști. Lasă-i, soro, că noi n'o să-i facem nici mai buni, nici mai cu minte, dacă nu simt ei din ei, că luând parte la durerile altora, uită pe ale lor proprii, care sunt mai grele.»

Bine, — grăi dânsa nerăbdătoare, — filosofia ta e foarte frumoasă: dar ce facem noi?

«Când?»

«După ce vor fi trecut cele 30 de zile?»

Fața lui Călin se'ntunecă.

«Adică peste patru săptămâni!» zise el, apoi luă foia și pachetul, ca să-și mai facă o țigare.

Agata erà mulțumită. Așa făcea el totdeauna, când voia să vorbească, — și-i plăcea să-l asculte.

Erà om frumos, mai mult bălan decât oacheș, cu ochii albaștri și cu fața slabă și mai ales acum foarte albă, perdută oare cum în barba mare și în părul lung, dar bine îngrijit. Ea însă îl vedeà frumos numai când el erà cuprins, ca acum, de o adâncă mahnire, — ceea ce rar se întâmplà.

El își aprinse țigara și puse lemnușul de chibrit în cenușernița ce stà pe pat, lângă el.

«Împărații, — zise el foarte serios, — au frumosul obicei de a-și face pentru mai multe luni de zile înainte programul despre cele ce au să facă; ei bine! să facem și noi ca dânșii».

Agata iar se supără: ea avea griji, și el o luà în zeflemea!

«Bine, soro, — îi zise el serios; — eu nu știu ce am să mănânc mâine, și tu vrei să-ți spun ce voi face peste patru săptămâni! Nu știu și sunt destul de cuminte, ca să mă împac cu gândul, că nici nu pot să știu. — Să vedem!»

«Care va să zică, — îi răspunse ea, — să le lăsăm toate în voia întâmplării.»

«Te rog să nu le lași și să faci ce vrei tu, dacă poți, — zise el. — Eu am să mai aștept. De azi până mâine ori până poimâine pot să se întâmple o mulțime de lucruri ori să-mi vie o mulțime de idei, pe care acum nu le pot prevedea. . .

«Tocmai asta e ceea ce vreau eu, — îl întrerupse ea. — Să ne gândim, să ne înțelegem, ca să găsim vre-o idee.»

«Ideile nu se găsesc; ele vin așa ele de ele, când nici nu te gândești.»

«Care va să zică — eu să nu mă gândesc la ziua de mâine?»

«Ba să te gândești, dar în toată liniștea, ca și

când vorba n'ar fi de tine însă-ți. Tu însă îți faci inimă rea pentru supărări, pe care le-ai avut ori pe care nu le ai încă și poate că nici nu le vei avea, par'că nu-ți sunt destul supărările, pe care le ai acum, în adevăr le ai, nu numai pe închipuite.»

«Doamne! — ușor vorbești tu, — grăi dânsa așezată. Pe tine te doare piciorul, numai piciorul: pe mine mă doare inima! Cu totul altfel ai vorbi dac'ai fi sănătos și-ar trebui să mă vezi pe mine chinată de durerile, care acum te chinuesc pe tine, perind cum eu te văd perind pe tine.»

«Nimicuri, — zise el, — toate sunt nimicuri. — Durere adevărată, durere în aievea nu e decât una singură, — aceasta, pe care o am eu aici în genunchile meu. Asta te sfâșie și-ți trece prin măduvă și prin creeri, asta e, când este, ori și ce-ai face tu. Celelalte sunt numai supărări stârnite de pedecile ce ni se pun în cale, închipuiri, care se perd în fața altor închipuiri, nimicuri în fața adevăratei dureri. Tu mă vezi, cu toate aceste, că sunt voios.»

El se ridică puțin și-și scutură capul, ca să-și dea părul din față.

«Trăiesc, urmă apoi încet și ca într'aiurea, — zăcând aici și simt cum încetul cu încetul viața se stinge din mine. Stau, nopțile, eu singur treaz, pe întunerec, și mă gândesc la lume și la viața mea într'însa, iar inima mea râde văzându-vă dormind pe voi, care nu știți încă ce e dulceața somnului, pe care-l aveți. — Într'un târziu mi-e par'că o zare de lumină se ivește prin întunerec și aștept cu neastâmpăr cântatul de zori al cocoșilor. Tot mai mult se desvăluie ziua din noapte; tot mai deslușit se ivesc copacii și casele din vale: păsările încep să sboare și să cânte; se revarsă zorile mântuitoare ale dimineții, și inima mi se umple de

veselie gândindu-mă la voi, care nu știți încă, ce frumoasă e, după o noapte nedormită, lumina zilei, ce plăcută adierea dimineții. Când tu te ivești cu o falcă în cer și cu alta în pământ în pragal ușii și-ți vine să plângi, fiindcă nu poți să stăpânești patru copii deodată, în mine râde inima, că nimicul acesta tot mai poate să te scoată din răbdare. — Când tu mă întrebi desnădăjduită, ce vom mânca astăzi, pe mine mă înveselește gândul, că voi nu știți încă ce va să zică mulțumirea, pe care o aveți bând, obosiți, paharul de apă, și plăcerea, de care aveți parte mâncând, coprinși de foame, coaja de pâne. Sunt nimicuri toate, — adause el peste puțin cuprins de adâncă durere: — ce-ți pasă de piciorul meu, dacă mă vezi voios!?»

«Pentru că tu cauți numai ceea ce e frumos în lume, — zise ea.»

Nu, — răspunsă el, — ci pentru că văd din întunec o lume plină de lumină.»

Ei tresăriră amândoi.

Afară iar se'ntâmplă ceva: Bocu și Cecilia țipau ca din gură de șarpe, iară, Ermil răcnă, încât se deșteptă și Dorin.

D. Călin se sperie, înetă-se simțea nenorocit că nu poate alerga afară.

«Așa ne trebuie, — zise Agata cu amărăciune, dacă perdem timpul cu nimicuri și părăsim copiii în voia întâmplărei.»

Iuând apoi pe Dorin în brațe, ea grăbi afară.

CAPITOLUL III

Năpastea

Ai ce să le iei, ai ce să le faci! — De la aceasta d-l Ciulic nu s'a abătut nici odată în viața lui: cum ar fi putut să se abată acum, când mai erau la mijloc și slăbiciunile omenești ale unui comisar de poliție!?

Ajunsă sentența definitivă, el a cerut fără de întârziere execuțiunea, și pecând d-l Călin îi vorbea nevastei sale despre mulțumirile acestei vieți atât de trecătoare, vecinul lui venea însoțit de comisar și de un portărel, ca să pună sequestru. . . Pe ce? — Asta era treaba lui!

Era pe la sfârșitul lunei Septemvrie, o zi posomorâtă și cam friguroasă. Bălăriile de pe maidan, uscate acum, călcate de copiii ce alergaseră prin ele și pline de gunoiul aruncat de vecini în mijlocul lor, erau par'că o mare grămadă de gunoiu, din care se ridică pe ici pe colo câte un pom plin de cuiburi de omidă, câte un copac pe jumătate uscat și, cam la mijloc, casa ruinată, în ale căreia ziduri se vedeau pe ici pe colo paianta.

Deși nu crescuse'n perini de puf, nici își petrecuse viața plimbându-se pe covoare de Persia, d-l Ciulic, ca toți oamenii deprinși cu lumina, se supăra, când trebuia să calce pe gunoiu. Îi era silă să meargă înainte, și la primul pas se ivi în mintea lui gândul: Ce oameni trebuie să fie aceia, care pot să stea aici!?

Poftim! — grăi el apoi arătând spre salcâm. — Așa-și lasă oamenii copiii, și să te miri apoi, dacă sparg ferestrele vecinilor!»

Par'c'o mai văzuse undeva, — par'c'o cunoștea de mult!

Ceilalți copii nu se mai certau, nu mai sbierau nici ei.

Ermil, văzând c'a venit cineva, aruncă cutia și alergă spre casă; Cecilia alergă și ea după Ermil: Bocu rămăsese dar singur stăpân pe cutie și venea încet în urma lor, ca să întrebe pe mama lui «Ce e aia?

Ciulic privi la copiii, care nu erau, ce-i drept, nici curați, nici bine îmbrăcați, dar rumeni și voioși, își întoarse ochii peste Agata la comisarul bănuit de slăbiciuni omenești, apoi se uită lung și îndârjit la Ermil, care se apropiase și stătea înaintea lui desculț, cu capul gol, cu pantalonii ruși, cu dreapta sgâriată în șold și cu stânga lăsată în jos.

«Tu ești măi acela, care a spart fereastra? — îl întreabă el răstit.

Ermil se uită drept și hotărât în fața lui dar nu grăi nimic, ci făcù numai din cap, de douăori, semnul, că «da!»

«De ce?!»

«Pentru că, — răspuse Ermil respicat, — Cecilia a zis că eu nu pot!»

«Da! Și eu am zis că nu poate! — adăugă Cecilia, foarte mândră și foarte fericită, că are și ea parte în această afacere atât de importantă, pentru care au venit trei domni, nu mai puțin!

«Știi tu, — grăi comisarul, — că avem acum să-l ducem la poliție și să-l punem la arest?»

«Nu-i adevărat! — îi răspuse Ermil scurt. — Tata a zis că eu sunt copil și nu puteți să-mi faceți nimic.»

«Da! adăugă Cecilia, — și tata a zis!»

«Ești un obraznic! — strigă d-l Ciulic.

«Da! — îi răspunse Ermil cu convingere. — Căci așa zicea și muma lui!

Agata se simțea foarte nenorocită, iar comisarul ar fi voit să-l sărute pe băiat, pentru că atât de bine a știut să-l necăjească pe bătrânul posac.

D-l Ciulic se'ntoarse supărat spre Agata.

«Cucoană, dacă ai, din păcate, copii, poartă grijă de dânșii și nu-i lăsa sălbatici.

Așa voiă să-i zică. Văzând însă strâmtoarea ei, vorbele i se făcură cocoloașă'n gât.

«Mare canon! — grăi el, — grea pedeapsă! — Dar noi am venit să punem sequestru!»

«Vă rog, — grăi dânsa pofbindu-l să intre. Știă și mai nainte, că pentru aceasta au venit; cu toate aceste par'că-i înfipsese un fer roșu în inimă și-i eră ca și când pământul s'ar clătină sub picioarele ei. Nu-i intra în minte gândul, că e în lumea aceasta vre-un om, care poate să sequestreze ceva în casa ei: îi venea însă să intre în pământ, fiindcă n'avea nimic pentru ca să scape de rușinea ce i se făcea.

În casa de pe maidan erau două odăi și la mijloc, între ele, un fel de tindă, în care eră și o vatră.

Agata, trecând prin tinda goală, deschise ușa dela dreapta, pentru ca cei veniți să vază, dacă e ori nu ceva de sequestrat în odaie.

Comisarul se oprî rîzând pe sub mustață la intrarea tindei; portărelul însă, care mai făcuse multe sequestrări cu d-l Ciulic și știă, că el totdeauna știe să găsească ceva, intra în urma d-lui Ciulic, care se oprise în pragul odăii de curând văruiate, în care erau două paturi sărăcăcioase, o masă hodorogită, trei scaune de lemn, o mașină de fiert și câteva zdrențe într'un cuier.

El se întoarse spre cealaltă ușă.

«Aici zace soțul meu, care e bolnav, — îi zise Agata tremurând.

«Tocmai! — îi răspunse d-l Ciulic! — Voiesc să vorbesc cu el. Cu D-ta nu am nimic. El e stăpânul, și el are să-mi și plătească».

El deschise apoi și intră. Avea dreptul s'o facă, și nu putea nimeni să-l oprească; comisarul ar fi voit cu toate aceste să-l apuce de guler, iar portărelul se opri în tindă și se uită dând din umăr la comisar.

Intrând în odaia, în care zăcea vecinul său, d-l Ciulic se făcu roșu ca racul.

Odaia eră plină de fum de tutun.

Tutun!?

Toate putea D-l Ciulic să le ierte, fiindcă toate aveau un înțeles oarecare: fumatul însă? — fumatul!? Auzi D-ta! — omul acesta, care n'avea cu ce să-și îmbrace nevasta și copiii, omul acesta bolnav, prăpădit, umbra aceasta de om mai și fumă, luă pânea dela gura copiilor săi, ca să-și poată umplea odaia și trupul de cea mai drăcească otravă!? Grozav păcat! — grozavă slăbiciune.!

Atât eră d-l Ciulic de turburat, încât nici că-și mai putea da seamă despre cele ce se petrec într'însul.

Vedeă în fața sa pe acei copii desculți și pe femeea cu copilul în brațe, vedeă cele două odăi deșerte și pe omul bolnav, dar le vedeă toate înecate oarecum în fumul de tutun și, cuprins de un simțimânt lui până acum necunoscut, se întoarse spre Agata.

«Cocoană, — îi zise cu un fel de înduioșare. — nu-l mai lăsa să fumeze!»

Agata-i zâmbi cu dulceață. Par'că nu mai eră omul de mai nainte. Eră atâta bunătate în vorbele lui și'n asprimea, cu care le rostise.

«Ai auzit tu?! — grăi dânsa adresându-se la soțul ei. — Îi zic și eu, — urmă apoi întorcându-se spre d-l Ciulic, — îl rog, dar în zadar.»

D-lui Călin îi părea plin de haz omul, care intră astfel în casa lui. Așa, și numai așa putea să fie, așa trebuia să fie bogatul vecin, care venea să-l execute pentru geamul spart de un coș il: un om, care vrea cu ori ce preț să aibă cuvinte de a se necăji.

El se ridică puțin și-și scutură capul.

«Am onoare cu d-l Ciulic? — zise el zâmbind.

«Da, eu sunt! — îi răspunse vecinul scurt.

«D-le Ciulic, — urmă bolnavul, — ceea ce mă pune pe mine pe gânduri nu e fumul de tutun, căci nu-mi mai vine să fumez ca mai înainte!»

Răspunsul acesta avea fără îndoială înțelesul lui foarte adânc; dar d-l Călin se înșelă crezând, că vecinul său e dintre oamenii, cu care se poate vorbi așa.

Ce boală ai D-ta? — întrebă acesta cași-când n'ar fi fost nici odată vorba de tutun.

«Mi s'a umflat, — răspunse d-l Călin mai serios, — așa din senin, încheetura dela genunche.»

«Nu poți călca?»

«Doamne ferește!»

«Te doare?»

«Grozav! — mai ales când se schimbă timpul.»

«Decând?»

«Mai bine de un an.»

«Și ce zic doctorii?»

Bolnavului, orișicare ar fi el, nu poți să-i faci mângâiere mai mare decât întrebându-l despre boala lui. Căci pentru el boala e un fel de titlu de glorie, suferințele sunt fapte eroice.

D-l Călin ridică dar pătura, ca să-și desvelească

picioarul, care erà așezat într'un fel de scoc făcut din scânduri subțiri.

Iar se'nșelà, căci d-l Ciulic, care nu știà ce va să zică boală, se apropià și trase iar pătura peste picior. De ce adică să se uite el acolo? de ce să vază? ce-i păsà lui?

«Uite! — grăi d-l Călin, — așa cum l'ai văzut, așa stă de nu-mi aduc aminte decând. E un fel de apă în încheetură. Am pus ghiață; m'am uns cu fel de fel de alifii: de geaba! Doctorii zic că poate să dea înapoi, și nu-mi rămâne decât să rabd și să aștept.»

«Ce leafă ai D-ta? — întrebà vecinul ca și când n'ar fi fost nici odată vorba de umflătura din încheetură.

«Nici una.»

«În sentență se zice, că ești funcționar.»

«Am fost.»

«Și de ce nu mai ești?»

«Am avut concediu, și dupăce concediul mi-a expirat în două rânduri, am fost înlocuit cu altul.»

«Decând?»

«De vre-o cinci luni, decând m'am mutat aici.»

«Atunci stai foarte rău!» — grăi d-l Ciulic dând din cap.

«Rău.» — îi răspunse bolnavul, acum foarte serios.

«De! — urmă vecinul rece, — eu am cu toate aceste să iau de la D-ta 54 lei.»

D-l Călin aveà nevastă și patru copii, nu știà cu toate aceste ce vor să zică nevoile vieții de toate zilele. Chiar dac'ar fi știut-o aceasta vre-o dată, ar fi uitat-o acum decând erà bolnav pus sub purtarea de grije a Agatei. El dete dar din umeri. Nu mai erà vorba de' mâne, de poimâne, ci de clipa aceasta, și nu știà ce să facă, ce să zică.

Pentru d-l Ciulic lucrul nu erà nici nou, nici neobicit: el știà de ce-a venit și ce are să facă.

«Uite! — grăi dânsul, — am să-ți fac o lesnire: să-mi dai o poliță.»

Asta erà o amânare.

Fața d-lui Călin se'nveseli, iar Agata ar fi voit să sărute mâna sgârcitului, despre care toată lumea vorbeà rău.

«Un girant poți să-mi dai? — adăugà acesta.

«Fața d-lui Călin iar se 'ntunecà.

«Cum, Doamne! să-l găsesc, — grăi dânsul întristat, — când pe la mine nu mai vine nimeni, iar noi nu putem să ieșim din casă?»

«Ei, lasă că-ți găsesc eu girant, — grăi d-l Ciulic bângând mâna 'n buzunar, ca să scoată blancheta de poliță — pentru 60, adică șaiszeci l. n. pe șase luni de zile.

Girant!? Găseà el între datorișii lui destui oameni care puneau bucuros iscălitura și pe polița aceasta, când vorba erà să li-o re'noiască pe a lor. — Nu! pierduți nu erau banii aceștia!

«Unde ai fost D-ta funcționar? — întrebà el puind polița subscrisă în buzunar.

«La căile ferate, în secțiunea mișcării.»

«Hm! — Și te-au înlocuit cu altul?»

«Da! M'au considerat ca demisionat.»

«Hm! — Cum așa?! — Nu au pus un suplinitor în locul D-tale?»

«Nu!»

«Hm!» — zise iar d-l Ciulic pus pe gânduri.

«Omul ăsta mă minte! Omul ăsta umblă să mă înșele!» își zise el. Ii păreà peste putință, ca un funcționar să fie destituit numai și numai pentru că e bolnav, ba tocmai când e bolnav.

Dar, la urma urmelor, puțin îl privià: polița o aveà în buzunar, iar de celelalte grija lui!

Își luă dar, ca prieten, ziua bună de la vecinul său, care se simțea foarte fericit, că de asta a scăpat pe timp de șase luni. — Câte se mai puteau întâmpla până atunci!

Agata, acum, în clipa aceasta, chiar mai fericită decât soțul ei, îl însoți cu fața voioasă pe marele binefăcător.

«Putem să plecăm, — îi zise el portărelului; — totul e în regulă: suma a fost achitată.»

Portărelul, care-l cunoștea bine pe d-l Ciulic, își puse mâna la pălărie și plecă convins, că nici nu poate să fie altfel; comisarul însă, care cunoștea bine pe oamenii din casa de pe maidan, era convins, că d-l Ciulic a spus un mare neadevăr, și nu-și putea stăpâni obișnuitul zâmbet de satisfacțiune.

D-l Ciulic se cutremură în tot trupul. Ar fi voit să scoată polița și să i-o trântască'n nas, ca să vază, că n'a umblat de geaba, c'a avut ce să ia și ce să le facă. Asta însă, aici, acum nu putea s'o facă.

Ochi lui se opriră asupra copiilor, care râdeau ca toți copiii, când văd pe alții zâmbind.

«Cocoană! — zise el întorcându-se spre Agata, — dacă ai, din păcate, copii, poartă grije de dânșii, nu-i lăsa sălbatici!»

Agata tresări înspăimântată de această schimbare, pe care ea nu putea s'o înțeleagă.

O Doamne! — Domnule Ciulic! — îi răspunse ea cu înduioșare, și cu glasul oarecum în două coarde, dacă n'ai copii, ai fost copil, ai avut mamă și știi, că pe nimeni nu poate să-l doară ca pe mine, dacă nu sunt cum i-ai flori; Dumnezeu ni i-a dat însă, ca să ne răsplătească pentru cele făcute de noi părinților noștri și altora. Iartă-i pe ei, ca să ușurezi sarcina noastră!»

D-l Ciulic nu ştia ce să mai zică. El avea fără îndoială dreptate; era însă în vorbele ei şi'n tonul, cu care le rostise, în glasul acela, ceva mai tare decât dreptatea, un simţimânt, care-ţi zice: N'ai ce să le faci! așa sunt şi nu pot să fie altfel — Apoi avuse şi el mamă!

«Prea sunt, — grăi el, ca să zică ceva, — aici pe maidanul acesta în largul lor; mai ţineţi-i şi'n casă.»

Cu aceste vorbe el se depărtă, în vreme ce Agata se întoarse cu copiii în casă, măhnită iar şi nefericită.

După ce se despărţi de portărel şi de comisar, d-l Ciulic se opri şi se uită înapoi, spre casa de pe maidan. Era foarte nemulţumit așa nemulţumit fără că să-şi dea seamă de ce.

Un singur lucru era lămurit în capul lui: că acum comisarul trebuie neapărat să plece din Dealul Spirii.

Zâmbetul acela nu putea să rămâie nerăsplătit.

El iar se opri, ca să se uite'n napoi.

«Nu-i vorba, — îşi zise, — de putut se poate! Omul e, precum se vede, cam slobod la gură, îşi va fi făcut duşmani, n'o fi având protecţiune, vor fi avut nevoie să căpătuiască pe cineva. . . de putut se poate! — La noi multe se pot.»

Cu toate aceste, sosit acasă, baba simţi numai decât, că stăpânul ei iar s'a îndârjit, şi ūmblă în vârful degetelor în vreme ce el mută mereu scaunele dela un loc la altul, ca totdeauna când îşi croia vre-un plan de acţiune.

Dacă cu putinţă era una, era şi cealaltă. Corb la corb nu scoate ochii! Mintea datornicilor e nescată în născociri, când vorba e să-şi înşele creditorii. Da! era cu putinţă şi ca el să fi luat în-

telegere cu comisarul și cu funcționarii dela direcțiune, și ca el să-l mință

Pe el să-l mință!? pe el să-l înșele!? Vai de capul lor! El luă un scaun de lângă ușe și-l mută tocmai la căpătâiul patului.

«Am să le arăt eu lor!» — grăi hotărât.

Mai nainte și mai nainte trebuia să meargă la primărie, ca să ia, fie de la primar, fie de la vre-unul din ajutoarele lui o recomandățiune către ministrul lucrărilor publice. Neapărat! Fără de poruncă din partea ministerului de geaba se ducea la direcțiunea căilor ferate. Iar de celelalte, grija lui!

El iar mută scaunul, acum lângă masă.

Asta ar fi trebuit s'o facă de mult, chiar de la început!

Fieștecare lucru la timpul lui, bine chibzuit, cu socoteală, fără de pripire: asta era principiul, care și-l făcuse încă în timpul, când avea cârciumă; și-i era, par'că-l strânge cineva de gât, când trebuia să-și facă mărturisirea, că alcargă și el câteodată de geaba.

Câtă alergătură, câtă bătae de cap, cât necaz pentru un lucru de nimic!

Se vedeă el însuși pe sine mergând la prefectură și de acolo la primărie și iar la prefectură, pentru ca apoi să meargă în mai multe rânduri la judecătorie. Pretutindenea perdere de timp, multă vorbă pentru treabă puțină, supărări peste supărări, necazuri peste necazuri. — Iar cele multe veneau de aici înainte!

El mută alt scaun din loc.

Vedeă înaintea sa bălăriile și gunoiul, pomii plini de păingeniiș, casa dărăpănată, copiii desculți și neastâmpărați, femeea cu copilul voios în brațe, odăile curate, dar deșerte și, în mijlocul acestora,

perdut în fumul de tutun, pe acel om bolnav, slab, cu părul lung, care voia să-l mință, să-l înșele.

Le vedeă și iar le vedeă și nu mai puteă să nu le vază.

«Păcatele mele! — strigă el în cele din urmă. — Oamenii aceștia au căzut năpaste pe capul meu! — Ce-mi pasă mie de dânsii!? — Par'că n'am eu destule necazuri!?

CAP. IV.

Gura mahalalei.

D-l Costică Falangiu, comisarul din Dealul Spirii, a avut un mare succes: asta trebuia s'o știe toată lumea!

Om deștept, neobosit și vrednic, așa zicea prefectul, de toată încrederea, el a fost trimis în Dealul Spirii tocmai pentru că aici se zicea că sunt cei mai cârcotași dintre toți Bucureștenii.

Și eră, în adevăr, ca făcut pentru Dealul Spirii.

Născut în lume, ca să se bucure de viață, el cheltuise o avere frumoasă oarecum fără de veste, iar acum, când nu mai avea nimic, eră socialist, adică chilipirgiu din convingere, totdeauna voios și cu inima deschisă, totdeauna gata de a chefui, totdeauna cu punga pe masă, fie a lui, fie a altuia. După câteva săptămâni toată lumea cunoștea pe omul înalt și frumos, deși cam gros și cu părul pe jumătate cărunt, care alerga toată ziua și noaptea toată, eră totdeauna și pretutindenea la îndemână și făcea gură pentru zece, dar dacă-l lua cu binele,

eră moale ca ceara și bun de puteai să-i furi baptista din buzunar și să-i ei inelele de pe degete. Eră ca și când aici s'ar fi născut, aici ar fi crescut, aici și-ar fi cheltuit averea și Domnul Costică eră el pentru toți, Nene erau toți pentru dânsul.

De ce a trebuit să se pună în pismă cu Ciulic!?

Lasă că cei dela primărie erau foarte supărați și ziceau, că n'are Falangiu să se amestece în treburile, care nu-l privesc, dar Ciulic mai eră și om zăcaș, care vrea să ții la oamenii, la care ține și el, și îți poartă Sâmbetele dacă vede că nu te superi, când se supără el, și erau atât sus în deal, cât și jos în piață foarte mulți oameni, căroră nu le dădea mâna să se strice cu dânsul.

Fierbea dar mahalaua și piața, când Ciulic umblă, uitându-se din când în când înapoi, dela prefectură până la primărie și de acolo la judecătorie. Nu-i vorba, lumea îi dădea dreptate comisarului, zicea însă, că rău a făcut de s'a prins în coarne cu Ciulic.

Falangiu râdea.

Așa cum l'a făcut Dumnezeu, el nu putea să-și stăpânească firea și trebuia să zâmbească de câteori se întâmplă să-l vază pe Ciulic îndârjit. Nu-l prindea de loc!

È om veninos, e cămătar sgârcit, — așa zicea lumea.

«Slavă Domnului! — zicea Falangiu, — mai bine decât mine nu știe nimeni ce-va-să zică un cămătar, un sgârcit, și mai bine decât mine nu poate nimeni să-l cunoască pe Ciulic: nu, mutră de cămătar n'are omul acesta!»

Un fel de zaraf, care dă bani de azi până mâine, pe opt zile, pe o lună, mai ales la oameni, care de aiurea nu se pot împrumuta, fiindcă n'au nimic. Și vai de capul lor, că se ține gaită după dânsii stă ziua toată în piață, ca să vază, cum datornici

lui adună banii, iar Duminicile și zilele de sărbători alăargă prin birturi și pe la grădini, ca să se certe cu dâșii, dacă-i prinde, cheluind.

Un nebuu, care nu știe ce să facă cu averea lui și-și face necazuri, când ar putea să fie scutit de ele!

Din asta nu putea nimeni să-l scoată pe Falangiu.

Iar acum dreptatea lui era dovedită: ziua următoare toată mahalaua și toată piața știu, că Ciulic s'a dat învins și a ertat cei 54 lei. O aflase dela comisarul, care a fost de față dimpreună cu portărelul.

Oamenii clătinău din cap. Lucrul le părea peste putință, fiindcă nu s'a mai pomenit, ca Ciulic să dea ori să ierte cuiva ceva. Omul are însă ceva foarte sucit în firea lui: caută cu însetare ceea ce-i pare peste putință, — tocmai fiindcă e ceva cu totul nou, ne mai pomenit, de necrezut.

Încă în aceeași zi, dar, Cicoana Marița, vecina de dincolo, unde se deșertase cutia cu sardele, și-a spălat mâinile, și-a pus un bareș curat și a trecut la vecinii de pe maidan, ca să vadă ce mai face.

Mare mirare!

Eră supărată și vecina aceasta tot pe urma lui Ermil, care avea urâtul obicei de a se hârjoni cu câșle vecinei pe la gard și de a luă la goană gășlele, dacă treceau pe maidan, ca să caute știutul mărgăritar. D-l Călin se miră dar, cum de vecina și-a uitat, așa din senin, supărarea și a venit să-i vadă.

Mai mirată eră însă cicoana Marița, când l'a văzut pe vecinul ei singur, ținând în brațe pe Dorin, care acum nu eră de loc voios. Agata plecase cu ceilalți trei copii în piață, ca să le cumpere încălțăminte, fiindcă nu-i mai putea lăsa desculți și sălbăticiți.

«Aha! — zise Cicoana Marița în gândul ei. —

Care va-să-zică — în adevăr, ba li-a mai și dat bani să cumpere încălțăminte pentru copii».

Așa-i trebuia Cocoanei Mariței! De ce venea atât de rar pe la vecinii ei. Dacă ar fi venit mai des ar fi înțeles numai decât, de ce anume acum sub perinile dela căpătâiul vecinului nu mai era un palton de iarnă, ci un geamantanaș, care mai 'nainte era aruncat sub pat.

Vai de mine! — grăi dânsa. — De ce n'a trimis Cocoana Agata la mine, dacă trebuia și trebuia să, meargă în târg!? Auzi d-ta?! — să rămâi singur cu copilul! — Haid' la mama, puiule! — adăugă ea întinzând brațele, ca să ia copilul.

Domnul Călin era eu atât mai mulțumit de această bună voință, cu cât copilul, trecut în brațele vecinei, își contenî plânsul.

Dorin nu era însă dintre oamenii deprinși a fi purtați de orișicine în brațe. El tăcu, ce-i drept dar numai pentruca să examineze cu cuvenita luare aminte fața vecinei și, dupăce se încredința, că are a face cu o persoană, care nu-i era cunoscută se strâmbă odată și începui să plângă cu un parapon care o puneă chiar și pe Cocoana Marița pe gânduri. Ea ținea însă cu orice preț să-l molcomească și-l încredința mereu pe d-l Călin, că la dânsa nu plâng copiii nici odată, — un lucru, contra căruia Dorin protestă cu hotărâre din ce în ce mai mare.

D-l Călin se simțea foarte strâmtorat și cu toate acestea abia își mai putea stăpâni râsul, când vedeă strămoștoarea vecinei, o femeie scurtă și de cuvenită rotunjime, care alergă de ici până colo cu copilul răsvrătit.

Câtă fericire în casa de pe maidan, când Agata se ivi în prag!

Agata era fericită c'a sosit la timp și că soțul ei n'a stat singur. Dorin era fericit că să simte iar

în brațele mumei sale. D-l Călin era fericit, că copilul nu mai plânge și vecina nu se mai plimbă cu el. Fericirea cea mare era însă în ochii copiilor care-și auzeau încălțăminte tropăind pe scânduri. Ermil, care rupsese multe ghete în viața lui, ținea, ce-i drept, să arate că puțin îi pasă de surprinderea ce i s'a făcut; Cecilia însă ar fi voit să-și poată lua picioarele în brațe, ca să nu se «muidăiască» ghetetele cele noi, și umblă ca o porumbiță, iar Bocu, om nedeprins, își ținea trupul țeapăn și călcă cu mare băgare de seamă, pentruca nu cumva să se împedice în propriile lui picioare.

Văzând atâta fericire, Cocoana Marița se simțea foarte nenorocită, că n'a făcut și ea ceva, ca să mai sporească bucuriile casei. Era dar foarte veselă când află că bolnavul poate să mănânce ori și ce, de oarce soțul ei era pescar și primise niște cegă de toată frumusețea.

«Vai de mine, n'am știut! — zise ea, — și par'că-i vede cum se bucură, când vor vede cegă pe masa lor.

Nu mai putea să rămâie; trebuia să plece fără întârziere, ca să le facă cât mai curând bucuria aceasta.

Vecinii au însă slăbiciunile lor omenești.

Cocoana Tinca, vecina din față, zărise din întâmplare, pe vecina ei, când aceasta mergea la casa de pe maidan, și era foarte doritoare de a ști ce-a văzut și ce-a aflat. Acum dar, când Cocoana Marița se întorcea, era adunat soborul la porțița ei. Cine oare n'ar fi dorit să știe? Cum oare s'ar fi putut, ca Cocoana Marița să nu simță mândră, că dânsa e cea dântâi care știe bine și poate să spună?

Era însă un lucru, pe care ea n'ar fi trebuit să-l spună: vorba despre cega cea frumoasă.

«Asta nu se poate! — Doamne ferește!» — grăi Cocoana Tinca în gândul ei.

Cum, Marița să le trimeată oamenilor de pe maidan ceva mai înainte decât dânsa? Așa ceva nu s'a mai pomenit! Auzi, un pescar!? — când soțul ei vindea în piață frumusețe de costițe afumate. — Nu! — costițe nu! — un mușchiu din cele proaspete! — Și un borcan de dulceată. Da, neapărat.!

Ea grăbi dar acasă, pentruca nu cumva să întârzieze. Ce-ar zice Ciulic, dac'ar află, că nu ea a fost cea d'întâiu!?

Și — cum sunt vecinele, când plecă Tinca, plecară și celelalte, ca nu cumva să întârzie.

D-l Călin și Agata stăteau mirați și se întrebau unul pe altul, ce va fi aflat Cucoana Marița de-i intrase, așa de o dată, atâta dragoste în suflet.

Toc-toc!

Intră!

Naie, băiatul de peste drum, aduce o tavă acoperită cu o servietă curată.

«Mama, — zice el cu glasul înăbușit de emoțiune, — vă trimete multe complimente și vă roagă să primiți muschiul ăsta de porc afumat, cu dulceata».

D-lui Călin îi vine iar să răză, dar se stăpânește și de astădată și se uită la Agata, care se uită și ea la el. Ce-i asta? — Cocoana Tinca? mușchiu afumat? dulceată? Cum? de ce?

Ermil, Cecilia și Bocu se uită și ei unul la altul. Porc afumat! — dulceată! ba încă și ghetete noi!

Dar refuzul ar fi o grea insultă: Agata ia mușchiul și borcanul cu dulceată, împătură servieta cea curată și o pune pe tavă, apoi mulțumește frumos și-i trimete și ea vecinei de peste drum

mulțe complimente, ba îl însoțește pe băiat până în pragul tindei.

Ce-i asta?

Altă tavă acoperită cu o servietă curată.

E servitoarea Cocoanei Sevastiței, vecinei de alături.

O bucată de cașcaval, două sticle de vin negru și o pungă plină de pesmeți pentru copii, — căci vecinul de alături e băcan, la «Pisica cu Clopoțel».

Iar mulțumiri și multe complimente în vreme ce Cocoana Marița se cătrănește, că tot n'a sosit încă Spiridon cu cega cea frumoasă.

«Bine, soro! grați d-l Călin dupăce sosit și cega, — dar asta e o manifestațiune în toată regula!»

El le înțelegea acum toate.

Ciulic era un om, pe care nimeni nu-l putea suferi; era dar lucru învederat, că vecinile, văzând execuțiunea din ziua trecută, au luat între dânsesele înțelegerea, ca să-l dea de ocară pe Ciulic.

Altfel nici că s'ar fi putut!

Tocmai de aceea însă mai ales Agata se simțea jignită de aceste dovezi de bunăvoință.

În gândul ei Ciulic era cel mai bun dintre toți oamenii, cu care a avut a face decând soțul ei a căzut bolnav. Ea s'ar fi simțit foarte umilită, dacă el ar fi pus sequestru pe puținele lucruri ce le mai rămăseseră, dar încă mai umilită, dacă el, văzând că n'are ce să ia, ar fi declarat că renunță la suma de 54 lei, ceea ce pentru el ar fi fost un lucru de nimic. — Polița, ei, nu i-ar fi trecut nici odată prin minte!

Eră dar lucrul hotărât, că mâne Agata se va duce să mulțumească pentru binevoitoarea atențiune și le va spune vecinilor, cu câtă bunăvoință, cu câtă cruțare s'a purtat d-l Ciulic.

Și eră, în adevăr, și acum trebuință de această confirmare.

Costică Falangiu a fost de față și a văzut cu ochii lui; Cocoana Marița deasemenea a fost de față și a văzut și ea cu ochii ei; copiii alergau încălțați prin bălăriile de pe maidan: tot mai erau însă și acum mulți oameni, care clătinau din cap și nu puteau să creadă.

Dar un mai nou și mai neașteptat lucru!

Ziua următoare, când Agata aveă de gând să se ducă pe la vecinc, o cupea elegantă intră în stradă.

O cupea?

Se poate oare ca o cupea să treacă de-a lungul uliței, iar vecinile să nu alerge la fereastră, ca să vază, unde se oprește cupeaua și cine iese din ea!

Vizitiul opri în fața maidanului, iar din cupea eși doctorul Ferescu, chiar Ferescu, nu mai puțin!

«Bravo Ciulic!» — strigară vecinele.

Asta eră mult, dar îi ședeă bine, aveă de unde.

Agata și soțul ei se uitară, se înțelege, și de astă dată unul la altul, iară Ermil, Cecilia și Bocu, simțind că un mare lucru se petrece, steteau țepeni și oprindu-și răsuflarea.

Doctorul Ferescu, om grăbit ca toți doctorii, îi spuse bolnavului, că vine trimis din partea ministeriului de lucrări publice, ca să-l vază și să-i constate boala, apoi îl rugă să-și arate piciorul.

Fața d-lui Călin se 'nsenină. Li eră ca și când după o noapte lungă și grea s'ar fi ivit de odată, pe neașteptate, zorile dimineții. Da! Totul eră lămurit.

Ciulic a fost foarte mirat, când a aflat, că el n'a fost suplinat, ci înlocuit: nu mai rămâneă îndoială, că el a fost pe la ministeriu. Eră atât de neașteptat și de frumos gândul acesta și atât de multe speranțe se legau de el, încât bietului bolnav îi veneă

să râză, de bucurie și iar să plângă. Se uită cu drag la copiii lui, cărora li se pregătea în gândul lui o mai bună soartă, și la Agata lui, care atât de mult a răbdat fără ca să simță greutatea suferințelor ei.

Iar simțirea adevărată, fie bucurie fie durere, nu se poate împărtăși prin vorbe înșirate și tocmai de aceea străbate din ochiu în ochiu și cuprinde fără de veste inimile. Agata și copii înțelegeau văzând, că un mare lucru se petrece, și în fețele lor se reîvi marea bucurie a iubitului lor.

Doctorul însă nu era venit, ca să examineze sufletele lor, ci ca să-și dea seamă despre starea trupească a bolnavului. El examină genunchele, apoi ascultă plămânile și inima și pânțele și era serios, foarte serios, neîndurat de serios.

«D-ta — zise el în cele din urmă, — ar fi trebuit să mergi peste vară la băi, mai bine la Mehadia; asta ar fi putut să-ți facă mult bine.»

De astă dată d-l Călin nu-și mai putu stăpâni râsul. Prea era diavolească ironia acestui sfat binevoitor.

«Cum? — zise el cu ochii plini de lacrimi, — cu copii cu tot, ori numai așa singur?»

Doctorul, om trăit în lume, înțelegea anărăciunea cuprinsă în această întrebare, dar nu se simțea de loc atins de ea.

«Văd, — zise el, — și e foarte trist, că nu puteai s'o faci; eu îți spun însă ce-ar fi putut să-ți ajute. Ești foarte bolnav, cu mult mai bolnav decât te simți și nu ai alt leac afară de aer, lumină și hrană bună. — Ai poftă de mâncare?»

«Nu!»

«Poți dormi?»

«Nu!»

«Te apucă din când în când amețelile?»

«Da!»

«Ce vrei mai departe!? — grăi doctorul. — D-ta ești om cu destule cunoștințe, pentruca să înțelegi, că organismul omenesc nu e făcut ca să zacă'n pat și închis între patru pereți și, stând așa, trebuie să se atrofieze în cele din urmă.»

Toate aceste le știă d-l Călin; eră însă grozav lucru să le afle în fața Agatei dela un doctor, care e grăbit și n'are vreme să spună lucrurile cu încungiur.

«Doamnă, — urmă doctorul întorcându-se spre Agata, — trebuie să mai faceți o încercare; poate că tot nu e încă prea târziu: mutați-vă cât mai curând undeva înspre munte și fă-i cât mai des băi caldicele, ca să-i vie somnul și poftă de mâncare.»

«Dar va putea el să suporte călătoria?» — întrebă ea cu inima încheștată.

«Îl va durea, — răspunse doctorul gata de plecare, — dar poate și călătoria să-i facă mult bine!»

Apoi, om grăbit ca toți doctorii, el plecă fără ca să știe, dacă va mai veni ori nu și care a fost scopul venirii sale.

Nu eră nimic nou, dar eră grozav ceea ce zisese doctorul; Agata cu toate acestea râdeă, încât gropițele se făceau din ce în ce mai adânci în obrajii ei curați. Căci ei nu mai erau acum singuri în lume; aveau un sprijin!

Ea se duse la Ermil și-l sărută cu drag.

Ce bun a fost, Doamne, ceasul, în care el a aruncat piatra în fereastra vecinului!

Iară Ermil eră tare fericit — fărăca să știe de ce.

CAP. V.

Strâmtorările d-lui Ciulic.

D-l Paraschiv Ciulic, umblând prin lume, ba chiar și stând la el acasă, își aducea mereu aminte povestea cu omul pierdut în gânduri, care, ieșind în târg cu căciula întoarsă de copii pe dos, râdea de lumea ce râde fără ca să aibă de ce.

Baba lui, deși tot cea veche, de tot veche, era par'că mai întinerise, se făcuse voioasă și nu mai umblă în vârful degetelor, când el se îndârjea, ci se uita la el par'că ar fi voit să-i zică: Nu te încruntă, că nu te mai cred!

Eră îndrăzneată baba; simțea însă și el, că nu s'ar fi putut supăra ca mai înainte, dacă i-ar fi spart un pahar.

Vecinii nu mai erau nici ei ca mai înainte. Se uitau voioși în fața lui și par'că ar fi voit să-i spună ceva înveselitor și să umble în voile lui.

În piață oamenii se adunau, ca niciodată mai înainte, împrejurul lui și par'că ar fi voit să-l întrebe, de ce e mai voios decât de obicei.

La primărie, în sfârșit, unde și mai înainte toate ușile se deschideau în fața lui, acum alergau cu toții să-i strângă mâna, iar d-l Tache Bencescu, unul din ajutoarele primarului, îl luă de braț și-l duse în cabinetul său, ca să-l întrebe cu ce-l poate servi.

D-l Ciulic îi făcu în puține cuvinte împărtășire despre nedumiririle sale.

«Eu nu cred, — zise el încheiând, — că e cu putință, ca un om bolnav să fie aruncat cu patru copii pe drumuri!»

«Nenē Chivule, — grăi d-l Bencescu, — dă-mi voie să umblu eu în treaba aceasta. Am să mă duc și pe la miuister, și pe la direcțiune; ții prea mult să-mi lași plăcerea aceasta!»

D-l Ciulic stete puțin pe gânduri, însă puțin numai. Plecase dela baba cea voioasă, trecuse printre vecinii voioși, mai stătuse și prin piață și acum par'că numai putea să creadă, ca și Bencescu va căuta să-l mintă, să-l înșele.

«Bine, bine! — zise el — dacă ții, te rog, ba-mi pare chiar bine, că n'am să mai alerg eu. Dar când să viu, ca să aflu?»

«Rămâi liniștit, — răspunse d-l Bencescu; — am să trec eu pe la d-ta, dacă-mi dai voie.»

«Bine, bine, — zise d-l Ciulic, care era om grăbit, deși nu era doctor.

Ținea să umble iar printre oameni, ca să vadă cum mai e lumea. Nu mai încăpea îndoială, că oamenii au aflat ceva ce el însuși nu știe încă, și trebuia să fie între dânșii vreunul, care i-o spune.

El se duse dar la birt, ca să scape de grija mâncării. Aici însă oamenii erau tot ca mai înainte, — par'că nu s'ar fi întâmplat nimic.

La cafenea tot așa, — lumea cea veche, — table, domino, șah, cărți, biliard, — oameni, care umblau să se înșele unul pe altul, vânează câștig nemuncit și trec înainte fără ca să se bage în seamă unul pe altul.

Incetul cu incetul, pe nesimțite fața lui Ciulic se făcu și ea tot cea veche; și plecând, pe 'nserate acasă, el iar se opriă din când în când în loc, ca să privească înapoi și să scoată la iveală cei doi dinți ieșiți din linie.

Eră tot lumea cea veche pretutindenea până la el acasă.

Baba însă, baba lui cea veche, era și acum

voioasă și îndrăzneată, chiar mai îndrăzneată decât înainte de plecarea lui.

Și fiindcă baba era femeie, iar femeile se simt foarte fericite, când știu câte ceva, d-l Ciulic află și el că copiii vecinului de pe maidan nu mai umblă desculți și că vecinele i-au trimis bolnavului cegă, mușchii afumat, vin negru și fel de fel de bunătăți.

«Bine, bine, foarte bine! — strigă d-l Ciulic atât de înveselit. încât baba se speria de dânsul.

Nu era pentru el în lumea aceasta mai mare mulțumire decât să știe c'a dat de gol pe cineva, care voia să-l înșele.

Care va să zică a mințit Călin: avea bani și n'a așteptat decât să treacă execuțiunea, pentruca să-i scoată la iveală.

«Am să le arăt!» — strigă el bătând cu vârful degetului în masă.

Baba nu știă ce are să le arăte, vedeă însu, că stăpânul ei e foarte înveselit și că trebuie să fie la mijloc vreun lucru mare.

Iar asta trebuia neapărat s'o mai știe și alții, acum, cât mai curând, îndată ce el se va fi culcat, ca ea să poată da o raită pe la vecine.

Ziua următoare dar vecinii erau și mai voioși, iar lumea din piață privea cu mirare în fața lui Ciulic și se întrebă cu neastâmpăr, ce oare i s'a deschis, așa de o dată, și firea, și fața.

Nu știă nici el.

Eră ca omul, care se uită în oglindă, și văzându-se vesel, mai vartos se înveselește; văzându-se trist, mai vartos se întristează.

Sus în deal, la «Pisica cu clopoțel», acolo și numai acolo erau oameni a toate știutori, care puteau s'o deslușească și asta.

Eră lucru hotărât, o spunea d-l Costică el însuși,

că țuica veche și în adevăr curată ca 'ncolț, la «Pisică», nu se mai găsește decât, poate, la vreuna din băcăniile de la «centru»: păcat ar fi fost să treci fără ca să intri pe o clipă. E știut însă de toți cunoscătorii, că gustul cel adevărat, aroma specifică, calitatea propriu zisă a țuicii nu se simte decât abia după al doilea țuiu; clipa e dar și ea ceva mai lungă, încât pe la amezăzi și pe 'nserate, când oamenii se 'ntorc la masă, Nenea Ghiță al Cucoanei Sevastiței-abia se mai mișcă printre mușteriii, care, ca toți oamenii veniți pe o clipă, stau în picioare, gata mereu să plece. Iar unde mulți oameni se adună — așa din întâmplare și fără de nici o treabă — multe se știu, multe se află, multe se deslușesc.

«O țuică! — Ce mai e nou?»

Aceste sunt vorbele cu care se intră aici.

La cele dântăiu răspunde băiatul dela teșghea, iar cele din urmă îi sunt adresate mai ales d-lui Cesare Bufnea, care de obicei nu stă'n picioare, ca ceilalți, ci șade pe un scaun din colț.

Bufnea e ziarist, trebuie dar să le știe toate și toate să le înțeleagă.

Deși însă ziarist și om încă tânăr, d-l Bufnea stă gânditor și tăcut în colțul lui și răspunde mai mult în gesturi decât în vorbe; căci omul așa zice el, nu are să vorbească decât atunci, când are ce să spună, nu are să spună decât ceca ce știe bine și nu are să judece decât dupăce este pe deplin lămurit. Apoi el nu venea și nu pierdeă ceasturi întregi aici de dragul țuicii, nici ca să stea de vorbă cu oamenii care o beau, ci pentruca să studieze tipuri și să răză de prostia omenească.

Avea însă și el, ca toți oamenii, părțile lui slabe.

Nu putea, între altele, să mai rămâie pe scaun, când cineva rostea vorba «mizerie» ochii i se um-

pleau da văpaie, sprincenele groase i se adunau și buzele i se umflau; trebuia neapărat să se ridice și să spună ce avea de spus.

E, precum știm, grozav de multă mizerie în lume iar aceasta pentru că oamenii sunt proști, și e peste putință să nu te cuprinză indignațiunea, când vezi, cum milioanele se luptă cu mizeria, pentru că câțiva mizerabili să poată trăi în desfrânare. Două, — zicea el, — două sunt nenorocirile mari în lumea aceasta: guvernării și capitalele acumulate, guvernării, care ne pungășesc luând biruri, ca să-și poată plăti sbirii, iar capitalele, care se acumulează robind brațele muncitoare.

«Petrache, încă una, — strigă d-l Pandeale Ciudea, funcționar la ministerul de finanțe. — Așa e! Pungășie și exploatare e toată viața!»

Toți îi dădeau dreptate lui Bufnea, toți erau de părerea lui. Nu-i vorba, ei mergeau pe calea lor înainte, unii ca sbiri, alții ca acumulatori de capital și iar alții ca robi; Bufnea se simțea înălțat în gândul lui, când vedeă, că ei încep să înțeleagă adevărul, că ochii li se deschid. Nu mai putea să fie departe timpul, când Dealul Spirii, adunat împrejurul lui, se pune în fruntea unei mișcări generoase și mari și se avântă în o luptă uriașă pentru desrobirea omenirii.

Tocmai de aceea însă acum d-l Bufnea era mai îngândurat decât de obicei.

Oamenii nu mai erau de părerea lui, și nu e lucru mai nesuferit decât să te vezi, așa deodată, singur, părăsit de toată lumea. Că publicul e schimbăcios, că adeseori cauze mici produc în el efecte mari, aceasta o știă de mult; acum însă nu numai o știă, dar o și simțea.

Nu-i vorba, era și el convins, că Ciulic a re-

și el pânăce și-a câștigat averea și aleargă și acum destul, ca să n'o piardă.

«Așa e! adăugă vecinul lui. — El nu e, în adevăr, decât administratorul capitalului său».

Bufnea trecuse acum peste al treilea țuiu, care de obicei îndulcea firea lui altfel atât de aspră: auzind dar vorbele aceste, el rămase cu gura căscată, ochii i se făcură mari și sprâncenele lui dese se ridicară în sus: iată o idee! — o admirabilă soluțiune! Bravo! capitalistul numai administrator!

«Încă una, Petrache!»

Atât eră de fericit, că oamenii au intrat iar în vederile lui, încât el, omul cumpătării, ar fi fost în stare să nu se mai oprească până la zece.

Da! — Lucru lămurit! Ei n'ar fi putut să guste țuica cea veche și în adevăr curată, dacă n'ar fi fost aici în Dealul Spirii un Ciulic, care-i dă lui Ghiță bani, ca s'o cumpere de la țăranul din Capu-Coastii și să li-o vândă lor.

«Da! — zise el, — dacă e astfel, atunci mă închin și eu. Petrache, încă una în sănătatea lui Ciulic!

Iară Ciulic?

El nu știă nici acum, de ce oamenii nu mai sunt cum au fost, dar se simțeă foarte bine.

Viața lui toată a trăit în hărță necurmată cu oamenii, n'a avut tragere de inimă, nu slăbiciune pentru nimeni și nu și-a închipuit, n'a crezut nicio dată, că cineva în lumea aceasta poate să aibă tragere de inimă pentru dânsul. În gândul lui oamenii puteau să se fățărească, dar nu puteau trăi în lumea aceasta decât hărțuindu-se mereu între dânsii. Acum îi eră ca și când s'ar fi făcut pace fără ca el să știe, cum și de ce. Nu i-o spuneă nimeni, dar o vedeă el din fețele oamenilor.

De ce? — Nici că mai voiă să știe, când atât

de bine știà, cã așa e astăzi, dar mâne are să fie iar cum a fost.

Tocmai de aceea pe înserate, când s'a întors acasă, el erà atât de întristat, încât baba, văzându-l s'a întristat și ea și n'a mai îndrăznit să-i spună, cã peste zi a fost doctorul la vecinii de pe maidan.

Asta n'a aflat-o decât ziua următoare, când a ieșit să meargă în piață, unde aveà să facă câteva încassări.

Ermil, fiind cel mai mare, erà, precum se și cuveneà, cel mai dintâiu îmbrăcat și astfel încă el singur ieșit în maidan. Văzând pe Ciulic, despre care muma lui îi vorbise atât de mult în timpul celor din urmă câteva zile, el începù să alerge, așa în urma unei porniri venite ca din senin.

«Să mă vază, cã nu mai sunt desculț!»

Acesta i-ar fi fost, poate, răspunsul, dacă cineva l'ar fi oprit în loc, ca să-l întrebe, de ce fuge.

Ajungând apoi la Ciulic, el îi apucă iute mâna și i-o sărutà, cãci așa a zis mama lui să facă totdeauna, când îl va întâlni.

Ciulic se oprì speriat în loc și se uità cu mirare la băiat. Erà un lucru atât de ne mai pomenit, ca un copil să-i sărute lui mâna, și copilul erà atât de voios și de fericit, încât bătrânul nu știà ce să-i facă și ce să-i zică.

«Dar tu? — zise el. — Unde te duci?»

«Nicăeri!» — răspunse Ermil.

«Cum nicăeri? — Eu văd c'ai plecat!»

Ermil, văzând și el, cã în adevăr a plecat, începù să sară într'un picior și să deà din mâini ca găștele din aripi.

«Mama, — zise, — ni-a cumpărat ghete și-a spus să nu mai umblăm desculți și să fim cu minte când ne vezi tu».

Ciulic simți ceva ca și când lacrămile i-ar năvăli

în ochi. De ce, Doamne, când el îi vede? — Il dureau vorbele, pe care le rostise la plecarea lui din casa de pe maidan și par'că auzia și acum acel glas în două corzi: da a fost și el copil, a avut și el mamă!

Fără de voie, fără ca să'si dea seamă despre ceea ce face, el mângâie obrajii copilului și se speria oarecum, când simți pelița cea moale și gingașe sub mâna lui înăsprită.

«Unde te duci tu?» — întrebă copilul.

«În piață».

În piață. Ah ce om fericit! El poate să meargă în piață! Câte lucruri, câte, câte, grozav de multe lucruri sunt în piață.

«În piață e foarte frumos! — Eu vreau să mă duc și eu!» — grăi Ermil înduioșat, plângând aproape.

Cine oare, om bătrân, ar fi putut să-i zică «ba»?

Și adică de ce să nu-l ia cu dânsul, când atât de mult doriă și toți vecinii vedeau și puteau să le spună părinților, că cu el a plecat!?

«Vino!» — îi răspunse dar — și-l luă de mână.

Eră frumos de necrezut să vezi din colț dela «Pisica» pe bătrânul înalt și cu umerii cam ridicați, cum merge din deal la vale oprindu-se din când în când, ca să privească înapoi spre băiatul ce sare mereu într'un picior și să-l mai domolească.

«Am fost și eu, cu mama, 'n piață, — zice băiatul: — sunt cai și boi și viței și multe lucruri. — Apoi a fost la noi și doctorul cu careta și-a spus că trebuie să mergem la țară și să facem băi de frunze de nuc, — așa zice mama».

Bătrânul se oprește acum și stă. Mult ar da să aibă un scaun la îndemână, ca să-l mute cât se poate de departe. — Așa e! cine va fi fost doctorul acela, e om cu pricepere. La țară, neapărat

la țară! Apoi băile de frunze de nuc! — Ce nuci frumoși aveà el la moșioara lui. De! — dar e cam departe, tocmai în valea Dâmboviței, spre Capu-Coastii! — Hm! — E cam departe!

Băiatul îl trage de mână, ca să se oprească, acum neapărat să se oprească în loc, fiindcă trec pe lângă o vitrină.

Ah! cât de multe lucruri și toate frumoase! — Tot jucărele. Sunt cai, sunt cărucioare, sunt păpuși, pisici și cățeluși, sunt cutii întregi de soldați, unii călare, alții pedestri: — ce nu e aici!?

«De ce nu vrei tu să-mi cumperi un briceag?» — întreabă Ermil uitându-se în ochii bătrânului.

«Ce să faci tu cu briceagul?»

«Să-mi taiu un băț, ca să bat câinii și pisicile!»

Să bată câinii și pisicile?! — Ce va să zică firea omenească! Ivit abia în lume, el vrea să-și taie băț, ca să bată câinii și pisicile, care-i fură bucata din mână. În adevăr, oamenii toți sunt același om.

«Haide, băiete!»

«Și-o păpușă pentru Cecilia!» — adaugă acum Ermil într'un ton, încât vorbele sunau ca și când ar voi să zică: alt-fel nu primesc nici briceagul. — Și tobă pentru Bocu! — Da! — o tobă! — Pentru Dorin nimic! El e prea mic.»

Bătrânul se uită lung la el. De ce adică și-o păpușă? și o tobă? Erà în dorința aceasta ceva neînțeles, după a lui părere cu desăvârșire nefiresc.

Ermil începù să sară și să bată în palme.

«Bravo! bravo! — strigă el ca ieșit din fire, — Cum are să se bucure Cecilia, cum are să se bucure Bocu, cum au să se bucure tata și mama, și eu nu știu nimic, nimic uu știu!»

Ciulic, bătrânul om stingher în lume, rămase cuprins de flori, și iar îi crà par'că lacrămile îi năvălesc în ochi. O, mare lucru această bucurie de

bucuriile simțite de alții; iar el abia acum la bătrânețe a ajuns să-l cunoască.

«Haide, băiete!» — zise el iar.

Acum, în clipa aceasta, ar fi fost în stare să cumpere toată prăvălia, și abia după ce a intrat și-a mai tras seamă și-a cerut un briceag mai efin, o o păpușe mai efină și tobă cât se poate de ieftină. Căci, tot acolo vine, așa zicea el; vorba e să fie briceag, tobă și păpușe.

Apoi Ermil nu mai voiă să știe de bătrânul: el se întoarse ca descărcat din pușcă înapoi, la deal, în vreme ce bătrânul se uită pierdut după dânsul. Marghioala, care vindea semințe în colț, stătea și ea ca înpetrită și se uită la el. Îl văzuse venind cu copilul, stând la vitrină, intrând în prăvălie și esind apoi.

«Nu-i a bine! — grăi dânsa înduioșată și făcând semnul crucii. — Ciulic le cumpără copiilor jucărele. Doamne! — să nu zic în ceas rău, — i se apropie moartea.»

CAP. VI.

Strâmtorările Agatei.

Argata eră mahnită, cătrănită.

E grozav lucru să te știi legat de un om, cu care nu te poți înțelege.

Decând Ciulic a trecut pragul casei lor, porniseră toate spre bine și inima ei se 'nveseli. Nu mai încăpea îndoială, că Ciulic, care avea, precum spuneau toate Cocoanele, multă trecere, a fost pe la direcțiunea căilor ferate și că acum bărbatul

ei iar are să intre în leafă. O trecea un fel de sfârșeală, când se gândea, că iară vor primi bani în fieștecare lună, și se munea mereu gândinduse, cum să-i mulțumească marelui binefăcător, Doamne! cât n'ar fi dat să afle, care-i sunt slăbiciunile, ca să-i poată face vre-o surprindere plăcută.

Iară Tănase al ei râdea de dânsa.

Credea și el, nu-i vorbă, că acum i se va acorda un nou concediu și i se va pune un suplinitor, precum a zis Ciulic; gândul acesta însă pe el nu-l înveselea, ci-l umplea de dispreț și de amărăciune. Eră om muncitor și capabil; își câștigase un drept: dreptul lui însă nu prețuise nimic câtă vreme nu mai eră în dos și un om, pe care nu l'ar băga nimeni în seamă, dacă nu și-ar fi adunat bani mulți. — Ar fi voit să n'aibă nevastă și copii, ca să se poată lipsi de dreptul ce i se da ca milă umilitoare.

Dar nici măcar o milă în adevăratul înțeles nu eră.

Ciulic, omul, care face procese pentru geamuri sparte de copii și poartă blanchetele de poliță în buzunar, Ciulic acesta n'a umblat pe la direcțiunea căilor ferate, ca să-i facă lui un bine, ci ca să-și găsească girantul pentru poliță, să-și asigureze cei șaiszeci de lei.

D-l Călin vedeă în fața lui pe omul înalt, cu umerii ridicați, cu fața aspră și un fel de respect fioros îl cuprinse.

Șaiszeci de lei peste șase luni de zile nu erau nimic pentru omul acesta, care eră socotit în rândul milionarilor. El cu toate aceste s'a folosit cu o rară destoinicie de toate împrejurările, a alergat, a stăruit, ca nu cumva să piarză acești șaiszeci de lei.

Da! eră om Ciulic acesta, om în felul lui, dar om!

Tocmai de aceea însă el rămase zăpăcit, când

copiii deteră năvală 'n casă, Ermil cu briceagul, Cecilia cu păpușa, iar Bocu cu toba.

Sarmanii lui copii! Ei aveau jucărele!

Cum oare să nu se bucure, când atât de adeseori îl duruse gândul, că copiii lui nu pot să aibă cum au alți copii și cum avuse și el odată, bucuria de a strică jucărele!?

Se bucură de o potrivă cu toți trei împreună, dar se întrebă totodată; cum a ajuns Ciulic să cumpere jucărele pentru copiii lui? Ce interes avea el s'o facă aceasta?

Agata se bucură chiar mai mult decât dânsul.

«Ești, — îi zise ea cu un fel de satisfacțiune femeiască, — și acum de părerea, — că nu trebuie să merg cu copiii, ca să-i mulțumim?»

«Nu, — răspunse el serios. — A voit, precum se vede, să le facă copiilor o plăcere, și se cuvine să mergeți, ca să aibă și el plăcerea de a vedea bucuria lor, — dacă nu va fi prea târziu.»

«Cum prea târziu?»

«Când adecă ai voi tu să te duci?»

«Să zicem — mâne dimineață.»

«Apoi, — grăi el râzând, — până mâne jucărelele sunt vechi, dacă mai sunt în ființă, — iar bucuria de a le fi avut nu se mai reivește decât la bătrânețe.»

Agata iar se uită mânioasă la el. Eră de ne-suferit această luare în bătaie de joc a lucrurilor, care ei îi păreau sfinte.

«Bine, — îi zise ea, — ce ai tu cu Ciulic!?»

«Eu? — răspunse el. — Nimic nu am! Mă mir numai, că tu ai prins de o dată slăbiciune pentru dânsul.»

«Cum vrei să înțeleg aceste vorbe!? — întrebă ea adânc jignită.

«Agato! — răspunse el cu fața voioasă. — Mai

ieri alaltăieri nu puteam să ne înțelegem, fiindcă te mâhneai pentru supărări, pe care nu le aveai încă, iar acum nu ne înțelegem fiindcă te bucuri, când nu ai încă de ce. Mai așteaptă! Ciulic e fără îndoială un om rar în felul lui; teamă mi-e însă, că tu ți-l închipuești cum nu este. Puțin îi pasă lui de durerile și de bucuriile tale, și dacă-ți va face vreun bine, e numai din întâmplare, fiindcă norocul tău e, ca așa să-i vie la socoteală.»

«De ce a cumpărat atunci jucărele pentru copii?» — întrebă ea.

«Nu știu, — răspunse el. — Să vedem!»

Agata se 'ntoarse spre ușa, unde bătea cineva.

Nu e nimic mai aspru în viața omului decât răutatea, cu care soarta se amestecă în daraverile lui.

Agata aveà, ce-i drept, slăbiciune pentru bătrânul cel aspru și chibzuit. Atunci, când el s'a uitat pentru întâia oară la dânsa, și atunci, când a plecat, erà în ochii lui ceva scrutător și duios, o nesfârșită bunăvoință, tot bunăvoința, cu care muștrase pe soțul ei pentrucă fumează. Nu! sângele îi năvălià în obraji, când cineva zicea, că e răutate în inima acelui om bătrân; cum oare să nu fi fost mâhnită, eând chiar Tănase al ei o ziceà aceasta.

Tocmai acum însă, când ea voià să dea răspuns, dar anume acum a trebuit să vie și ușierul dela direcțiunea căilor ferate, ca să le aducă atât plicul cu deciziunea, prin care d-lui Atanasie Călin i se acordà un concediu nelimitat pentru tot timpul bolnăviei sale, cât și câte 125 lei pe cele șase luni trecute, — o sumedenie de bani.

Iară ea, acum când aveà de ce, nu se mai puteà bucurà.

Ii veneà să plângă, când vedeà cu câtă liniște numără el banii și subscie chitanța de primire.

Dupăce plecă servitorul, el citi hârtia din plic, o puse la o parte, apoi întinse banii înaintea sa și rămase cu ochii țintă la ei.

N'a avut nici odată în viața lui atâți bani la un loc și par'că eră peste putință să-i cheltuiască.

Așa e! Corect, — zise el ca vorbind pentru sine. — Dacă e adevărat, că mi s'a făcut o nedreptate, atunci nu eră destul să nu mi se mai facă nedreptatea aceasta și de aici înainte, ci trebuia să fiu despăgubit și pentru trecut.

Ochii i se umplură de lacrimi.

«Nu! — zise el râzând. — Ceea ce am suferit eu văzându-vă pe voi în mizerie, suferit rămâne, și nimic nu mai poate să șteargă din sufletul meu amărăciunea gândului, că copilul meu a trebuit să spargă fereastra unui sgârțit nemilos, pentruca să mi se facă dreptate!»

El își șterse lacrămile și-și scutură capul.

»Agato! zise apoi așezat. — Acum da, trebuie să mergeți și să-i mulțumiți. Dar să te duci chiar acum să-ți cumperi o haină și să cumperi și pentru copii îmbrăcăminte de iarnă.»

«Da! — răspunse Agata, — da!»

Mai mult nu putea să zică.

O! nu e în lumea aceasta lucru mai frumos decât să știi, că te potrivești la gând cu omul, de care ți-e legată soarta.

Trebuia să meargă fără de întârziere, căci acum eră timpul, când dormia Dorin. Apoi Ciulic nu eră acasă și ea putea să treacă pe la baba, ca s'o întrebe câte ceva și să afle, când poate să-l găsească acasă.

Trebuia să grăbească! Se îngămădiseră de o dată toate pe capul ei.

Trebuia să-și îmbăieze, dupăce se fi va întors,

și copiii. Neapărat! Trecuse atâta timp decând n'a mai făcut-o aceasta.

Iute dar, cum numai o sprintenă gospodină știe, ea adormi pe Dorin, adună pe ceilalți copii și se gătì de drum.

D-l Călin își făcea în timpul acesta socoteala.

Avea, înainte de toate, să-și plătească datoriile, care dimpreună cu cei șaizeci de lei făceau la un loc două sute optsprezece lei. Grozav de mult! — Șaizeci de lei, așa de o dată, pentru nimic! — Ii venea să răcnească! — Dar mai rămâneau încă 532. Ce bine ar fi fost, dacă din aceștia ar fi putut să păstreze 400 neatinși. — De ce nu, dacă mai primea de aici înainte câte 125 lei pe lună? — Omului îi trebuie atât de puțin, ca să trăiască!

«Cât crezi tu că-ți trebuie acum?» — întrebă el.

Agata erà foarte strâmtorată. Ii erà greu să meargă la Ciulic cu mâna goală; trebuia să-i ducă ceva, un semn de iubire. Nu știà ce, dar erà hotărâtă să treacă pe la baba, ca s'o întrebe și apoi să-i lucreze o pernă de canapca, fie o tăviță de lampă, în sfârșit, ceva, un lucru de nimic, dar făcut de mâna ei. — Ba, lucru minunat! aveà chiar din timpurile cele bune, o tavă începută, aproape gata.

Erà gata să stea toată noaptea, ca s'o scoată gata, dar îi mai trebuia o bucată de catifea și una de mătase, — apoi câteva jurubițe de mătase și o jurubiță de fir. Și totuși soțului său nu putea să-i vorbească despre aceste: lucrul trebuia să fie și pentru el o surprindere.

«Cât vei fi crezând tu», — răspunse ea.

«Nu! — grăi dânsul dându-i o sută de lei. — Schimbă-o pe aceasta și ia cât îți va trebui, ca să cumperi pentru copii haine trainice și purtărețe,

iar pentru tine ceea ce e de neapărată trebuință.
— Tu vezi cât e de bine să ai.»

Agata plecă.

Pe când ea stătea de vorbă cu baba cea veche a vecinului, soțul ei, rămas singur cu copilul adormit, simți, o Doamne, că-l fură somnul, ceeace de atâta timp nu i se mai întâmplase peste zi.

El adună banii și-i puse sub căpătâiu, apoi dete geamantanașul la o parte, ca să se odihnească mai ticnit.

CAP. VII.

Slăbiciunile bătrânețelor.

Eră un fel de dulceață ne mai simțită în inima d-lui Ciulic: mergeau, par'că, toate pe placul lui și nu mai putea nimic să-l supere.

El eră cu toate aceste neliniștit.

Nu-i vorba, a fost pentru el o plăcere să meargă cu copilul în piață, să vază fețele oamenilor ce se uitau după dânsul, o plăcere a fost să cumpere jucărelele: dar tocmai aceastea-l nelinișteă.

Îi eră din când în când par'că i-e foarte greu să se lipsească de asemenea plăceri, par'că nu se simte și acum destul de tare să nu le caute, când atât de ușor și le poate câștiga; par'că nu mai eră, ca pân'acum, deplin stăpân pe sine însuși.

Eră om bătrân, trecut acum de șapte-zeci de ani, dar nu se simțise nici odată altfel decât ca totdeauna: acum par'că slăbise de odată una din corzile ce sunaseră necontenit în sufletul lui.

Da! omul e pornit spre om, și firea a pus, ca

să te adimenească, multă dulceață în fapta săvârșită de dragul altora: trebuie să fii învrăjbit cu tine însu-ți ori să te îndârjească oamenii, ca să ai în tine destulă tărie spre a pune frâu pornirii, prin care firea te leagă de alții.

El nu mai avea tăria aceasta.

Îi plăcea să vadă fețe voioase, și parcă'l înțepa ceva, când cineva se uită posomorât la dânsul.

Eră de necrezut!

Nu-i mai venea să se ducă prin piață, ca să facă încassările, pentru care a plecat de acasă. Îi eră oarecum greu să-și strice buna dispozițiune dând față cu oameni, de la care avea să iea.

Nu-i venea să se ducă, dar s'a dus.

Eră de necrezut.

Datornicii lui îl așteptau cu banii numărați și erau voioși, ca și când le-ar părea bine, că pot să-i plătească.

Ba până chiar și Andrei, pescarul, care nu putea să-i plătească, i-a ieșit strâmtorat, ce-i drept, dar nu supărat în cale.

Pecând el umblă prin piață, Bencescu îl căutase pe acasă, pentruca să-i spună, că lucrurile au fost puse la cale spre mulțumirea lui. Fiindcă nu l'a găsit a casă și ținea să-i dea cât mai curând știrea cea bună, s'a luat pe urma lui și l'a găsit tocmai când îl luă de scurt pe Andrei, ca să-i spună, cum se face de el nu poate plăti la timp, când știă prea bine, că trebuie să plătească.

«Hm! — Care va să zică — n'a mințit?» grăi Ciulic uitându-se lung în fața lui Bencescu.

«Cine?» — întrebă acesta, care nu înțelegea întrebarea.

«Bietul ăla de bolnav, — zise Ciulic. — E adevărat, că el nu mai avea nici o leafă?»

«El să fie sănătos; — răspunse Bencescu vesel.

— Dacă nu mă duceam eu pe la minister, putea s'aștepte!»

Ciulic ar fi voit să-i poată trage cuiva o palmă. El, chiar el a bănuț pe omul acela: nu eră destul, că s'a dus să-l execute, dar l'a mai și bănuț.

«Bine! Domnule, — strigă el aprins, — dar asta e o mișelie ne mai pomenită! — Auzi D-ta!»

Bencescu-l luă de braț, ca să-l ducă mai departe, fiindcă lumea începuse a se adună.

Și atât eră Ciulic de îndârjit, încât uită și pe Andrei și se duse mai departe.

Da! — N'a mințit! Eră un om foarte cum se cade.

Seara, întorcându-se acasă, Ciulic eră din nou trist, atât de trist, încât îi eră oarecum dragă baba lui, care, văzându-l pe el trist, se întristase și ea.

Plimbându-se prin curte și prin grădină, el nu mai vedeă nici frunzele scuturate de vântul toamatec, nici rămășițele de zmei prin crengile copacilor, nici pisicile ce alergau pe dinnaintea lui.

Îi părea bine, că lucrurile au venit cum le-a scos Bencescu la capăt, dar el la asta nu se gândise și-i eră greu, că nu s'a gândit și că ei vor crede, că el le-a pus toate la cale.

Dar îi părea bine.

Intrat după însărare în casă, el se plimbă mai departe, în vreme ce baba stătea la ușă așteptând ca el să-i spună, dacă are ori nu să pună masa, — fiindcă azi se întorsese acasă mai curând decât de obicei.

De odată el se oprì și se uită împrejurul său.

N'avea, par'că, destulă lumină.

Scoase dar cheia de la salon și i-o dete babei, ca să-i aducă lampa cea mare.

De ce să stea stinsă, dac'o are!?

Baba luă cheia și se uită la ea oarecum fricoasă, ca la un fel de dihanie. Cheia de la salon în mâ-

de femeea aceea, de copiii ei, de bărbatul ei cel bolnav, de toată casa de pe maidan.

«Năpaste, — am zis eu, năpaste pe capul meu! — grăi dâusul plimbându-se prin casă. Vedeà mereu gropițele din obraji curați. Unde, Doamne, le-a mai văzut! Le are și băiatul, ba, par'că și fetița. Le-a mai văzut undeva, cândva, de mult. Unde le-a mai văzut!? Apoi glasul acela, așa despicat oarecum în două, ca o coardă mai subțire și alta mai groasă, care se potrivesc de minune, un glas, care râde plângând. Unde l'a mai auzit el!

Ai fost și tu copil; ai avut și tu mamă: el nu voiă s'o vază.

Le-a făcut proces; s'a dus să-i execute: i-a dat afară din casă; l'a bânuit; iară ea veneà acum să-i mulțumească: erà hotărât să plece cu noaptea'n cap de-a casă.

Erà hotărât, dar nu grăbià.

«Babă, să măhuri curtea!» — zise el, când voi să plece, apoi mai rămase stând ca pe spini, ca să vază, cum adună baba frunzele, și să-i arăte, unde are să le ducă.

Nu! Tot trebuia să rămâie acasă, dacă dânsa a venit oarecum să-l vestească despre dorința ei de a-i vorbi.

El se 'ntoarse în casă și începù să mute scaunele, fieștecare la locul lui.

Nu! Ieși iar în curte și se duse la scări, ca să descuie intrarea, apoi trecù în salon. Erà plin de praf; mai ales pe masă praful se vedeà cât de colo. — El scoase batista din buzunar și o scutură, apoi o băgà iar, cuprins de un fel de spaimă, în buzunar și trecù în odaia de alături, unde erà dulapul cu albituri. Întorcându-se apoi cu o cărpă, începù să șteargă praful încet și cu băgare de seamă, ca nu cumva să se ridice colbul.

auzind glasul lui Ermil, contenî cu purtarea de grijă, aruncă în odaia de alături cârpa cea curată, apoi ieşi, ca să-şi primească oaspeţii.

Tocmai dar când voiă să meargă la baba, ca s'o trimeată la el, Agata îl văzù ieşit în faţa lor.

D. Ciulic erà om bătrân şi foarte chibzuit; e însă un lucru, pe care nu l'a învăţat încă, — să-şi arăte bunăvoinţa, fiindcă binevoitor n'a fost el nici odată în viaţa lui. Le va fi făcut, ce-i drept, altora mult bine, dar l'a făcut cu îndârjire, oarecum certându-se: acum dar, când nu-i venea de loc să se certe, el nu ştià ce să facă şi ce să zică, ci râdea numai, încât cei doi dinţi ieşiţi din linie se vedeau ca odinioară, când se uită 'napoi.

Dar erà destul şi atât, fiindcă râdea şi Agata, urcând ca o porumbiţă, în vârf de degete, scările acoperite cu un preş lat: Ermil, care mergea înainte, ducând pe soră-sa de mână, râdea şi el. Bocu erà încă de mult deprins a râde, când vedea pe alţii râzând, şi a se strâmba, când alţii plâng.

Singură Cecilia erà tot înţepată, călcă mărunt, tot câte doi paşi pentru unul dintr'ai lui Ermil, şi se uită drept în faţa lui Ciulic, mai ales la dinţii lui ieşiţi din linie, care îi păreau ceva cu totul deosebit.

Ea şi Ermil sărutară, precum a zis mama lor, mâna lui Ciulic, foarte frumos, foarte cuminte, încât erà o mare mulţumire să-i vezi.

E însă în viaţa omenescă totdeauna câte o crâmpită.

Pecând ochii lui Ermil se opriră la tablourile de pe peretele din faţă, iar ai Ceciliei se plimbau pe mobila căptuşită cu mătase, Bocu, om purtat spre cele vieţuitoare, zări, înainte de toate, cotoiul de pe canapea şi rămase ca înfipt în pământ şi cu ochii mari ţintă la canapea.

«Aia! — aia!» — strigă el, când muma-sa îi dete drumul, ca să sărute mâna, apoi trecu pe lângă Ciulic spre canapea.

Cotoiul, care ştia ce va să zică a fi înşăcat de oameni ca Bocu, sări iute peste masă şi răsturnă vasul cu bilete de vizită, apoi îşi căută scăparea în odaia de alături.

Bocu se luă plângând amarnic după el, iară Ermil îi sări fratelui său într'ajutor.

Ciulic eră ca şi căzut din cer. O pisică? aici în salon? chiar acum? Asta eră diavolul în chip de pisică!

«Cum, păcatele mele, a intrat aici!?» zise el întorcându-se spre Agata, apoi tresări.

Agata eră roşie ca floarea de mac: îi venea să intre în pământ de ruşine.

«Lasă, Cicoană, — zise el turburat, — că i-o prind eu!» — Apoi trecu în odaia de alături în vreme ce Agata se plecă să adune biletele risipite de cotoiu.

Eră lucru frumos, mare minune, să-l vezi cum ştia să se apropie tiptil-tiptil de pisică, cu câtă dulceaţă îi zicea — pisi-pisi, ca s'o momească, şi cum îi netezea apoi părul, ca nu cunva să se învrăjbească.

«Fată-l! — îi zise dup'aceia lui Bocu. — Aşa! Bine să-l ții! — Ce credea D-lui? că n'o să-l prindem!?»

Agata, înduioşată de atâta bunătate, nu băgă de seamă, că buza de din jos a Ceciliei tremură.

Cum adică!? — Ea aveă haină nouă, ea sărutase mâna, ea aducea ceva frumos în hârtia cea roză, — şi el nici n'o băgă în seamă!?

Întorcându-se Ciulic cu băeţii, Agata se îndreptă şi-şi adună buzile.

«Domnule Ciulic, -- zise ea, — noi am venit se

«Cocoană! — zise apoi peste puțin ridicând ochii și îndreptându-i spre Agata. — Ești D-ta din București?»

«Nu. — răspunse ea mirată. — De ce?»

«Mereu mi se pare că te-am mai văzut undeva și nu știu unde.»

«Nu se poate, — răspunse ea. — Eu sunt Bucovineancă și numai de vre-o trei ani am venit la București. — Mă sămuiți cu cineva?» Dar, Cecilio, nu-i dai tu D-lui Ciulic nimic? — urmă ea.

«Eu vreau să fiu și eu cu Ermil!» — răspunse Cecilia și-i dete lui Ciulic hârtia cea roză, apoi plecă.

Ciulic eră foarte strâmtorat. Ținea hârtia prinsă cu ace în două degete, departe de trup, și nu știă ce-i în ea, nici ce să facă cu ea.

«Uu lucru de nimic, — grăi Agata, — un semn de reamintire, — făcut de mâna mea, așa printre picături, când mă lăsau copiii'n pace.»

Ea luă apoi hârtia, scoase acele cu degetele ei mărunte, întinse tăvița de masă și așeză vasul cu bilete de vizită pe ea.

«Nu, Cocoană! — strigă Ciulic și sări ca să iea vasul și să-l pună iar pe masă. — Păcat de așa lucru frumos! Asta e pentru oameni, care știu să-l prețuiască.»

Agata nu mai putea să stea, fiindcă nu mai știă ce să zică și ce să facă. Apoi copiii ei nu mai erau la dânsa și cine știe de ce se vor mai fi apucat.

Și în adevăr Cecilia nu se'nșelase, când își făcuse gândul, că mari fericiri trebuie să fie la mijloc, dacă frații ei stau atâta timp împreună fără-ca să li se audă gura.

Alergând după cotoiul, care cunoștea foarte bine preajma casei lui Ciulic, Bocu și Ermil au intrat în șopron și-au dat de trăsura cea nouă.

«O trăsură! — strigă Ermil cuprins de fiori, — o trăsură adevărată.»

«Cai! cai! — strigă și Bocu, om scurt la vorbă. — Aia!»

Nu mai eră chip să-i iai de acolo: Ermil, cocoțat pe capră, mână caii cu un biciu improvizat de baba, iar Cecilia și Bocu se răsفătau pe perinile din fund.

«O Doamne!» se tânguî Agata, pe care o cuprinse sâmtimântul, că copiii ei au să restoarne în urmă toată casa.

Ciulic privea însă cu ochii plini de lacrimi.

Eră născut în mahalaua Lipovenilor; acolo și-a petrecut anii copilăriei, și inima i se umplu de o nespusă dulceață, când văzu bucuria copiilor: eră bucuria lui de odinioară bucuria lor de acum: se vedeă, par'că, uitându-se la dânsii, el însuși pe sine.

«Cocoană, — zise el stăruitor, — lasă-i în grija noastră, că ți-i aduce baba acasă. Nu știi D-ta ce e asta! Tot stă trăsura de atâta timp de geaba aici!

Eră greu pentru Agata, dar mai eră la mijloc și Dorin.

De ce n'am eu acum și cai!» — își zise bătrânul după plecarea Agatei.

Adică — par'că nu sunt destui cai la București? — Chiar aci, în strada cealaltă, e Conțu, birjarul care se plânge că prea îi sunt mulți cai.

«Babă! — strigă el, — dute la Conțu și spune-i să trimită un birjar cu doi cai înhămați, ca să-i punem la trăsura mea. — Nu-i așa!? — le zise apoi copiilor. — Punem caii și mergem la Șosele.»

«Cai adevărați!?» strigă Ermil îngrozit.

«Cai vii!?» strigă Cecilia nimită.

Bocu nu strigă nimic, dar râdea de i se întin-

sese gura pânăla urechi și i se vedeau toți dinții: eră un lucru mare la mijloc, de sigur foarte mare.

Dar — mai eră încă un «dar.»

«Ia stăi puțin! — strigă Ciulic, când văzù, că Baba e să iasă din curte. — Spune-i lui Conțu, că-i plătesc cu doi lei ceasul, deși trăsura e a mea!»

«Bine! — grăi baba care-și cunoștea stăpânul, și iar plecà.

«Stăi! — strigă el din nou. — Îi dau și doi și jumătate, dar, tu înțelegi, târguiește-te cu el.»

«Da da!» — îi răspunse baba și ieși.

Agata și Călin auziau din casa de pe maidan o ne mai pomenită gălăgie în curtea vecinului; erau însă țipete de bucurie — și se bucurau fără-ca să știe de ce.

«De! — slăbiciunile bătrânețelor! — grăi Ciulic dându-se învins bucuriei ce-l cuprinsese și pe el.

Adică de ce să nu mi-o fac eu mie asta!?»

CAP. VIII.

Zilele copilăriei.

Soarele apune și soarele răsare, dar lumina vieții numai din suflet izvorăște.

Plecând cu trăsura plină de copii la Șosele; Ciulic eră voios, abia însă sosit la capul podului el știa cât de voios a fost în clipa plecării sale de acasă.

Bocu, pe care-l luase la dreapta lui, muiat de aier și de mișcare, încă pela Piața Teatrului adormise; iar mai în colo, pela Visterie, adormi și

Erà posomorâtă ziua, dar era plăcută, liniștită și caldă.

Sosind trăsura iar la capul Podului, ochii lui Ciulic se furișară dealungul șoselei Bonaparte spre Obor, spre mahalaua Lipovenilor, și un fior rece trecu prin inima lui.

Oarecum pe ascuns, ca un copil care fuge de acasă, el îi făcu birjarului semn să apuce la stânga.

Ce era adevărat, dacă astăzi el nu mai mergea prin piață!? — Voiă să treacă, așa cu copiii, prin mahalaua în care a copilărit, și pe la Obor și apoi să se întoarcă pe Podul târgului de afară.

«Un mișel!» își zise el peste puțin necăjit.

Da! era un mișel Conțu din Dealul Spirii.

Ii plătea cu doi lei și treizeci de bani ceasul și tot îi trimisese niște cai proști, cari mergeau ca boii.

«Dă-le biciu!» îi strigă el birjarului.

Sus în Dealul Spirii, Cocoana Marița și Cocoana Tinca și Cocoana Sevastița și toate celelalte Cocoane, care mai sunt prin partea locului, nu erau Cocoane, cărora puțin le pasă de cele ce se petrec în lume. Ferit-a Sfântul! le vedeau și le știau toate, ba chiar și mai mult decât toate câte erau de știut. Ele știau dar foarte bine, că Ciulic și-a cumpărat cai și a ieșit cu copiii Agatei la plimbare. Ba, din vorbă în vorbă, ele au aflat și de ce.

De ce!?

Eră cu ochi și cu sprâncene! Se putea oare, ca ele să nu înțeleagă, că el a prins o mare slăbiciune pentru Agata? Și e mare lucru slăbiciunea, care vine la bătrânețe!

E însă lucru știut, că numai în colț, la «Pisica cu clopoțel», se lămuriau lucrurile, iar aici oamenii erau de altă părere.

D-l Costică Falangiu, era precum știm, om înalt, chipeș și totdeauna ca scos din cutie; îl strică

însă un lucru, — că eră prea grăbit și umblă prea iute, n'ajungeai niciodată să-l vezi bine. Acum, de câteva zile, el umblă mai încet și legănându-se, oarecum din călcâie. Se simțea omul, fiindcă știa, că toți se uită după dânsul, când trece dealungul uliței netezându-și favoritele, de sigur cele mai frumoase favorite în Dealul Spirii.

Eră deci un lucru firesc, dacă îi plăcea să treacă pe la «Pisică», unde toți îi dădeau dreptate.

Iar Falangiu totdeauna a zis, că Ciulic e cel mai bun om, deși el abia acum s'a dat de gol.

«N'am zis eu!? — strigă și d-l Cesare Bufnea. — Un adevărat filantrop, care dă, precum zice Nenea Ghiță, cu dreapta fără ca să știe stânga!»

«Mulți s'au procopsit pe urma lui!» — grăi Ghiță.

«Așa e! așa e!»

Iar acum eșise cu trăsura plină de copii la plimbare.

D-l Cesare Bufnea simți, că sprâncenele iar i se ridică în sus, și se ridică și el de pe scaun.

«Domnilor, — grăi apoi sorios, — eu cred, că ar fi un lucru potrivit cu caracterul în adevăr neobicinuit al împrejurărilor actuale, dacă acum, când el se va întoarce, trecând pe aici, de la plimbare, i-am face o mică manifestațiune de simpatii. Nu pentru că ar fi, poate, nevoie de ea, ci pentru că este bine, este în interesul celor ce se luptă cu mizeria, ca vârtutea să fie încurajată și să vadă exploatatorii mizerabili, cum știe societatea să aprecieze binefacerile.

«Bravo! bravo!»

Mai ales d-l Costică Falangiu eră încântat de această idee de pacinică manifestațiune, care îi făcea lui mare onoare.

Singur Ghiță, care-l cunoștea mai bine de cât ceilalți pe Ciulic, stăruia să nu umble după prostii,

că Ciulic nu e omul, cu care se pot face asemenea glume. E însă lucru de tot greu să ai țuică veche și în adevăr curată, să li-o dai bucurosi celor ce ți-o cer și apoi să te lupți tu singur cu ei după ce viața li s'a îndulcit de ea. Un lucru însă tot a câștigat Ghiță: manifestațiunea n'a ieșit atât de impozantă cum d-l Cesare Bufnea ar fi voit s'o facă.

Când trăsura lui Ciulic se ivi în depărtare, d-l Bufnea, omul cu tărie de convingere, ieși în capul scării, iar vreo alți zece dintre cei de față se luară după dânsul și se opriră la scară; cei mulți însă au rămas în prăvălie, iar d-l Costică Falangiu se trase într'un colț. Ghiță eră cu toate aceste sigur, că Ciulic are să oprească birja, ca să le spună, precum îi eră obiceiul, că sunt niște bețivi, niște caraghioși.

Mare îi fu dar mirarea, când văzù că el trece voios înainte, ba se mai uită înapoi, ca să salute încă odată pe d-l Bufnea, care strigă:

«Să trăiască filantropul Ciulic!»

De! — Ghiță nu știa, că Ciulic a fost pe la Obor și prin mahalaua Jipovenilor, că el se obicinuisese, ca toți să răză, când îl întâlnesc, și că mult îi plăcea să trăiască.

Da, eră frumos, eră plăcut, eră bine să vezi oamenii mereu voioși.

Abia seara, după ce rămase singur, el se dete încetul cu încetul unei senine întristări.

Atât de mult trăise în ziua acum trecută, încât abia își mai aducea aminte, când a fost că el ștergea praful de pe mobila din salon cu cârpa cea curată: Doamne! câte a văzut, prin câte a trecut, câte a gândit, câte simțiri s'au strecurat repede una după alta prin sufletul lui!

Iar acum eră grozav de singur în casa lui cea mare și deșertă.

El se culcă la ora obicinuită și stinse, ca în todeauna, lumânarea; dar nu mai putea să doarmă ca altă dată. . .

Ațipî, ce-i drept, însă peste puțin tresări și iar se deșteptă; — apoi iar îl fură somnul și se deșteptă iarăși. . . și iarăși — și iarăși. — Dormea iepurește. — Iși perduse somnul dormind peste zi.

Așa prin întunec se desfășură, fără de șir și fără de legătură firească, un nesfârșit totdeauna în fața lui. Erau, par'că, toate de o dată și la un loc, numai că el nu putea să le treacă decât rînd pe rînd prin mintea lui. O vede pe Agata urcând ca o porumbiță scările și se vede tot atunci și el însu-și pe sine în șopronul lui Ivan Baratov, sus pe capră, mînînd, ca Ermil, caii. Vede casa de pe maidan și deodată cu ea, departe în mahalaua Lipovenilor, floarea albă a socului bătrîn, de care numă-sa legă frînghia, și rufele întinse pe frînghie și pe sine însu-și se vede atîrnîndu-se de frînghie. Apoi iar vede copiii urcați în trăsura lui, — pe Serghie Papușchin, vecinul de peste drum, spîn cu buza crăpată și gros ca un butoiu, — vede Oborul, — balta de la Tei, — bălciul de la Pantelimon, — lumea risipită pe câmpul de la Filaret — și pe sine se vede pretutindeni bătînd cleștele la grătar.

Le vede toate, dar nu ca alte dăți, aducîndu-și-le numai aminte, ci ca'n aievea, în plină lumină, ca să le pipăi cu mîna. — Eră ca un vis care se urmează și după ce te-ai deșteptat și apoi își schimbă mersul după ce ațipești din nou. — Multe nu mai erau cum au fost și inima lui sîngeră, că s'au schimbat atîtea din frumoase ce erau în mai fără de farmec. Nespuse de mult eră lumina în acea lume trecută, nespuse de senin cerul, de albă zăpada și de blîndă adierea vîntului de primăvară.

Deodată, târziu după miezul nopții, el se ridică în pat și, treaz ca și când n'ar fi dormit toată noaptea, întinse mâna să caute chibritul și să aprinză lumânarea.

Voiă să se încredințeze văzând cu ochii lui, că se află, cum știa el, în adevăr în casa lui.

Mama lui, înaltă și subțirică, cu gropițe'n obrajii curați, cu glasul oarecum în două corzi, un glas care râde plângând, cu aierul dulce duios, mama lui cea amărâtă și aspră, — el a văzut-o în vis și eră voioasă.

«Doamne! Doamne!» — strigă el și-l năpădi plânsul.

Nu știa, când a murit mama lui; nu știa, unde să-i pună crucea, nu în ce fel să însemneze trecerea ei prin lumea aceasta: îi venea să se scoale și să plece, să se ducă, mereu să se ducă, să caute, mereu să caute și să nu se mai oprească pânăce nu va fi găsit mormântul ei.

Dar unde? — unde!?

El stinse repede lumânarea și se așeză iar în culcușul lui și-și vârî capul în perini, ca să adoarmă din nou și s'o mai vază.

Eră peste puțină, să nu i se mai arate, când sufletul lui eră atât de plin de dânsa.

A mai și văzut-o, poate, dar dimineata, deșteptându-se, el nu-și mai aducea aminte de cele văzute prin vis și vedeă numai gropițele din obrajii curați ai Agatei, care atât de mult semănă cu mama lui și eră și ea mamă.

CAP. IX.

O zi de toamnă.

Patru copii neastâmpărați, un om bolnav, Agata și Ciulic fac la un loc șapte suflete: deși dar harabaua era una din cele mari, a rămas vorba, ca harabagiul să meargă pe jos.

Ciulic mergea și el cu harabagiul.

Nu c'ar fi voit, poate, să scape de copiii care nu-i mai dedeau pace; nu, îndrăzneala copiilor era chiar o mângâiere pentru dânsul; harabaua era însă acoperită cu rogojină, și el voia să se bucure de ziua cea frumoasă. — Apoi d-l Călin se supăra, când copiii erau prea îndrăzneți, și el ținea, ca nimeni în lume și mai ales d-l Călin să nu se supere.

Atât era el de împăcat cu sine și cu lumea încât ar fi voit ca toată lumea să fie voioasă și să se bucure dimpreună cu dânsul de frumoasa zi de toamnă.

El cu toate aceste nu prea vedeă frumusețile acestei zile.

Mergând așa singur, el vedeă, privind departe înaintea, ceeace nu era încă de cât în gândul lui,

Cumpărase cu un preț de nimic maidanul cel mare și mai era în târg și cu vecinii din fund, ca să mai cumpere încă două locuri, care ieșiau tocmai în strada cealaltă. Nu erau încă cumpărate, dar el vedeă în gândul lui cele patru locuri împreunate într'unul singur, o grădină mare, iar în grădină o mulțime de case, fieștecare de câte două încăperi, o bucătărie și o cămară, fieștecare cu curticica ei, — după planul, pe care i-l făcuse

arhitectul primăriei în înțelegere și cu Bencescu, - Nu era încă gata planul casei mari, pentru școală și pentru Epitropie: el o vedeă însă și pe aceasta, în mijloc, ba vedeă, sus pe fațadă, scrise cu litere mari, și vorbele: «*Azilul Ana Ciulic*».

Un singur lucru nu era încă hotărât.

În actul de fundațiune, pe care i-l făcuse Bencescu, se spunea deslușit, că chiriașe nu pot să fie de cât văduve cu copii, că chiria este de un napoleon pe lună pentru văduvele, care au numai câte un copil și că li se scad câte doi lei pentru fieștecare copil, văduvelor cu mai mulți copii; că din chiriile aceste li se dau ajutoare altor văduve cu copii și că școala e și ea numai pentru copii de văduve: Agata era cu toate aceste de părerea, că ar fi bine să se mai pună pe fațadă, cu litere mai mici, și vorbele: «*Fondat de Paraschiv Ciulic, pentru văduve cu copii.*»

Erau prea multe vorbe, și el n'ar fi voit să se mânănească Agata.

Din când în când el se opriă și se uită înapoi, ca să vază ce mai fac cei din haraba, și atunci fața lui se întunecă pe o clipă, de oarece Agata era tot îngrijată.

Se simțea oarecum de prisos în lumea aceasta: nimeni nu mai avea trebuință de dânsa; nimeni nu mai ținea seamă de vorbele ei.

Era o adevărată nebunie să plece cu bărbatul ei bolnav în cale atât de lungă, tocmai la Cârligi, unde nu poate găsi nici medic. Zadarnice au fost însă stăruințele ei, fiindcă Ciulic ținea, ca să nu mai stea de geaba casa lui; iară Călin se bucură, că n'are să plătească chirie și că lemnele sunt ieftine. S'au înțeles ei între dânsii, apoi Călin i-a dat bani lui Ciulic, ca să cumpere mălaiu și făină de grâu, slănină, costițe afumate, de ale băcăniei,

— ce-a știut și ce-a voit el; dânsa nici că știà ce are în cei trei saci mari din fundul harabalei.

Tot așa a fost și la Târgoviște: ei singuri știau ce fac, ce dreg. Ea a stăruit să mai steà acolo vre-o zi, două, ca bolnavul să odihnească; el însă n'a voit; ziceà că e prea scumpă viața. — Iar acum nici nu mai erà sincer: ziccà că se simte bine, când ea vedeà, că el geme pe ascunsele; îl auzeà tușind câte o dată pe'nfundate și erà sigură, că i s'au obrintit genunchile.

Deși nu erà dar frig, Cînlîc a desbrăcat blana sa, ca să-l acopere pe bolnav cu ea: în zadar însă, căci Agata tot întrebà mereu dacă mai e mult până la Cârliși.

Se înțelege, că mai erà, de oarece nu trecuseră nici hanul, unde erà drumul jumătate.

Intrat în valea Dâmboviței, drumul e croit pe coastele dela dreapta râului, dealungul văii lungi, care din ce în ce se strâmtează. Pădurile de pe coastele acestea se văd din depărtare ca un mare covor în fel de fel de fețe. Jos, de-a lungul drumului, sunt mai ales nuci bătrâni și groși acoperiți de un frunziș încă des, dar atins de asprimea vânturilor tomnatice și oarecum istovit. Nu sunt două frunze la fel, dar toate împreună lasă în ochi simțirea dulce a unui verde, care bate'n galben. Mai la deal și pe ici pe colo prin acest verde ies la iveală pete mai mici ori mai mari, fâșii prelungi ori cotite în fel de fel de chipuri, ici roșeața sângerului ori a frasinului, colo verdeața crudă a stejarului îndărătnic, iar mai departe galbenul teiu și, printre toate, risipit, albul plopilor și al răchitei, — un nesecat amestec de colori și de forme.

La stânga, valea cea lungă, sunt țărîni sădite cu pruni, lungi și nenunărate șiruri de pruni,

iar printre ele rămășițele porumbiștilor, — o uimitoare icoană a urmelor de lucrare omenească.

Înainte, în sfârșit, departe spre fundul văii, în zarea albăstrie, se îngrămădesc munții dela izvoarele Dâmboviței, cinci rânduri unul peste altul, cu piscul Păpușii deasupra.

Cerul e senin, și-o adiere lină, aproape caldă, se simte despre șesul nesfârșit.

E păcat de atâtea frumuseți! Ciulic se oprește și se uită înainte: intrat așa de odată în vale, nu mai știe la ce să se uite, ce să vadă înainte de toate. El se uită înapoi și acum râde, fiindcă Agata râde și ea arătând înainte spre fundul văii.

Drept răspuns, arată și el, tot înainte, spre zidurile albe, care, sus pe deal, ies la iveală din desimea nucilor; acolo e hanul, unde au să facă cel din urmă popas.

Agata ar fi mai bucuroasă, dacă s'ar ști mai aproape de Cârligi; se bucură însă d. Călin, că în curând se va mai opri harabaua, și se bucură mai ales copiii, cărora începuse a li se urî în cuibarul lor. Inimile lor deschise numai pentru lucruri mici și apropiate, rămâneau reci în fața munților perduți în zarea depărtării, dar săltau în fața focului ce peste vre-o jumătate de ceas fâlfâia la marginea pădurii.

Ar fi fost gata Ernil și Cecilia să adune toate vreascurile din pădurea cea mare și să i le aducă lui Ciulic, în vreme ce Bocu stetea ca'nțepenit, cu mâinile la spate și privind cu ochi mari când la flacărele vii, când la bătrânul, care-și cioplea frigarea și pociumbii pentru ceaun, ceaunul lui cel spălat de baba.

Agata era amărâtă. El voia să le facă singur toate, să frigă fleicile și muschiul, să pună de mămăligă, — pâună chiar și cafelele, — el și numai el!

«Lasă, Cocoană, lasă, — îi zicea, — că'n asta m'am pomenit eu pe lume, în asta mi-am trăit traiul; ăsta e lucrul, la care mă pricep și eu odată!»

Nici că s'ar fi putut altfel!

Cumpărase el însu-și, la Târgoviște, cum știa el să aleagă, fleica și muschiul, luase grătarul lui de acasă, pentruca să nu-și mai facă treabă cu hangiul, — iar Dumnezeu mai dăduse și-o zi frumoasă, încât tot să stai la focul de la marginea pădurii învârtind frigarea.

Dar Agata n'avea astâmpăr.

S'a bucurat că soțul ei, chinuit de drum, a adormit în curând după sosirea lor la han. Trecuse însă un ceas, și el tot nu se mai deșteptă. Somnul acesta nu-i părea ei a bine! În zadar spuneă Ciulic, că asta e sănătate, asta e viață, că nimic nu poate să-i facă mai mult bine decât un somn sdravăn în aier curat, aici la umbră de nuc: ea ar fi voit să-l deștepte și din când în când îi venea gândul, că n'are să se mai deștepte, dacă-l va mai lăsa să doarmă.

«Lasă-l, Cocoană, — grăi Ciulic râzând. — Asta li se întâmplă câte-o dată unora ca mine, fiindcă n'au din ce să-și ducă viața mai departe: el însă adună puteri, când doarme.»

Și totu-și, când muschiul era fript gata, dedea și Ciulic cu socoteală, că tot e prea lung somnul bolnavului și că n'ar fi rău, dacă Agata l'ar deșteptă, ca să mănânce. Păcat ar fi fost, de asemenea frumuseță de muschiu, ca să se răcească ori să mai fie ținut în frigare până ce-i va fi secat sucul. Muschiul bine fript trebuie să-l mănânci fierbinte și plin de suc: asta-i sănătate, asta-i putere.

Și era, în adevăr, o mare mulțumire să-l vezi pe Călin mâncând bucățile, pe care Ciulic i le tăia în felioare subțiri de pe frigare.

Va mai fi fost fără îndoială la mijloc și oboseala drumului, aierul cel proaspăt și soninul cel dulce, destul că d-l Călin nu se mai sătură.

Agata se uită însă la fața lui slabă, la obrazii lui cuprinși de roșeață și la ochii lui stinși: îi eră par'că aceasta e cea din urmă mâncare a lui și stăruia mereu să nu mai mănânce.

«Lasă-l, Cicoană! — îi zise iar Ciulic, care hră-nise în viața lui atât de mulți oameni, dar abia acum aflase ce va-să-zică mulțumirea de a vedeà pe alții mâncând cu poftă. — Va fi fost flămând d-l Călin, dar Ciulic eră nesățios.

Păcat ar fi fost apoi și de vinul cel negru, care de atâta timp stătuse de geaba în pivnița lui. El însuși l'a cumpărat chiar din vie, el l'a pritocit șase ani dearându-l, el l'a tras acum în butelii: eră curat ca aurul, adevărată sănătate, adevărată putere.

Luase, ce-i drept, numai zece butelii, fiindcă vinul acesta se bea numai puțin câte puțin; acum însă, de astădată, bolnavul puteà să bea și mai mult, — așa puțin câte puțin.

Căci eră atât de frumoasă ziua și atât de bine acolo la marginea pădurii.

Păcat numai că zilele de toamnă, cu cât sunt mai frumoase, cu atât sunt și mai scurte și mai supuse la schimbări.

Ii mai rămase lui Ciulic mulțumirea de a vedeà cu câtă poftă mănâncă Agata și copiii. El însă nu puteà să mănânce. Ziceà că s'a săturat cu mirosul. Agata eră însă îngrijată, fiindcă știa, că noaptea trecută, la Târgoviște, n'a putut dormi. — Își stricase rosturile lui cele vechi și bune.

Dar din mulțumire 'n mulțumire Ciulic se pomeni că ziua e trecută, și soarele se apropià de culmile munților, când hărăbaua se puse iar în mișcare.

Ciulic se urcă acum și el, fiindcă de aici înainte drumul era mai rău și trecea pe ici pe colo prin albia râului, peste bolovani, ba chiar prin valurile iuți.

Când harabaua se hurducă ori trecea prin apă, copiii săltau de bucurie, Agata era cuprinsă de groază, iar d-l Călin gemea și-și făcea muștrări.

Pe'nscrute se porni un vânt aspru și din toate părțile se iviră nouri iernatici, care acoperiră încetul cu încetul tot cerul: erau semne de crivăț, și harabagiul le spunea, că nu mai e chip să sosească cu ziua la Cărligi.

Bătrânul se dete iar pe jos, ca să-și mai întinză vinele și să se desmortească.

Agata ar fi voit să-l oprească, dar nu putea. Tocmai fiindcă era frig, ea nu putea să ia blana de pe soțul ei; iar fără de blană îi era bătrânului prea frig în haraba.

Greu de tot a fost drumul până la Cărligi.

Întunecându-se, copiii au început să se neliniștească, dar au plâns cât au plâns, apoi, obosiți de drum și amorțiți de frig, au adormit unul după altul, așa claie peste grămadă, și Agata a rămas cu inima încheștată între bolnavul ce gemea într'un fel de amorteală somnoroasă și bătrânul, care abia se mai ținea pe picioare.

Ciulic nu se simțea cu toate aceste câtu-și de puțin obosit: se reiviseră, par'că, în vinele lui toate puterile tinerețelor.

Eră o nebunie să călătorească ei acum, pe 'ntunerec, cu harabaua plină de oameni vii, pe drumuri cotite și costișe, peste bolovani și prin valuri de apă curgătoare, temându-se la tot pasul, că vor da 'n gropi, că se vor răsturnă, că valurile vor lua harabaua. Dar n'aveau încotro: trebuiau să urmeze drumul prin acest pustiu întunecat. Eară

vina o purtă el. El, omul bătrân, omul chibzuit, tocmai acum, când atât de bine ar fi trebuit să le potrivească toate, a făcut ce a făcut ca să înnopteze pe drum. Nu era destul, că n'au ascultat de Agata, ci au pornit la drum atât de lung și n'au odihnit, cum a zis ea, la Târgoviște, dar acum a mai și băgat-o în toate spaimele și — cine știe!? — Doamne ferește!

El se uită din când în când înapoi, ca la o icoană sfântă, la femea înțeleaptă, care nu se gândeste nici odată la sine, ci poartă grije de alții.

«Nu te teme! — să nu-ți fie frică», — îi strigă el, — că sunt eu aici!» — și mergea, fiind caii de căpăstru, înaintea harabali, pipăia cu piciorul bolovanii, trecea prin râu cum treci vara prin iarba mare, — ducea harabaua cum cârmaciul duce corabia în timp de furtună.

«Nu te teme!» — strigă și inima îi râdea, că toate merg bine.

Agata ședea la locul ei, se închină mereu, se ruga lui Dumnezeu și se dădea pe sine dinpreună cu ai săi în paza Maici Preacurate. Îi era câte odată ca și când unul din amândoi ar trebui să piară în drumul acesta.

«Auzi!? — strigă de odată bătrânul cuprins de vie bucurie. — Aceia sunt câinii de la Cărligi!»

Era vestea mântuirii.

Agata începuse să plângă și iar și iar se închină.

Îngrijitorul moșioarei, un sătean harnic, neștiind că stăpânul are să sosească, se culcase la timpul obicinuit, și singuri Foltea și Bursuc, dulăii curții, li-au eșit călătorilor înnoptați în cale.

Deoarece atât țarinile, cât și pruniștile erau date cu învoială la săteni, Ciulic nu mai fusese pe la moșia lui decât patru ani în urmă, când a făcut o tăietură în pădure. El se dete dar în do-

sul harabalei, când câinii se apropieară. Foltea însă și Bursuc se opriă, începură să dea din coadă, apoi, săltând de bucurie, se apropiară pe pitite de dânsul, ca să-i lîngă mîna.

«De! — de! — de!» — zise bătrînul muiat.

Își aducea aminte, cât i-a bătut și cum se ascundeau când îl vedeau, și-i eră rușine, că nu-și mai aduce aminte cum îi chiamă, ca să-i mîngîie zicîndu-le pe nume.

»De! de!» — zise iar și le netezi părul de pe gât, apoi, în vreme ce harabagiul se opînteă să deschiză poarta, el trase caii de urechi și-i mîngîie bătîndu-i cu palma, — biete de dobitoace chinuite!

CAP. X.

Criza.

Trec toate'n lumea aceasta, și cele bune, și cele rele.

Sosită'n casa, în care aveă să-și petreacă iarna, Agata se simțea obosită, dar liniștită și împăcată ca omul, care după mari griji și multe primejdii se vede ieșit, în sfârșit, la bun capăt.

Copiii, căzuți în somn adînc, nu s'au deșteptat nici când i-au ridicat din haraba, nici când i-au desbrăcat, ca să-i culce în paturile așternute în pripă.

D-l Călin se văită, ce-i drept, și zicea că se simte foarte rău; nici că s'ar fi putut însă, ca el să se simță bine după drumul cel greu, și vă-

zându-l iar în culcușul liniștit, ea-i mulțumea lui Dumnezeu că-l știe scăpat.

De geaba-i zicea dar Ciulic să le lase toate cum sunt, în haraba, căci Foltea și Bursuc sunt mai buni paznici decât toți gardiștii din Dealul Spirii: ea n'avea tică, dacă nu le știa toate descărcate și pus fieștecăre lucru la locul lui.

Ciulic se duse dar să se premenească, pentru-ca apoi să vie să-i ajute și să-i arate care unde și în ce fel.

Trecând însă la întoarcerea lui, el intră la d-l Călin, pe care-l apucaseră fierbințele.

«Bine ar fi fost, — zise el, — dac'am mai fi stat, cum zicea Agata, la Târgoviște».

«Se'înțelege c'ar fi fost bine!» — răspunse bătrânul.

«Și par'că tot am mâncat prea mult, — adaose Călin.

«Și ai băut, se înțelege, prea mult, — grăi bătrânul strâmtorat. — Apoi drumul pe'ntuneric! — Dar o să treacă și asta!»

Nu-i vorba, el nu era îngrijat; în gândul lui toate mergeau bine și nici că se putea ca ceva în lumea aceasta să meargă rău. O știa însă pe Agata și'l cuprindea un fel de desnădăjduire, când se gândea la spaima ce o va cuprinde, când va afla, că soțul ei are fierbințeli. Ar fi fost gata să-l ia pe bolnav și să-l arunce în o puțină cu apă rece, ca să se astâmpere mai'nainte de a fi intrat ea.

În loc dar de a se duce să-i ajute Agatei, el să duse după apă rece, ca să moaie cârpe, să le stoarcă bine și să i le pună bolnavului la cap, la pânțe și pe genunche.

«N'aibi nici o grijă, — grăi el storcând cârpele; — nu e în lume leac mai bun decât aceasta; mâine dimineată ea te găsește iar sănătos».

✱

D-l Călin se uită lung la dânsul.

Nu erà nici îngrijat, dar îl supără boala lui. De o bucată de timp îl apucase oarecum gândul, că dacă omul voiește, toate se pot, și acum se uită cu mirare la bătrânul acesta, care ziua toată a umblat pe jos, a dus timp de aproape două ceasuri harabaua pe drumuri costișe, peste bolovani, prin apă și acum stoarce cârpele și i le pune lui pe trup, ca să-i astâmpere fierbințelile. Grozavă voință! Erà peste putiință ca ei amândoi să nu răzbească? Simțea, că svâcnetele și durerile i se alină și capul i se luminează, când bătrânul îi pune cârpa rece, și încă una și încă una, ca să nu dea răgaz fierbințelilor. Și totuși îl cuprindea câte odată groaza gândindu-se, că prea tare-și încordează bătrânul puterile.

Iar Agata se bucurà, că a rămas siugură și nu i se mai pune nimeni în cale.

O Doamne! Erà atât de minunat aici la Cârligi! — Patru odăi mari, bucătărie, cămară și pretutindenea curat ca'n biserică.

Nu-i mai veneà să se culce. Deși se simțea obosită moartă, trebuia să mai iasă odată în cerdacul cel mare, ca să vază în toată ticna preajma casei.

Tot mai bătea vântul, dar norii se răriseră și luna puțin scăzută își revărsă din când în când razele peste vale, încât Agata puteà să vadă bine curtea cea largă, casele de gospodărie, în care sedea îngrijitorul, pomățul din dosul acelor case și coasta petroasă dincolo, peste râu.

Câte frumuseți adunate la un loc!

Din clipa, în care Ciulic li-a vorbit despre Cârligi, o cuprinsese un simțimânt de mare îngrijare. Ii erà ca și când o mare durere i s'ar fi pregătind, și se temeà de toate, le vedeà toate'n rău, se așteptà mereu la vre-o mare nenorocire.

Acum eră, par'că, stins simțimântul acesta din sufletul ei: vedea greutățile și primejdiile, prin care a trecut, și i se părea că de aici înainte nimic nu mai poate să turbure sufletul ei. Da! Ciulic și bărbatul ei aveau dreptate!

«Cocoană! — grăi Ciulic. — Lasă c'o să le mai vezi celelalte și mâne: acum te mai și culcă, fiindcă ești obosită».

Agata tresări ca copilul prins cu degetul în oala cu smântână.

«Da! — mă duc, — zise ea.

Atât putea și ea să facă: să asculte, să se supună, să-i fie pe plac.

«D-ta, — zise ea însă peste puțin, — trebuie să fii chiar mai obosit decât mine»

«Eu, — îi răspunse el, — sunt stăpânul casei și trebuie să fiu cel din urmă».

«Uite! — urmă apoi, — colo sub nucii ce se văd în dosul casei e un șipot, o apă — s'o tot bei; vara nu se încălzește și iarna nu îngheață. — E adevărată apă tămăduitoare! — O să vezi mâne, — e foarte frumos aici!»

Și fiindcă el eră stăpânul casei, iară dânsa abia acum venise, începui să-i spună, care, cum și unde, încât ar fi fost gata să stea până'n revărsatul zorilor aici în cerdacul larg și bătut mereu de vântul aspru.

Agata ascultă și privi și le simțea toate.

Eră ca și când acești doi oameni, femeia tânără și bătrânul trecut de șaptezeci de ani, s'ar fi căutat viața lor toată unul pe altul și acum, după ce s'au găsit, nu se mai pot despărți, căci se tem, că iar se vor perde.

«Apă!» strigă d-l Călin din casă.

Ei alergară amândoi la dânsul.

Agata se sperie, când văzu cârpa la capul bolnavului.

«Lasă, Cocoană! — grăi Ciulic. — Nu e nimic! Puțintică fierbințeală. Du-te de te culcă și te odihnește, că-i faci rău stând lângă dânsul.

Agata se plecă asupra bolnavului, ca să-i pipăie pulsul.

«Cum te simți?» — întrebă ea îngrijată.

«Foarte rău! — răspunse el. — Du-te și te culcă. — De ce să stați amândoi? Mulțumirea d-lui Călin e să te știe odihnind: fă-ne plăcerea aceasta!»

«Cum!? — zise ea întorcându-se spre Ciulic, — d-ta vrei să stai cu el!?»

«Lasă, Cocoană, — răspunse bătrânul, dându-i bolnavului un pahar de apă. — Uite, așa vreau eu! — Țiu!»

«Dar nu e nevoie, d-le Ciulic, — grăi dânsa stăruitor. E lucru firesc; trebuiă să aibă fierbințeli după călătoria cea lungă. A spus și doctorul, că o să-l doară călătoria, dar o să-i facă mult bine. La orișicare boală vin o dată fierbințeli mari și apoi trece boala. Asta e criza! Zău! nu e nevoie!»

«Știu eu, că o să-i treacă, întimpină Ciulic. — dar i se mai alină durerile și i se stămpără fierbințelile, dacă-i pun din când în când câte o cârpă udă. — Țiu eu s'o fac aceasta! — Uite, — urmă apoi aducând un jeț în fața patului, — noi bătrânii ne odihnim și aici destul de bine. Du-te la copiii d-tale!»

«Da! — grăi Agata retrăgându-se cu inima grea. Ar fi voit să sărute mâna bătrânului la plecare, dar nu putea.

«Fii liniștit», — îi zise dar bolnavului, apoi trecu în odaia de alături, la copiii ei.

Bătrânul schimbă iar cârpele, ca să rămâie mereu reci.

D-l Călin îi privi cu inima deschisă în față, îi, apucă mâna și i-o strânse.

«Lasă, că are să fie bine! — Stăi liniștit, ca să adormi, că asta are să-ți facă mult bine!» — zise el încet, apoi îi potrivî din nou cărpa la cap, apăsându-o cu palma, ca să șează bine.

El se lăsă în jeț.

Abia acum, dupăce mai odihni puțin și vinele începură a i se lăncezi, îl cuprinse simțământul de oboseală.

Picioarele îi erau încă tot reci, par'că perise tot sângele din ele; mădularile îi erau amortite; încheeturile îi erau ca desfăcute; din când în când îl apucă câte un junghiu, care pornia din spete și trecea peste coaste.

N'ar fi putut cu toate aceste să doarmă; eră mai treaz, oarecum mai viu decât ori și când.

Cum oare ar fi putut să doarmă, când toate mergeau atât de bine? Cum să doarmă, când Agata eră la copiii ei, iar pe Călin îl furase somnul?

Eră stins din sufletul tot lui amarul vieții; suferințele lui, sbuciumul vieții lui întregi îi păreau numai a un vis urât, din care abia acum s'a deșteptat. Rob fusese, legat de mâni și de picioare, lipsit de aier și de lumină și se sbuciumă mereu, ca să scape și să facă ce vrea el: acum sbură, par'că, prin lume și cră atât de ușor, atât de mulțumit el însuși de sine, — nu pentru ceeace face, ci pentru ceeace vrea din el însuși, — pentru pornirile inimii lui, pentru ceace el este.

Din când în când se ridică încet și cu băgare de seamă, ca să nu-l deștepte pe bolnav, și tot încet și cu băgare de seamă schimbă cărpele, ca să nu se înfierbinte, — încet, cu băgare de seamă oprindu-și răsuflarea se lăsă apoi iar în jeț.

Eră bine, de tot bine, — și-o nespusă dulceață

se revărsă din gândul, că omul acesta va pleca sănătos din casa lui.

Se simția însă atât de istovit, încât numai cu anevoia se mai putea ridica, și din ce în ce tot mai mult îl stăpâniă somnul.

Târziu după miezul nopții el se duse tiptil la ușa odăii de alături, ca să vadă, dacă Agata nu cumva e trează.

Eră liniște în odaie, dar lumânarea mai ardea.

El deschise încet ușa.

Dormeau cu toții, — Dorin lângă Agata, Bocu și Ermil în alt pat, iar Cecilia pe Divan.

Bătrânul făcù fără de voie un pas înainte.

Eră atâta sfîntenie în răsuflarea lină a acestor ființe care au deschis inima lui, încât el se opri cuprins de sfială și făcù de cinci ori una după alta semnul crucii.

Dându-se unei porniri ivite fără de veste în sufletul lui, el înaintă în vârful degetelor până la divan, se uită câțva timp dus la fața senină a copilei adormite, apoi se plecă și-i sărută fruntea — cum creștinul evlavios sărută icoana Maicii Preacurate.

Nu mai putea: par'că n'avea să-i mai vadă ; trebuiă să-i sărute pe toți.

Când se opri însă la patul, în care dormia Agata el se opri cu inima înclășată: grozav îi eră de dragă femeea aceasta care semănă cu mama lui!

Sărutà copilul de lângă dânsa, dar, simțind răsuflarea ei pe obrajii lui, el se retrase și luă lumânarea, ca s'o pună la adăpost, în dosul sobei, de unde ea nu bătea în ochii celor adormiți.

În ușa se mai opri odată, apoi ridică ochii spre cer și se întoarse umilit în jețul lui.

Din ce în ce mai obosit și mai stăpănit de somn, el se știa pe sine, dar nu se mai simția și se mișcă

din când în când, ca să se încredințeze oarecum, dacă mai e, în adevăr, așa cum se știa, șezând în jeț și cu mânilor încopciate pe piept.

Și iar le vedeà toate ca un nesfârșit totdeauna într'o singură clipă. Se vedeà el însuși în sania trasă de caii lui peste zăpada cea albă, departe pe la Cotroceni, spre Satul Nou. Se duce la cărămidărie, ca să aleagă el însuși materialul, pipăind cu mâna lui fieștecăre bucată, și aude ca în aievea sunetul curat al cărămidei bine arse și sănătoase. Vede apoi lungul șir de care trase de bivoli coborând dealul, intrând în curtea cea mare, — se vede pe sine cu bidineaua în mână, stropind varul cel alb peste cărămida cea roșie. Apoi, primăvara, se alcătuesc șchelele, se urcă zidarii și salahorii, se ridică zidurile, una câte una se înalță casele și grădina cea mare se umple de lume, femei și copii, și pretutindenea se ivește Agata cu copiii ei, Călin, care aleargă schiopătând de ici până colo, Bencescu, care dă sfaturi, Falangiu, care zâmbește, Ghiță, care se bucură, că toți cumpără din colț dela «Pisică.» Și văzând, mereu face socoteală, mereu se târguiește, mereu bagă de seamă, ca să nu fie înșelat, căci are mult, dar nu destul, — mereu chibzuiește, cum să mai sporească și să mai adune. — O! Doamne: ce-l așteaptă pe el! — ce viață plină acum la bătrânețe!

În crăpatul zorilor de zi, Agata se deșteptă speriată din somn. Se visase în casa de pe maidan, și zidul despre intrare par'că se dărâmase.

Ea sări din pat, se'nbracă cu grăbire și trecu în odaia de alături.

Dorneau amândoi lin, adânc și dulce. Ea nu putu cu toate aceste să se stăpânească și, apropiindu-se în vârful degetilor de pat, atinse cu mâna obrazii soțului său și grăi încet: «Tănase!»

El deschise ochii, se uită speriat la ea, apoi privi împrejur ca omul, care, deșteptat din somn, nu poate să-și dea seamă unde se află.

«Cum te simți?» — întreabă ea.

«Bine, de tot bine! — răspunse el. — Tare bine mă simt! — Ce face bătrânul?»

«Doamne», — zise ea încet.

Șezând în jeț, cu mâinile încopciate pe pept și cu capul plecat spre stânga, bătrânul dormia resuflând ușor, și atâta seninătate eră în fața lui, încât Agata ar fi voit să fie singură cu dânsul, ca să cadă în genunchi la picioarele lui. — Eră ca mort.

«Agato!» — strigă el de odată și ochii mărunți se deschiseră mari ca să cuprindă dintr'o singură privire lumea întreagă.

Eră în acel «Agato!» o chemare atât de stăruitoare, încât d-l Călin se ridică fără de veste și se pomeni șezând în pat, iar Agata se întoarse și căzú în genuchi la picioarele bătrânului.

El îi apucă capul cu amândouă mâinile, privi lung și lăcrămând în fața ei, apoi o sărută pe frunte și grăi încet, ca din altă lume:

«Poartă grije de copiii tăi și păzește-i să nu intre în vrajbă cu lumea!

Grăind acestea, el căzú iar înapoi.

«Numele meu, — grăi, — să nu-l puneti acolo sus!»

Apoi ochii lui iar se'nchiseră și resuflarea i se curmă în vreme ce Agata stetea ca'npetrită în genunchi la picioarele lui și cu buzele pe mâna lui acum răcită.

CUPRINSUL

